

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 12638

IN KAMF FAR YIDISH

Harry Steinhart

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

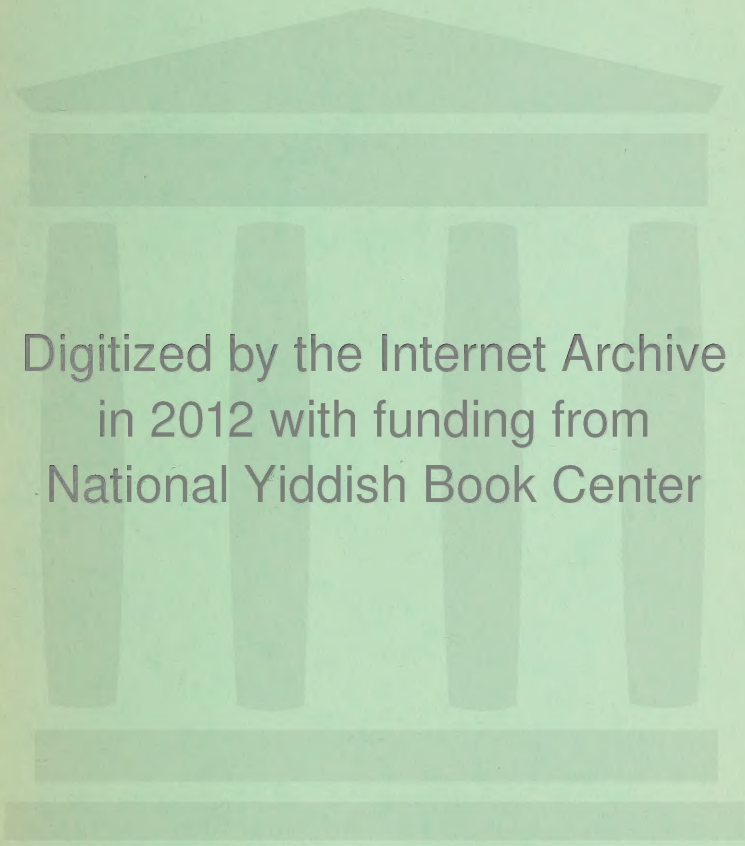
הערש שטיינהארט

איז קאמף פאר יידיש

ISBN:0-657-12638-1

01-318

1954

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
National Yiddish Book Center

<http://archive.org/details/nybc212638>

הערש שטיינהארט

איז קאמפ פאר יידיש

1954

אין קאמף פאר יידיש
IN KAMPH FAR YIDDISH
THE STRUGGLE FOR YIDDISH

Copyright 1954 by
HERSH STEINHART
3225 OLINVILLE AVENUE
Bronx 67, N. Y.

Printed in U.S.A.

4301

אלץ וואָס איך האָב געשריבן און אַרויסגעגעבן ביז איצט, איז געשאַפן געוואָרן לויט אַ פּריער אויסגעאַרבעטן פּלאַן; דאָס מאַל שרייב איך אָן אַ פּלאַן — נאָר פון איבערלעכער אויפּרעגונג און טיפּער פּאַרביטערונג. אַפּט מאַל דערשרעק איך זיך אַליין פאַר מיין אייגענער אויפּרעגונג און מוז אויפהערן שרייבן. די לייענער וועלן מיר מוזן מוחל זיין אויב זיי וועלן געפינען איבערכאַזערונגען און טעכניש ניט אַזוי גוט אַרגאַניזירט דעם מאַטעריאַל. איך נוץ זאַכן וואָס איז אַ טייל פון מיין טאַג-בוך וואָס זיינען געשריבן געוואָרן מיט אַ צייט צוריק וואָס האָט צוטאָן מיט דעם ענין, און איז אַ טייל פון מיין קאַמף — „אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו“.

זאָלען די לייענער זיך פאַרשטעלן אַז זיי זיינען אויף מיין אַרט, און אַ קוק טאָן אין שפיגל, וועלן זיי דערפילן ווי גרויס מיין אומגליק איז, וועלן זיי באַגרייפן די שווערע יסורים וואָס פייניקט מיר, און וועלן אַדורכגעדרינגען ווערן מיטן זעלבן צער און צאַרן ווי איך. אוי! ווי גרויזאַם, ווי הפּקר'דיק צו ווערן פאַרשמירט און פאַרשמוצט פון אַן אייגענער „שוועסטער“.

איך שרייב דאָס צו אַלס אַ פּערזענלעכע טראַגעדיע.

אַבער אַ באַוועגונג וואָס אינספּירירט און דערציט אַזוינע אוממענטשן איז די טראַגעדיע אַסך אַ טיפּערע און איז אַסך טראַגישער.

וואָלט די מסור'טע געווען אַ פּרעמדע איז דאָ אַ מעגלעכקייט איר אַויסצומיידן, אַבער זי איז דאָך אַ טייל פון מיין משפּחה.

איך מוז זיך פאַרטיידיקן מיט יעדן מיטל וואָס איך באַזיץ, און שליידערן אַ קללה אין פנים די ליטעראַרישע און די פּראַגרעסיווע מוסרים. איך בין אַ לייענער פון דער גאַנצער יידישע פּרעסע. איך האָב געלייענט דער „מאַרגן פּרייהייט“ פון ערשטן טאַג וואָס זי איז דערשינען אָן איבעררייס, איצט ווייסט די „מאַרגן פּרייהייט“ און איר רעדאַקטאָר אַז מיין שוועסטער איז אַ מסור'טע, פונדעסטוועגן האָבן זיי זיך ניט געשעמט אַפּצודרוקן אַזאַ נאַטיץ, דאָנערשטיק יאַנואַר דעם 28טן, 1954.

„חברים שילער לאַדן אייך איין צו אַ פאַרטי“

„די חברים שילער גרייטן צו אַ באַנקעט פאַרטי לטובת דער „מאַרגן פרייהייט“ וואָס וועט פאַרקומען דעם 2טן פעברואַר אין זייער היים 2264-80טע גאַס, ברוקלין.

אַלע פריינט פון בענסענהורסט און פון דעם לייען קרייז און פריינט פון דער „מאַרגן פרייהייט“ ווערן געלאַדן צו דער שיינער פאַרטי דעם 18טן פעברואַר 1954.“

די „מאַרגן פרייהייט“ גיט אַפ אַ באַריכט פון דער פאַרטי אויף אַ פראַמינענטען פּלאַץ, אַזוי אַז איד האָב אַן עקל צו מוסרים, אַזאַ עקל האָט מיך אַרומגעכאַפט צו דער „מאַרגן פרייהייט“ וואָס האָט פאַרלוירן די חרפה און צאַצקעט זיך מיט דער מסור'טע.

ווי לאַנג קען אַ געזעלשאַפטלעכער מענטש אַטעמען אין אַ געזעלשאַפט, וואו רכילות, בלבולים און מסירה איז אַ טאָג טעגלעכע דערשיינונג, ניט שטעלן קיין ווידער-שטאַנד — מיינט אומקום.

זאָלן די מוסרים וויסן אַז די וואָס קעמפן פאַר יידיש, וועלן אַריינגעשריבן ווערן אין דער יידישער געשיכטע אַלס קעמפער פאַרן יידישן קיום און המשך.

די פראַגרעסיווע הייבן ניט אָן צו באַגרייפן די פאַרבינדונג וואָס יידיש האָט מיט דער יידישער געשיכטע אין משך פון די לעצטע 12 הונדערט יאָר. פאַר געשיכטע איז 12 הונדערט יאָר אַ קורצע צייט אַפּשלוס, אָבער פאַר אַ פאַלק קען דאָס זיין דער אָנהויב פון פאַנאַנדערפאַל אַלס פאַלק, וואָס קען מיט זיך מיטשלעפען טויזענטער יאָרן יידישער געשיכטע.

איר זעט אַ באַוועגונג וואָס שטייט אויפן פרינציפ פון אַסימילאַציע: זיי זאָרגן זיך ניט פאַרן יידישען קיום, זיי זוכען איבערצורייסן דעם המשך פון אונזער גייסטיק יידישן לעבן. זיי ווילן איבעררייסען די יידישע, גאַלדענע קייט וואָס האָט אַלע מאַל פאַרצוימט דעם וועג קעגן אַסימילאַציע, זוכן אַפּצווישן דאָס אייגענאַרטיקע יידישע פנים, רעדן וועגן אַ יידיש לעבן אָן יידיש, דאָס ענגלישע לשון און איר קולטור וועט דאַרפן ראַטעווען דאָס יידישע פאַלק, די אַסימילאַטאָרן וואָס זיינען אַליין דערצויגען געוואָרן אויף דער יידישער שפראַך און קולטור, האָבן דורך דער פראַגרעסיווער באַוועגונג אַנטוויקלט אַ פאַראַכטונג צו אַלץ וואָס איז יידיש דאָס יידישע לשון און איר קולטור אַריינגערעכענט. אין אַ צייט פון יידישער דעגענעראַציע קענען די פלענער פון די פראַגרעסיווע אַסימילאַטאָרן ווערן דער סימבאל פון דער גרעסטער יידישער טראַגעדיע אין אונדזער צייט.

ס'איז אינטערעסאַנט: די אַרימע פאַרפייניקטע יידישע אינטעליגענץ וואָס איז געווען געצוואונגען פון די היטלעריסטן צו סאַרטירן די יידישע ספרים — די יידישע קולטור אוצרות האָבן איינגעשטעלט זייערע לעבנס און געמאַכט יעדן פאַרווך דאָס אויסצור-באַהאַלטן פון די דייטשע מערדער. ניט געקוקט אויפן לעבנס געפאַר האָבן יידן אַנטוויקלט אַ גרויסן שמוגל פון יידישע מאַנסקריפטן און ווערטפולע ספרים, זיי באַגראָבן אין דער ערד און דאָס אויסבאַהאַלטן אויף די בוידעמער. היינט אין צייט פון שלום זוכן די פראַגרע-סיווע דאָס אַלץ צו פאַרניכטן.

מענטשן זיינען געבונדן צו די געבאַטן פון אמת און יושר וואָס ווערט רעגולירט דורך זייער געוויסן, דאָס קומט פאַר ביי מענטשן וואָס האָבן קיין אמונה, פאַרמאָגן אָבער אַ געוויסן.

אָבער די מוסרים ניט זיי האָבן אַ געוויסן, זייערע הערצער זיינען פאַרוואַגלאַנצירט און דעגענערירט. זיי זוכן אַפּצוואוישן דעם צלם אלהים פון דעם מענטשנס אייגן פנים.

די מוסרים ווילן מאַכן אַן איבערקערעניש אין מענטשלעכער געזעלשאַפטלעכע פאַרהעלטע-
נישן. זיי זוכן צו לעגאַליזירן בלאַפּס ליגנס און מסירה און צו דערשטיקן דאָס קול פון
אמת און יושר.

נאָך דעם ווי איך וועל זיך אַראַפּשרייבן פון האַרצן וויל איך האַפּן אַז דאָס וועט
קרעפטיק און שטאַרקן מיינע כוחות פאַר ווייטערדיקע קאַמפּן קעגן די אַסימילאַטאָרן.
מוסרים, בלבולים מאַכער און יידיש האַסער. דער צוועק פון דער בראַשור איז ניט קיין אַקט
פון נקמה. נקמה האָט איר עפעקט. אַבער דאָס איז ניט קיין נקמה קעגן איינצלנע מענטשן.
איך וויל בלויז ווייזן אַ שפיגל וואָס זאָל אַפּשפּיגלן אַ דור — אַן אידיאישער פּראַגרעסיווער
דור — וואָס וויל שאַפּן אַ פּראַגרעסיווע עפּאָכע וואָס איז שעדלעך און איז פול מיט ירידה
און געפאַרן פאַרן לעבן פון יידיש און איר קולטור.

איך וויל אַז די וואָס וועלן לייענען די ווערטער זאָלן פאַרשטיין ווי שווער ס'איז
זיך צו באַהערשן ווען אַ „שוועסטער“ צערייסט דעם משפּחה רינג און ווערט אַ מסור.
ס'טוט שרעקלעך וויי דערפאַר מוז מען שרייען געוואַלד! און ריידן און שרייבן שאַרפּער
ווי געוויינטלעך.

מיין „שוועסטער“ האָט זיך געשאַרפט אירע ציין אויף מיר אַ לאַנגע צייט. איצט
אין קאַמף קעגן דער ענגלישער אַסימילאַציע אין די יידישע שולן, האָט זי אויסגענוצט
די געלעענהייט מיך צו דעגראַדירן און אַזוי אַרום מיך געזעלשאַפטלעך פאַרניכטן איידער
דער קאַמף קעגן אַסימילאַטאָרן ווערט שאַרפּער און ביטערער.

ביי ציוויליזירטע מענטשן ווערן מענטשן מיט אַנדערע מיינונגען רעספעקטירט.
ביי אַזוינע פּראַגרעסיווע „מענטשן“ פון דעם מסור טיפּ ווערן מענטשן באַרויבט פון זייער
רעכט צו דענקען אַנדערש ווי די מוסרים. די צינישע פאַרלעצונג פון דעם רעכט פונעם
יהוד ווערט אויף אַ פּרעכן אויפן באַרויבט. זיי זוכן דורך בלבולים און מסירה צו פאַר-
גוואַלדיקן אייער מענטשלעכע רעכט, די פּראַגרעסיווע פאַרשטייען ניט אַז מסירה אויף
אַ מענטשן איז אַ אוממענטשלעכע ברוטאַליטעט. זיי טרעטן אויף דעם אמת יעדן מינוט
אין טאָג און זוכן צו דערשטיקן יעדן פרייען געדאַנק און מיינונגען. מיט איר מסירה האָט
זי געקרייצייגט דעם אמת. די מוסרים באַדעקן דאָס וואָרט מענטש מיט שאַנד, ס'איז
טראַגיש; איר ווערט געמסר'ט, מען מאַכט אויף אייך בלבולים און איר האָט אפילו ניט
די מעגלעכקייט זיך צו פאַרטיידיקן. מוז אַ מענטש וואָס האָט אַ גלויבן באַצאָלן אַזאַ טייערן
פרייז, אַ פרייז פון לייזן, יסורים, בלבולים, זלזולים און מסירה? שוין אַ לאַנגע צייט וואו
איך בין דער ציל ברעט פון מוסרים אין בלבולים מאַכער.

מיט אַ צייט צוריק האָב איך באַשלאָסן אַנצוקלאַגן אין געריכט אַ ליטעראַרישן
מסור איך האָב איבערגעזעצט די מסירה אויף ענגליש פאַר מיינע אַדוואַקאַטן. אַלץ איז
געווען גרייט, פּלוצלונג האָב איך זיך דערשראַקן פאַר מיין אייגענעם באַשלוס.

אין „יידישער קעמפּער“ שרייבט דאַרטן אַ ייד מרדכי שטריגלער. אין דעם זעלביקן
„יידישער קעמפּער“ פאַר'מסר'ט ער מיך אַז איך בין אַ „קאַמוניסטל“. אַ פאַראַנטוואַרטלעכער
יידישער שרייבער וואַלט אין אַזאַ ביטערער צייט וואָס מיר לעבן איצט איבער אין אַמעריקע,
וואו די רעאַקציע הויבט אויף איר העסלעכן קאַפּ אַלץ העכער און העכער, וואו די
פרייהייט פון יחיד ווערט אַלץ מער באַשרענקט, אין אַ צייט וואו עס בושעוועט דער
מעקאַרטיזם, סמיט-אַקט און מעקערן-וואַלטער געזעץ, וואַלט זיין האַנט געדאַרפט פאַר-
ליזירט ווערן איידער צו פאַרמסר'ן אַ יידן אַז ער איז אַ „קאַמוניסט“.

אַזוי ווי דער מרדכי שטריגלער האָט אין דער פאַראַנגעהייט אַרויסגעוויזן אַ

ליבע צו דעגענעראציע קומט אים אן גרינג צו מסרן. דעגענעראציע און מסירה זיינען א צווילינג.

ווער איז מרדכי שטיגלער?

אזוי שנעל ווי איראפע איז באפרייט געווארן פון די נאציעס, האב איך אנגע-הויבן צו דערהאלטן די פאריווער יידישע צייטונגען האב איך דארטן געלייענט אייניקע ארטיקלן פון מרדכי שטיגלער, קיין צו גרויסן איינדרוק האבן זיי אויף מיין ניט גע-מאכט, אזוינע ארטיקלן קענט איר טרעפן אומעטום אין יעדער צייטונג וואס זיינען גע-שריבן גאנץ שוואך און פלאך.

איך האב זיך געפרייט וואס נאך א ייד האט זיך געראטעוועט פון די דייטשע מערדער. נאך דער מסירה האב איך זיך פאראינטערעסירט מיט זיין שרייבן, איבערגע-לייענט א קליין ביכל פון 30 זייטלעך וואס מרדכי שטריגלער האט ארויסגעגעבן, אונ-טערן נאמען "צו אייך שוועסטער און ברידער באפרייטע". דאס ביכעלע איז געשריבן געווארן אין פאריז 1948 און ארויסגעגעבן געווארן אין ניו יארק. ערשטנס, דאס ביכל איז א שטיק באנאליטעט וואס שייך שפראך. ביישפילן וואלט איך געקענט ברענגען א סך, אבער לאמיר דא כאטש ווייזן איין שפראך-באנאליטעט. רעדענדיק וועגן "שחיתות פון דער מענטשהייט" זאגט שטריגלער אז מיר דארפן: "אויפנעמען און איבערפארדייען אין אונדזער גייסטיגן מאגען דעם אמת געדאנק פון פעלקער-פרייהייט". שטריגלער טשעפעט אפט צו א מאגען צום גייסט, אפט עקלען אט די געמאטערטע מאגען-אויס-דרוק וואס ער געפינט אינעם גייסט. שטריגלערס טאן אין אט דעם ביכעלע איז ווי פון איינעם וועלכער איז קיין מאל ניט געווען אין קאנצענטראציע לאגער, נאר ווי א זייטיקער צושויער וועלכער איז געקומען אויסלאכן די לידן פון דעם יידישן פאלק וועלכער האט שטארק הנאה געהאט פון גראבן זיך אין דעגענעראציע.

רעדענדיק וועגן די אומגליקלעכע יידישע שוועסטער אונדזערע, אונטער די נא-צישע קנאפלן זאגט ער:

"אזוועק מיט יענע צייטן, וואו אונדזערעס א שוועסטער האט זיך געפילט בא-גליקט מיטן שמייכל אדער באריר וואס איינער פון יענער זייט האט איר געשענקט". שטריגלער וואגט צו מוסרן אט די קרבנות פון די גאז-קאמערן פאר א שמייכל טאן צו זייערע פייניקער, כדי צו פארגרינגערן זייערע יסורים.

ווי א זייטיקער צושויער מוסרט ער אייך די יידן זיי זאלן אראפטרעיסלען פון זיך, יענע קאשמארפולע תקופה ווען איר האט זיך געשעמט דער מיט וואס איר האט באדארפט שטאלץ זיין".

מרדכי שטריגלער, רעדט שטענדיק בלשון "איר" ווי ער וואלט גאר קיין שום שייכות ניט געהאט צו די קאשמארן.

ער ווארפט אויך אויף די יידן אז ביי זיי איז "געבארן געווארן יענע מייזן-פסיכיק פון אנטלויפן פאר יעדן הויכן טראט".

ס'הייסט, זיי די יידן האבן אנטוויקלט א "מייזן-פסיכיק פון אנטלויפן פאר יעדן טראט".

ער, מיסטער שטריגלער איז, ווייזט אויס, געגאנגען שטאלץ אן שום מורא צווישן די דייטשע קאניבאלן.

נאר א קאפא קען אזוי רעדן, פילן און טראכטן.

דער ענגהארציקער מרדכי שטיגלער פארמאגט ניט די מענטשלעכע ברייטהאר-ציקייט מיך צו מאכן פאר א קאמוניסט, נאר פאר א "קאמוניסטל". וואס איז די סיבה פון זיין כעס אויף מיר, איז די מעשה אזוי: אין ישראל געפינט זיך א דאקטאר מיטן

נאמען ר' אברהם שרון וואס אַרבעט פאַרן ירושלים אוניווערזיטעט. אין אַט דעם „טעמפל פון ליכט און וויסן“ איז אַ נעסט פון פינצטערניש און רעאַקציע. דאַרטן זיצן פּראַפּע- סאַרן וואָס האָסן ייִדיש, פּראַפּעסאָרן וואָס פאַרן קיין דייַטשלאַנד נאָך מעדאַלן, פּרעמיעס און כבוד.

די מערסטע פּראַפּעסאָרן פון העברעאישן אוניווערזיטעט זיינען ניט דערצויגן געוואָרן אויף דער ייִדישער שפּראַך און קולטור, פּונקט ווי דר. אברהם שרון זיינען זיי דערצויגן געוואָרן אויף דער דייַטשער שפּראַך, קולטור און ליטעראַטור.

די ייִדיש האַסער ווען זיי דערהערן אַ גוט וואָרט פאַר ייִדיש ווערן זיי ווילד ווי אַן אַקס ביים דערזען אַ רויטן טוך. איז מיינער אַ בראַשור אַרייַנגעפאַלן אין די הענט פון דעם דאָקטאָר שרון, האָט ער אָנגעשריבן אַ לאַנגען נודעם אַרטיקל אין אַן אַלט- מאַדישן לעקישעוואַטן העברעאיש און מיך באַקרוינט אַלס דער רעפּרעזענטאַנט פון דער ייִדישער קולטור אין גלות.

ס'איז, פאַרשטייט זיך, איבערגעטריבענער קאָמפּלימענט. איך גיב צו אַז די קרוין איז צו גרויס פאַר מיר, אַז דער כבוד איז ניט קיין פאַרדינטער, איך פיר אַן מיין קאַמף פאַר ייִדיש אויף אַ באַשרענקטן און לויט מיינע באַשיידענע כוחות, איך האָב אפילו פון קיינעם קיין דאַנק ניט פאַרלאַנגט.

ס'וואַלט זיך געלוינט אַפּצודרוקן דר. אברהם שרונס אַרטיקל. זאָלן יידן זיך באַ- קענען וואָס פאַר אַ ייִדישע פאַשיסטן עס זיצן אין דעם העברעאישן אוניווערזיטעט מיט וואָס פאַר אַ האַס ער שרייבט וועגן ייִדיש, ער האַלט אַז ס'איז גאָר ניטאַ אַזאַ זאַך ווי אַ ייִדישע קולטור. ער האַלט אַז ייִדיש איז די שפּראַך פון „אכורים“. ער באַטיטלט ייִדיש אַלס די שפּראַך פון „היטלערס עלטער-זיידעס“. ער לאַכט פון אונדזערע 6 מיליאָן ייִדיש רעדענע קרבנות. אין זיין פאַרביסענעם קאַמף קעגן ייִדיש, זאָגט ער זיך אַפּ און איז וויליק צו פאַרניכטן טויזנטער יאָר ייִדישע געשיכטע. אויב די כנעניים אין ישראל איז אַ שמד באַוועגונג דאַרף דר. שרון ווערן דער פּויפּסט פון די כנעניים.

וואַלט מרדכי שטריגלער געווען געלייענט אַלץ וואָס איך האָב געשריבן, וואַלט ער געוואוסט אַז אין מיין בוך „איינער פון פאַלק האָט דאָס וואָרט“ דערקלער איך אַפּן אַז איך באַלאַנג ניט צו קיין פאַליטישע פאַרטייען און דווקא די קאָמוניסטן האָבן שטאַרק באַקעמפט מיין פאַמפלעט „ייִדיש“.

אַזוי ווי אַ מסור מוז זיין אַ ליגנער זאָגט מרדכי שטריגלער אַ באַוואוסטזיניקן ליגן, אַז מיין פאַמפלעט איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פון דער לינקער באַוועגונג.

למען האמת וויל איך דערקלערן, אַז איך האָב געגעבן מרדכי שטריגלער אַ מעג- לעכקייט צו פאַריכט זיין מסירה, אָבער מיין בקשה איז געפאַלן אויף טויבע אויערן. ער איז פון דעם טיפּ מסור וואָס שרעקט זיך ניט פאַר קאַנסעקווענצן וואָס אַזאַ מסירה קען ברענגען.

ס'ווייל זיך פּרעגן דעם מיסטער שטריגלערן. אויב מען דאַרף זיך ניט רעכענען מיט „די שטים פון עפעס אַ קאָמוניסטל“, אַדער אפילו פון אַ ייִדישן זשורנאַל אין לאַנדאָן וואו איז זיין שטים ווען אין ייִדישן לאַנד און כנסת ליגט אַ „ביל“ וואו ייִדיש ווערט באַטראַכט ווי אַ פּרעמד שפּראַך. לעצעטנס, פירן די העברעאישע צייטונגען אַ ווילדן קאַמפּיין קעגן ייִדיש. דאָס זוערט ניט געטאָן דורך אַן איינצעלענעם העברעאישן פּאַנאַטיקער, נאָר דאָס ווערט געטאָן עדיטאָרעל. וואו איז אייער שטים קעגן די עוולות? פאַרוואָס שווייגט איר, ווען אויף ייִדישע פאַרזאַמלונגען ווערעט ייִדיש ביטער באַליידיקט

דורך העברעאישע שרייבער. אויב איר שווייגט מיט וואָס פאַר אַ רעכט שרייבט איר אויף יידיש?

אויב ישראל וועט ניט אַרויסנעמען יידיש צווישן די פרעמדע שפראַכן, און געבן יידיש דאָס רעכט צו פאַרנעמען איר אַרט וואָס יידיש איז באַרעכטיקט אין אַ יידיש לאַנד, וויל איך מאַכן אַן אַמענדמענט צום ביל: אַז ס'איז שטרענג פאַרבאָטן פאַר די שליחים וואָס פאַרן אַרום אין תפוצות צו זאַמלען געלט פאַר ישראל, צו רעדן יידיש. פאַר אַפּעלירן צו יידן אין יידיש, זאָל מען פאַרשיקט ווערן קיין שדה-בוקר צו העלפן דוד בן גוריוןען שרייבן זיינע יידישע אַרטיקלן פאַרן „טאַג-מאַרגן זשורנאַל“.

אינעם „בולעטין“ אונטער דער רעדאַקציע פון י. נ. שטיינבערג, ווערט דער-ציילט אַן אינטערעסאַנטע און טשעקאָווע מעשה, וואָס שפיגלט אַפּ דער מאַראַלישער גע-פאַלענקייט פון מרדכי שטריגלערן.

דאָ קען מען זען ווי טיף דער סאַרט מענטש קען זינקען. איך ציטיר: „אָדער נעמט אַזאָ איינעם ווי מרדכי שטריגלער, וואָס האָט אַליין דורכ-געמאַכט דעם גאַנצן נאַצי-גיהנום, און ער דערציילט: „אָט שטייט מיר פאַר די אויגן מיינער אַ לאַנגיאַריקער חבר, וואָס האָט מיט מעלאַדראַמאַטישער פאַטעטיק אויפגעפאַ-דערט אין דער עפנטלעכקייט: אין טאַג ווען דער אַפמאַך מיט דער באַנער רעגירונג וועט געשאַלסן ווערן, זאָלן אַלע געוועזענע קאַצעטלער באַגייין אַ קאַלעקטיוון זעלבסט-מאַרד. זיין רוף האָט אויפגעטרייסלט ניט ווייניק שוואַכע נערוון. צום גליק האָט ער אַליין זיין פאַרשלאַג ניט מקיים געווען. אַ דאַנק דעם קען ער היינט זיצן אין איינער פון די הויפט-קאָמיסיעס צו פאַרווענדן די רעפּאַראַציע-געלטער. וויל ער טאַקע אַז מען זאָל זיין „אַמאַליקע“ רעדע פאַרגעסן?... ווילן עס אַנדערע וואָס שייך זייערע שריפטן און רעדעס פון יענער צייט? אָבער אַ הייפל אומפאַרבעסערלעכע עקשנים, — „מיר“, די אַדורכגעפאַלענע — איז נאָך פאַרט פאַרבליבן. מיר — דער שבט נאַראַנים, וואָס האָט זיך געמייאָסט אויפצומאַנען דייטשע „ווידערגוטמאַכונגס“-געלטער פאַר לאַנגע יאָרן קאַנ-צענטראַציע-לאַגער; אָט יענע קליינע מחנה, וואָס האָט זינט זייער באַפרייאַונג ניט גע-וואַלט באַטרעטן די דייטשע ערד“ (אידישער קעמפער, 26-טן מערץ, ד. י.). וויפיל פּער-זענלעכער און נאַציאָנאַלער טראַגזום ליגט אין די דאָזיקע רייד, און נאָך מער אין מ. שטריגלערס אויספיר: פאַרפאַלן... מיר מוזן זיך אונטערגעבן... מיר האָבן פאַרשפּילט...“ זאָלן די ליינער אַליין ציען זייערע אייגענע שלוסן, קאַמענטאַרן זיינען דאָ איבריך.

אַזוי ווי איך האָב ניט קיין פּלאַטפאָרעם אויסצודריקן מיין פּראָטעסט קעגן מסי-רות און בלבלולים, איז די בראַשור מיין איינציקער פאַרטיידיקונגס וואָפּן.

די טרויעריקע אַנטי יידיש קאַנפערענץ

מיט 13 יאָר צוריק ווען די יידישע פּראָגרעסיווע שולן האָבן אָנגעפּאַנגען רעדן וועגן צוויי שפּראַכן שולן, האָבן איר אָנגעשריבן אַן אַרטיקל איבער דער פּראָגע און זיי געוואָרענט אַז די צוקונפּט פון די יידישע פּראָגרעסיווע שולן זיינען אָפהענגיק, ווי ערבסט מיר זיינען צו דער פּראָגע פון יידיש, און מיט וואָס פאַר אַ גייסטיקן באַגאַוש מיר קומען צו דער שול קאַנפערענץ. דאָס יידישע לשון און איר קולטור דאַרף זיין דער טרייב־כוח, וואָס קען האָבן אַ גרויסע ווירקונג אויף דער צוקונפּט פון דער יידישן שול וועזען, און אויף דער צוקונפּט פון יידיש אין אַמעריקע.

מיר מוזן ברענגען צו דער קאַנפערענץ טיפע יידישע לעבנס אידיען, מיר מוזן אויף דעם אַמעריקאַנער דערנער באַדן פאַרזייען יידישע בלומען וואָס זאָלן באַשיינען דאָס יידישע לעבן, וואָס זאָלן ווירקן אויף די צאַרטע, יידישע נשמות ביי אונדזערע קינדער. מיר מוזן זיין רעאַליסטיש אין צוגאַנג צו יידישע פּראָבלעמען אין אַמעריקע, מיר מוזן ווי יעדער אַנדער פּאַלק זען, אַז די קינדער זיינען די צוקונפּט פון זיין פּאַלק, אַז דער אינהאַלט פון אונדזער שפּראַך און קולטור ליטעראַטור און טראַדיציעס זיינען פאַר־בונדן מיט אונדזערע קינדער. אויב מיר זוכן אייביקייט פאַרן יידישן לשון, מוזן מיר אויפהערן רעדן וועגן צוויי שפּראַכן שולן, די דערציאונג פון דעם קומענדיקן דור וואָס וועט דאַרפן איבערנעמען און פאַרזעצן די געשיכטע פון אונדזער פּאַלק. יעדער פּאַלק וויל, אַז דער דור וואָס וועט אים פאַרבייטן, זאָל זיין דער פיינסטער יורש פון דעם פּאַלקס אוצר און נאָר דורך יידיש קענען מיר לערנען אונדזערע קינדער צו זיין יידן און צו לעבן ווי יידן, האָבן אַ יידיש האַרץ, געוויסן, געפיל פון אחריות פאַרן גורל פון זיין פּאַלק. איך בין מיט דער מיינונג אַז אין צוויי שפּראַכן שולן קען יידיש ניט האָבן קיין קיום. איר קענט ניט מאַכן אַ קינד פאַר אַ ייד דורך דער גויאישע שפּראַך. נאָר דורך יידיש און אַ יידישער סביבה. דאָס קען פאַרזיכערן אַז דאָס יידישע לעבן אין אַמעריקע זאָל גענוג פעסט זיך קענען קעגענשטעלן קעגן דער גויאישער אומגעבונג און איינ־פלוס.

ס'איז געפערלעך צו נוצן צוויי שפּראַכן אין דער יידישע שול, ווייל די ענגלישע שפּראַך און קולטור וועט פאַרשלינגען דאָס ביסל יידישקייט.

איך העלף בויען יידישע שולן דערפאַר ווייל איך פאַרמאָג אַן אומבויגזאַמען ווילן צו לעבן ווי אַ ייד און פאַרצוזעצן די ווערטפולע געשיכטע פון מיין פּאַלק. מיר זיינען עדות אַז דער גרעסטער טייל יידישע קינדער וואָסט אויף פאַר אונדזערע אויגן אַ דור, וואָס איז נאַריש און פוסט וועגן יידישן געדאַנק, איך קעמף פאַר יידיש, ווייל די שפּראַך איז מיר איינגעבאַקן אין האַרצן, דערפאַר זוך איך איבערצופלאַנצן די יידישע שפּראַך, די יידישע אידיען צו אונדזערע קינדער. יידישע שולן אָן יידיש, שולן אָן יידישע אידיען, אָן דעם יידישן לשון, אָן אַ יידישער סביבה, קאָן ניט האָבן קיין לאַנגע יאָרן — יידיש דאַרף ווערן אַ גלויבן. די יידישע שולן דאַרפן זיין די שומרים פאַר די יידישע פריידן און ליידן. זי דאַרף זיין דאָס געפיל פאַר דעם גורל פון דעם יידישן לשון קולטור אין דעם יידישן לעבן. איך האָב שוין אַ סך מאָל געהערט ווי מענטשן קלאַגן אויפן אַרעמען יידישן לשון, איך האָב מיטלייד מיט אַט די מענטשן, זיי זיינען געבעך גאַנץ גרויסע אַרעמעלייט, זיי וויסן אפילו ניט ווי רייך דאָס יידישע לשון איז. איך בין פונקט פאַרקערט, אין פרויוואַטן לעבן בין איך אַן אַרעמאַן, אָבער ווען איך רעכנ איבער דעם יידישן שפּראַך אוצר בין איך איינער פון די רייכסטע מענטשן אין דער וועלט, מיט אַזאַ שפּראַך קען מען דערציען דאָס יידישע קינד, אַז ער זאָל וויסן אַז ער

איז אַ רינג פון דער גרויסער יידישער גאַלדענער קייט, אַז זיין גורל איז געקניפט און געבונדן מיט דער קייט פון זיין פּאַלק. זיי דאַרפן זיין די שומרים פון דער גאַנצקייט פון דער קייט. זיי דאַרפן זען אַז די קייט זאל ניט איבערגעריסן ווערן. דאָס וועט געבן דעם קינד אַן אידיע אַ שטאַלץ, קאַלאַריט און פרייד. דער חורבן אין איראַפּע די טראַגייִ־שע, יידישע געשיכטע מוז ווערן אַ געגענשאַטאַנד אין די שולן, אונדזערע קינדער דאַרפן פילן דעם טעם פון דעם בעכער סם וואָס מיר טרינקען שוין פאַר דורות אין אונדזער טראַגישער געשיכטע. דאָס קינד וועט דאַרפן פאַרשטיין אַז מיר ליידן מער ווי וועלכע ניט איז אַנדער פּאַלק אין דער וועלט בלויז דערפאַר ווייל מיר זיינען יידן. די יידן אין אַמעריקע האָבן אַלע מעגלעכקייטן זיך צו אַנטוויקלען נאַציאָנאַל און קולטורעל און זייער גלייכגילטיקייט ווערט מיר אונטערגעוואָרפן אונטער די שטראַמען פון אַסימילאַציע. צו אייך שול־טוער וויל איך זאָגן: איר זענט דער סימבאָל פון אַנטי־אַסימילאַציע, איר מוזט זיך האַלטן פעסט אין דער יידישער שפּראַך, קולטור, געשיכטע און טראַדיציעס. אמת, דאָס אַלץ איז שווער אַנצוהאַלטן אין דער אַמעריקאַנער ציווילי־זאַציע, אָבער מיר טאָרן זיך ניט אונטערגעבן דעם דרוק פון אונדזערע פירער, אומגע־בונג און פאַרלאָרן גיין אין דעם אַמעריקאַנעם שמעלץ־טאַפּ. מיר טאָרן ניט אויסבייטן אונדזערע איבערצייגונגען אפילו ווען מיר זיינען אַ מינאָריטעט אין לאַנד, מיר מוזן פירן אַ קאַמף פאַר יידיש. אונדזער לאַזונג איז — יידיש!... דאָס זיינען אויסצוגן פון דעם אַרטיקל וואָס איך האָב איבערגעגעבן צו די פירער פון דער יידישע פּראַגרעסיווע שול, זיי האָבן זיך אַנטזאָגט דאָס אָפּצודרוקן. ווען מיין בראַשור „יידיש“ איז דערשינען איז איטשע גאַלדבערג געווען דער הויפט באַקעמפער, ביי אַ קאַנפערענץ פון די פּראַ־גרעסיווע לערער יענעם יאָר האָט איטשע גאַלדבערג געהאַלטן אַ פאַראַם רעדע קעגן מיר און קעגן דער בראַשור „יידיש“ געוואָרנט די לערער וואָס האָבן אינדאָרסירט דעם פאַמפלעט, זאָלן זיך גלייך צוריק ציען און זיך אָפּטרייסלן פון דעם. צוויי לערער זיי־נען געווען געצוואונגען צו מאַכן אַ דערקלערונג אין דער „מאַרגן פרייהייט“ קעגן מיר און קעגן דער בראַשור. דער איינציקער לערער וואָס האָט זיך ניט געלאָזט אָפּ־שרעקן פון איטשע גאַלדבערג, איז געווען מיין חבר און דיכטער מעינקע קאַץ.

הרב ביק וואָס איז געווען דער צווייטער רעדנער נאָך איטשע גאַלדבערג האָט מיך שוין דאָן איבערצייגט אַז ער איז מער כעמיסט ווי אַ רב. ער האָט דערקלערט אַז מען מאַכט אַ צו גרויסן וועזן פון דער שמאַטעוואַטע ביכל און ער האָט פאַרענדיקט, אַזוי ווי פּאַפיר ווערט געמאַכט פון שמאַטעס איז דאָס ניט מער ווי שמאַטע.

איצט ווען הרב אברהם ביק האָט אויפגעלעבט דעם אַלטן פּלאַן דורך אַן אַר־טיקל אין דער „מאַרגן פרייהייט“ האָט די „מאַרגן פרייהייט“ איינגעלאָזן די לערער, שרייבער, שול און קולטור טוער אַרויס צו זאָגען זייער מיינונג, האָב איך די איינלאַדונג אַנגענומען און אַריינגעשיקט מיין אַרטיקל וואָס איך גיב דאָ איבער, וואָס איז קיין מאַל ניט געדרוקט געוואָרן. דעם זעלבן גורל האָט געהאַט די אַרטיקלן וואָס מיינע קינדער האָבן אַריינגעשיקט אין דער „מאַרגן פרייהייט“ און ווערן אָפּגעדרוקט אין דער בראַשור.

די דיסקוסיע

חשובער פ. נאוויק, רעדאקטאָר פון דער „מאַרגן פרייהייט“.

איך האָב אָנגענומען אייער איינלאָדונג זיך צו באַטייליקן אין דער דיסקוסיע וועגן דעם אַרטיקל „די יסודות פון דער יידיש-פּראָגרעסיווער דערציאונג“ פון אברהם ביק.

איך וויל האָפּן אַז איר וועט עפענען די שפּאַלטן פון דער „מאַרגן פרייהייט“, אויך פאַר די וואָס שטימען ניט איין מיט אברהם ביק. און זען אין דעם פּלאַן אַ גרויס געפאַר פאַרן יידישן לשון און פאַר די יידישע פּראָגרעסיווע שולן. אויב איר זאָלט באַ-שליסן ניט צו דרוקן דעם בריוו, זייט אַזוי גוט און שיקט מיר דאָס צוריק אין אַ ביי-געלייגטן מאַרקירטן קאָנווערט, אַזוי אַז איך זאָל קענען דעם בריוו אויסנוצן אויף אַן אַנדערן אופן.

מיט דאַנק,

הערש שטיינהאַרט

בראַנקס, סעפטעמבער דעם 30טן 1953.

חשובער רעדאקטאָר פ. נאוויק.

געלייענט דעם אַרטיקל „די יסודות פון דער יידישער פּראָגרעסיווער דערציאונג“ פון אברהם ביק. איך וועל דעם חשובן אברהם ביקן ניט באַשולדיקן אַז דער פּלאַן איז אַן אַרגינעלער. איטשע גאַלדבערג האָט שוין דעם פּלאַן פאַרגעשלאָגען נאָך 1941. איך האָב דאָן געשריבן אַן אַרטיקל קעגן דעם פּלאַן און עס פאַרגעלייענט פאַר די פּיר-רער פון דער שול באַוועגונג וואָס האָבן עס מורא געהאַט אַפּצודריקן. איצט זוכן די כוחות פון דעם פּלאַן צו קריגן אַ הכשר פון הרב אברהם ביק. איך האָב אַ רעכט צו זיין קעגן דעם פּלאַן דערפאַר ווייל איך האָב אַוועקגעגעבן אַ סך כוחות פאַר יידיש אין די שולן אין אַמעריקע — אומזיסט — און איטשע גאַלדבערג און אברהם ביק פּראַ-פּיטירן פון יידיש און פון די שולן. דער פּלאַן פאַר די יידישע שולן איז גענוג אַז עס זאָל זיך ביי אַ יידן פאַרנאָדערפלאַקערן אַ שנאה צו אַזוינע יידן.

ס'איז מערקווירדיק וואָס דווקא אַ ייד וואָס איז דערצויגן געוואָרן אויף ביבלישע ספרים האָט זיך דערטראַכט צו אַן אינטערגאַנגס פּלאַן. ווען איך האָב איבערגעלייענט דעם אַרטיקל האָב איך זיך געטראַכט צו וואָס פאַר אַ משוגענע געדאַנקן אַ ייד קען זיך דערטראַכטן. איך האָב קיין מאָל ניט געלייענט אין דער פרעסע אַז איר האָט זיך אַפּגעזאָגט פון אייער רבנות. פאַר אַזאַ חטא אַלס רב קומט אייך הלל'ס פּסק דין ודאשתמש בתגא חלף“.

ס'איז שוין אַמאָל געווען אַזאַ חכם וואָס האָט געהאַט אַ פּלאַן ווי אַזוי צו ראַ-טעווען דאָס יידישע פּאַלק: אַז יידן זאָלן זיך אויס שמדן און זיך אויסמישן מיט די גוים און נאַכהער זיי באַקערן צום יידענטום. דערציאונג ביי יידן האָט געהאַט איין ציל, דער יידישער קיום. דענקט איר ווען מיר וועלן אַריינברענגען ענגליש אין די יידישע שולן וועלן מיר קענען פאַרזעצן דעם יידישן המשך. איר פאַרגעסט איין זאַך, אַז דער וואָלף מיטן שעפּסל קאַנען ניט הויזן צוזאַמען. איר פאַרמאַכט די אויגן צו די פאַקטן, אַז די „סקול“ איז גוייש דאַרף די שול זיין יידיש, אַזוי ווי די גאַס און דער גאַנצער אַרום איז גוייש, מוז זיך דאָס קינד וואָס פאַרברענגט איין שעה אין אַ שול זיך געפינען אין אַ יידישער סביבה, אַז ניט וועט די ענגלישע קולטור אין גאַנצן פאַרשלונגען די אַפּגעשוואַכטע יידישע קולטור. אונדזערע טייערע, גוטע מאַמע יידיש האָט שוין אַזאַ מול,

ואס ליידט פון צופיל רעטער. זאל זי גאט שומר ומציל זיין פאר אַזוינע רעטער ווי אברהם ביק און איטשע גאַלדבערג. דער וואונדערלעכער יידישער לשון ווערט אויף אַ טראַגישן אופן געשענדעט, דווקא פון יידן. ווייזט אויס אַז צוליב אייער „פראַגרעסיוו־קייט“ האָט איר אינגאַנצן פאַרגעסן דעם העראַיאישן היסטאָרישן באַטראַג וואָס יידיש האָט צוגעטראַגען צום יידישן המשך און קיום. אברהם ביק זוכט זיך צוצופאַסן צו דער נייער צייט. מיר יידן זיינען אַ סך מאָל געווען געוואונגען זיך צוצופאַסן צו דעם אַרום, אָבער יעדער צופאַסונג איז געווען אויסגערעכענט צו פאַרשטאַרקן דאָס יידישע לעבן. ווען אין דער אַרופגעצוואונגענער צופאַסונג איז געלעגען די סכנה פון אונ־טערגאַנג, זיינען די יידן געוואָרן עקשנים און געקעמפט פאַר זייער לעבן און גלויבן. דער ריכטער קאַפּמאַן האָט תפילה געטאָן איידער ער האָט געשיקט צוויי אומשולדיקע מענטשן צום טויט. האָט איר הרב ביק תפילה געטאָן איידער איר האָט אָנגעשריבן אייער אַרטיקל, וואָס מיינט מאַרד פונעם יידישן לשון. הרב ביק זיינט איר גרייט אויסצובאַרגען אייערע כוחות און פעאַיקייט צו די וואָס זוכן דעם אונטערגאַנג פון יידיש וויפיל קאַלאַריט וואַלט דאָס צוגעגעבן דער „מאַרגן פרייהייט“ און הרב ביק, און וויפיל חשיבות וואַלט דאָס געווען פאַרן יידישן לשון, ווען אַזאַ ייד זאל זיך אָנט־קעגען שטעלן די פאַלשע נביאים וואָס זען דעם אונטערגאַנג פון יידיש, און ווערן דער מאַדערנער ירמיה הנביא וואָס האָט פאַראויסגעזאָגט דעם יידישן צוריקקער פון גלות בבל.

ס'איז גאָר ניט אין די אינטערעסן פון דער „מאַרגן פרייהייט“ אַז אַ רב זאל איינשטימען אַ הונדערט פראַצענט אויף יעדער איינציקער פראַגע וואָס עס לויפט פאַר־ביי אין טאַג־טעגלעכע קאַמפּן פון אונדזער לעבן. איר זייט דאָך אַ רב, אייער צוגאַנג צו אַלץ און אַלמען דאַרף דאָן האָבן אַ רעליגיעזן קאַלאַריט. פאַר וואָס פילט מען אפילו קיין ניצוץ פון דעם אין אַלע פראַבלעמען וועלכע איר באַהאַנדלט? נו, מיר ווייסן אַז ביי אַ סך חברים איז די יידישע שפראַך נאָר אַ מיטל צו אַ ציל. זיי האַלטן אַז אַ וועלכע ס'איז אַנדערע מיינונג איז שאַוועניזם און יידישיזם. אַזוינע מענטשן קענען ניט זיין קיין אמת'ע קעמפער פאַר יידיש. צום גליק אָבער זיינען נאָך דאָ יידן וועלכע האָבן אַן אייגענע מיינונג, וועלכע פילן אַז יידיש איז בלוט און פלייש פון זייער אייגן לייב. אַ דאָנק דעם קאַמף פון אַט די עקשנים, גלויב איך וועט יידיש לעבן. ווי קומט עס, וואָס איר ווי אַ יידישער שריפטשטעלער קימערט זיך אַזוי ווייניק וואָס ס'ווערט באַלד ניט זיין ווער ס'זאל ליינען אייערע ווערק? ווען איך וואַלט געקימערט ביז וויי־טיק, וואַלט אייער שטעלונג געווען ניט קיין פאַסיווער, נאָר אַ ברענענדיקער. חשובער הרב ביק, אויב איר וועט זיך ניט אָפּטרייסלען פון אייער פלאַן, זאָלט איר וויסן ווען די יידישע געשיכטע וועט משפטן אירע פאַררעטער און די וואָס האָבן געהאַלפן אונ־טעריאָגען דעם אונטערגאַנג פון יידיש, וועט אייער נאָמען דאַרטן פאַרנעמען אַ חשובן אַרט. ס'איז זייער פאַרדעכטיק אַזאַ ייד וואָס טראַגט דעם טיטל רב, זאל ווערן דער ממונה איבער פראַגרעסיווער יידישער דערציאונג. ס'איז נאָך מער פאַרדראַסיק וואָס אַ רב זוכט זיך צוצופאַסן צו דער היינטיקער ווירקלעכקייט, וואָס שמעקט מיט גרויסע געפאָרן פאַרן יידישן לשון. מיט אייער פלאַן פאַרלירט איר דער מאַראַלישער אחריות צו דער יידישער שפראַך און קולטור.

זאָלן די שול פירער זיין פאַרזיכטיק, און אויך געדענעקן דעם פּסוק — בחדרי אַל תגעוֹ מיינע חדרים — שולן — זאָלט איר ניט אַנרירן.

מיט גרוס

הערש שטיינהאַרט

מיין טאכטערס בריוו צו דער „מאָרגן פרייהייט“

טייערער רעדאַקטאָר פֿון דער „מאָרגן פרייהייט“.

אַלס אַ קינד וואָס איך בין דערצויגן געוואָרן אין אונדזערע שולן, וויל איך אַרויס-זאָגן מיין מיינונג וועגן אברהם ביק'ס אַרטיקל „די יסודות פֿון דער יידישער פּראָגרעסיווער דערציאונג“.

די קינדער וואָס גייען אין דער יידישער שול, גייען דאַרטן דערפֿאַר וואָס די על-טערן ווילן אַז זייערע קינדער זאָלן קענען יידיש, און דווקא די מאַמעס וואָס „קענעך“ ניט און „פֿאַרשטייען“ ניט קיין יידיש, וויל אַז זייערע קינדער זאָלן יאָ קענען יידיש. איך מוז זיך מודה זיין אַז אין אונדזער דור איז דאָס אַ זעלטענהייט, אויב זיי רעדן ניט קיין גוטן יידיש פֿאַרשטייען זיי דאָס יידישע לשון, וואָלטן מיר געהאַט פֿירנדיקע חברים וואָס וואָלטן געהאַט אַ האַרציקע באַצייאונג צום יידישן לשון וואָלטן די קינדער געוואוינט אַ סך מער ווי זיי ווייסן. די דריי יאָר וואָס איך האָב געלערענט ביי כאַשקע זאמסקי האָב איך זיך אויס-געלערענט מער ווי די אַנדערע 5 יאָר וואָס איך בין געגאַנגען אין די שולן.

ווען ש. דייקסל האָט געדאַרפט קומען לערענען מיט אונדז זיינען די קינדער געווען אומגעדולדיק, מיר האָבן ליב זיינע מעשות און די דערציילונגען פֿון די אַזיאַטישע פעלקער. אמת ער האָט ווייניק דערציילט וועגן דעם לעבן פֿון דעם יידישן פֿאַלק, און דאָס איז די שולד וואָס מען שטעלט דעם טראַפֿ איף פּראָגרעסיוויקייט, מען רעדט און דערציילט וועגן אַלע פעלקער אין דער יידישער שול אָבער וועגן יידן פֿאַרגעסט מען.

אין די מיטל שול האָט מיט אונדז געלערענט סאַציאַלע שמועסן חבר בען פֿילד. ניט ער איז געווען אַ לערער און ניט ער האָט פֿאַרשטאַנען די נשמה פֿון דעם קינד. ער האָט אונדז געשטאַפט מיט פּראָגרעסיווע פּראַפּאַגאַנדע וואָס איז צוגעפאַסט פֿאַר גרויסע מענטשן און ניט פֿאַר קינדער. ווי האָבן די קינדער רעאַגירט אויף דעם, גאַנץ פשוט אַדער מיר זיינען ניט געקומען צו זיינע שמועסן און די קינדער וואָס זיינען יאָ געקומען האָבן ניט אַרויסגעוויזן קיין אינטערעס צו אים. איך בין זיכער ווען די שולן וואָלטן דאָן געווען אַ צוויי שפּראַכן שולן וואָלטן מיינע עלטערן מיך קיין מאָל דאַרטן ניט געשיקט, און איך וועל מיינע קינדער קיין מאָל ניט שיקן אין אַ יידישער שול וואו מען לערענט זיי יידיש אויף ענגליש. איך קען אַ סך פֿון אונדזערע לערער, און ווייס זייער קענטעניש אין דעם ענגלישן לשון. דענקט איר אַז אַן אַמעריקאַנער יידיש קינד וועט האָבן דאָס געדולט אויס-צוזיצן אין אַ קלאַס און הערן אַ גרילצענדיקן צעקרימטן ענגליש? דאָס קינד וועט פֿאַר-לירן דעם רעספעקט צו דער יידישער שול. וועט מיר אברהם ביק זאָגען אַז די נייער דור לערער וועט איבערנעמען דאָס לערענען, איז אָבער די צרה מיט די יונגע לערער וואָס זיי ווייסן זייער ווייניק וועגן ייד און יידישקייט. זיי קענען אפּשר אַרויסהעלפֿן אַ גוטן לערער אָבער מען קען זיי ניט איבערגעבן די פּאַראַנטוואָרטלעכקייט פֿון דערציען יידישע קינדער.

אויב איר ווילט זען דעם אונטערגאַנג פֿון אונדזערע שולן, דאָן נעמט אַן אברהם ביק'ס פּלאַן און איר וועט זען ווי די ענגלישע קולטור, די ענגלישע אַסימילאַציע וועט אַראַפּווישן דאָס יידישע לשון פֿון אונדזערע שולן. צום סוף וויל איך אַז מען זאָל וויסן ווי אַזוי אַ יידיש קינד האָט פֿאַרלוירן דעם רעספעקט צו אונדזערע לערער. ווען איך האָב גע-ענדיקט די מיטל שול האָבן די קינדער גראַדוואַנטן מיך אויסגעקליבן צו באַגריסן דעם דאָרעקטאָר פֿון דער מיטל שול חבר ש. קאַרן, האָב איך אין מיין רעדע געהאַט אַזאַ פּאַ-ראַגראַף: „אויף יידיש האָט אונדז חבר קאַרן אַנגעזאָגט די אַנטשטייאונג פֿון מידנת ישׁ-ראל“. פֿאַר אַט דעם פּאַראַגראַף האָט מיר אַ לערער מיט דער נאָמען ז. יאַכנעס ניט דער-

לויבט צו האַלטן מיין רעדע. דאָס איז דער אומגליק מיט די „פּראָגרעסיווע“ מענטשן, זיי שעדיקן אונדזערע שולן און אַזוי לעסטערן זיי די געפילן פון יידישע קינדער. אויב איר ווילט האָבן יידישע שולן הערט אויף צו נאַרן דעם עולם אונטער דעם מאַנטל פון יידיש אַריינשמוקלען ענגליש אין אונדזערע שולן. יידישע שולן דאַרפן זיין יידיש.

רבקה שטיינהאַרט

בראַנקס, אַקטאָבער דעם 10טן, 1953.

מיין זונס בריוו צו דער „מאַרגן פרייהייט“

חשובער רעדאַקטאָר פ. נאַוויק!

איך האָב אברהם ביקס אַרטיקל ניט געלייענט. איך האָב געלייענט מעינקע קאַץ אַרטיקל און איטשע גאַלדבערגס ענטפער וועגן „די יסודות פון דער יידיש-פּראָגרעסיווע דערציאונג“. ווען איך בין געגאַנגען אין שול האָב איך ניט פאַרשטאַנען די וויכטיקייט פון דער יידישער שפּראַך. ווען איך האָב ניט געוואַלט גיין אין שול, פלעגט מיר מיין טאָטע זאָגען „אַלווין ווען אַ טאַטע מיט אַ זון קענען זיך ניט אַדורכשמועסן אויף איין לשון איז דאָס אַ פאַלקס טראַגעדיע. ווען אַ טאַטע מיט אַ זון דאַרפן זיך פאַרשטענדיקן אויף אַ פרעמדער שפּראַך ליגט צווישן זיי אַ גרויסער דיסטאַנץ“. און מיין טאַטע האָט פאַרגעזעצט: זיי וויסן אַז מיט יידיש קען מען אויספאַרן די גאַנצע וועלט. ווען דו וועסט קענען יידיש וואו דו זאָלסט זיך ניט געפינען, וועסטו זיך פילן אין דער היים“.

ווען איך בין אַריין אין דער אַרמיי און אוועקגעשיקט געוואָרן קיין אייראָפּע האָב איך אויסגעפונען ווי גערעכט מיין טאַטע איז געווען. אין די לענדער וואָס מיר איז אויס-געקומען צו באַזוכן איז יידיש געווען די איינציקע שפּראַך וואָס האָט מיך פאַרבונדן מיט די דאָרטיקע יידן. יידיש האָט מיך געבראַכט אַ סך חשיבות און מיך פאַרבונדן מיט דער שארית הפליטה. אַ סך פון די אַמעריקאַנער סאָלאַטן האָבן געמוזט אַנקומען צו מיר דווקא צוליב יידיש. ווען איך בין געווען אין דער עסטרייכישער סאָוועטישע זייט, ווען אַ סאָווע-טישער זעלנער האָט מיך אָפּגעשטעלט און פאַרלאַנגט פון מיר אַז איך זאָל זיך פאַר אים לעגיטימירן, ווען ער האָט מיר צוריק געגעבן מיינע פאַפירן און לויט דעם אַופן ווי ער האָט מיר געדאַנקט. האָב איך אים געפרעגט צי ער איז אַ ייד? האָט ער מיר גלייך געענט-פערט: אַן אַמעריקאַנער ייד? און מיר האָבן פאַר אייניקע מינוטן געהאַט אַ האַריצקן שמועס. ווען מען זאָל די אַמעריקאַנער קינדער וואָס לערענען זיך אין די יידישע שולן, געבן אַ געלעגענהייט זיך אויסצוקלייבן יידיש צו ענגליש וועט ער זיכער אויסקלייבן ענגליש. אויב מען וועט פרעגן אַ קינד צו ער וויל גיין אין אַ יידישער שול, וועט ער זיכער זאָגען גיין. איך קען אַמעריקאַנער יידישע מאַמעס וואָס זיינען ביז אויף זייערע עלטערן פאַר ניט געבן זיי קיין יידישע דערציאונג. דווקא די מאַמעס ווילן אַז זייערע קינדער זאָלן יאָ קענען יידיש. אַזוי שנעל ווי די עלטערן וועלן אויסגעפינען דעם אמת, אַז מען לערענט די קינדער ענגליש אין די יידישע שולן און נאָך דערצי פון ניט קיין קאַמפּאטענטע לע-רער וועלן זיי זייערע קינדער דאָרטן ניט שיקן, דאָס מיינט די ענדע פון די פּראָגרעסיווע יידישע שולן. ווען איך בין געגאַנגען אין דער מיטל שול האָט מען אונדז דערציילט אַז יידישע קינדער דאַרפן גיין אין אַ יידישער שול כדי אויפצוהאַלט דאָס לשון פון זייערע עלטערן און פאַלק, און דורך יידישע שולן צו לייען דעם יידישן פּראָבלעם. מיינט דאָס ניט אַז איר גיט אויף דאָס וואָס איר האָט אונדז געלערנט?

איז ניט אייער איצטיקער פלאץ, א פלאץ פון אונטערגאנג?
איך באגרייף זייער גוט מיין געוועזענעם לערערס מעניקעס ווייטאג.

זיין ארטיקל איז אן אויסגעשריי פון א טיף יידיש הארץ וואס האט ליב זיין שפראך,
זיין קולטור. איך ווינטש אים א סך געזונטע יארן, זאל גאט אים געבן כוחות צו קענען
אנפירן דעם קאמף פאר יידיש!! איך באגריס אים פאר זיין מוט אין ווארפן דעם אמת אין
פנים די באהאלטענע אסימילאטארן, וואס האבן קיין מאל ניט געבלוטטיקט פארן יידישן
לשון, און וועלן זיכער ניט וויינען אויף איר אונטערגאנג. ווען מען לייענט איטשע גאלד-
בערגס ענטפער קען מען זען אז אין זיין שלעכט געשריבענעם ארטיקל מיט די אפגעהאקטע
זאצן באהאלט זיך אן אסימילאנט. דער בעסטער באווייז איז אז ער האט ניט קיין ארגע-
מענטש, ווארפט ער פאר מעניקען אז ער האט געמאכט א טעות אין א דאטום, וואס שפילט
קיין ראלע ניט אין דער דיסקוסיע. איך גלויב ניט איטשע גאלדבערגן אז די שולן האבן
זיך פארגרעסערט. לויט מיין אינפארמאציע, זיינען די שולן פארקלענערט געווארן אויפן
חשבון פון די "סאנדאיי סקולס" וואס האבן ניט קיין ווערט פארן יידישן פאלק און ניט
פארן יידישן לשון, אבער א גרויסן ווערט פאר איטשע גאלדבערגס פערזענלעכע אינטע-
רעסן. זאל לאנג לעבן דער קאמף פאר יידיש!

אלוין שטיינהארט

בראנקס, אקטאבער דעם 25טן, 1953.

די דיסקוסיע אין דער "מארגן פרייהייט" איבער אברהם ביקס ארטיקל "די יסו-
דות פון דער יידיש-פראגרעסיווע שולן" האט ביי מיר ארויסגערופן זכרונות וועגן א בוך
וואס איך האב געלייענט אין יאר 1932. דאס בוך איז די געשיכטע פון "טעמעני האל" אין
די צייטן פון דעם בארימטן באס טוויד. דער נאמען פון דעם בוך איז "מי גענגסטער". דער
נאמען פון מחבר געדענק איך ניט, דאס איז א פארכאפענדיק בוך. ווערט דארטן דערציילט
אזא מעשה. פאר די וואלן רופט דער באס טוויד א מיטינג צו באשטימען א קאנדידאט פאר
די קומענדע שטאטישע וואלן. ביי דעם מיטינג שאפט זיך אן אפאזיציע און ווילן ניט
אננעמען טווידס קאנדידאטור, באשטימט מען אז דער מיטינג זאל באשליסן וועלכער קאנ-
דידאט זאל לויפן אלס אפיציעלער "טעמעני" קאנדידאט. פרעגט דער טשערמאן ווער
ס'ויל רעדן פארן "טעמעני" קאנדידאט. איינער מעלדעט זיך צום ווארט, האלט א שטאר-
קע רעדע מיט די גרעסטע לויבגעזאנגען און זעצט זיך אוועק. דאן פרעגט דער טשער-
מאן ווער וויל רעדן פארן קאנדידאט פון דער אפאזיציע. א צווייטער מיטגליד מעלדעט
זיך צום ווארט. גייענדיק צו דער פלאטפארמע קריגט ער מיט א פלאש איבערן קאפ. ער
באגיסט זיך מיט בלוט, ס'ווערט א טומעל און מען טראגט דעם רעדנער ארויס. דער
טשערמאן פרעגט זיך ווייטער ווער וויל רעדן פאר דער אפאזיציע, קיינער וויל ניט רעדן,
אזוי ארום האט דער קאנדידאט פון "באס" טוויד געזיגט.

ווען דער דיכטער און לערער מעניקע קאץ האט זיך געמאלדן צום ווארט, האט
איטשע גאלדבערג אים געוואלט דערלאנגען איבערן קאפ. דער קלאפ האט ניט געטראפן
אין ציל. געגען דוד טאביאש האט מען ארויסגעשטעלט דעם אסימילאטאר מאיר געלמאן,
וואס האט אזוי אומגעלומפערט געקלאפט אז זיי האבן זיך אליין געטראפן גלייך אין פנים.
אפילו דער "פארווערטס" האט זיך געפרייט מיטן קלאפ וואס איז לויט מיין מיינונג געווען
די ערגסטע פראפאגאנדע קעגן די יידישע פראגרעסיווע שולן. אין געלמאנס ענטפער
קען מען זען ווי די אסימילאטארן ארבעטן פאר ענגליש אין די יידישע שולן, און מיטן
זכות פון רב אברהם ביק, ווילן זיי דאס אדורכפירן.

די שולדיקע

איך וויל ווען די צוקונפטיקע היסטאריקער וואס וועלן שטודירן די דעגענעראציע אין דעם אַמעריקאַנער יידישן לעבן, און וועלן זוכן די שולדיקע פאַר דעם יידיש מצב, זאל זיי ניט פאַרגעסן און ניט פאַרבייגיין די „פראַגרעסיווע“ „יידן“ וואָס זיינען די הויפט שולדיקע אין די יידישע צרות.

איך באַווייניט ניט און באַקלאַגט ניט דעם גורל פון יידיש. איך באַווייניט און קלאַגט וואָס יידיש איז אַריינגעפאַלן צו אַיטשע גאַלדבערג, אברהם ביקן און צו אַזוינע פראַגרעסיווע ווי די מסורטע און איר גלייכן. ווען מיר וואַלטן געהאַט אַזוינע איבערגעגעבענע לערער ווי דער דיכטער מעינקע קאַץ, וואַלטן מיר ווייטער געקענט אָנהאַלטן דאָס יידישע לשון. די יידישע שפראַך וואַלט ווייטער געקלונגען אינעם מויל פון אונדזערע קינדער, אַזוי נאַטירלעך ווי די קינדער האָבן אַמאַל גערעדט אין אַסטראָווצע. וואו נעמט מען אַזוינע לערער וואָס זאָלן זיך מוסר נפש זיין פאַר יידיש און אַזוי עקשנות'דיג קעמפן פאַר יידיש און איר קולטור? פונדאָנען זאָל מיינ שוועסטער פאַרשטיין און וויסן, אַז יידיש איז געווען די וואַפנע וואָס האָט צעמענטירט די יסודות פון דעם יידישן קיום און המשך? זי ווייסט דאָך אפילו ניט דעם פשוטן אמת, אַז ווען אַ פאַלק פאַרלירט איר שפראַך איז דאָ אַ געפאַר פון אַסימילאַציע. פאַרשווינדונג און אונטערגאַנג. אַ פאַלק וואָס פאַרלירט דאָס לשון, פאַר-לירט די יצירה, פאַרלירט די אייגענאַרטיקייט און פאַרלירט דעם יידישן חן. וואָס מיר היסטאָרישער יידענטום, ווער מיר היסטאָרישער קיום און המשך! די פראַגרעסיווע האָבן זיך אויסגעטאַן פון די אַלע „נאַרישקייטן“. זייער גאַנצער אָנגעהערדיקייט איז וואָס זיי זיינען געבוירן יידן. ס'איז אינטערעסאַנט ווי אַט די יידן זוכן פטור צו ווערן פון דער יידישער שפראַך און קולטור. זיי ווילן מיטן כוח איבערייסן די היסטאָרישע גאַלדענע יידישע קייט. ביי אַט די יידן שפילט ניט קיין ראַלע די דורות יידישע שאַפונגען. זיי ווענדן אָן די פראַ-גרעסיווע מאַס. אונדזערע נביאים זיינען ביי די יידן, וואָס האָבן זיי קיין מאַל ניט געלייענט אַדער געלערנט, ניט אַזוי „פראַגרעסיוו“ ווי אַיטשע גאַלדבערג און אברהם ביק. קיינער איז ניט אַזוי בלינד ווי דער וואָס וויל ניט זען דעם היסטאָרישן אמת. די פראַגרעסיווע פלאַנצן דערנער אינעם יידישן לעבן. זיי פלאַנצן ווינט און די צוקונפטיקע דורות וועלן שניידן דעם יידישן שטורעם.

די שפיאנקע זוכט דעם שפיאן

פיר (4) טעג פאר דעם טייט פון מיין שוואַגער, האָט מיין „שוועסטער“ טעלעפאָן גירט מיין ווייב, און דורך פאַרשידענע קונצן און שמד שטיק פרובירט אויסצוגעפינען ווער עס שרייבט די בריוו צום „פאַרווערטס“. ווען דאָס האָט זיך איר ניט איינגעגעבן, האָט זי גאַנץ אָפּ אַ פּרעג געטאָן מיין ווייב. „שיינדל ווער שרייבט די בריוו, מעינקע אָדער הערש“. מיין ווייב האָט איר פאַרזיכערט ווען מעינקע זאָל שרייבן די בריוו וואָלט הערש געוואוסט, און ווען הערש וואָלט געשריבן די בריוו וואָלט איר געוואוסט. איך פאַרזיכער דיר האָט געזאָגט מיין ווייב: „אַז ניט הערש און ניט מעינקע זיינען די וואָס שרייבן בריוו צום „פאַרווערטס“. די פּראַגרעסיווער „דעטעקטיוו“ האָט דערפילט אַז איר האָט זיך ניט איינגעגעבן אין איר שפיאָנעריי. האָט זי ניט נאָכגעלאָזט און ווייטער גענומען פאַרשן און מיט כּיטרע ריידעלעך גענומען דערציילן מיין ווייב פאַרשידענע מעשות וועגן די שולן, איר געזוכט איבערצוגעווינען פאַר דעם נייעם ביקס פּלאַן. גיט איר מיין ווייב אַ פּרעג: „דזשעני, פאַרוואָס נעמט איר אַריין ענגליש אין די שולן“. האָט זי זיך צעלאַכט און אַ זאָג געטאָן „שיינדל, איך האָב געמיינט אַז דו ביסט אַ פּראַגרעסיווער מענטש און דו פאַרשטייסט בעסער ווי די רעאַקציאָנערע ווייבער. די אמעריקאַנער עלטערן ווילן ניט קיין יידיש, וואָס ווילסטו שולן לידיקע מיט יידיש אַלס דער לימוד, אָדער אַ סך קינדער מיטן ענגלישן לשון און דערציען אַ דור פּראַגרעסיווע מענטשן“. מיין ווייב האָט איר פאַרזיכערט ווען זי האָט איצט קינדער אין שול עלטער וואָלט זי זיי אין אַזאַ שול ניט געשיקט. האָט זי איר געענטפערט „וואָלטן מיר זיך אָן דיר און דיינע קינדער אויך באַגאַנגען“. ווען מיין ווייב האָט איר פאַרגעוואָרפּן אַז מען וואַרפט לערער בלויז דערפאַר וואָס זיי שטימען ניט אין וועגן ענגליש, האָט מיין שוועסטער דערקלערט „אַז דאָס איז ניט אמת. שרה דאָוידאָוויטש האָט מען אַרויסגעוואָרפּן דערפאַר וואָס זי איז אַ מיאוסער מענטש, קען ניט אויסקומען מיט מענטשן, שלאָגט זיך אַרום מיט די פאַרוואַלטער, די קינדער יאָבן זי ניט ליב. דערפאַר האָט מען געמוזט פון איר פטור ווערן“.

אינצווישן האָט זי געהאַלטן אין איין שמעקן און לעקן ווער עס שרייבט די בריוו צום „פאַרווערטס“, ווען מיין ווייב האָט מיר איבערגעגעבן די חוצפה פון מיין שוועסטער האָט דאָס מיך שטאַרק פאַרדראָסן, ווען מיר האָבן זיך באַגעגענט ביי דער לוייה האָב איך דערפילט אַ מאַדנעם געפיל, איך בין געווען פריינטלעך צו איר, איך האָב אונטערדריקט מיינע געפילן צו איר, מיין שוועסטער האָט דעם פאַרשטאַרבענעם ניט געזען פאַר די לעצטע 25 יאָר. מיינער אַ שוואַגער וואָס איז געקומען צו דער לוייה פון קאַנאַדע האָט פאַרלאַנגט אַז אַ פאַרטערטער פון דער אַרגאַניזאַציע וואו דער פאַרשטאַרבענער האָט באַלאַנגט פאַר אַ סך יאָרן זאָל זאָגן אַ פאַר ווערטער. איז אָבער קיין פאַרטערטער פון זיין ברענטש ניט געווען, האָב איך געזען אַריינקומען דעם לוייה-דירעקטאָר. פונם אַרדן האָב איך אים פאַרגעשטעלט פאַר מיין שוואַגער. מיין שוואַגער האָט אויסגעדרוקט זיין פאַרלאַנג. און ער האָט געהאַלטן אַ גרויסע רעדע. ער האָט דעם פאַרשטאַרבענעם קיינמאָל ניט געקענט און אים ניט געוואוסט, און רעדן דאַרף מען. האָט ער גערעדט אַ סך נאַרישקייטן. ער האָט געזאָגט אַז מיר זיינען זיך געקומען געזעגענען מיט אַ גרויסן מענטשן, אַ מענטש וואָס האָט געהאַלפּן בויען די יידישע שולן, די יידישע קולטור, אַ קעמפּער פאַרן יידישן לשון און געשטיצט מיט אַ ברייטער האַנט די יידישע ליטעראַטור, אַ קעמפּער פאַרן אמת און פאַר אַ בעסערער וועלט.

ווען איך האָב דערהערט די ווערטער האָב איך זיך שטאַרק פאַרשעמט. איך האָב געוואָרפּן מיינע בליקן צום ארון. מיר האָט זיך אויסגעדאַכט אַז דער פאַרשטאַרבענער וועט

זיך אויפהייבן און אנטלויפן פאר אזא חוצפה פון דעם רעדנער אים צו צי טשעפן אזוינע זאכן וואס ער האט מיט דעם גארניט געהאט צו טאן.

אויף מיין שוועסטער האט די דרשה געמאכט א שטארקן איינדרוק. זאגט זי צו מיר „איך האב ניט געוואוסט וואס פאר א גרויסער מענטש ער איז געווען“. האב איך איר דערציילט א מעשה. א ייד וואס איז ניט געווען איינער פון די פיינסטע מענטשן איז געשטארבן, האט ער געלאזט א ווייב מיט א זון, האט די ווייב געדונגען א רב צו מאכן דעם הספד, האט ער געהאלטן אזא עללעכע דרשה, ווען דער זון האט דאס דעהערט, גיט ער א זאג צו זיין מוטער, מאמע קום אהיים עפעס איז דא א טעות, דאס איז ניט מיין טאטע. ניין דזשעני דאס איז ניט ער. שמואל איז געווען אן אנדערער מענטש. אים זיינען די יידישע שולן, די יידישע שפראך, קולטור, די יידישע ליטעראטור ניט געלעגען אין דער לינקער פיאטע. ער האט זיין גאנץ לעבן געזוכט צו מאכן א סך געלט צו באפרידיקן זיין געלט גייציקע ווייב און טאכטער, געארבעט אין צוויי שפעער, ווען ער האט געענדיקט ארבעטן אין איין שאפ בייטאג, נאך א קורצן איבעררייס אוועק ארבעטן אין א צווייטן שאפ אין אווענט. יעדער איינער האט געוואוסט אז ער איז א קראנקער מענטש, אז דאס איז סם המות פאר אים. אזוי איז ער אוועק פון דער וועלט צו 49 יאר, געווען א קרבן פון זיין אייגענע משפחה. ווען מיר זיינען געפארן צום בית הקברות, איז מיין גורל אויסגעפאלן צו זיצן אין איין אטאמאביל מיט מיין „שוועסטער“. אויפן וועג גיט זי א זאג צו מיר „האסט דאך אים געלייגט אין חרם אריין“. האב איך איר דערקלערט, איך וויל אז דו זאלסט וויסן אז איך בין ניט געקומען צו דער לוויה לכבוד המת, דאס וואלט איך קיין מאל ניט געטאן, איך בין דא לכבוד די משפחה און פריינט. זי האט א שפיי געטאן און געזאגט „א סאנאווא ביטש“ און מיר האבן מער צווישן זיך ניט גערעדט ביז אויפן בית עולם. נאך דער קבורה פארענדיק אהיים זיצנדיק מיט איר אין דער מאשין פון די מחותנים פון דעם פארשטארבענעם, גיט זי מיך א פרעג „הערש, זאג מיר ווער גיט די אינפארמאציע צום „פארווערטס“, דו מוסט דאך עפעס וויסן וועגן דעם“. דזשעני, זאג מיר וואס גייט דאס דיר אזוי אין לעבן אויסצוגעפינען ווער עס שרייבט די בריוו אין „פארווערטס“. פארוואס דארפסטו זיין א דעטעקטיוו צו שפייאנירן קעגן אומשולדיגע מענטשן. איך קען דיר בלויז איבערגעבן מיין פערזענלעכע מיינונג וועגן דער פראגע. יידיש איז ניט דאס אייגענטום פון איטשע גאלדבערג און די אברהם ביקס, יידיש איז דאס אייגענטום פונם גאנצן יידישן פאלק, ווען א יידישע שול וויל באזייטיקן יידיש און אריינברענגען דאס ענגלישע מעגן וועגן דעם שרייבן יידישע צייטונגען, אפילו ווען זיי נוצן דאס אויס אין קאמף קעגן קאמוניזם. איר שרייט אז מעקארטי איז אן אומגליק און איר אליין, ווען איר האט די מאכט האנדלט איר אליין ווי קליינע מעקארטעלעד. מעקארטי מאכט מענטשן ברויטלאז דערפאר וואס זיי דענקען ניט פונקט ווי ער, און איטשע גאלדבערג טיט דאס זעליביקע. ווען שרה דאווידאוויטש שטימט ניט איין מיט ביקס ענגלישן פראגראם אין די יידישע פראגרעסיווע שולן, ווארפט מען זי ארויס און פארטיק. מען רויבט ביי איר צו דאס שטיקל ברויט. איז דאס יושר! איר וואלט געדארפט זען מיט וואס פאר א רציחה, מיט וואס פאר א רוגז זי האט זיך געווארפן אויף מיר, ווי אכזריות'דיק זי האט זיך איזדעקעוועט איבער מיר מיט געשרייען, „דו מסור, דו וועבער!“ איך האב פריער געוואוסט אז דו ביסט דער מסור וואס שרייבט די בריוו אין „פארווערטס“. און האט אויף מיר עטלעכע מאל אנגעשפיגן. איך האב זיך געבעטן ביי דעם טרייבער פון דער מאשין אז ער זאל מיך ארויסלאזען ביי דעם ערשטן הויז וואס ער וועט אדורכפארן. ווען איך האב פארלאזט די מאשין האב איך געהאט א געפיל אז איך האב זיך פארפלאנטערט אין א נעץ פון שמוץ און בבלולים. מיין גאנצער קערפער האט זיך געקארטשעט אין קראמפן. א קאלטער שוויס

האט מיך באַגאַסן. איך האָב געפילט אַ שרעקלעכן בזיון פאַר די מענטשן אין דעם אַטאַ-
מאַביל. נאָך צוויי שעה וואַנדערן האָב איך דערגרייכט מיין היים. אין מיין הויז זיינען גע-
ווען פאַרזאַמלט אַ טייל פון דער משפּחה.

האָב איך געמאַכט פּאָלגענדע באַמערקונגן. איר האָט היינט פּאַרלירן אַ ברודער.
איך האָב היינט פּאַרלירן אַ שוואַגער און אַ שוועסטער. דאָס איז אַ דאַפּלטע טראַגעדיע,
וואָס האָט מיר פאַרשאַפט שלופּלאַזע נעכט און טרויעריקע טעג.

פאַרשוועקן דעם יאַרצייט פון דער מאַמען

איך וויל דערציילן אַן אינטערעסאַנטע מעשה, וואָס פּראַגרעסיווע מענטשן האָבן
אַפּגעטאָן, ווי צווי די מענטשן פאַרוואַלגאַריזירן דאָס יידישע לעבן. דאָס איז ניט קיין
צוזאַמענשטויס צווישן צוויי דורות, דאָס קומט פאַר פונם זעלבן דור, דערצויגן געוואָרן
אויף דער זעלבער שפּראַך און קולטור. נאָר דאָס קומט פאַר צווישן צוויי פרעמדע וועלטן,
איינער איז אַ יידישע וועלט און די צווייטע רופּט זיך אַ פּראַגרעסיווע וועלט, און דעם נאָר-
מען פון פּראַגרעסיוויקייט לעסטערן זיי דעם אַנדענק פון אַ מאַמען און אַ שוועסטער. די
מעשה איז פאַרצייכנט אין מיין טאָג בוך אונטער דעם קאַפּ: „אַ פּאַגראַם אויפן אַנדענק
פון אַ טויטער מאַמען און שוועסטער“.

מיט איבער צוויי יאָר צוריק איז אַוועק פון דער לעבעדיגער וועלט מיין שוויגער
זיסל ע"ה. זי איז געווען אַ זעלטענע גוטע יידישע פּרוי, זי האָט פאַרמאַגט אַ זעלטענעם
חוש פאַר זאַכן, אַ מענטש מיט גוטע מידות און אַ פיינעם כאַראַקטער. אין איר לעבן
האָט זי קיינמאַל קיינעם ניט ווייגעטאָן. זי איז פון דער נאַטור געווען אַ שטילער מענטש,
געלעבט אַ שטילן באַשיידענעם לעבן. איר וועלט איז געווען גאַטס וועלט. אירע געדאַנקען
האָבן געשוועבט אין די הויכן פון גאַטס הימלן. זי האָט געשטאַמט פונעם קאַצקער רבינס
משפּחה. זי האָט אַלע מאָל געלעבט מיט די זכרונות און געצויגן איר יניקה פון דעם קאַצקער
רבין, האָט זיך געגרויסט מיטן קאַצקער רבינס יחוס. זי האָט אַ סך מאָל אויסגעדריקט איר
פאַרדראָס וואָס אין דער קאַלטער, יידישער אַמעריקע ווייסט קיינער ניט פון איר יחוס.
ווען איך בין געשטאַנען ביי איר קראַנקען בעט האָט דער פּראַפעסאָר (געמאַכט די
פּאָלגענדע באַמערקונג, „לויט די מעדיצינישע אונטערזוכונג איז זי ניט קיין שווערע קראַנק-
קע. איר האַרץ איז ניט שלעכט, די לונגען ריין, נאָר זי האָט רעזיגנירט און וויל ניט קעמפּן
פאַרן לעבן. אויב איר קענט איר איבערצייגן אַז זי איז וויכטיג פאַר אייך, אַז אַן איר קענט
איר פשוט ניט לעבן, אַריינברענגען אין איר אַ גלויבן פאַרן לעבן, קענט איר איר ראַטעווען.
דעם גלויבן האָט קיינער איר ניט געקענט באַוירקן. פאַרוואָס? זי האָט דערפילט אַז די
פּראַגרעסיווע וועלט שטופּט אַרויס איר רעליגיעזע וועלט פון אונטער אירע פיס. צו-
ליב איר עלטער און שוואַכן געזונט וועט זי ווייטער ניט קענען אַנהאַלטן קיין
כשרות, זי ווערט אויס באלבאַסטע. איר יידישער לעבנס שטייגער לאַזט זיך אויס.
צוליב איר עלטער האָט זי מער ניט דעם כוח צו פירן אַ קאַמף פאַר איר יידישקייט.
די אַסימילאַטאַרישע פינצטערניש האָט פאַרשטעלט איר יידיש ליכט, האָט זי רעזיג-
נירט — געשטאַרבן.

7 טעג נאָכן טויט פון מיין שוויגער זיינען אייניקע פון אירע קינדער כמעט יעדן
אַונט געגאַנגען צו קאַבאַרעטן און טעאַטערס און אַנדערע פאַרוויילונגען. מיר האָט זיך
אויסגעזען ווי זיי יום טובן זייער מוטערס טויט. איך האָב פאַרצייכנט אין מיין טאָג בוך
אַזאַ פאַראַראַף. „איך זיך און טראַכט ווי האָט זיך גענומען אין מיין וויבס משפּחה אַזוי
פיל פאַרקרימטע און צעדרייטע נשמות, ביי נאַרמאַלע מענטשן געפינט איר זעלטן מענטשן
וואָס זאָלן זיין אַזוי ברוטאַל, און האַנדלען אַזוי אכזריות'דיק קעגן אַ פאַרשטאַרבענער מאַ-
מען“.

אין די שלושים האָבן מיר באַשטעלט אַ מצבה און צום יאָר האָבן מיר זי געדאַרפט אויפדעקען. מיט 6 חדשים פאַרן אויפדעקונג פון די מצבה האָט מען אַרויסגעשיקט אַ בריוו צו דער גאַנצער משפּחה זיך צו אייניקן פאַרן דאַטום, ווען מען זאָל אויפדעקן די מצבה. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן אז די מצבה זאָל מען אויפדעקן דעם 11טן מאַי, 1952, 1.30 ביי-טאָג, אין טאָג פון מוטערס טאָג. דעם 23טן אַפּריל, 1.52, דערהאַלטן מיר איין איינלאָדונט צו אַ חתונה מאַלצייט וואָס אַ שוועסטער פון מיין שוויגער האָט אַראָנשירט פאַר דעם 11טן מאַי, 1952, 1.30 בייטאָג פאַר דעם זעלבן טאָג און דער זעלבער שעה פון דער מצבה אויפדעקונג. ווען איך האָב איבערגעלייענט די איינלאָדונג, האָב איך זיך פאַרשעמט. די בושה איז געווען אַ גרויסע. איך האָב פון פאַרצווייפלונג אַ זאָג געטאָן צו מיין ווייב: „שינדל, די איינלאָדונג איז אַ סימן פון אונדזער אייגענעם אונטערגאַנג. מיין דור איז געווען באַשערט איבערצולעבן די גרעסטע פאַסירונגען אין דער מענטשלעכער געשיכטע. מיר איז באַשערט צו האָבן אַ טאָג אין מיטן דער וואָך — דער טרויעריקסטער תּשעה באב, אין מיין גאַנץ לעבן. דער גרעסטער שונא פונם יידישן פאַלק איז ניט דער דרויסענדיקער, נאָר דער איי-נערלעכער. אונדזער אייגענער רשעות איז די געפערלעכסטע. מיר פאַלן זיך פאַנאָדער מאַראַליש און גייטיק, דער רעזולטאַט איז, אַזוינע טראַגישע פאַסירונגען, דער אומ-מענטשלעכער אכזריות'דיקער אַקט קעגן אַ טיטער מוטער און אַ שוועסטער.“

דער אינהאַלט פון דער איינלאָדונג איבערגעזעצט פון ענגליש.

טייערע :

מיר זיינען צופרידן צו אַנאַנסירן די חתונה פון אונדזער זון אוירנעסט שאַראַ — מיט זשודי בראַדי, אַ מיטיק אויפנאַמע וועט געגעבן ווערן אין זייער כבוד, זונטיק דעם 11טן מאַי, 1.30 נאַכמיטיק, אין „מאיהיגן קאַלאַני סקול הויז“, זייט אַזוי גוט, ענטפערט. העלן און דאָן

מיין ווייבס ענטפער.

בראַנסק, דעם 25טן אַפּריל, 1952.

טייערע העלן און דאָן:

ס'איז מיר זייער שווער צו געפינען ווערטער, אויסצודריקן מייע געפילן, צו די אויפטרייסלנדיקע נייעס, וואָס די איינלאָדונג צו דער חתונה האָט אויף מיר געמאַכט. איז דאָס דער פאַסיקסטער טאָג וואָס איר וואַלט געקענט אויסקלייבן. איז דער טאָג אין וועלכן ס'ווערט אויפגעדעקט מיין מאַמעס שטיין. איך וואונדער זיך, אויב ס'איז דאָ אַ וועלכער ניט איז פראַגרעסיווער מענטש, וואָס זיין גלויבן זאָל ניט זיין, וועלכער זאָל ניט אַזוי אויפגעטרייסלט ווערן ווי איך. איך וויל האַפן אַז איר וועט רעספעקטירן אייערע און מייע געפילן, די געפילן פון מענטשלעכער אויפפירונג און איר וועט גלייך צוריקציען די גע-פלאַנטע חתונה מאַלצייט.

אויב ניט, וועט דער שאַטן פון דער מאַמעס קבר נאַכגיין אייך אין טאָג פון אייער חתונה.

אייער, שינדל שטיינהאַרט

שבת אַונט דעם 3טן מאַי, 1952, באַזוך איך מיין ווייבס שוועסטער, דערציילן זיי מיר אַז מיין שוואַגער — דער פאַרשטאַרבענע מיין ווייבס ברודער האָט באַשלאָסן אַז ער גייט צו דער חתונה וואָס זיין מומע אַ שוועסטער פון מיין שוויגער מאַכט פאַר דעם זעלבן טאָג. איך בין געווען זיכער אַז זיי מאַכן שפּאַס. ווען זיי האָבן מיר פאַרזיכערט אַז דאָס איז אמת, האָב איך געבעטן אַז מען זאָל אים אַנקלינגען אויפן טעלעפּאָן. איך האָב געוואַלט מיט מייע אייגענע אויערן הערן די טראַגאָדיע וואָס שפּילט זיך אָן אין דעם מוח פון אַט דעם קליינעם מענטשן. יאָ די מעשה איז אמת!!!

איך בין געבליבן זיצן ביי דעם טעלעפּאָן אַ פאַראַליזירטער. איך האָב פאַרלוירן יעדן געפיל פון מענטשלעכקייט, יעדער אבר איז אין מיר אַפגעשטאַרבן. עס האָט זיך

מיר געוואלט וויינען, פארוואס קומט דאס מיין שוויגער זיסל אזא פאגראם אויף איר אַנ-
דענקונג? איך קען שווערן אז מיין שוויגער האט ניט געהאט קיין פרעמדע שונאים, פאַר-
וואס אייגענע? דערצי אירע אייגענע שוועסטערן שוואַגערס און א זון. זי האט דאך געלעבט
מיט זיי בשלום איר גאַנץ לעבן, זי האט ניט געמאַכט קיין חילוק צווישן גוטע אָדער
שלעכטע קינדער. זי האט דאך אַלע געגעבן די זעלבע ליבע און מוטערלעכע צערטלעכ-
קייט. פארוואס לעסטערן זיי איר הייליקן אַנדענק?

איך האב אָפּעלירט צו מיין שוואַגער אז ער זאל ניט פאַרשעמען זיין מוטער, און
ניט ברענגען קיין חרפות פאַר די לעבעדיקע. געוואָלד! מיט וואָס פאַר אַ ביליקע קונצן
דער חמור בן שכם האָט מיך געוואָלט איבערצייגן אז ער האַנדלט ריכטיק, אז ער מעג יאָ
גיין צו דער חתונה אין דעם טאָג ווען זיינע שוועסטערן ברודער און משפּחה וועלן זיך
גוט אויסוויינען און לאָזען הייסע טרערן אויפן קבר פון זיין מוטער, וועט ער זיך משמח
זיין אויף אַ חתונה. אין זיין אומוויסנהייט קענט איר זען זיין אומבאַהאַלפּענקייט וואָס
ווערט געטריבן פון אַסימילאַטאָרישע סענטימענטן, וואָס גרעניצן זיך מיט הפּקרות. ס'איז
איבעריק צו זאָגען אז אזאָ גלייכגילטיקייט צו אַ טויטער מאַמען איז אַ סימפּטאָם פון גייס-
טיגער און מאַראַלישער דעגענעראַציע, דאָס איז אַ גייסטיגער יידישער חורבן. די מענטשן
פרלירן דעם חוש וואָס איז רעכט און אומרעכט. די געשיכטע ווייזט דעם גייסטיקן מצב
פון די מענטשן. אפשר איז דאָס דער סימבאָל פון דער היינטיקער צעקרוםטער צייט. עס
הערשט שוין אַ צעמישעניש וועגן אָפּגעבן כבוד אַ פאַרשטאַרבּענער מאַמען. דער לעסטע-
רער נעמט זיך די תורה צו הילף וואָס ער האָט קיין מאָל ניט געלערנט. ער איז געווען
דער איינציקער אין זיין משפּחה וואָס האָט ניט געוואָלט לערנען, אזוי אז זיין פאַטער איז
געווען געצוואונגען אים צו מאַכן פאַר אַן אַרבעטער אַ היטלמאַכער, ער איז געווען דער
איינציקער בעל מלאכה אין זיין משפּחה.

וואָס פאַר אַ ליצנות רבונו של עולם! ער וויל פאַרוואַלגאַריזירן דאָס יידישע לעבן
מיט זיינע אויסטייטשונגען פון דער תורה. זיי וויסן אפילו ניט וויפּל אונדזער תורה האָט
געפריידיקט צו האָבן „ראת הכבוד“ פאַר פאַרשטאַרבּענע עלטערן. איך ווער פאַרצוויפּלט,
צו דעם יידישן חורבן קומט אַ פאַרוויסונג ספּעקטאַקל מיט אַ חתונה, וואָס פאַרפינצטערט
די יידישע וועלט די יידישע זון. דאָס איז אַן אַקט פון אַ מענטשענלאָזע אָדער אוממענטש-
לעכע דראַמע, קיין רעספּעקט פאַר יענעם געפּילן. אפשר באַלאַנגען די צעדרייטע, פאַר-
קרימטע נשמות אין אַ משוגעים הויז, אַז ניט איז דאָ אַ געפאַר אַז זיי וועלן פאַרדאַרבן די
יידישע וועלט. צום בדיוערן איז דאָס אַ צייכן פון אַ דור וואָס איז גייסטיג אָרעם און
אויסגעהוילט פון מענטשלעכקייט און יידישקייט. זיי האָבן ניט קיין חרפה און פאַרמאָגן ניט
קיין געוויסן. מען מוז זיך אָפּקערן פון די מענטשן מיט עקל.

איך האָב ניט אויפגעגעבן מיין פּלאַן צו באַווירקן מיין שוואַגער אז ער זאל ניט
גיין אינם טאָג פון זיין מוטער מצבה אויפדעקונג צו דער חתונה. עס האָט מיר גענומען אַ
לאַנגע צייט, ביז ער האָט מיר געגעבן זיין וואָרט אז ער וועט צו דער חתונה ניט גיין. איך
האָב פריי אָפּגעאַטעמט, איך בין געווען זיכער אז ער וועט ניט פאַרשוועכן זיין מוטערס
אַנדענק. אָבער וואָס פאַר אַ ביטערן טעות איך האָב געמאַכט אין דעם מענטשן. ער האָט
באַליידיקט זיין טויטע מוטער, און מיך ביטער אויסגענאַרט. ער איז אַוועק צו דער חתונה
אנשטאַט לאָזען אַ טרער, האָט ער געטאַנצט אונטער די טענער פון דער מוזיק. מיט איי-
ניקע חדשים שפּעטער האָט ער חתונה געמאַכט אַ זון און מיך איינגעלאָדן צו דער חתונה
האָב איך די איינלאָדונג ניט אָנגענומען, איך האָב ניט געוואָלט באַשיינען זיין חתונה. אין
וויל דאָ אונטערשטרייכן אז קיינער פון זיינע שוועסטערן און ברודער האָבן ניט געהאַט
דעם מוט, אָדער ניט געפּילט דער אחריות זיך אָנצונעמען פאַר זייער פאַרשטאַרבּענער
מוטער. אַלע זיינען געקומען צו דער חתונה. איך בין געווען דער איינציקער אין דעו
משפּחה וואָס איך האָב זיך אָנגענומען פאַר זייער פאַרשטאַרבּענער מוטער און דורך צו-

ריקווייזן די איינלאַדונג האָב איך אויסגעדריקט מיין פּראָטעסט קעגן דער עוולה וואָס ער איז באַגאַנגען קעגן זיין מוטער.

מאָי דעם 6טן 1952 איז אַנגעקומען אַן ענטפּער, אָבער דער בריוו איז געשריבן געוואָרן צו מיין טאָכטער רבקה. אין יידיש איז דאָ אַ שפּריכוואָרט „מען שטראַפּט די טאָכטער און מען מיינט דער שניר“. דער בריוו איז אַן ענטפּער אויף מיין ווייבס פּראָטעסט. מיין ווייב האָט געוואוסט אַז זי וועט די פּאַנאַטישע פּראָגרעסיווע מענטשן ניט קענען באַווירקן צו ענדערן זייער באַשלוס. דעריבער האָט זי גענוצט דעם לעצטן שאַרפּן פּאַראַראַף אין איר בריוו. ס'איז אינטערעסאַנט, דער שרייבער פון דעם בריוו איז אַן אינטעליגענטער מענטש, אַ גוט האַרציקער, איך בין זיכער אַז ער האָט קיינמאַל אין זיין לעבן קיינעם קיין שלעכטס געטאָן. ער באַזיצט מער בילדונג און מענטשלעכקייט ווי זיין ווייבס גאַנצער משפּחה צוזאַמענגענומען. אַ מענטש וואָס איז אַליין געווען אַ קרבן פון זיין ווייבס פּראָגרעסיווע משוגעתן. ער איז געווען געצוואונגען צו אַנטלויפן וואו זי די פּראָגרעסיווע האָט אים געמוזט נאַכיאָגען און אים צוריק ברענגען. צוליב זיין ווייבס פּראָגרעסיווקייט האָט ער מערסטנס פון זיין לעבן געלעבט איינזאַם, שווער געליטן און געשוויגן. איך האָב אים אַלע מאָל באַטראַכט ווי אַ מאַרטירער וואָס ליידיט פאַר זיין יידישקייט און מענטשלעכקייט. איך געדענק די צייטן ווען דער מענטש איז אַרומגעגאַנגען און גע'טענה'ט „אַ די פּראָגרעסיווע האָבן אים צוגערויבט זיין ווייב און ער איז געצוואונגען צו לעבן אַן איינזאַם לעבן“.

איך קען זיך ניט פאַרשטעלן אַז ער האָט שוין שלום געמאַכט מיטן פּראָגרעסיוו־קייט פון זיין ווייב. ער איז דאָך געווען געצוואונגען צו פאַרן אין סאָוועטן פאַרבאַנד, וואו ער איז צוריקגעקומען מיט אַ פאַרשלאָסן מויל, און ווייטער געלעבט אין איינזאַמקייט. האָט זיין ווייב געקראָגן איבער אים די אויבער האַנט, און ער מוז טאַנצן לויט איר פּראָגרעסיוו־ווער מוזיק, און אפילו שרייבן אַ בריוו איבער די קעפּ פֿון אַ טאַטן און אַ מאַמען צו זייער טאָכטער צו איגנאָרירן אירע עלטערן און קומען צו דער חתונה. נין, דאָס איז ניט דער זעלבער מענטש וואָס איך קען. איצט דרוק איך איבער דעם גאַנצן בריוו און מיין ענטפּער. מאָי, דעם 6טן, 1952.

מיין טייערע ריטאַ,

צייט פליט!

מיר דאַכט אַז גאָר ניט לאַנג צוריק ביסטו געווען אַ ליב שיינ קינד און אַצינד ביסטו שוין אַ יונגע פרוי. דערפאַר זאָג איך די צייט פליט!

ווייל איך האַלט אַז דו ביסט שוין אַ דערוואַקסענע, שרייב איך דיר אַט די שורות דו ווייסט אַז אונדזער זון אוירנעסט האָט חתונה געהאַט ניט לאַנג צוריק אין טעקסעס. פאַרשטייט זיך, העלען און איך ווי מערסטע עלטערן זיינען זייער גליקלעך. מיר זיינען גליקלעך ווייל דאָס פאַרל איז גליקלעך.

העלען און איך האָבן געוואַלט פאַרן קיין דרום פאַר דער חתונה, אָבער מיר האָבן עס ניט געקענט באַווייזן.

אַצינד, קומען אוירנעסט און זיין ווייב אויף אַ באַזוך צו אונדו אויף אַ וואָך. העלען גרייט אַ שיינע אויפנאַמע לכבוד זייער קומען. זונטיק דעם 11טן מאָי איז דער איינציקער טאָג, ווען מיר קענען אַראַנזשירן אַזאַ אויפנאַמע. ווען מיר וואַלטן קענען אַראַנזשירן פאַר אַ וואָך פריער וואַלט אַוודאי געווען גוט, אָבער מיר האָבן פאַרט ניט געהאַט קיין אַנדערן טאָג. איך שטיים פולשטענדיק איין מיט איר. פונדעסטוועגן זעט מיר אויס, אַז מען מאַכט אַ גאַנצן טומל צוליב אַט דעם דאַטום, אַזוינס איז זיכער ניט באַרעכטיקט!

ווי קען מען דערקלערן אַט דעם אומבאַרעכטיקטן טומל. עס זעט אויס אַ גאַנצע ריי פאַקטאָרן שפּילט דאָ אַ געוויסע ראָלע. די צוויי גרעסטע עמאַציאָנעלע פאַקטאָרן זיינען

ליבע און האָס. מיט ליבע אין האַרצן קען מען דערגרייכן אַלץ. דורך ליבע קען מען דערוען זונשיין אפילו דורך דעם טונקלסטן וואַלקן.

האָס אינעם האַרצן, אייפערזוכט, ביטערקייט קען קיינמאָל ניט זען קיין גוטס. זיי לעבן לויטן געזעץ פון דער ווילדערניש.

איך בין הללס אַ נאָכפאלגער וועלכער האָט געהאַלטן פונעם פּסוק: „האָב ליב דיין חבר ווי זיך אַליין“. די וועלכע האָבן ליב האָס, נו זאָלן זיי זיך פרייען.

איך האָף אַז דו ביסט גענוג דערוואַקסן צו קענען אונטערשיידן צווישן אַט די צוויי עמאַציעס. האָס און ליבע.

אויב דו קענסט קומען צו אַט דער שמחה דעם 11טן מאַי וועסטו זיין זייער וועל-קאַמען.

אויב דו קענסט ניט קומען דעם 11טן מאַי, בעט איך דיר, זיי אַזוי גוט ענטפער אויף אַט די עטלעכע שורות.

איך וועל נאָך אַלץ פּראַווען פאַרשטיין! מיט די בעסטע וואונטשן דיין פעטער דען שאַפיראַ

בראַנסק, מאַי דעם 17טן, 1952.

מיין טייערער פעטער דאַן!

וואָס מאַכט איר? און ווי פילט איר? און וואָס מאַכט די משפּחה?

ערשטנס וויל איך אייך שרייבן אַ מול טוב, זאָל אייך אַלע זיין מיט מול. דעם אמת זאָגענדיק האַלט איך זיך אַלע מאָל פון דערווייטנס ווען עס פאַסירט עפעס אין דער משפּחה. אָבער דאָס מאָל מוז איך זיך אַריינמישן און שרייבן דאָס בריוול.

איך האָב נאָר וואָס איברעגעלייענט דעם בריוו וואָס איר האָט געשיקט צו רבקה. אייער בריוו איז אַזוי זיס אַז ס'ווערט אַזש ביטער אין אַלע גלידער.

אינגנעטלעך איז דער בריוו געשריבן צו שיינדלן. אַזוי ווי איר ווילט דירעקט ניט שרייבן, שיסט איר צוויי האָזן מיט איין מאָל, איר רעדט זיך אַראָפּ פון האַרצן, און גייט איבער די קעפּ פון די עלטערן און רופט רבקה אַז זי זאָל איגנאַרירן אירע טאַטע-מאַמע, און קומען אין טאָג ווען איר מאַמע וועט וויינען אויפן קבר פון איר מוטער צו אייער שמחה. איך שרייב אייך דעם בריוו, אפשר וועט איר זיך אַליין פאַרשעמען פאַר דעם צער און עוולה וואָס איר זייט באַגאַנגען קעגן אונדז. איך דענק אַז שיינדל איז געווען ריכטיק וואָס זי האָט אייך געשריבן. קיין עוולה און זינד טאָר מען ניט צודעקן. דער וואָס באַ-האַלט, דעקט צו זינד איז פונקט ווי ער אַליין האָט געזינדיקט.

ווען עמיצער וואַלט פאַראויסגעזאָגט אין אַסטראָווצע אַז אַזאַ זאָך איז מעגלעך ביי יידן וואַלט מען אים געווען פאַרשפאַרט אין אַן אַנשטאַלט פאַר גייסטיקע-קראַנקע. דאָס וואָס קומט פאַר איז אַ סימן פון אונדזער צעפאַלענעם יידישן לעבן אין אַמעריקע. אויב איר האָט ניט געהאַט קיין אַנדערן דאָטום פאַר אייער שמחה, צו וואָס האָט איר געדאַרפּט איינלאַדן זיסלס קינדער צו דער חתונה מאַלצייט אינעם טאָג פון דער מצבה אויפדעקונג פון זייער מוטער? מיט דער איינלאַדונג האָט איר מחלל געווען, מבזה געווען זיסלס אַנדענק. דאָס יידישע ווערטל זאָגט: „וואָס שפּעטער די זון גייט אויף, איז דער טאָג אַלץ העלער.“ וואָס מער אַזוינע פאַסירונגען אַלץ פינצטערער ווערט דאָס יידישע לעבן. איך קען ניט פאַרשטיין, אַז צוליב דיפּלאַמאַטישע קונצן שלעפּט איר אַריין רבקה אין דעם סכּסוך. רבקה איז דערצויגן געוואָרן אין אַ יידישער הויז. איך וויל ניט זאָגען אַ פּראַגרעסיווע הויז, דער-פאַר ווייל איך פאַרשטיי ניט די באַדייטונג פון דעם וואָרט „פּראַגרעסיוו“. ווען איידע משה'ס האָט באַגעגענט הילדען און איר געפרעגט צו זי קומט צו אייער שמחה, ווען הילדע

האט איר דערקלערט אָן אין טאָג פון איר מוטערס שטיין אויפדעקונג קען זי ניט גיין, האט איר איידע געענטפערט אָן זי איז ניט קיין מאַדערנער און פּראַגרעסיווער מענטש. זי האט אפילו געפרובירט ווירקן אויף רבקה אָן זי זאָל יאָ גיין, אַזוי ווי רבקה איז ניט אַזוי פּראַגרעסיוו" ווי איידע, האט זי אָבער רעספעקט פאַר אירע עלטערן און רעספעקטירט זייערע געפילן און פאַרשטייט דעם פּסוק "כבוד אב ואם". דורך אייער בריוו איזדיקעוועט איר זיך איבער אַ טויטן מענטשן, מיט דעם טוט איר אָן שווערע יסורים די יתומים. איר טרעט מיט די פיס די מענטשלעכע ווירדע און געפילן, איר לעסטערט זיסלען און גרינג-שעצט די לעבעדיקע יתומים, מיט דעם צייגט איר אַרויס אַ גרויסן ביטול צו זיך און צום יידישן לעבן, איר ווילט דעמאָנסטרירן אָן איר זייט דער לעצטער דור וואָס רייסט איבער די פעדים פונם יידישן טראַדיציאָנעלן לעבן, אויפדעקן אַ מצבה איז ביי יידן אַ טראַדיציע. טראַדיציעס איז דער זכרון פון דעם פּאָלק, אויפדעקן אַ מצבה איז דער זכרון פון דער משפּחה, דורך אַזוינע טראַדיציעס היטן מיר אָפט אָן אונדזער נאַציאָנאַלן גאַנצקייט. מיר ווייסן די אהריות פון עלטערן פון קינדער, אָבער אַ סך מענטשן פאַרשטייען ניט דעם חוב וואָס קינדער האָבן צו זייערע טויטע עלטערן. איך בין ניט זיכער צו איר האט זיך אָפּגע-געבן אַ חשבון וואָס איז דער חילוק צווישן נקמה און קנאה, ווייל אייער בריוו איז אַ גרוי-סער קנויל פון קאָמפּליצירטער נקמה. איר האט פאַרלוירן דעם מאַראַלישן וועג און מאַס פאַר גערעכטיקייט. אייערע פּילאָזאָפּיעס און פּלפּולים מוזן אַוועק געשטעלט ווערן אין אַ זייט. דאָ האַנדלט זיך וועגן אָפּגעבן כבוד אַ טויטער מאַמען? עס שטייט געשריבן „אחרי מות קדושים" דאָס רעדט זיך וועגן פרעמדע קדושים, אָבער וועגן איין אייגענער מאַמען?...

אין אייער בריוו שרייבט איר וועגן love ליבע hate האט destruction צושטערונג lealously אייפערזיכט. „אין הערצער וואָס קענען ניט זען קיין גוטע זאַכן, זיי לעבן לויט די געזעצן פון דעם דזשאַנגל".

איר דערמאָנט קיין איין מאָל ניט אין אייער בריוו זיסלס נאָמען און ניט די מצבה אויפדעקונג, עפעס היט איר זיך צו דערמאָנען וועגן דעם, ווייזט אויס אָן זיסלס שכינה פאַרפאַלגט אייך. איך בין זיכער אָן זי וועט אייך ניט געבן קיין מנוחה אַ לאַנגע צייט.

קענט איר מיר שרייבן פאַרוואָס איך דאַרף אייך האַסן? האט איר עפעס ביי מיר צוגענומען? האָב איך, אָדער שיינדל זיך מיט אייך ווען געקריגט? איך האלט אָן איר זייט דער פּיינסטער מענטש אין דער משפּחה און העלען די קליגסטע צווישן אירע שוועסטערן, פאַרוואָס רעדן וועגן האַס? אייפערזיכט? וואָס האט איר אַזוינס וואָס איך דאַרף זיין אייפער-זיכטיק אויף אייך. איז אייער פאַרהייראַט לעבן געווען מער גליקלעך ווי מיינס? האט איר קינדער און איך ניט? האט איר געלעבט שענער אין אַמעריקע ווי איך? האט איר געהאַט מער געלט ווי איך? אָדער מער פריינט ווי איך? אויב איר דענקט אָן איך דאַרף אייך מקנא זיין ווייל איר האט אַ הויז, וויל איך אייך פאַרזיכערן ווען מען גיט מיר אַ הויז אומזיסט וואָלט איך דאָס ניט גענומען. פאַרוואָס רעדן וועגן אייפערזיכט? ווייסט אויס איר האט זיך ניט געקענט אויפהייבן צו אַ מענטשלעכער הויך, און פאַרשטיין אָן דאָס נעמט זיך פון אַ ליבע צו דער טויטער מאַמען און עס טיט וויי ווען אַ שוועסטער מאַכט חזוק. אויב מיר וואָלטן צוגעשטימט צו אַזאַ לעסטערונג וואָלטן אונדזערע הערצער געווען גוטע?

בלעטערט די גאַנצע יידישע געשיכטע און איר וועט ניט געפינען קיין איין ביי-שפּיל וואָס זאָל אייך געבן גערעכט ווען איר וואָלט ווירקלעך געגלויבט וואָס רבי הלל האט געפריידיקט — „ואהבת לרעך כמוך" וואָלט איר דעם בריוו ניט געשריבן. איר אַליין וואָלט געווען פריי פון פאַראורטייל און האַס.

זייט אזוי גוט און זאגט מיר ווער האט זיך פאר פלאנטערט אין די געזעצן פון דזשאנגל? איר זאלט ניט דענקען אז מיר זיינען אַ חברה בטלנים וואָס קענען קיין צוויי ניט ציילן. דאָס איר קענט אויסבייטלן אַלע אייערע וויסטע חלומות אויף אונדזערע קעפּ.

וואו נעמט מען אזא גרויסן שרייבער וואָס זאל האָבן דעם טאַלאַנט צו קענען שיל-דערן דעם קאַשמאַר, דאָס פּאַנטאַסטישע בילד וואָס איז פּאַראַגעקומען זונטיק דעם 11טן, מאַי, 1952. איך בין ניט באַגאַבט גענוג, איך פּאַרמאַג ניט דעם טאַלאַנט און כוח צו קענען שילדערן די סצענע ווי אַלע זיסלס קינדער שטיין — אַ חוץ איין זון און אַלע אירע שוועס-טער און שוואַגערס — אויפן בית הקברות און רינגלן אַרום זייער מוטערס מצבה און פאַר-גיסן טרערן און צאַפלען זיך פאַר בענקשאַפט נאָך זייער מוטער. און דער זון צוזאַמען מיט די שוועסטערן טאַנצן אונטער די טענער פון דער מוזיק וואָס איר האָט פאַר זיי צוגעגרייט.

איז דאָס ניט שרעקלעך, באַרבאַריש! דאַרף מען זוכן אַ דזשאַנגל??

אויב דאָס ווערט געטאַן אין נאַמען פון פּראַגרעסיווקייט, מוז מען דאָס וואַרט אויסמעקן פון דעם ווערטער בוך, ווייל דאָס וואַרט האָט מער קיין באַדייטונג.

ווער צעשטערט דאָס לעצטע ביסל יידישקייט אין אַמעריקע?.. יא דאָס זיינען די שפּראַצן פון אייגענעם יידישן אונטערגאַנג. מיר פּאַלן זיך פּאַנאַנדער מאַראַליש און גייס-טיג. מיר ווערן מענטשן אָן געפילן, אָן טראַדיציעס, מיר פּאַרגעסן דעם נעכטן אָן אַ היינט און דער מאַרגן פירט אונדז צום דזשאַנגל.

איר זאלט חס וחלילה דעם בריוו ניט אויסטייטשן אַז איך קריג זיך מיט אייך. איך וויל בלויז אויסדריקן מיין מיינונג אין דעם ענין. איך וויל אַז איר זאלט וויסן אַז איך בין מיט אייך ניט מסכים. דער אמת איז אַז איך האָב דאָס פון אייך ניט דערוואַרט. זייט מיר האַרציק געגריסט, גריסט די משפּחה.

אייער, הערש שטיינהאַרט

אין איטשע גאלדבערגס אפיס

די מסירה האט זיך אנגעפאנגען מיט אן אנאנעמען בריוול. א טאג נאך דער לוויה האט דער אפיס פון דער נאציאנאלער שול קאמיסיע דערהאלטן א בריוול מיט אזא נוסח. היט זיך פארן חברה מאן פון דער בראנקס. אנשטאט אן אונטערשריפט איז געווען גע- צייכנט מיט אזוינע בלימעלעך ווי מיין פריינט דער דיכטער מעינקע קאץ מאכט. אזוי ווי מעינקע קאץ איז א קינסטלער מיט דער פעדער, האט יעדער איינער געקענט באמערקן אז מיין שוועסטער האט געפרובירט צו מאכן גלויבן אז מעינקע איז דער שרייבער פון דעם בריוול, און דעם זעליקן טאג איז זי אוועק צו איר דירעקטאר פון די הויכע קורסן ג. קאמענעצקי און אים דערציילט אז איר ברודער איז א פאררעטער, ער גיט איבער דעם „פארווערטס“ די אינפארמאציע פון די שולן. פון דארטן איז זי אוועק צו הרב אברהם בייקן אין הויז און אים דערקלערט אז איר ברודער איז א „פארווערטס“ וועבער. מיין ברודער דער דערציילט וועגן אייך גרויל געשיכטעס. מיין ברודער האט מיר דערציילט אז היים ליבערמאן איז זיין בעסטער פריינט. מיין ברודער איז אויך אן אפטער אריינגייער צו אייך אין הויז. אזוי איז זי געגאנגען צו איטשע גאלדבערג און אנדערע מיט דער זעלבער מעשה. מיין פריינט מעינקע קאץ קלינגט מיך אן און פרעגט מיך: „הערש, האסט שוין געהערט די נייעס“. יא, איך האב שוין דערהאלטן עטלעכע טעלעפאנען, דערקלער איך אים. ער רעדט ווייטער „מיר איז זייער שווער דאס איבערצוטראגען, גיב מיר איר טעלעפאן איך וועל איר טעלעפאנירן אז זי זאל זיך פאר דיר גלייך אנטשולדיקן“. איך בעט זיך ביי מעינקען. מעינקע טו מיר א טובה רוף איר ניט, זי קען דיר באליידיקן. דו וויסט איר נישט, גענוג אז זי האט מיך אזוי ביטער באליידיקט, היט דיר דיין כבוד. „ניין“, ענטפערט מעינקע „איך וויל מיט איר רעדן, גיב מיר איר טעלעפאן נומער“. איך גיב אים דעם נומער. מיט א ביסל שפעטער רופט מיך מעינקע צוריק און רעדט מיט א צעבראכענער שטימע: „הערש, דו ביסט געווען גערעכט, זי האט מיך באליידיקט“. וואס האט זי דיר געזאגט. ווען איך האב אנגעפאנגען רעדן מיט איר האט זי מיר געזאגט „איך שפיי אויף אייך“, האב איך אויפ- געהאנגען דעם טעלעפאן. איך מוז דיר צוגעבן אז זי איז א מיאסער נפש.

איך האב דערקלערט מעינקע קאצן אז אויב די נאציאנאלע שול קאמיסיע וויל זיך מיט מיר אדורכריידן בין איך וויליק דאס צו טאן. אזא קאנפערענץ איז באשטימט גע- ווארן פאר מאנטיק נאוועמבער דעם 23טן, 11 אזיגער. צו דער באשטימטער צייט בין איך געווען אויף 160 פינפטער אוועניו אין איטשע גאלדבערגס „אפיס“. גאלדבערג האט גע- וואלט האבן צוויי לערער וואס האבן זיך געפינען אין „אפיס“ ביי דעם שמועס. איך האב אויסגעזעצט קעגן די צוויי לערער, איינער אן אומוויסענדער, די צווייטע האט א נעגער פאר א מאן. איטשע האט מיין פארלאנג נאכגעגעבן. איטשע גאלדבערג האט אנגעפאנגען רעדן: „אזוי שנעל ווי דער ארטיקל איז דערשינען אין „פארווערטס“ איז באלד א גרויסע צאל מענטשן ספעציעל צווישן די לערער געפאלן דער פארדאכט אויף מעינקען און אויף אייך. איצט איז געקומען אייער שוועסטער און דערקלערט אז מעינקע פלאגלט פאר אייך און איר גיט דאס איבער דעם „פארווערטס“. איך האב אים איבערגעשלאגן די רייד און אים דערקלערט אז איך בין ניט געקומען צו הערן קיינע רעדעס, איך בין דא געקומען אז איר זאלט מיך אויסהערן. איך האב אים דערקלערט ווען דאס וואלט זיך געהאנדלט וועגן מיין אייגענעם פערזאן, וואלט איך דא ניט געווען. ס'איז אונטער מיין ווירדע זיך צו פארטיידיקן קעגן אזא שוידערלעכער מסירה. איך בין דא געקומען צוליב צוויי זאכן. ערשטנס אויב איך בין א מסור מיינט עס אז מעינקע האט מיר דאס איבערגעגעבן, וואס דאס איז ניט אמת. צווייטנס, אויב איר וועט אננעמען מיין שוועסטערס מסירה פאר א פאקט קענט איר דענקען אז איר האט שוין געכאפט דעם גנב און איר קענט אפן לאזן דאס הויז, און דער גנב וואס דרייט זיך ארום צווישן אייך,

ער וועט איך ערשט באגנבען. איך האָב אים געגעבן אַן איבערבליק וועגן מיין שוועסטערס פאַראַנגענהייט און כאַראַקטער, — וואָס די לייענער פון דעם פאַמפלעט וועלן דאָס לייענען אין מיין ווייטערדיקן שרייבן — אַוועק געלייגט מייע טענות וועגן יידיש אין סאַוועטן פאַרבאַנד און אַנדערע זאַכן וואָס זיינען מיר ניט צום האַרצן. איך האָב זיך שאַרף אַרויס־געפּאָגט קעגן דעם ביק פּלאַן, איך האָב געלייענט אַ בריוו וואָס איז אַ טייל פון מיין טאָג בוך וועגן מיין אַני מאַמין. איך האָב דערקלערט אַיטשע גאַלדבערגן אַז איך באַטראַכט אים פאַרן גרעסטן אַסימילאַטאָר, ער וואָס דאַרף פאַרקויפן יידיש צו די יידן, האַנדלט ער מיט קאַנטראַבאַנדע, ער פאַרקויפט די יידן פאַלשע סחורות, אין דעם אַליין ליגט אַ געמיינהייט. איך האָב אים דערעציילט אַז איך באַטראַכט אים פאַר אַ קליינעם מעקאַרטי וואָס וואַרפט מענטשן פון די ״דזשאַבס״ פאַר וועלן לערענען יידיש און ווילן ניט אַנגעמען די פאַלשע סחורה. איך האָב אים דערקלערט אַז איך האָב דאַקומענטאַלע באַוווּיען, אַז די לערער פון די פּראַגרעסיווע שולן ווערן טעראָריזירט פון אים, אַז ער איז אַ קליינער דיקטאַטאָר. איך האָב אים דערקלערט אַז איך נעם אויף זיך די שולד פאַר מעינקעס אַפענעם בריוו צו ביק, איך האָב אים אינספּירירט צו שרייבן. איך האָב אינספּירירט דוד טאַביאַשן צו שרייבן, דאָס זעלבע מיט מייע קינדער. איך אַליין האָב אויך געשריבן, איך בין זיכער אַז מייע בריוו וועט די ״מאַרגן פּרייהייט״ ניט דרוקן, אָבער דאָס איז ניט וויכטיק, איך וועל שוין געפינען מיטלן ווי אַזוי זיי אַפּצודרוקן. אַיטשע גיט מיך אַ פּרעג ״פאַרוואָס דער־צייטל איר מיר דאָס אַלץ?״ איך דערצייל אייך אַז איר זאָלט וויסן מיט וועמען איר האַט צו טאָן, אַז איך דאַרף זיך ניט באַהאַלטן אונטער פּרעמדע נעמען. ווען איך וויל עפעס זאַגען זאָג איך אַזוי הויך און שאַרף אַז יעדער איינער קען דאָס הערן. איך דאַרף ניט אַנקומען צו מסירה. איך וויל אַז איר זאָלט וויסן וואו איר האַלט מיט מיר. איך וויל אַז איר זאָלט וויסן אַז אַלץ וואָס איך האָב אייך דערציילט מאַכט מיך אַלץ ניט פאַר קיין מסור. און נאָך אַ וויכטיקע זאַך, איר פאַרלאַנגט פון מעינקע קאָץ אַ דערקלערונג קעגן ״פאַרווערטס״ וויל איך אייך דערקלערן אַז איך בין אַ לייענער פון דער יידישער פּרעסע, און איך האָב אין ערגעץ ניט געזען קיין דערקלערונג פון הרב ביקן אַז ער האַט חרטה אויף זיינע אַנטי רעוואָלוציאַנערע ביכער און אַרטיקלן, ס'איז אינטערעסאַנט, אַיטשע גאַלדבערג האַלט אַז מיט דעם וואָס ער שרייבט איצט לייקענט הרב ביק אַפּ דאָס וואָס ער האַט געשריבן פּריער. זאָג איך פאַרוואָס קען מען די זעלבע מאַס ניט אַנווענדען אויף מעינקע קאָץ, מיט דעם וואָס ער דרוקט זיך איצט אין דער ״מאַרגן פּרייהייט״ און דער ״יידישער קולטור״ לייקענט ער אַפּ דאָס וואָס דער ״פאַרווערטס״ שרייבט. ניין, ענטפּערט גאַלדבערג, מעינקע דאַרף מאַכן אַ דערקלערונג, דאָס איז אַ פּראַגרעסיווער יושר. אין זיין בוך ״קעמפּער און היטער״ האַט הרב אברהם ביק געשריבן: ״דער מאַרקסיזם אין גרונט גענומען האַט זיינע וואַרצלען אין דעם זעלבן באַדן פון דער מעכאַניסטיש־מאַטעריאַליסטישער וועלט אַנשווי־אונג וואָס קאַפיטאַליזם, דאָס האַט דערפירט צו זיין איצטיקער ירידה״. ״ביים שמאַלן בליק פון מאַרקסיזם, וואָס האַלט אַז די וועלט האַט ניט קיין זין און איז מער ניט ווי אַ בלינדער שפּיל אין די הענט פון גורל, אַ ריזיקע גיהנום מאַשין וואָס צעמאַלט יעדער לעבעדיקייט אין אירע רעדער, וועט קיין שענער לעבן ניט אויפגעבויט ווערן״.

״דער מאַרקסיזם וואָס קלאַמערט זיך אין פּילאָזאָפּישן מאַטעריאַליזם, דאָס איז די מאַדערנע שמד־באַוועגונג, וואָס דינט צו אַן עבודה זרה, צו הבל, צו פאַרע פון טאָפּ, מיט ערקלערן גאַט, גייסט, אַלס רעפּלעקס פון מאַטעריע; דאָס פאַרטוישן גאַט אויפן אינטערעסט פון לאַבן ברויט, און די מאַדערנע געצנדיגסט, היינט צו טאָג איז דער מאַרקסיזם, אין זיין איצטיקן מאַטעריאַליסטישן געשטאַלט, דער סם המות פאַר דער יידישער נשמה״.

״דער מאַרקסיזם איז מערדערלעך געשלאָגן געוואָרן. ער האַט אין אַ געוויסן זין

באנקראטירט אויף אלע פראנטן, דורכן „סטאלין-היטלער אפמאך“ האט ער קאפיטולירט פארן פאשיזם. „ווער האט ארויפגעווארפן אזא קללה אויף דער מענטשהייט? א קללה פון נויט הונגער שמאך און שאנד? דער טיראניזם, וועמעס גייסטיגער פאטער עס איז דער וואלאגארער מאטעריאליוזם, וואס אטעמט מיט חיהשער ליידנשאפט“.

„זעט מען איצט ווי דער כלומרשטער אטעאזים האט געמאכט הונדערט און זיבעציק מיליאן פארקעכט צו איין שטארקן יחיד און דער שטארקער געוועלטעוועט ערגער ווי די אמאליקע. מיר האבן געזען ווי די טעאָרעטיקער פון מאַרקסיזם וואָס זיינען ניט אָפּגעטראָטן פון היסטאָרישן מאַטעריאַליזם אויף אַ האָר האָבן ניט געהאַט דעם מוט צו שטעלן אַ ווי-דערשטאַנד דעם „אייניקן שטאַרקן“ און זיינען אויסגעשאַסן געוואָרן ווי „משוגענע הינט“ נאָכדעם ווי זיי אַליין האָבן זיך באַשמוצט און באַשפּיגן“.

דער היינטיקער פראַגרעסיווער רב האָט מיט עטלעכע יאָר צוריק ניט געגלייבט „אַז סאַציאַליזם וועט אויסגלייכן יעדער עטישע פּגימה און ברענגען אַ ישועה און אַ רפואה שלימה פאַרן מענטשנס ליידן“. דער היינטיקער פראַגרעסיווער ביק האָט אַזוי ווייניק גע-גלויבט אינם מענטשן אַז ער שרייבט ווייטער: „ניין, דאָס חיה'שע אַנימאַלע אין מענטשן וועט פאַרבלייבן. זיין הונגער נאָך מאַכט און כבוד וועט נישט געשטילט ווערן דורך עקאַ-נאָמישער באַפרידיקונג“. וועגן דער סאָוועטישער רעוואָלוציע האַלט ביק: „וועגן פּרינציפּיעלן מאַראַלישן אונטערשיד צווישן מאַרקסיסטישער רעוואָלוציע און דער אידעאלישער, ווי אויך וועגן אונטערשייד פון דער רעוואָלוציע אַלס שוץ און צוואַמענשטויס אין דעם טיראַנישן טעראָר, וועלכער האַלט אָן שוין באַלד אַ פּערטל יאַרהונדערט אין דער סאָוועטן מדינה“. די וואָס העלפן אין די פּלענער פון פאַרשפּרייטן אַסימילאַציע דאַרפן קיינע דערקלערונגען ניט מאַכן. די וואָס פאַדערן דערקלערונגען זיינען אַליין שולדיג אין אויפציען שפּיאַנען און מוסרים“.

„חבר שטיינהאַרט“ זאָגט איטשע, „איר וואַרפט זיך מיט אַזוינע ווערטער ווי מעקאַר-טי דערפאַר וואָס דענקט איר אַז איך האָב אַרויסגעוואָרפן דאָוידאָוויטשן. ווי איך זע זיינט איר ניט באַקאַנט מיט די פאַקטן. דאָוידאָוויטש האָט שוין פון לאַנג רעזיגנירט. מיר האָבן זיין רעזיגנאַציע ניט געוואַלט אָננעמען“. איטשע דערקלערט זיך אין ליבע צו דאָווי-דאָוויטשן.

„מיר האָבן צוואַמען געאַרבעט פאַר איבער 15 יאָר. צוואַמען פיל טעפּעלעך קאָווע געטרונקען, מיר זיינען פּריינט“.

אויב איר זייט איבערצייגט אַז איך בין ניט באַקאַנט מיט די פאַקטן, ווי אַזוי קענט איר מיך באַשולדיקן אַז איך האָב דאָס איבערגעגעבן דעם „פאַרווערטס“. אָבער איר מאַכט אַ טעות, מיך קענט איר מיט די כּיטרע ווערטער ניט נאָרן. איך ווייס דעם אמת ווען איך זאָל זיין דער וואָס גיט איבער דעם „פאַרווערטס“ די אינפאַרמאַציע וואָלטן די פאַקטן געווען אמת'ע, וואָס וואָלט אויפגעשוידערט די יידישע עפענטלעכקייט. איר האָט געוואָרפן אַ חשד אויף שרה דאָוידאָוויטש אַז זי איז ניט אַ הונדערט פאַרצענט פראַגרע-סיוו כשר. האָט אַ קאָמיטע איר אונטערזוכט. מען האָט דעם מענטשן געמאַטערט, די פּראַ-גרעסיווע אינקוויזיציע איז אָנגעגאַנגען אַ לאַנגע צייט. זי האָט אייניקע מאַל צוואַמענגע-בראַכן. אַלס אַ רעזולטאַט פון די סאָדיסטישע האַנדלונג, האָט זי אַריינגעשיקט דעם באַ-רימטן בריוו וואו זי האָט געוואַלט אַז די לערער זאָלן זיך דערוויסן מיט די פאַקטן. זי זאָגט אין דעם בריוו אַז „פאַלע סקווער“ איז אַ גן עדן קעגן די אינקוויזיציע פון די אייגע-נע חברים. איר מאַן ש. דאָוידאָוויטש איז געווען שני למלך אין די פראַגרעסיווע שולן האָט מען אים געפּרעגט וואָס ער האָט צו זאָגן וועגן דעם בריוו. האָט ער געמאַכט אַ דער-

קלערונג, אז ער אידענטיפיצירט זיך ניט מיט דעם בריוו, אז ער האָט מיט דעם בריוו קיין שייכות.

אזא דערקלערונג האָט ביי די פּראַגרעסיווע קיין ווערט ניט. זיי האָבן דאָס צוריק געוויזן. זיי האָבן פאַרלאַנגט דאָס פולע פלייש פון זייער קרבן. דערווייל האָט שרה אַרייַנגעשיקט אַ דערקלערונג ווי זי דריקט אויס באַדויערן וואָס זי האָט דעם שאַרפן בריוו אַרייַנגעשיקט. די דערקלערונג האָט ניט געלאָשן דעם דאַרשט פון די פּראַגרעסיווע סאַ-דיסטן. אַ צווייטע דערקלערונג האָט נאָכגעפּאָלגט פון שרה'ן. זי האָט ווייטער ניט באַפּרי-דיקט די גאַלדבערגס און די ביקס. זיי האָבן ווייטער אויפגענומען דעם שרה ענין און גאַנץ אָפן דערקלערט אַז ש. דאָוידאָוויטש מוז אַרייַנגעבן אַ געשריבענע דערקלערונג אַז ער פאַרדאַמט זיין אייגן ווייב אויפן שאַרפּסטן אופן פאַר דעם בריוו. דאָוידאָוויטש האָט זיך אַנטזאָגט דאָס צו טאָן. ער האָט דערקלערט שרה איז זיין ווייב וואו ער דאַרף מיט איר וואוינען אין איין הויז אונטער איין דאַך. ער קען ניט דעם שול ענין אַרייַנברענגען אין זיין אייגן הויז אין זיין פּריוואַטן לעבן. אַזוינע מענטשלעכע ווערטער האָבן אויף פּראַגרעסיווע מענטשן קיין ווירקונג. מענטשן וואָס ווילן שאַפן אַ פּראַגרעסיווע מענטש-הייט טאָרן ניט זיין סענטימענטאַל. אויב אַ מענטש שטעלט זיך קעגן זייער פאַרלאַנג איז עפעס דערמער מיט זיין פּראַגרעסיווקייט. דאָס האָט געפירט צו דער רעזיגנאַציע פון ש. דאָוידאָוויטש און שרה פשוט אַרויסגעוואָרפן. די פּראַגרעסיווע אינקוויזיטאָרישע סאַ-דיסטישע פייניקער פון מענטשלעכע נשמות, פירט אונדז אַוועק צוריק צום מיטלאַלטער, וואו מען האָט אומרחמנותדיק געפייניקט דעם מענטשן.

פון די ניינציק מינוטן האָבן איך פאַרנומען 75. צום ענדע האָבן איך פאַרלאַנגט בלוז אַ קלייניקייט. מיין בקשה איז געווען, אַז זיי זאָלן רופן מיין „שוועסטער“ אַז זי זאָל באַגרינדן דעם געמאַכטן בלבול. זאָל זי אָפּגעבן פאַקטן אַז איך בין אַ מסור. אויב זי וועט דאָס ניט קענען באַווייזן, האָבן איך פאַרלאַנגט אַז זיי זאָלן זיך אָפּגרעניצן, און זיך אָפּטרייס-לען פון דער מסור'טע, און איר אויסשליסן פון די פּראַגרעסיווע אַרגאַניזאַציעס וואו זי באַלאַנגט, אַז ניט וועל איך זיין געצוואונגען אויפצודעקן די מסור'טע דורך אַ פאַמפלעט, און זי אַוועק לייגן לעבן זייער טיר. „חבר שטיינהאַרט“ זאָגט איטשע גאַלדבערג, „ווען זי וואָלט געווען אַ לערער וואָלטן מיר געהאַט דאָס רעכט איר צו באַשטראַפן, אַזוי קענען מיר איר גאַרניט טאָן. ס'ווילט זיך מיר ניט גלויבן אַז איר וועט אָנשרייבן אַ פאַסקוויל קעגן אייער שוועסטער.“

אַזוי האָט זיך פאַרענדיגט די קאַנפערענץ מיט איטשע גאַלדבערג.

בריוו צו נאָוויקן און זיין ענטפער

זייער חשובער רעדאָקטאָר פון דער „מאָרגן פרייהייט“ פ. נאָוויק.

איך איז זיכער באַקאַנט די מעשה אָז מיין „שוועסטער“ פאַרשפּרייט קעגן מיר אַ בלבלול, אָז איך בין דער יעניקער וואָס גיב איבער די נייעס יועגן די שולן צום „פאַר-ווערטס“. איז ווירקלעך דער מענטש אַזוי הפּקר ביי די פּראַגרעסיווע אָז מען קען אָז שום פּאַקטן מאַכן אַזוינע באַשולדיקונגען? איר דאַרפט פאַרשטיין אָז אויב אַ „שוועסטער“ קען מסורן אַ ברודער, קען זי ווערן אַ מסור קעגן דער גאַנצער יידישער פּראַגרעסיווער באַווע-גונג. אַזאַ באַשעפעניש וואָס קען טעלעפּאָנירן מיין ווייב און איר זאָגען „אָז דיין מאַן איז אַ קראַנקער און אַ צעפּוילטער“ און שפּייען אויף מעינקע קאַץ טאָר ניט זיין קיין פאַרוואַל-טער אין אַ יידישער שול. ס'איז איבעריק איך צו דערקלערן וויפּיל שאַדן דאָס קען ברענגען אין איצטיקן מאַמענט די יידישע פּראַגרעסיווע שולן, ווען דער „פאַרווערטס“ זאָל דאָס אויסגעפינען. לעצטן זונטיק האָב איך דערהאַלטן 5 טעלעפּאָנען פון מענטשן וואָס זיינען פאַרבונדן מיט די שולן און מיר איבערגעגעבן די אינפּאַרמאַציע. איר דאַרפט פאַר-שטיין אָז איך וועל לאַנג ניט קענען בלייבן גלייכגילטיק צו אַזאַ מיאוסער שמוץ, דערפאַן וויל איך איך בעטן, אַזוי ווי מיין „שוועסטער“ איז אַ מיטגליד אין אַ שול פאַרוואַלטונג און איז אַ מיטגליד אין די עמאַ לאַזאַרוס קלובן. זאָל זי גערופן ווערן צו פאַראַנטוואָרט-לעכקייט. זאָל זי איבערצייגן אָז דאָס וואָס זי פאַרשפּרייט איז אמת. אויב זי קען דאָס ניט איבערצייגן זאָל זי אויסגעשלאָסן ווערן און פאַרדאַמט ווערן אַלס מסור. אָז ניט וועל איך זיין געצוואונגען אַנצווענדן מיין אַלט מיטל, דורך אַ פאַמפלעט צו לאָזן וויסן די יידישע עפענטלעכקייט.

וועגן דער נייע עליזעבעט בענטלי, ראוט פישער און דאָויד גרינגלעס, דער מאַראַל ביי זיי איז דער זעלבער. איך וויל האָפּן אָז איר וועט זען אָז עס זאָל ניט דאַרפן קומען צו קיין עפענטלעכן סקאַנדאַל דאָס צו דערשטיקן צווישן זיך. איך וויל האָפּן אָז איר וועט מיר דאָסמאָל יאָ ענטפערן.

הערש שטיינהאַרט

מיט גרוס

„מאָרגן פרייהייט“

דעצעמבער דעם 1טן, 1953.

צו ה. שטיינהאַרט,

מיר קאַנען ניט פאַרשטיין פאַרוואָס די „מאָרגן-פרייהייט“ דאַרף זיך אַריינמישן אין אַזעלכע ענינים. ווען עס וואַלט זיך געהאַנדלט וועגן אימיצן, וואָס שרייבט אין דער „מאָרגן-פרייהייט“, אָדער איז אַנגעשטעלט אין דער אַדמיניסטראַציע אפילו, וואַלט נאָך אייער ווענדונג געהאַט אַ זין. אָבער אין דעם פאַל — צי קאָן טאַקע די „מאָרגן-פרייהייט“ זיך אָפּגעבן מיט אַלערליי סכּסוכים, אפילו אין געוויסע אַרגאַניזאַציעס? בפרט ווען דאָ האַנדלט זיך ניט וועגן אַן אַרגאַניזאַציע-זאַך.

מיר ווילן דא אבער אפוארפן די אנצוהערעניש, וואס איר מאכט מיט אייער פראג-גע: „איז ווירקלעך דער מענטש אזוי הפקר ביי די פראגרעסיווע, אז מען קאן אן שום פאקטן מאכן אזוינע באשולדיקונגען?“ יעדער ארנטלעכער מענטש ווייסט, אז דער מענטש איז הפקר נאָר ביי די מעקארטיס, ביי די דינער פון די מעקארטיס. פראגרעסיווע מענטשן — אויף וויפיל מיר ווייסן און אויף וויפיל די דערפאָרנג האָט באַוויזן — זיינען זיך מקריב, אויב נויטיג, טראָגן אין פיל פאלן אויס אַלערליי ליידן, אין קאַמף פאַר דער חשיבות פונם מענטשן.

רעדאקציע „מאַרגן-פרייהייט“

פ. ס.: אייער סטראַשוואַק אַרויסצוגעבן אַ „בראַשור“ איז אַ שלעכטער אַרגומענט. דאָכט זיך, אַז פראַגרעסיווע מענטשן אַרגומענטירן ניט אַזוי. אין יעדן פאַל, סטראַשוואַקעס האָבן געוויינלעך אַ פאַרקערטע ווירקונג, אַזוי אַז צו קלוג איז אַזאַ אופן פון אַרגומענטירן אויך ניט.

טייערער חבר פ. ס. נאַוויק;

אייער בריוו דעהאַלטן, אַ האַרציקן דאַנק פאַרן ענטפער. איר שרייבט „פאַרוואָס די „מאַרגן פרייהייט“ דאַרף זיך אַריינמישן אין אַזעלכע ענינים“, וויל איך מאַכן קלאַר: ס'איז דערפאַר ווייל די „מאַרגן פרייהייט“ האָט געדרוקט אַברהם ביקס אַרטיקל וועגן די יידישע פראַגרעסיווע שולן. דאָס האָט אַרויסגערופן אַ דיסקוסיע, און מיין „שוועסטערס“ מסירה איז אַ רעזולטאַט פון דער דיסקוסיע. זי האָט מיך גע'מסרט אין נאַמען פון דער פראַגרעסיווער באַוועגונג אין קאַמף פאַר די פאַליסיס פון אַברהם ביק און איטשע גאַלד-בערג. איטשע גאַלדבערג האָט מיר געזאָגט אַז ער קען איר ניט באַשטראַפן דערפאַר וואָס זי איז ניט קיין לערערין. איר קענט זיך ניט מישן דערפאַר וואָס זי איז ניט פאַרבונדן מיט דער „מאַרגן פרייהייט“. „וואו זאָל איך גיין?“ ווי אַזוי קען איך זיך אַנטקעגן שטעלן קעגן אַזאַ געמיינעם, מיאוסער און נידערטרעכטיקער מסירה? וויפיל מענטשלעכע יסורים דאַרף אַ מענטש אַדורכגיין אין לעבן פאַר זיינע איבערצייגונגען? מוז איך פאַר דענקען אַנדערש זיין אויסגעשטעלט צו דער סכנה פון מוסרים מיט זייער הפק'דיקע שקר בלבולים? חבר נאַוויק, איר אַליין וואַלט געדאַרפט זיין שטאַרק פאַראינטערעסירט אויסצוראַטן דעם מוסרישן גיפטיקן פלאַנץ פון דעם פראַגרעסיוון גאַרט. מיר מוזן אַנפירן אַ העפטיקן קאַמף קעגן אַלע מיני מוסרים. אויב איר באַקעמפט עס ניט, דאָ בלייבט דער יחיד הפקר קעגן אַזוינע בלבולים. און מיין שוועסטער די „פראַגרעסיווע“ איז פריי אַנצוגיין מיט אירע מסירות! איטשע גאַלדבערג האָט מיר געזאָגט אַז די מיינונג איז פאַרשפרייט צווישן אַ סך לערער. ווי אַזוי קען איך צוריק שלאָגן די מיאוסע מסירה? אין „פאַרווערטס“ קען איך ניט גיין. וועט די „מאַרגן פרייהייט“ דרוקן אַ דערקלערונג אויפצודעקן דעם מסור?

ניין, חבר נאַוויק דאָס איז ניט קיין „סטראַשוואַק“ אַרויסצוגעבן אַ „בראַשור“. דאָס איז מיין איינציקער מיטל ווי איך קען קומען צום וואָרט. — איך גרייט דאָס צום דרוק — אוי! ווי שווער ס'איז זיך צו באַטראַכטן פאַר אַ פראַגרעסיוון ווען מיין „שוועסטער“ האַלט זיך אויך פאַר אַ „פראַגרעסיווע“. איך ווער גע'מסר'ט בלויז דערפאַר ווייל מעיניקע קאַץ איז מיינער אַ פריינט. — שולדיג צוליב פריינטשאַפט — מיינט דאָס ניט מעקארטיס?!

טייערער חבר נאַוויק, אייער בריוו האָט ניט גרינגער געמאַכט מיין מערכה. ס'מיינט אַז אַ הונט קען אין נאַמען פון פראַגרעסיווקייט בילן, און איך מוז שווייגן. ניין, אַזוי הפקר בין איך נאָך ניט. אויב אַ מסור איז פריי פון יעדער פאַראַנטוואַרטלעכקייט מיינט, אַז פראַגרעסיווקייט גייט צו איר מאַראַלישער ירידה. איך האָב געמאַכט יעדן מענטשלעכן פאַרווך צו דערשטיקן דעם סקאַנדאַל צווישן זיך. דאָס איז מיר צום באַדויערן ניט געלונגען. פאַר די צוקונפטיקע קאַנסעקווענצן וועט מיין געוויסן בלייבן ריין.

הערש שטיינהאַרט, מיט גרוס,

ניו יאָרק, דעצעמבער דעם 6טן, 1953.

סדום יושר

מיר לעבן איצט אין אן עפאכע פון שטורעמס, אויפטרײסלונגען און טראגעדיעס. אין דער איצטיקער צײט איז שפּיאַנעריי און מסירה ניט קיין זעלטנהייט. אונדזער איצטיקע עפאכע איז זייער רייך אין די מיאוסקײטן, מיט דער צײטיקער צעקרומענישן, מאַכט די מסירה אויף מיר אַ גרוילהאַפטיקן פּאַנטאַסטישן אינדרוק, ס'איז אומבאַגרייפלעך די מאַטיוון, וואָלט איך געהאַט צו טאָן מיט אַ פּסיכישער קראַנקער „שוועסטער“ וואָלט איך דאָס געקענט פאַר-ענטפּערן. אַלע סימנים ווײזן אַז דער אַקט איז אויסגעפלאַנירט אין אויסגערעכנט. דאָס איז אַן אַקט פון צעפּוילטער דעגענעראַציע. ווער ווייסט, און עס איז גאַנץ מעגלעך אַז דאָס איז אַ פאַרשווערונג וואָס אונטער איר שטייען די אַסימילאַטאָרן, יעדער טיר וואו איך האָב זיך געווענדט נאָך הילף קעגן דער מסירה, איז געווען פאַר מיר פאַרהאַקט מיט 7 שלעסער. אַלע האָבן מיר געגעבן דעם זעלבן ענטפּער. עפעס האָבן זיי זיך מורא זיך צוצורירן. דאָס איז פאַר זיי הייסע קוילן. זיי האָבן מורא אַז זיי זאָלן זיך ניט אָפּבריען די פינגער.

רעאַליסטיש גערעדט זע איך ניט קיינע שאַנסן, אַז די גאַלדבערגס און די נאוויקס זאָלן וועלן דעם ענין פּרידלעך אָדער מענטשלעך אויסגלייכן. אויף די באַדינגונגען וואָס איך האָב זיי געשטעלט. זיי פאַרשטייען ניט אַז די מוסרים פון מיין שוועסטערס טיפּ וועלן אונטערגראָבן די פירערשאַפט פון די גאַלדבערגס, ביקס און נאוויקס. איך בין פול מיט האַפענונג אַז זיגן וועט דער כוח פון גערעכטיקייט און ניט דער כוח פון די מוסרים. אויב אַ מסור איז פריי און איז זיכער אַז זי וועט ניט באַשטראַפט ווערן פאַר איר מסירה, דאָן בלייבט יעדער מענטש וואָס שטימט ניט איין מיט דער פּראַגרעסיווער באַוועגונג אָדער מיט די אַסימילאַטאָרן, איז דאָ אַ סכנה צו ווערן גע'מסר'ט און זייער גורל איז פאַרזיגלט צו קענען זיך ראַטעווען פון די מוסרים. די מוסרים זיינען עס הארצים, ווען עס קומט צו וויסן זיינען זיי גרויסע אַרעמעלייט, אביונים אין דער צײט פון זייער כעס, שטעלן זיי זיך ניט אָן פון בלבולים און מסירה. איך האָב דעם פּראַבלעם דיסקוטירט מיט זיך אַליין גע'חשובנט, געמאַסטן, צו זאָל איך דאָס ברענגען אין דער יידישער עפענטלעכקייט. פאַר-וואָס זאָל די יידישע עפענטלעכקייט ניט זיין מחויב זיך צו גריבלען אין די כוונה פון די מסור'טע און אירע באַהאַלטענע מוסרישע מחשבות. איך קלאַג אָן די מסור'טע פאַרן יידישן געזעלשאַפטלעכן טריבונאַל פאַר דער גרויזאַמקייט צו פייניקן אַן אומשולדיקן מענטשן. אַזאָ פּראַגרעסיווער יושר קען זיך פאַרגלייכן מיטן סדום יושר. אי דער מאַדער-נער צײט און דער צײט פון האָס און נקמה מוז דאָס אַלץ באַטראַכט ווערן ווי אַ נייע מדרגה פון זיך קייקלען אין טיפּן תהום. אויב מיין שוועסטער איז אַוועק אויפן וועג פון מסירה, מיט וואָס זיינע די חברים אַזוי זיכער אַז זי וועט זיי אַליין ניט מסרן. אַ לעמפּערט טוישט ניט די פּלעקן פון זיין פעל, און אַ מסור איז ניט איבערקלייבעריש. ווען איר קומט אָן די מאַניע פון מסרן וועלן זיך די חברים ניט אויסבאַהאַלטן. פאַרוואָס ניט נעמען קיין בײ-שפּיל פון אירע שרעקלעכע מסירה, וואָס זי האָט געטאָן אונטער דער פּאַן פון פּראַגרע-סיווקייט. דער אמת איז אַז מיט די מסירה האָט זי זיך אָפּגעקערט פון דער פּראַגרעסיווער מענטשהייט. דער אמת איז אַז דער ערלעכער און פּראַגרעסיווער מענטש האָט ניט צו טאָן מיט אַזוינע „פּראַגרעסיווע“ פאַרגרעבטע גרויזאַמע מוסרים, מענטשן פון יעדער ריכטונג קען זיך אָפּ מיט עקל פון אַזאָ „פּראַגרעסיווע“ „צנועה“. ווען מיין „שוועסטער“ וואָלט פאַרמאַגט אַ קליין טראַפּן מאַראַל און אַ ביסל פאַרשטאַנד פון אַ נאַרמאַלן מענטשן וואָלט זי זיך ניט געקענט דערטראַכטן צו אַזאָ געמיינעם און שוידערלעכן פּלאַן. די וואָס קענען

מיך ווייסן אז איך בין ניט אזוי ווייך האַרציק, אז ישדער זאך זאל ביי מיר ארויסרופן טרערן. אבער ווען מען האָט מיר אַנגעזאָגט די נייעס אז מיין שוועסטער האָט מיך גע'מסר'ט, האָט מיין גאַנצער וועזן אויפגעצייטערט. טרערן זיינען מיר געגאַנגען פון מייע אריגן, ניט וויינענדיק, מיין געדאַנק איז געווען פאַראַליזירט פאַר אַ סך שעהן. איך האָב געפילט שרעקלעכע ווייען. אזוי פילן קען מען נאָר ווען מען פאַרלירט אַ "שוועסטער".

שנאה און קנאה ביי משפחות איז ניט קיין נייעס, אבער מסירות איז באמת אַ זעלטענהייט, וואָס פאַר אַ מרה שחורה עס באַפאַלט אַ מענטשן וואָס טראַכט זיך גוט אַריין אין דעם צוועק פון דער מסירה. אוי! ווי איך ראַנגל זיך מיט זיך אַליין. איך קען זיך ניט פאַרשטעלן אז מיין שוועסטער זאל מיר זיין אזאַ שונא.

דאָס "פראַגרעסיווקייט" האָט צו שטרייט מיין שוועסטער. זי זעט איר גאַנצער צור-קונפט און "פראַגרעסיווקייט" אונטער די פליגל פון זייער נייעם גלויבן "אמונה" האָט זי גע-פונען אַ לעבן פון פולע פרייהייט. פרייהייט צו זיין אַ מסור. די פרייהייט צו בילן און די "פראַגרעסיווע", "אמונה" וועט די מוסרים פאַרגעבן זייערע זינד, אזוי לאַנג ווי עס העלפט די פראַגרעסיווע אַסימילאַטאָרן, אזוי בויען די מוסרים שלעסער אין דער לופטן, וואָס דאַרף ברענגען אַ שפע פון גליק און באַקוועמלעכקייט.

די מוסרים גרייטן צו דעם ליים און ציגל פאַר אַ "פראַגרעסיווער" וועלט וואו ערלעכע מענטשן וועלן דערשטיקט ווערן אונטער דער מוסרישער שווערער לופט. די יחידישע פערזענלעכקייט ווערט דאָן פאַרשוואונדן און ווערן הפקר אין די הענט פון די פראַגרעסיווע מוסרים. זיי האָבן זיך אויסגעטאָן פון יעדער מין יידישער טראַדיציע, מנהגים, יום טובים, זוכן פטור צו ווערן דאָס יידישע לשון, אוועקגעוואָרפן דאָס יידישע סדורל וואָס איז געווען דער סימבאָל פון יידישן גלויבן און גייסט, וואָס דער ייד האָט מיט זיך מיט גענומען אין זיינע וואַנדערונגען. די מוסרים זיינען צום יידישן בוך ניט דערגאַנגען. פאַר זיי עקזיסטירט ניט אזאַ זאך ווי אַ יידישע ירושה. דער תלמוד דער תנ"ך איז זיי פרעמד, די יידישע נביאים האָבן קיין ווערט ניט פאַר זיי. זיי שטעלן אַנטקעגן מאַרקסן און לענינען. זיי ווייסן ניט אז מאַרקס דער יידישער משומד האָט געהאַטט יידן, לענין האָט געפריידיקט אַסימילאַציע.

אפשר דאָס אַרופוואָרפן אויפן צעפּוילטן סיסטעם וואו מיר לעבן, די קאַפיטאַליס-טישע ציוויליזאַציע וואָס האָט געקענט אין משך פון מיין לעבן ברענגען צוויי וועלט מלחמות, אזוי פיל רעוואָלוציעס פאַרניכטונג פון פעלקער צווישן זיי 6 מיליאָן יידן דער-פינדן אזוינע פאַרניכטונגס מיטלן וואָס שרעקט אָן די וועלט ביז צו משוגעת. פאַרוואָס זאל אזאַ סיסטעם וואָס לעבט איבער אזאַ שווערן מאַראַלישן קריזיס ניט אַנפלאַדיען אזאַ גרויסע צאָל מוסרים. אַ מסור איז דאָך אַ שטיק משוגענער. זאל דאָס זיין דער ענטפער אויף אזוי פיל מסירות, פאַרגוואַלטיקונגען, מאַרדן, פאַר'סמ'ן, זאכן וואָס פאַסירט אין איצ-טיקן יאָרהונדערט ווי ס'גייט אָן אַ סדרה פון פאַרניכטן לעבנס, אייגענטום או זיך אַליין איז דאָך זייער גרינג מיט אַ מסירה צו פאַרניכטן יענעם. מיר ווייסן אז דער מענטש איז ניט ווייט אוועק פון וואַלד, דער אינסטינקט ביי דעם מענטשן איז אַ חיהשער. אבער די קנאה צווישן מענטש און מענטש איז אַ סך מער פאַרביטערט ווי צווישן חיות. דערפאַר איז אַ גרויס געפאַר וואָס דער היינטיקער מענטש האָט די אַטאָמישע באַמבע אין זיינע הענט, פונקט אזוי איז געפערלעך אין דער איצטיקער אין אַן עפאַכע פון מעקאַרטיזם צו האָבן מוסרים. אַ סך מענטשן דענקען אז די חיה לעבט לויטן אינסטינקט און דער מענטש לויטן שכל. אזוי ווי מוסרים זיינען משוגעים. וואָס איז די קראַפט וואָס שטופט זיי צו אזוינע מיאוסע מעשים? פאַרוואָס גייען זיי ניט צו זייער אייגענעם קבר, נאָר שטופן יענעם? דאָס זיינען זאכן וואָס דאַרפן פאַרענטפערט ווערן.

מיאוסע

די אטאקע קעגן יידיש און די קעגן-אטאקע

ס'גייט איצט אן א דיסקוסיע וועגן הרב אברהם ביקס ארטיקל:

„די יסודות פון דער יידיש-פראַגרעסיווער דערציאונג“ דאָס איז אַ פּלאַן וואו מען דאַרף דערציען יידישע קינדער אויף דער ענגלישער שפּראַך. בעסער געזאָגט אַז מען וועט דאַרפן דורך ענגליש מאַכן די קינדער פאַר יידן — אָבער די שולן וועלן אַלץ הייסן יידישע שולן. אונטער דער שילד פון יידיש וועט מען אַריינלאָרן יידישע קינדער צו ווערן יידן דורך דער ענגלישער שפּראַך. און אַזוי אַרום וועלן זיי פטור ווערן פון יידיש. דורך דעם שווינדל זוכן זיי צו באַאיינפלוסן די יידישע קינדער צו דער ענגלישער אַסימי-לאַציע. מענטשן וואָס זוכן דורך אַזוינע מיטלן צו פאַנגען יונגע, יידישע נשמות, זיינען געזונקענע טומאהדיקע מענטשן. אפילו ווען זיי רופן זיך פראַגרעסיווע, פאַרקויפן פאַל-שע סתורה איז ניט נאָר אַ פאַרברעכן, נאָר אַ גרויסע זינד. אַ סך מענטשן וואָס האָבן גע-לייענט דעם אַרטיקל זיינען אונטער דעם איינדרוק אַז דאָס איז בלויו אַ פּלאַן וואָס מען דאַרף ערשט דיסקוטירן און נאָכער צו באַשליסן — די מאַכן אַ ביטערן טעות. ניט נאָר ווערט דער פּלאַן אַדורכגעפירט נאָר ער ווערט פראַקטיצירט. ס'זיינען אַלע מאָל געווען מיינונגס פאַרשידנהייטן צווישן יידן. אַלע מאָל אין אַלע דורות זיינען פאַרגעקומען קאַמפן און וויכוחים איבער פאַרשידענע פראַבלעמען. דער קאַמף קעגן אַסימילאַציע אין די צייטן פון עזרא און נחמיה. שוין מיט טויזנטער יאָרן צוריק איז פאַרגעקומען וויכוחים צווישן בית הלל און בית שמאי, צדוקים און פרושים און שפּעטער צווישן חסידים און מתנגדים, מקובלים און ראַציאָנאַליסטן און אַנדערע גרויסע יידן פו פאַרשידענע צייטן. אַלע מחלוקותן האָבן געהאַט איין ציל צו פאַרשטאַרקן דאָס יידישע לעבן און זיכערן איר המשך. דער היינטיקער וויכוח צווישן מעינקע קאַץ און הרב אברהם ביק צו וועט ענגליש לייזן דעם יידישן פראַבלעם אין די יידישע שולן? דער פּלאַן וועט אונטערגראַבן דעם עקזיסטענץ פו די יידישע פראַגרעסיווע שולן. דאָס וועט פאַרשנעלערן די אַסימילאַציע אין אַמעריקע. די יידן אין פוילן האָבן דורכגעמאַכט עטלעכע אַסימילאַציע-פּעריאָדן, ווען מען האָט אויפגעהערט רעדן יידיש. אינמאָל בעת „זיגמונט דער גערעכטער“ ווען יידן האָבן גענאָסן פולע בירגערלעכע פרייהייט, אָבער באַלד איז געקומען אַ ווידער-אויפ-לעבונג און אַ צוריקקער צו יידיש.

די גרויסע יידן האָבן פאַר זיך געהאַט געשיכטלעכע מוסטערן פון דער פאַרגאַנג-גענהייט, און האָבן פאַרשטאַנען ווען יידן וואָס געפינען זיך אין אַ פרעמדער סביבה, אַז אַן אייגענעם לשון און קולטור, מוזן פאַרשווינדן אַלס יידן, האָבן די יידן מיט איבער 12 הונדערט יאָר צוריק אָנגעהויבן אויסצושמידן אַ גייסטיגע יידישע וואָפן — אַ לשון יידיש. — יידיש איז די לענגסטע רעדענדע שפּראַך ביי יידן — אַז יידן זאָלן זיין בכוח זיך צו שיצן אין אַ פרעמדער סביבה. ס'איז אַ פאַקט אַז די קינדער וואָס קענען ניט קיין יידיש הייבן ניט אַז צו וויסן און צו פאַרשטיין דעם קאַמף און געראַנגל פון זייערע זיידעס, עלטער זיידעס, פאַרן יידישן המשך. דערפאַר זיינען יענע יידן געווען פעלזיק שטאַרק אין קאַמף פאַר דעם יידישן קיום און דורך דעם אויפגעהאַלטן דעם יידישן המשך און איר מאַראַל און עטיק. דערפאַר וועט זיין אינטערעסאַנט איבערצוגעבן אַ מעשה וואו יידיש ווערט אינגאַנצן באַזייטיקט פון די יידישע פראַגרעסיווע שולן.

שול 1 אַ צווייג פון דער יידישער פראַגרעסיווער שולן איז געווען פאַררעכנט פאַר די גרעסטע שול. ס'האָט דאַרטן געלערענט 185 יידישע קינדער. אַלס דער הויפט

פון שול 23 איז מיר אָפּט מאָל אויסגעקומען צו באַזוכן די שול. דאָרטן זיינען געווען די לערער ש. קאַרן, בעלע פּטרווין און מעינקע קאַץ. אונטער די לערער איז די שול געווען אַ פעסטונג פון דעם יידישן לשון און קולטור. די לערער זיינען אמת'ע עקשנים. זיי גלויבן אַז אַן איבערגעגעבענער לערער קען מיטן קינד אויפּטאַן וואונדער. איידער איך וועל דערציילן די מעשה וויל איך פאַר אייך פאַרשטעלן, ווער דער דערציילער איז. אונטער מיין פירערשאַפט פון שול 23 וואו עס האָבן געלערענט 75 קינדער איז געווען אַ פאַרוואַלטונג פון איבער 20 טועל. איינער פון די עלטסטע טוער און גרינדער פון שול איז געווען דוד טאַביאַש, אַ מענטש וואָס האָט אונטער זיך איבער 35 יאָר שול אָפּ-טיוויטעט. אַ מענטש וואָס איז איבער 60 יאָר אַלט פאַרפעלט ניט קיין מיטינג, גייט אַרום יעדן אָונט ווערבירן קינדער פאַר דער שול און אויפּמאַנען די חובות. די שול איז אַ טייל פון זיין נשמה. ווען די שולן האָבן געפייערט זיין 25טן יאָר אַקטיוויטעט פאַר די שולן, האָבן איך געהאַט דעם כבוד צו זיין דער פאַרזיצער פון דעם גרויסן יום טוב. 400 יידן זיינען געקומען אָפּגעבן כבוד דעם וועטעראַן פון דער יידישער שול, דעם קעמפּער פאַר יידיש און איר קולטור. אויף דער שטאַטישער באַן באַגעגענט מיך דוד טאַביאַש. ער דערפרייט זיך מיט מיר „גוט וואָס איך האָבן אייך געטראָפּן, איך מוז אייך דערציילן אַ שיינע אַבער אַ טרויעריקע מעשה“. „דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן ווי מען האָט מיר ניט דערלויבט צו רעדן יידיש, איר וועט ניט טרעפּן וואו? דווקא אין אַ יידישער שול“. און ער דערציילט: „שול 23 האָט מיך געשיקט אַלס איר פאַרטרעטער צו פאַרהאַנדלן מיט שול 1 וועגן אַראַנזשירן אַ געמיינזאַמען באַזאָר. ווען איך האָבן באַקומען דאָס וואָרט און אַנגעפאַנגען צו רעדן יידיש, האָט מען מיך אָפּגעשטעלט און פון מיר פאַרלאַנגט אַז איך זאָל רעדן ענגליש. איך האָבן געדענקט אַז דאָס איז אַ שפּאַס. ווען איך האָבן געוואַלט פאַרזעצן צו רעדן אויף יידיש האָבן איך גלייך אויסגעפינען אַז דאָס איז אַ בלוטיגער אמת. מען האָט מיר דאָס ניט דערלויבט. איך בין געווען געצוואונגען צו רעדן אין מיין צע-בראַכענעם ענגלישן לשון. איך האָבן אָפּעלירט צום לערער פון שול 1 חבר מאיר געל-מאַן וועגן אַזאַ חוצפהדיקן באַשלוס אין אַ יידישער שול און אים אויפּמערקזאַם געמאַכט אַז די מענטשן וואָס געפינען זיך דאָ קען איך און ווייס אַז זיי קענען יידיש. האָט מיר געלמאַן געענטפּערט: „אַז ער האָפּט אַז שול 23 וועט אין קורצן אַריינקריגן ענגלישע רעדענדיקע עלטערן און איבערגיין אויף לערנען און רעדן אויפּן ענגלישן לשון“. ווי איר זעט חבר שטיינהאַרט, איז מער ניט גוטיק צו דיסקוטירן הרב ביקס פּלאַן. זיין פּלאַן ווערט שוין פּראַקטיצירט אין שול 1. ווי איר זעט איז דאָ ניט קיין פּראַגע וועגן צוויי שפּראַכן שולן, נאָר פשוט דאָ האַנדלט זיך וועגן איין שפּראַך שול, וואו ענגליש איז די איינציקע שפּראַך און יידיש ווערט ניט דערלויבט“. אַלס אַלטער שול טוער ווייס איך אַז די עלטערן וואָס שיקן זייערע קינדער אין אַ יידישער שול ווילן אַז זייערע קינדער זאָלן קענען יידיש. די סקולס די גאַס באַזאָרגען שוין דעם קינד מיטן ענג-לישן לשון. דאָס קינד אַטעמט אין זיך אַריין אַמעריקאַנערישקייט פון דער אַטמאָספּערע וואו ער געפינט זיך. מוז די שול זיין דאָס פּרישע ווינטל וואָס זאָל אָפּפּרישן זיין יידישן באַוואוסטזיין, דערוועקן אין דעם קינד זיין נאַציאָנאַלן געפיל און יידישן שטאַלץ אויף יידיש, אַז ניט פאַרלירט די יידישע שול אירע פונקציעס און אונטערגיין. די וואַרצלן פון אַ יידישער שול איז דאָס יידישע לשון. מיט אַריינברענגען ענגליש אין די יידישע שולן רייסט איר אַרויס די יידישע וואַרצלן. אַזוי ווי אַ בוים קען זיך ניט האַלטן אָן וואַרצלן אַזוי קען אַ יידישע שול זיך ניט האַלטן אָן יידיש. אַ יידישע שול אָן יידיש האָט ניט קיין עקזיסטענץ באַרעכטיקונג“.

„איך וויל זיך פשוט אראפערעדן פון האַרצן. איר וויסט ווי איך האָב זיך מוסר־
 נפש געווען פאַר די שולן און פאַרן יידישן לשון. איצט נאָך 35 יאָר שול אַרבעט איז
 דער לעצטער חשבון אַ מיאוסער סך־הכל־“. „חבר שטיינהאַרט, יידיש שטאַרבט ניט, נאָר
 זי ווערט דערמאַרדעט“. יאָ חבר טאַביאַש, מיר לעבן מיט אַ געפיל פון טיפן אומרו פאַרן
 גורל פון דער יידישער שפּראַך און קולטור. די יידן וואָס ווילן אונדז אַריינשלעפּן אין
 דעם שטראַם פון דער פאַרפלייצטער אַסימילאַציע, אונטער דעם לאַזונג פון דער „נייער
 געשאַפּענער ווירקלעכקייט“, דער שטראַם פירט אונדז אַוועק פון דער היסטאָרישער שע־
 פערישע באַגריפן, וואָס איז אַזוי וויכטיק און אַקטועל פאַרן יידישן פּאָלק. די יידן וואָס
 האָבן אַן אמת'ן טיפן זאָרג פאַר אונדזער נאַציאָנאַלן לעבן מוזן באַטראַכטן די אַלע
 פלענער פון די ביקס און גאַלדבערגס פאַר אַ טיילוולשער קאַנספּיראַציע אויפצורייסן דאָס
 יידישע לעבן פון אינווייניק. דאָס וועט שאַפן אַ גייסטיקן וואַקואַום צווישן די יידישע
 קינדער אין אַמעריקע. איז ניט אַמאָל „די נייע ווירקלעכקייט“ פאַרבונדן מיט דעם סאָועט־
 טישן צוגאַנג צו יידיש ?

אין סאָוועטן פאַרבאַנד האָט די רעגירונג דורך אַ דעקרעט דערוואַרעגן דאָס
 יידישע לשון. אין ישראל שטייט דאָס יידישע לשון ביי די טויערן און בעט זיך, „איך
 בין שוואַך און אויסגעמאַטערט, היטלער האָט מיך אויסגעבלוטקט, לאַזט מיך אַריין זיך
 אויסרושן, איך וויל זיך באַהעפטן מיט די יידן וואָס איך האָב זיי אַלע מאָל געהאַלפן
 אין זייער גייסטיקער נויט, זיי געגעבן שוין, חכמה, וויזיע, פאַרשטענדעניש, און זיי
 כאַרבונדן מיט אַלע יידישע ישובים. אָבער די טיר שטייט האַרצלאָז פאַרהאַקט, קיין
 פיצל יידישע רחמנות, אויב אין סאָוועטן פאַרבאַנד דאַרף מען ניט קיין יידיש, צי וואָס
 דאַרף מען יידיש אין אַמעריקע ? מיר זיינען דאָך פּראַגרעסיווע מענטשן, וועלן מיר
 דורך פאַרזיכטיקע מיטלען אויסאַרבעטן אַ ביקס פלאַן וואָס וועט העלפן דעם אונטער־
 גאַנג פון יידיש אין אַמעריקע. מיר וועלן כלומרשט אַריינברענגען ענגליש אין די יידי־
 שט שולן און די ענגלישע קולטור וועט שוין אַליין טאָן איר פאַרשלינגונגס אַרבעט.
 מיר וועלן זיין אומשולדיק און מיר וועלן דערגרייכן אונדזער ציל. אויב יידיש איז
 פאַראַרטילט צום אונטערגאַנג וועט קיינער ניט זיין בכוח זיך אַנטקעגן צו שטעלן.
 אָבער דאָס איז ניט דער אמת מיט יידיש. יידיש ווערט פּראַסט און פשוט דערמאַרדעט.
 דער פלאַן וועגן יידיש וויקלען זיי איין אין טומאה און דער יראה. „איך וויל שיקן אַ
 בריוו אָבער איך ווייס ניט צו זאָל איך שרייבן צו הרב ביקן אָדער צו דער „מאַרגן
 פרייהייט“. יאָ פריינט שטיינהאַרט, זיי אַטאַקירן דעם דיכטער ה. ליוויק פאַר זיין גע־
 שריי אַז מיר גייען אונטער. וואָס איז אין אמת'ן, אין ליוויק געשריי ליגט אַ פּראַטעסט
 קעגן אונטערגיין. און מיר פּראַגרעסיווע סאַרניכטן זיך אַליין. חבר טאַביאַש, איך בין
 זייער און זייער אויפגעשוידערט און אויפגעטרייסלט פון דער מעשה. איך גלויב ניט
 אַז מיר דאַרפן דיסקוטירן אברהם ביקס פלאַן. איר האָט שוין אַ לעבעדיקן ביישפּיל
 צו וואָס פאַר אַ טיפן אַפּגרונט מיר קייקלען זיך. פאַרוואָס זאָלן מיר פרובירן טייטשן
 און אויסטייטשן ביקס פלאַן. אייער מעשה רעדט פאַר זיך אַליין, צו וואָס פירושים !

חבר דוד טאַביאַש קענט איר מיר דערקלערן ווען איז דאָס פאַרגעקומען ? „נעכטן
 אָונט, אַקטאָבער דעם 5טן, 1953“. איך בין געבליבן שטיין אָן לשון. דער קאַליר פון
 מיין פנים האָט זיך פאַרענדערט, און חבר טאַביאַש האָט דאָס באַמערקט. פרעגט ער
 מיך „וואָס זייט איר אַזוי טרויעריק“. די באַן האָט זיך אַפּגעשטעלט. „האָט מיר אַ גוטע

נאכט". ער איז ארויס אויף דער פלאטפארמע, ס'האט זיך מיר אויסגעדאכט אז ער טראגט אויף זיינע אלטע איינגעבויגענע פלייצעס דאס גרויסע פעקל יידישע צרות.

דאס ווארט פראגרעסיווער דערציאונג, האט אונטער „די נייע ווירקלעכקייט“ באקומען א נייע אויסטייטשונג, לויט די פלענער מיינט יידישע פראגרעסיווער דערציאונג אויסווארצלונג פון דער יידישער שפראך און קולטור, און ווערן ארויסגעריסן פון דער יידישע נאציאנאלע ווארצלן. אויסווארצלונג פון פאלקס אנגעהערקייט און ווערן אינטערנאציאנאליסטיש און מיט דער צייט זיך אויסמישן אין קעסל פון פעלקער און פארלירן דאס יידישע פנים און אייגנארטיקייט.

האט ניט רוים אפגעזאגט דאס לעבן דעם יידישן פאלק נאך מיט איבער צוויי טויזנט יאר צוריק: „אין משיח לישראל“, אז די יידן וועלן ניט זוכה זיין צו ווערן אויסגעלייזט, נאר זיי מוזן אומקומען. און די רוימער זיינען באשטימט געווארן צו פארנעמען דעם יידנס פלאץ אין דער געשיכטע.

די רוימער זיינען א זאך פון דער ווייטער, ווייטער פארגאנגענהייט. זיי לעבן בלויז אויף די בלעטער פון דער געשיכטע, מיר יידן האבן צוריק אויפגעשטעלט א יידישע מדינה.

איך ווארן די ביקס און די גאלדבערגס אז זיי זאלן אויף זיך ניט נעמען די ראלע פון יענע רוימער, אז קיינער האט אייך ניט באשטימט צו ווערן די רעטער פונם יידישן פאלק. אויב איר מאכט פלענער טוט דאס פאר אייער אייגענעם אונטערגאנג. די אמאליקע יידן וואס האבן געקעמפט קעגן די פארצייטיקע יוניס-טורים, וואס האבן געוואלט אומברענגען די יידן צוזאמען מיט זייער אמונה, האבן אויך קעגן זיך געהאט די יידישע בוגדים. די יידישע פאררעטער וואס האבן צוגעהאלפן די יוניס-טורים.

די קעמפער פון יענער צייט, די חשמונאים וועמענס הערצער ס'האט געברענט א ליבע צו זייער פאלק און קולטור, האבן אין נאמען פון די הויכע אידעאלן געקעמפט און געוואונען, אזוי ארום איז באזיגט געווארן דער יידישער שונא צוזאמען מיט די יידישע פאררעטער. די יידן וואס דענקען אז דאס איז דאס ערשטע מאל ווי יידן אסימילירן זיך מאכן א גרויסן טעות. אין די יידישע ספרים קענט איר ליינען ווי יידן האבן זיך א סך מאל אסימילירט, אבער יעדעס מאל איז געקומען א גרויסער ייד און זיי צוריק ארויפגעפירט אויפן יידישן דרך. צווישן די גרויסע יידן זיינען געווען עזרא, הלל און ר' חייא. היינט אין דער אטאמישער עפאכע, אין די צייטן פון מענטשלעכער פראגרעס איז אויפגעשטאנען א „פראגרעסיווער“ הרב אברהם ביק וואס פירט אונדז אריין טיפער אין דעם תהום פון אסימילאציע. די טראגעדיע מיט די ביקס זיינען וואס זיי שטעלן ארויס דאס ענגלישע לשון אלס א רעטונג פונם יידישן קיום. לויט זייערע פלענער אויב מיר וועלן ניט אריינלאזען דאס ענגלישע לשון אין די יידישע שולן דאן האט דאס יידישע פאלק קיין צוקונפט ניט. דאס יידישע לשון דארף אויפהערן צו ווערן שעפעריש. מיר וועלן דארפן שעפן אונדזער יניקה פון דער ברייטהארציקייט פון דער ענגלישער שפראך און קולטור. דאס יידישע פאלק וועט זיין אפהענגיק אין די שעפערישקייט פון ענגליש. נעם איך זיך די העזה צו זאגן, אז אין די מיטאלאטערלעכע צייטן, אין יענע עפאכע האבן געלעבט גייסטיגע העראיאישע פערזענלעכקייטן. היינט האבן מיר דאס ניט.

נאך דעם ווי די יידן זיינען איבערגעקומען דעם דור המבול און דעם דור הפלגה, האָט זיך באַוווּן אַ גרויסער ייד אברהם וואָס האָט דורך זיין געשטאַלט אויס-געפורעמט דעם צוקונפטיקן יידן. איצט אין אַ צייט פון יידישער דעגענעראַציע אינם יידישן לעבן האָט זיך באַוווּן אַ נייער „פראַגרעסיווער“ אברהם וואָס זוכט צו פאַרטיפערן די מיאוסע אַסימילאַציע און שטופן דאָס יידישע לעבן אין טיפן תהום!

הרב אברהם ביק מוז שטיין און קוקן אין שפיגל און זיך דערזען אין די ראלע פון אַ גרויסן העלד. אין זיין רבנישע פאַנטאַזיע מוז ער חלומען פון דעם יידישן העלד גדעון. אָבער זיין רבנישע גבורה נוצט ער אויס אויף צו העלפן די אַסימילאַטאָרן. אין דעם איצטיקן שפיל איז הרב ביק אַריינגענאַרט געוואָרן. מען האָט אַרויסגעשטעלט ווי אַ שטרויענער העלד. דער אמת'ער דיריגענט איז איטשע גאַלדבערג. יענער האָט שוין אַמאָל געכאַפּט אַ וויסטע מפלה פאַר דעם זעלבליקן פלאַן, האָט ער איצט געוואָלט אַדורכ-פירן דעם פלאַן מיט דער ברכה פון הרב ביק. הרב ביק געדענקט די מעשה מיט שמשון הגיבור. די יידישע גבורה האָט ניט געקענט באַזיגען די טאַכטער פון אַ פרעמד פּאַלק. ער איז געפאַלן אַ קרבן פון אַ געמישטער חתונה וואָס איז דער אָנהויב פון אַסימילאַציע. הרב ביק וועט נישט העלפן זיין רבנישע גבורה, ער מוז פאַלן אַ קרבן פון דעם וויסטן אַסימילאַטאָר איטשע גאַלדבערג, וואָס איז צוליב אידעאָלאָגישע מאַטיוון און מאַטעריע-לע סיבות אַזוי פאַרליבט אין ביקן ווי שמשון הגיבור איז געווען פאַרליבט אין דלילהן. אַלס רב וועט ער דאַרפן איבערצייגן די יידישע מאַמעס, אויב שרה האָט געקענט דער-ציען אַ זון און אים פירן צו דער עקדה, דערפאַר מעגן זיי אַוועקגעבן זייערע קינדער אויפן מזבח פון דער פראַגרעסיווע אַסימילאַציע. הרב אברהם ביק וויל שפילן די זעלבע ראלע וואָס האָט אַמאָל גשעפילט יהושע בן נון, וואָס האָט אַרויסגעפירט די יידן פון דעם מדבר נאָך פערציק יאָר וואַנדערן. אברהם ביק וויל אַרויספירן די יידישע קינדער פון יידישקייט און זיי אַריינפירן אין מדבר פון אַסימילאַציע.

מיר לעבן אין אַ צייט פון דער אַטאַמישע עפּאָכע, אין אַ צייט פון צעשטערונג. דער היינטיקער מענטש שאַפט און בויט אַלץ זיך אַליין צו פאַרניכטן. די פראַגרעסיווע אַסימילאַטאָרן שטייען ניט אָפּ פונעם כלל, מיט זייערע פלענער פאַרניכטן זיי טויזנט יאָר יידישע שפראַך, קולטור, און פאַרניכטן זיך אַליין. דער היינטיקער מענטש איז ניט שוין פּעריש נאָר צעשטערערש. אין אַזאַ צייט פון מענטשלעכער ירידה, הייבט זיך אַרויס דער דיכטער מעינקע קאַץ ווי אַ גרויסע פּערזענלעכקייט, ווי אַן העראַאישע פיגור אין קאַמף פון רעטונג. מעינקע אַלס מענטש און ייד אַרט ביז דער טיפסטע טיפענישן פון זיין נשמה דער גורל פון יידיש. ער פאַרמאַגט אַ טיפע פאַרשטענדעניש פאַר דער יידישער קולטור. ער טראַגט אויף זיך די אחריות פאַר דער גייסטיגער ירושה פונם יידישן פּאַלק. די פראַגרעסיווע קענען זיך דערלויבן צו דענקען אַנדערש. זייערע אָפּגעשטאַנענע נאָך-פאַלגער וועלן ניט פאַרשטיין זייערע מעשים. די פראַגרעסיווע קרעפטן זוכן צו באַזיגן דער אומבאַזיגבאַרן יידישן גייסטיקן כוח. זיי זוכן אַרויסצורייסן דעם יידישן המשך פון דורות. זיי ווילן שאַפן אַן אַטמאָספּערע פאַר דעם אַמעריקאַנער יידן אַז ער זאָל זיך ניט קענען פאַרטיידיקן קעגן דער אַסימילאַציע און זאָל ניט זיין בכוח צו שטעלן אַ ווידער-שטאַנד דעם אַמעריקאַנער שמעלץ טאַפּ.

זייער ווייניק מענטש ווייסן אַז מעינקע קאַץ איז אַ רב, האָט סמיכה אויף רבנות. מעינקע האָט קיין מאָל ניט עקספּלואַטירט דעם טיטל ווי אַנדערע טוען דאָס. ער האָט קיין מאָל ניט געמאַכט אַדער זיך באַטייליקט אין מאַכן פלענער וואָס איז קעגן די אינטערעסן פונם יידישן פּאַלק אַדער איר לשון.

דערפאר איז נאטירלעך אז מעינקע קאץ וואס האט אַ פּאַזיטיווע באַציאונג צו יידיש און צו די יידישע גייסטיקע קולטור ווערטן זאל לאַזען הערן זיין קול קעגן אומ- גערעכטיקייטן קעגן יידיש און איר קולטור. ער טוט אַלץ אין זיינע כוחות אַנצוהאַלטן דעם ליכטיקן פּלאַם פון דעם יידישן לשון, וואָס האָט אַזויפיל דורות באַלויכטן דעם יידישן דרך. למען האַמט מוזן מיר צוגעבן אַז ס'ווערט אַלץ שווערער און שווערער. די אַסימילאַציע, די שטורמישע ווינטן רייסן אומרחמנות'דיק אַרויס די יונגע ביימעלעך פון דעם פּאַרפּלאַנצטן גאַרטן. אַזוי רייסט די אַסימילאַציע אַרויס אונדזערע יידישע קינדער פון דעם יידישן גאַרטן, וואָס פּאַרניכטעט דעם יורש פון דער יידישער צוקונפט. מעינקעס אַפּענעם בריוו צו הרב אברהם ביק איז דערפאַר געווען אַ דרייטע, שאַרפע, מוטיקע אַטאַקע אויף די אַסימילאַטאָרן. מעינקע וועט אַריין אין דער יידישער געשיכטע אַלס דער מערקווירדיקסטער און וויכטיקסטער קעמפּער פאַר זיין לשון יידיש. ער האָט אומ- רחמנות'דיק אַרונטער געריסן די מאַסקע פון אַ יידן וואָס באַהאַלט זיך אונטער דעם מאַנטל פון אַ רב, און אים געשטעמפלט אַלס העלעניסט און צדוקי. מעינקע האָט געפּייערט זיינע יידישע פּיילן מיט אַזאַ געוואַלדיקן קראַפט, ניט נאָר האָבן זיי געטראָפּן אין האַרצן פון די אַסימילאַטאָרן נאָר דער שאָס האָט אַפּגעהילעכט אויף ווייטע, ווייטע מקומות. יאָ די אַסימילאַטאָרן זען ניט אַז זיי האָקן אונטער דעם בוים אויף וועלכע זיי און די יידישע פּראָגרעסיווע שולן האַלטן זיך. מעינקע איז אַ מענטש מיט אַ געפּיל און טיפּן גלויבן אין יידישן פּאָלק און איר צוקונפט. מעינקע דער אייגענאַרטיקער דיכטער וואָס האָט זיך כשר פּאַרדינט צו טראָגען דעם טיטל דער דיכטער פון יידיש. זיינע לידער זיינען פּערל פון דער יידישער דיכטונג. מעינקע איז דער שטרענגסטער שומר פונם יידישן לשון. ווען עס קומט צו יידיש ווערט מעינקע ענערגיש, דינאַמיש און שפּרודלדיק. זיין פּען שפּריצט מיט פּייער, איז בייסיק און פּאַר'עקשנט פּעסט ווי דער גיבראַלטאַר.

מעינקע איז ניט קיין געצענדינער און בוקט זיך ניט פאַר קיין אַנדערע שפּראַכן, ער וועט ניט פּאַרשוועכן זיין פּען, ער וועט ניט פּאַרראַטן זיין יידיש. מעינקע איז אַ דיכטער וואָס האָט דעם כוח צו אַנטפלעקן די טיפּע געהיימינישן אינעם יידישן לשון וואָס האָט דערצויגן דורות יידן. ער רעדט, טראַכט און שרייבט ווי אַן אַמת'ער ייד. ער הערט זיך צו צי זיין אייגן האַרץ און נשמה. ער וועט קיין מאַל ניט פּאַרראַטן זיין אייגן האַרץ און נשמה. זיין יידישער שכל פירט אים שטענדיק אויפן דרך הישר. יידישע פּאַסירונגען זעט מעינקע זייער קלאַר, איז קיין מאַל ניט אַביעקטיוו. ער האָט אַלע מאַל אַ פּאַזיטיווע שטעלונג צו יידישע פּראָגען. מעינקע איז אַ גאַט געבענטשטער דיכטער, אַ קינסטלער פונם יידישן וואָרט.

דערפאַר בין איך שטאַלץ וואָס מיין פּריינט מעינקע קאָץ שטייט אויף דער וואַך און היט דעם כבוד פון דער גייסטיקער ירושה פון אונדזערע עלטער זידעס, זידעס און טאַטעס, און לאַזט ניט פּאַלן קיין שפּרענקעלע אויף זיין פּאַלקס לשון — יידיש. מעינקע ווייסט אַז אַלע ליידן, פּריידן, בענקשאַפט, האַפּענונג, גלייכהייט און גערעכטיקייט איז פּאַרבונדן מיט יידיש. די אַלע פינצטערע פינצטערנישן וואָס דאָס יידישע פּאַלק האָט אַדורכגעמאַכט איז יידיש געווען דאָס ליכט וואָס האָט דעם יידן געגעבן בטחון גלויבן און כוח איבערצוטראָגען אַלע שוועריקייטן.

יידיש איז ניט נאָר דאָס האַרץ פונם יידן, נאָר דאָס האַרץ פון דער וועלטס יידן- טום. יידיש איז מיט די יידן מיטגעאַנגען פאַר איבער 1000 יאָר אין אַלע יידישע מדבר- יות און ליידן. דורך יידיש איז דער ייד געוואָרן אַ גייסטיקער גאַנצקייט וואָס האָט זיך

געקענט באהעפטן מיטן יידישן ספר וואָס איז דעם יידן געווען פרעמד. די מאַמע יידיש האָט ווי אַ געטרייע מאַמע אויפגעצויגן דורות יידן. די מאַמע יידיש האָט צענויפגעהאַלטן אירע קינדער אפילו אין די ווייססטע לענדער. וואו דער ייד האָט זיך ניט געפונען האָט די מאַמע יידיש דורך אירע גרויסע צאַרטע אַרעמס צוגעדריקט יעדן יידן צו איר יידיש האַרץ. זי האָט זיי געגעבן ליבע, וויסן, וויזיע און גלויבן. דערפאַר איז דאָס אַ גרויסער ווייטאַג וואָס אַ רב פאַרשטייט ניט אַז אין דער איצטיקער דעמאָראַליזירטער אַטמאָספערע און אונדזער יידישער עפענטלעכן לעבן, זאַל אַרויסקומען מיט פלענער וואָס זיינען שעד-לעך פאַרן יידישן לשון. איך בין זיכער אַז הרב ביק ווייסט די מעשה מיט יונה הנביא, וואָס איז אַנטלאָפן קיין תרשיש ווייל ער האָט זיך אַנטזאגט אויסצופירן דעם באַפעל צו גיין שטראָפן ניגוה און איז דערפאַר פאַרשלונגען געוואָרן פון אַ וואַלפיש, און דריי טעג שפּעטער האָט אים דער וואַלפיש אויסגעשפיגן אויפן ברעג.

„טעות לעולם חזרת.“ ס'איז מענטשלעך צו מאַכן אַ טעות. אויב איר וועט ניט אַגערקענען אייער טעות און זיך אַפּטרייסלען פון די אַסימילאַטאָרן וועט איר פאַרשלונגען ווערן פון דעם אַסימילאַטאָרישן וואַלפיש וואָס וועט אייך אויסשפייען אינעם טיפן תהום און באַשפיגען ווערן פון די יידיש רעדענדע יידן.

מיין שוועסטערס פרצוף

מיין „שוועסטער“ איז פון א קליינעם געוויקס, פארמאגט א גרויס גיפטיק פאר-
סמ'ט מויל, פארמאגט זייער ווייניק בילדונג, האט אין איר לעבן ווייניק געלייענט און
געלערנט. יידיש קען זי אויפן שפיץ מעסער, פארמאגט א ביסל לאַגיק און א סך חוצפה,
שטודירט דעם עדיטאָריעל פון דער „מאָרגן פרייהייט“ און פאַרפעלט קיין מאָל ניט זיך
צו ציהערן צו די פאַרהאַנדלונגען פון די פאַראייניקטע פעלקער. דאָס גיט איר גענוג
מאַטעריאַל צו קענען האַקן אַ טשייניק, און צו פאַרשפרייטן אירע פאַרגרעסיווע געדאַנקען
און זיי אַרויפצווינגען אויף אירע קרבנות. פאַרמאגט אַ שטאַרקן כאַראַקטער וואָס וויל
דאָמינירן יעדן איינעם וואָס זי קומט אין קאָנטאַקט. זי פאַרמאגט איין מאַטאָ, אויב זי
קען אייך ניט דאָמינירן, איז זי אייך גרייט אומצוברענגען. אַ סך מענטשן פון דער משפּחה
שאַקלען צו מיטן קאַפּ צו אירע נאַרישקייטן, אַ סך האָבן מורא פאַר איר גיפטיק צינגל.
אייך בין געווען דער איינציקער אין דער משפּחה וועמען זי האָט געמוזט רעספעקטירן.
זי האָט ביז לעצטנס ניט געוואָגט צו באַליידיקן אַדער צו שפייען אויף מיר. דאָס מאָל
האַט זי געוואָגט, און אַריינגעכאַפט אַ צו גרויסן ביסן וואָס וועט זיך מוזן דערשטיקן. זי
וועט מוזן אָפּגעבן דיין וחשבון איבערצייגן אַז די מסירה איז אמת אַדער זיך צוריקציען
פון דעם יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן.

אייך האָב מיט איר קיינמאָל ניט דיסקוטירט פאַרוואָס זי איז געוואָרן אַ פראַגרע-
סיווע. זי מאַכט ניט קיין לעבן פון אַרבעט, פאַרקערט, אירע באַקוועמעלעכקייט קומט דווקא
פון געשעפטן. ביי די פראַגרעסיווע איז געשעפטן שווינדל. צו דיסקוטירן איז אַרויסגע-
וואַרפענע אַרבעט. זי איז אַזוי „פראַגרעסיוו“ פאַרטעמפט און צעקריפעלט אַז ווען איר
שטימט מיט איר ניט איין טוט זי אַ שפיי אויף אייך. זי אַליין איז אַ שטיק דיקטאַטור
אין אַ קליינעם און מיאוסן מיניאַטור. קיין פרייען געדאַנק איז ביי איר ניט מעגלעך.
יעדער פרייער געדאַנק איז פאַר איר סם המות. פרייהייט און מענטשן ווירדע האָט זי איר
אייגענער מאַס. אויב איר שטימט מיט איר ניט איין זיינט איר גלייך אַ פאַרדעכטיקער
פערזאָן און מען קען אויף אייך מאַכן אינסינואַציעס און בלבולים. אַלץ איז ביי איר כשר,
אַ מענטש מיט אַ פאַרדאַרבענער נשמה וואָס האָט קיין מאָל ניט קיין חרטה אויף אירע
מיאוסע מעשים. אויב איר זאָגט אַרויס אַ געדאַנק וואָס שטימט ניט מיט איר פראַגרעסיוו-
קייט, זייט איר שוצלאָז קעגן איר גיפטיק פּיסקל, מיט איר ביסל צעקרימטן לאַגיק.

ווען מ'רעדט מיט מיין שוועסטער וויל זי מאַכן דעם איינדרוק אַז זי לעבט נאָר
פאַר דער באַוועגונג. איר צייט, איר פערזאָן באַלאַנגט ניט צו איר. זי האַלט אין איין
טענהן אַז „אייך באַלאַנג צו דער פראַגרעסיווער באַוועגונג“. ווען מען רירט אָן איין צווייגל
פון דער באַוועגונג דאָן רירט איר מיך אָן פערזענלעך און אויך דעם גאַנצן בוים“. ווען
איר הערט דאָס וואַרט באַוועגונג פון אַזאַ מויל, הייבט אייך דאָס וואַרט אָן צו קלינגען
זייער באַנאַל. יעדער מענטש דאַרף אָפּשפיגלען די באַוועגונג און די אידייען וואָס ער
גלויבט. קען די מיאוסקייט פון אַ מסור'טע פאַרטעטן אַ שיינע אידיע? פאַרקערט, אַ
שיינע אידיע זעט זיך אויס זייער מיאוס און העסלעך צווישן אַזוינע מענטשן, מוסרים
ווי מיין „שוועסטער“. זיי פאַסן זיך אַריין אין דער סביבה פון עליזבעט בענטלי, רוט
פישער, דאָויד גרינגלעז, דר. דאָד, טשוועטניק, און טשעמבערליין און די צעפּוילטע
מעקאַרטישע מאַראַלישע הפּרות און פאַרדאַרבענעקייט.

דער אמעריקאנער שרייבער יודזשין אניעל האט אין זיינע דראמעס געזוכט צו ברענגען צום אויסדרוק די פינצטערע זייט פון דער מענטשלעכער נאטור. ער האט זיך קיין מאל ניט געקענט דערטראכטן אז עס געפינט זיך אזא "מענטש" וואס איר הארץ און נשמה איז אזוי חושך אז קיין ליכט קען דאס ניט באלייכטן. קהלת, דער גרעסטער פעסיי-מיסטישער פילאזאף, וואס האט געזען די שוואכקייטן אינם מענטשן, האט דער געפאלענ-קייט פון דעם מענטשן ניט געקענט פאראויס זען. דער וואס איז א קרבן פון דער "פראג-גרעסיווער" צייט אדער בעסער געזאגט פון א צעקרומטער צייט. ווייזט אויס אז מען דארף פריער ווערן א "פראגרעסיווער" מענטש, צו קענען פאלן אזוי געמיין און נידריק. איר קענט זען א ציוויליזירטן אוממענטש אינם אויסזען פון א חיה אויף צוויי פיס. אין זיין דראמע "אנא קריסטיע" גיט אונדז דער שרייבער א בילד פון אן אויסגעלאסענע מיידל וואס זוכט זיך צו ראטעווען פון אזא זינדיק לעבן. טיף אין איר הארץ און נשמה געפינט זיך א מענטשלעכער פונק, א פונק פון אמת און חרטה. זי חלומט פון א דערהויבענעם לעבן, זי קעמפט קעגן איר אייגענער געפאלענקייט. דעם געפיל קענט איר געפינען ביי א מענטש מיט א הארץ וואס האט נאך ניט פארלוירן דעם מענטשלעכן אויסזען.

מיין "שוועסטער" זוכט צו ראטעווען די וועלט, פארוואס זוכט זי ניט פריער צו ראטעווען איר אייגענע נשמה און געוויסן. די פראגרעסיווע מענטשן, די מוסרים דארפן לאזען דער רעטונג פון דער וועלט צו ערלעכע מענטשן, צו מענטשן וואס ווייטיקן און בלוטיקן פארן גורל פון די מענטשן און וועלט. די מוסרים פארשמוצן איר מיט זייער געוויסענלאזענקייט און מסירה! ווען איר טראכט פון דעם און איר ווילט אין זיך איינשטעלען דעם מענטשלעכן צארן און ווייטיק, הייב איך אן צו זוכן א "שעלטער", א באהעלטעניש. איך ווייס ניט ווי זיך אהינצוטאן. ס'איז ביי מיר קיין שום צווייפל ניט אז אזוינע מוסרים זיינען פארדארבענע מענטשן. זיי זיינען ניט מסוגל צו שאפן א פראגרעסיווע מענטשהייט אדער א בעסערע וועלט. די מוסרים שמירן די רעדער פון דעם מענטשלעכן פראגרעס מיט זאמד און בלאטע. אן אמת'ער מענטש איז אלע מאָל גרייט זיך מקריב צו זיין אויפן מזבח פון מענטשלעכקייט און אמת. אָבער די "פראגרעסיווע" "מענטשן" ווערן ביי יעדן קליינעם ווינטל מוסרים. א מענטש וואס מסרט פארלירט זיין צילם אליקים.

די טראגעדיע איז וואס מיין "שוועסטער" איז פארוואלטערין אין א קינדער שול און א מיטגליד אין דער פארוואלטונג פון די הויכע קורסן, וואו מען דארף דערציען א נייעם יונגען דור יידן און לערער.

שטעלט זיך די פראגע פאר וועלכע מעשים טובים איז זי ראוי צו זיין א פארוואלטערין פון א דערציאונגס אינסטיטוציע? ס'איז קיין ספק אז די אנפירער דארפן איר באזייטיקן. מוסרים טארן זיך ניט מישן צווישן קינדער וואס דארפן אויפואקסן ערלעכע און גוטע יידן.

איך קען זיך ניט לאזען אזוי פראסט און פשוט באזייטיקן, אז דורך א מסירה זאל גיין אין ניוועץ 32 יאָר שווערע געזעלשאפטלעכע ארבעט, אריינגערעכענט 10 יאָר שווערע שול ארבעט, געלט, ענערגי און שלאפלאזע נעכט. איך פיל אז איך האב א רעכט צו קעמפן קעגן די וואס ווילן פארניכטן דאָס וואס איך האב געבויט.

געהאָרט אייזלער האָט א "שוועסטער" רוט פישער וואס איז ספעציעל געקומען קיין אמעריקע צו פאר'מסרין איר ברודער, אזוי אז ער זאל פארשיקט ווערן אין תפיסה.

ס'איז דאָ אַ געוועזענע קאָמוניסטקע אין אַמעריקע עליזאַבעט בענטלי, וואָס מסר'ט יעדן איינעם וואָס קומט איר אויפן געדאַנק, וואָס איר קראַנקער פּאַנטאַזיע קען אויסטראַכטן. ס'איז אַ פעסטגעשטעלטער פּאַקט אַז אַ סך אומשולדיקע מענטשן לידן פון דער פּאַסקוידער נידעריקער מסור'טע. ווי קען מען פאַרגעסן דאָויד גרינגלעס וואָס האָט מיט זיין מסירה געשיקט זיין שוועסטער און שוואַגער טעל און דזשוליוס ראָזענבערג צו דעם עלעקטרישן שטול. אויב דאָס אַלץ איז אַ ווירקלעכקייט, פאַרוואָס קען איך ניט האָבן אַ „שוועסטער“ דזשעני שילער, וואָס האָט גע'מסר'ט אַן אייגענעם ברודער. ס'איז זייער אינטערעסאַנט אַז מיין „שוועסטער“ האָט זיך אַקטיוו באַטייליקט צו ראַטעווען די ראָזענבערגס פון טויט. אין דער צייט ווען ס'איז אַנגעגאַנגען דער קאַמף פאַר זייער לעבן, האָט מיין „שוועסטער“ עטלעכע מאָל געפרעגט די פּראַגע: „ווי אַזוי קען אַ ברודער מסרן אַן אייגענע „שוועס-טער“ און זיי אַוועקשיקן צום טויט? איצט שטעל איך די זעלבע פּראַגע, ווי אַזוי האָט אַ „שוועסטער“ געקענט אויסטראַכטן אין איר קראַנקע פּאַנטאַזיע אַזאַ מיאוסן בלבול אויף אַן אייגענעם ברודער? איז ניט דער מאַראַל דער זעלבער? וואָס איז דער אונטער-שיד פאַר וועלכע אידעאַלן די מסירה ווערט געמאַכט. דער געזונקענער מאַראַל בלייבט דער זעלבער. ווען אַ מענטש וואָס שטעלט זיין נייעם גלויבן, וואָס פאַרשטייט זייער ווייניק איר ציל, העכער פון אַן אייגענעם ברודער און משפּחה איז אַ נידעריקער באַשעפּעניש. דאָס איז אַ וויה אינעם מענטשלעכן געשטאַלט.

ס'איז שווער צו דערקלערן אַזאַ רעטעניש. איך זוך און וויל געפינען אַ פּסיכאָלאָגישן ענטפּער, אָדער זוכן אַ זכות פאַר איר, אָבער ווי שווער ס'איז דאָס צו געפינען. אפשר איז דאָס די אורזאַכע וואָס מיר זיינען זייער יונג פאַר'יתומ'ט געוואָרן. מיר זיינען גע-בליבן 6 קינדער צעשפּרייט איבער פאַרשידענע שטעט און לענדער. מיר האָבן קיינמאַל ניט געפילט די עלטערנס ליבע. אַלס קינדער זיינען מיר זעלטן געווען צוזאַמען. ס'איז נאַטירלעך אַז ביי אונדז איז ניטאָ דאָס צוגעבונדענקייט וואָס זאָל אונדז צוזאַמענהאַלטן אַלס שוועסטער און ברודער.

ווען מיר זיינען געקומען קיין אַמעריקע האָט אונדז מער צוזאַמענגעהאַלטן די אידעאישע זייט ווי די משפּחה זייט, אָבער מיט דער צייט איז די אידעאָלאָגישע שטח געוואָרן אַלץ ברייטער און ברייטער, וואָס ווייטער דער האַריזאָנט אַלץ פּרעמדער איז גע-וואָרן צווישן אונדז. דאָס גייט שוין אָן פאַר אַ לאַנגע צייט. די מסירה איז אַ רעוולטאַט פון דער ביטערקייט וואָס איז אַנגעוואַקסן ביי מיין „שוועסטער“. יעדער וואָס קען מיך ווייסט ווי איך האָב פאַרבאַנד ווען קינדער האָבן גע'מסר'ט עלטערן, איך בין געווען קעגן ישראל ווען קינדער האָבן גע'מסר'ט זייערע עלטערן פאַר קויפן אויפן שוואַרצן מאַרק. איך האָב פאַרדאַמט דעם געוועזענעם פּרעזידענט טרומאַן פאַר רופן דאָס אַמעריקאַנער פּאַלק צו ווען מוסרים אין קאַמף קעגן קאָמוניזם. איך בין קעגן יעדער מין אויספאַרשונג וואָס פרובירט צו מאַכן אירע עדות פאַר מוסרים. איך האָב אויפגעהערט צו ליינענען דער פּאַסט. ווען איר רעדאַקטאָר האָט אַרויסגעגעבן אַ צעטל מיט נעמען פון זיינע געוועזענע חברים.

ווער וואָלט געקענט גוטהייסן אַזאַ מאַראַלישן אַקט. ווען איך זאָל פרובירן באַ-האַלטן אָדער צו פאַרדעקן אַ מסור, וואָס איז מיין „שוועסטער“, פאַרוואָס ניט נוצן די זעלבע מאָס גערעכטיקייט ווי אין יעדן מוסרישן פּאַל.

יעדער מסור מוז אויסגעטאן ווערן אדם נאָקעט. מען מוז אים צונאָגלן צום שאַנד קלאַץ. דער פאַרברעכערישער כאַראַקטער פון מיין „שוועסטער“ צו וואַרפן אַ חשד אויף אַ ברודער, אַ מענטש וואָס זיינע 32 יאָר טעטיקייט אין דער יידישער געזעלשאַפט איז אַן אומבאַשטרייטבאַרער באַוווּיזן קעגן דעם מסור, קען איך דערלויבן אַז אַ מסור זאָל מיט איין מסירה אַפּווישן 32 יאָר געזעלשאַפטלעכע אַרבעט. מיין „שוועסטער“ האָט גע- דענקט אַז נאָך איר מסירה קעגן איר ברודער, וועט זי ווי אַ רומפּולער זיגערן אויפגע- נומען ווערן מיט אַ פּראַגרעסיוון פּאַראַד און מען וועט צו איר אַרויף קוקן אַלס העלד אַן אמת'ע „פּראַגרעסיווע“, וואָס ראַטעוועט דער פּראַגרעסיווער מענטשהייט. וויפּיל גרוי- זאַמקייט עס ליגט אין דער מסירה. דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן האָב איך זיך דער- פּילט ווי שוּצלאָז קעגן אַזאַ פּאַרפּוילטן וואַרעם. דאָס איז אַ סאַדיסטישער פּייניקער, וואָס פּייניקט אַ מענטשנס נשמה און דער מענטש איז הילפּלאָז, ס'איז אויך און וויי! צו אַ ברודער וואָס דאַרף שרייבן וועגן אַן אייגענער „שוועסטער“. ס'טוט שרעקלעך וויי!!! אָבער.... מיט איר מסירה וויל זי צעקרופּלען אַ מענטשלעכע נשמה און דערטרינקען אין דער מסירישן שמוץ דעם מענטשלעכן אמת. פּאַרגעסט ניט, דאָס איז ניט קיין אַטאַקע פון קיין הונגעריקע חיה נאָר אַ „מענטש“ וואָס איז זאָט. דאָס איז ביי איר אַזאַ משוגעת וואָס וויל אַפּווישן יעדן טראַפּן גערעכטיקייט וואָס איז נאָך דאָ אויף דער וועלט. אַ „מענטש“ וואָס האָט קולטיווירט איר אינסטינקט צו האָס און נקמה. מיר האָבן אין אונדזער חורבן ליטעראַטור געלייענט ווי מענטשן זיינען געוואָרן מוסרים צו קענען אויפהאַלטן זייערע נשמות, געוואַלט איבערלעבן דעם חורבן. אָבער וואָס איז געווען דער מאַטיוו פון מיין שוועסטערס מסיחה? אויב מיר לייגן אונדזערע האַפּענונג אַז אַזוינע מענטשן וועלן שאַפן אַ שענדע און בעסערע וועלט, מאַכן מיר אַ גרויסן טעות. אויב מיר וועלן זיך פּאַרלאָוען אויף די מענטשן מיינט אַז מיר שטייען אויפן שיידוועג, דער וועג פון אונטערגאַנג. איך פּערזענלעך וויל ניט איבערגעבן מיין גורל אין די הענט פון אַ מסור. איך וויל זיין דער שמיד פון מיין אייגענער צוקונפט. זי איז דער מלאך המות פון דער פּראַגרעסיווער באַווע- גונג. זי איז אַ קענסער וואָס וועט אויפּפרעסן יעדער מין פּראַגרעסיווקייט. ווען איך וואַלט געהאַט די מאַכט וואַלט איך איר געצוואונגען אַז זי זאָל אין פּאַרנט פון איר הויז אויפ- הענגען אַ בראַנזענעם טאָול מיט אַן אויפּשריפט „דאָ וואוינט אַ מסור וואָס האָט גע'מסר'ט אַן אייגענעם ברודער“. מיין שוועסטער האָט געדענקט אַז נאָך דער מסירה וועט זי אויף אַ ווייס פּערד רומפּול אַריינרייטן אין פּראַגרעסיוון גן עדן, אַלס די זיגערן איבער דער מענטשלעכן געוויסן און אמת. אייער פּראַגרעסיווקייט האָט אַפּגעטעמפט אין אייך דעם יידישן גייסט, און אַריינגעבראַכט אַ פּוסטיקייט אין אייער לעבן. פּראַגרעסיווקייט איז ביי אייך געוואָרן דער אַרויסגאַנג טיר פון דער יידישער וועלט, און פּאַרהאַקט די טויערן צו דער גויאישער וועלט. פאַרוואָס איז מיר שווער צו זיין אַ פּראַגרעסיווער מענטש אַלס ייד? אויב פּראַגרעסיווקייט מיינט אַז איך מוז זיך אויפלייזן אַלס ייד, אויפגעבן אַלץ וואָס איז פאַרבונדן מיט ייד און יידישקייט, דאָס הייסט אַז איך מוז אויפגעבן מיין יידיש- קייט און אַננעמען מיין „שוועסטער“ פּראַגרעסיווע תורה, דאָס וועל איך קיין מאָל ניט טאָן. פאַרוואָס זאָל אונדזער דור אינגאַנצן אויסלעשן דאָס יידישע ליכט. אין אַזאַ צייט, אין אַ געשיכטלעכן טראַגישן מאַמענט, קען די יידישע ליכט אַנוואַרעמען די קומענדע דורות. דער ייד וואָס איז אַדורך געאַנגען בלוט, פּייער, אונטערדריקונג, איז זיך רעטונג געווען וואָס ער האָט זיך געקלאַמערט אין יידיש און יידישקייט.

י. ב. ביילין שרייבט וועגן די מאַראַנען פון דער אינקוויזיציע אין דער „מאַרגן פּרייהייט“ :

„עס איז געקומען אַ מדרגה, וואו דאקטוירים מאַראַנען אין בראַזיל האָבן אַנגע-
הויבן צו פאַרשרייבן אין די דיעטעס פאַר זייערע פאַציענטן חזיר פלייש, וואָס אין פיל
פּאַלן איז עס געווען אפשר שעדלעך. דאָס איז געווען אַ מיטל צו פאַרהיטן פון די וואַך-
הינט פון דער אינקוויזיציע“.

די היינטיקע פּראַגרעסיווע אַסימילאַטאָרן פאַרשרייבן ענגליש אין די יידישע
שולן. אפילו זיי ווייסן אַז דאָס איז שעדלעך פאַרן געזונט פונם יידישן פּאַלק און איר
לשון. י. ב. ביילין שרייבט: אַז דר. דע-סילוואַ איז גע'מסר'ט געוואָרן צו דער אינקוויזי-
ציע פון זיין אייגענער שוועסטער. און ער שרייבט: „עס איז ניט גענוי באַקאַנט צו זי
האַט געוואָלט מיט דעם אַקט פאַרהיטן איר אייגענער שקורע.. צי זי איז טאַקע געווען אַזוי
טיפּ פאַרוזנקען אינם מיסטישן קעניאן און קאַטאָן (קירלעכע געבאַט) פונם קאַטאַליציזם,
אַז זי האָט מיט אַזאַ לייכטן געוויסן געבראַכט אויפן אמת'ן פייער איר אייגענעם ברודער“.

די צרה מיט די קליינע מענטשעלעך איז וואָס זיי ווילן אַרויסווייזן מער פּאַנאַטיזם.
דערגיין זיי צו מסירה די היסטאָריקער וואָס וועלן שרייבן די געשיכטע פון די פּראַגרע-
סיווע מוסרים פון איצטיקן יאַרהונדערט וועלן זיך ניט דאַרפן טיף גריבלען אין דער נשמה
פון מיין שוועסטער. איין זאך איז זיכער, אַז מיין שוועסטערס שקורע איז ניט געווען אין
געפאַר. די מסור'טע אינם פּראַגרעסיוון מאַנטל האָט גע'מסר'ט, ווייל זי איז טיף פאַר-
זונקען אינם פּראַגרעסיוון מיסטישן קעניאן-גלויבן. ניין, דער פּראַגרעסיווער לבוש קען
ניט פאַרדעקן דאָס מיאוסע פנים פון דער מסור'טע.

מען טאָר קיינמאַל ניט פאַרגעסן: ווען מען מישט די בלעטער פון דער יידישער
געשיכטע, זעט מען אַז די יידישע משומדים און מוסרים זיינען געווען די גרעסטע מכה
אויפן יידישן ליב. זיי האָבן געבראַכט די יידן אַן אַ שיעור צרות, שחיטות און פאַרגאַמען.
אין דער צייט ווען די משומדים און מוסרים האָבן געשפונען זייערע פאַרזאַטן קעגן
יידישן פּאַלק, האָבן די יידן אַדורכגעמאַכט אַ טראַגישן קאַפיטל פון חורבן און מאַרטירער-
שאַפט און אַנגעפירט אַן העראַאישן קאַמף פאַרן יידישן קיום. אין דעם היטלערס געראַנגל
האָבן יידן געליטן אַ סך מער פון אייגענע מוסרים און קאַפּאַס ווי פון פרעמדע שונאים.
אויב מיין „שוועסטער“ האָט געדענקט אַז מיט איר מסירה וועט זי מאַכן אַן ענדע צו
מיינע אַקטיוויטעטן, וויל איך איר פאַרזיכערן, אַז מיין נאַמען וועט אַלע מאָל זיין פאַר-
בונדן מיט די קאַמפן פאַר יידיש און יידישקייט, און איר נאַמען וועט פאַרגעסן ווערן צו-
זאַמען מיט אַלע אַסימילאַטאָרן, מוסרים און קאַפּאַס. וואָס איר כוונה האָט ניט געזאַלט
זיין, וואָס די חילוקי דעות זאָלן ניט זיין, איין זאך בין איך איבערצייגט, אַז זיי זוכן צו
צערייסן דעם היסטאָרישן פאַרבינדונג-שנור צווישן ייד און ייד, און ייד און פּאַלק.

ווען דער יחיד זאָל חלילה פאַרצווייפלט און פאַרגליווערט ווערן צוליב דער
מורא פאַר די מוסרים, וואָלט די וועלט געווען אויף גרויסע צרות. דער מענטש דאַרף
זיך שרעקן נאָר פאַר זיין אייגענעם געוויסן, אָבער ניט פאַר מוסרים. דאָס זיינען קליינ-
טשיקע מענטשעלעך, רכילות טרייבער און בלבולים פאַרשפרייטער. דער אדם וואָס לעבט
אין אַן ענגע וועלטל מוז מאַכן זיכער און זיין שטח זאָל זיין ריין פון מוסרים, דערפאַר
וויל די מוסרישע רשעותן זיינען אַ שטערונג צו די שאַפענדע כוחות אינעם יידישן
לעבן. איך ווייס ניט ווער ס'איז געווען דער דערפּינדער פון מוסרים. איך שטעל זיך
פאַר אַז די אינסטיטוציע איז אַזוי אַלט ווי די וועלט. לויט די געזעצן פון דער תורה קען

מען זיך פארשטעלן ווי די וועלט, און ספעציעל דאס יידישע פאלק האט אלע מאל גע-
ליטן פון די מוסרים. ווען איר קוקט זיך צו צו די היינטיקע מוסרים מיט זייערע מסירות
און דעם שאַדן וואָס דאָס ברענגט אונדזער עפאָכע, מוזן מיר זיך ווענדן צו דער וויסענשאַפֿט
צו געפינען אַ מיטל ווי אַזוי די היינטיקע געזעלשאַפֿט קען פאַרניכטן דער מיאָסקייט. אַ
געזעלשאַפֿט וואָס איז אַ חולה מסוכן ליידט אויף אַזוי פיל חולאתן און זוכט רפואות.
זיינען די מוסרים אַ טראַגעדיע און אַ סכנה. אין אַזאַ קראַנקער צייט נוצן די קליינע
ברואַמלעך אויס די געלעגענהייט און כאַפֿן זיך אַריין צווישן אנשטענדיקע מענטשן און
פאַרשפּרייטן סם המות. למען האַמט מוז מיר קלאַר מאַכן אַז דער באַדן פֿון דער היינטי-
קער געזעלשאַפֿט איז רייף פֿלאַדעט אָן אַ סך מוסרים. מיט איר רשעות און אירע
שקר'דיקע אומפאַרשעמטקייט האָט זי קיין מורא צו פאַרשעמען דעם אמת, אירע צביעות
און ליגענערישע דעגענעראַציע דערגרייכט ביז ניבול פה. זי ווייסט אפילו ניט אַז זי איז
עובר אויף די פּרינציפֿן פֿון טיפּער מענטשלעכקייט. פֿון דער רשעות/דיקער שקר בלבולים
ליידן שוין דורות יידן. וויפיל בלוט האָבן שוין יידן באַצאלט פֿאַר דער לייכטזיניגקייט פֿון
די מוסרים. ס'זיינען דאָ מענטשן וואָס וויינען פֿאַר פּרייד. איך האָב זיך געקאַרטשעט און
אַנגעווייטיקט אין יסורים און געוויינט פֿאַר שאַנדע. וויפיל עגמת נפש האָט די מסור'טע
פאַרשאַפֿט די משפּחה און פּריינט.

די מוסרים פילן ניט אַז זיי טוען עמיצן שלעכטס. מסירה איז אַ טייל פֿון זייער
דעגענעריטע נשמה און געוויסן. איך ווער גע'מסר'ט פֿאַר מיין דרייסטן קאַמף פֿאַר
יידיש. פֿאַר דער יידישער קולטור, און קעגן דער פּראַגרעסיווער אַסימילאַציע.

די אַסימילאַטאָרן רופן פּראַטעסט מיטינגען קעגן מוסרים. אָבער וואָס טוען זיי
קעגן אייגענע מוסרים? פּאַרוואָס שרייען זיי קעגן פרעמדע מוסרים ווען זיי אליין בריען
אויס אַזוינע מיאָסע מוסרים ווי מיין אייגענע „שוועסטער“. וואָס מיך מאַטערט אַם
שטאַרקסטן איז ווי אַזוי קען איך זיך דערגרונטעווען אין דער פינצטערער טיפּעניש פֿון
דער מסור'טע נשמה. יא, חבר נאוויק, איך געדענק די גאַלדענע ווערטער פֿון חבר אל-
גענין, אַז די בויער פֿון דער יידישער קולטור „קאַנען ניט זיין די וואָס פּאַרדאַרנן דעם
גייסט פֿון פּאַלק מיט מסירות“. פּאַרוואָס שווייגט איר ווען איר ווייסט אַז אַ מסור'טע
איז אַ פּאַרוואַלטערן פֿון די הויכע קורסן אין די קינדער שולן? איך שטעל זיך פֿאַר ווען
די פּראַגרעסיווע זאַלן האָבן די מאַכט, וואַלט מיר גאַרניט געהאַלפֿן. איך וואַלט זיך גע-
מוזט מודה זיין אין מיין „פּאַברעכן“. מען וואַלט מיך גע'משפּט און מיין „שוועסטער“
וואַלט געווען דער „באַגלייבטער“, „עדות“ און מען וואַלט מיך פּאַר'משפּט. איך וואַלט גע-
ווען אַ קרבֿן פֿון דעם ריינעם „אמת“.

יוען אַ מענטש דאַרף לעבן אין שרעק פֿאַר מוסרים, באַרױבט זי אים פֿון שלאָף
און רו. דאָס איז אַ גרויסע טראַגעדיע אין אונדזער צעקרוּמטן יידישן לעבן. ס'איז שווער
זיך צו דערגרונטעווען אין דעם פּסיכישן צושטאַנד פֿון מיין „שוועסטער“, אָבער פֿאַר אַ
ברודער איז דאָס אַ ביטערע אַנטוישונג. ווען איך שרייב די ווערטער פּאַרמאָג איך ניט
אין מיין באַוואָסטזיין דעם מינדסטן צובונד צו איר. ווען זי האָט גע'מסר'ט האָט זי אין
זיך ניט געטראַגען די טראַדיציאָנעלע יידישע משפּחה אחריות. זי פּאַרמאָגט אַן הפּקר'די-
קער פּסיכישן צוגאַנג צו אייגענע. דאָס פירט איר צו מאַראַלישע דעגענעראַציע. איך
בין אין ספק צו זי וועט זיך שעמען פֿאַר איר טאַט. מענטשן וואָס פּאַרלירן זייער שטאַלץ.
זייער זעלבסטווירדע פּאַרלירן אויך זייער חרפה. מענטשן וואָס רעדן זיך איין אַז זיי
האָבן אַ שליחות אויף דער וועלט צו ראַטעווען די אַרעמע מענטשהייט, און באַרעכטיקן

מסירה פאר דעם צוועק, די מוסרים וויסן ניט אז מסירות האָבן אַ פּאַטאַלע ווירקונג אויף דער מענטשהייט און קערן זיך אָפּ מיט עקל פון דער חברה. אנשטאָט זיי זאָלן זוכן רע-טונג ביי די מענטשן, צעוואַקסט זיך ביי זיי אַ פּאַרביטערונג און אַנטווישונג. זי מוז זיך איינרעדן אַז מיט דער מסירה האָט זיך פּאַרשטאַרקט אירע פּערזענלעכע וויכטיקייט אין די אויגן פון אירע חברים. אויב אירע חברים פּאַרמאַגן אַ טראַפּן מענטשלעכע זעלבסט-ווירדע, וועלן זיי זיכער אין זייער האַרצן איבעררייסן מיט דער מסור'טע.

ווי אַזוי קען מען דעקלערן אַזאַ רעטעניש, אַ מענטש וואָס האַלט אַז מען דאַרף לערנען ענגליש אין די יידישע שולן. לויט איר קראַנקער פּראַגרעסיווער פּאַנטאַזיע קענט איר לערנען טערקיש אַזוי לאַנג ווי איר פּריידיקט פּראַגרעסיווע אידיען. זי איז קעגן יידיש און איר קולטור און איז אַ מיאוסע קעגנערין פון יידישע טראַדיציעס, האַלט ניט פון די אַלטע יידישע ווערטן. פאַר וועלכן צוועק איז זי אַקטיוו אין די יידישע שולן. איז דאָס ניט פּאַרבונדן מיט מיסיאָנערישקייט? אפשר דאַרף מען האָבן אַ זיגמאַנד פּרויד דאָס צו דעקלערן. דענקט מיין "שוועסטער" אַז דורך מסירה קען זי אויפהאַלטן איר "פּראַגרעסיווע" פּאַזיציע און מאַראַלישער פּרעסטיזש. ניין, דורך מסירה גייט זי צו איר אייגענע קבר, דאָס הייסט אייגענער פּאַריכטונג, אַזוי אַז זי וועט אויסגעמעקט ווערן פון זכרון פון יעדן אנשטענדיקן מענטשן. די פּראַגרעסיווע האָבן ניט קיין קולטורעלן אָנהאַלט אין יידיש. זיי אַנטלויפן פון זיך אַליין און פון יידישקייט דערפאַר ווייל יידישקייט איז זיי פּרעמד. זיי זיינע ניט טיף פּאַרזאָרצעלט אין איר, בלאַנדזשען זיי אַרום אומוואַיקע, צע-טומעלטע און זוכן אַ תיקון אין פּראַגרעסיוויקייט. די יידישע לערע און עטיק איז זיי פּרעמד. דערפאַר איז מיין "שוועסטער" ניט אַנגעקומען שווער צו פּאַרברעכן קעגן דער דער יידישער עטיק און מענטשלעכקייט און ווערן אַ מסור און אויסטראַכטן אַ שקר בלבול. אין דער תורה איז אַ מסור אַוועקגעשטעלט געוואָרן אין אַ הפּק'דיקע לאַגע. יעדער איינער האָט זיך געקענט נוקם זיין אָן אַ מסור. אַ מסור ווערט באַטראַכט ווי אַ מיאוסער פּאַרזעניש. ס'רוב פּראַגרעסיווע פּאַנאַטישע גלייביקע זיינען זייער אומוויסענדע מענטשן. דאָס זיינען פּראַגרעסיווע בורבאַנען וואָס פּאַרגעסן גאַרניט און לערנען גאַרניט.

די היינטיקע פּראַגרעסיווע זיינען ווי די אַמאַליקע פּלישתים וואָס האָבן פּאַרשטאַפּט די יידישע ברונעס וואָס יידן האָבן מיט אַזוי פיל מי דערגרייכט. די פּראַגרעסיווע אור-אייניקלעך פון די פּלישתים פּאַרשיטן דעם יידישן קוואַל, און ווילן אינגאַנצן פּאַרגעסן אַן דער יידישער קולטור און שפּראַך און זוכן זיך אויסצומישן או פּאַרלוירן גיין. דאָס הייסט ביי די פּראַגרעסיווע אינטערנאַציאָנאַליזם.

די מענטשן האָבן ניט אַדורך געציטערט. אַדער דערפילט די טיפע שיינקייט פון דעם יידישן לשון, און דאָס אייגענאַרטיקייט פון דעם יידישן וואָרט. זי ווייזט אַרויס לייכטזיניקייט צו אַלץ וואָס איז יידיש, און איז פּאַרביטערט צו די וואָס גלויבן אין יידישקייט. זי זוכט צו פּאַרניכטן דעם יידישן לייכט-טורעם, וואָס האָט פאַר איבער טויזנט יאָר באַלויכטן דעם יידישן המשך. די ליכט וואָס האָט באַלויכטן די יידישע וויזיע, געגעבען דעם יידן חכמה און גייסטרייכקייט. אַן יידיש ווערט דער ייד אַרעמער און עלענ-דער. יידיש האָט גערעגט דעם יידישן שכל און געקוויקט דאָס יידישע האַרץ. אויב עס זאָל די אַסימילאַטאָרן געלונגען צו פּאַרשטאַפּן דעם שפּרוודליקן יידישן קוואַל און אויס-לעשן דאָס יידישע ליכט, דאָן וועט ניט נאָר ווערן פינצטער אין דער יידישער וועלט, נאָר די פינטצערניש וועט דערגרייכן אין אַלע ווינקלעך פון דער גויאישער וועלט.

דערפאר ווען איך נעם די פען צו פארטיידיקן מיין כבוד קעגן מוסרים וועט מיין האנט ניט קיין ציטער טאן. איך שטאם פון א פאלק וואס בייגט ניט זיין קאפ פאר מוסרים און שונאים. אויב איך זאל בייגן מיין קאפ דאן וועל איך זיין אויסגעשטעלט צו דער פולער קראפט פון די מוסרים אטאקעס. איך האב קיין אנדערע ברירה ווי אַנצור־נעמען דעם ארויסרוף. איך ווייס אז פאר א הונט קען מען אנטלויפן, אבער פאר א גיפ־טיקער פליג ניט. איר קענט זיך אויסבאהאלטן פאר ערלעכע מענטשן, אבער ניט פאר מוסרים. איך האב געלערנט וואס הלל האט געזאגט „אם אין אני לי מי לי“, אויב איך אליין וועל ניט פארטיידיקן מיין כבוד, ווער דען ?

אין אלע מיינע שטורמישע יארן פון קאמף, האב איך מער געליטן פון משפחה ווי פון פרעמדע. אין די פערציקער יארן ווען אוירל בראדער האט ארויסגעגעבן זיין בוך „מלחמה און שפעטער“ וואס איז מיר זייער ניט געווען צום הארצן, אין יענער צייט האט די מסור'טע געמאכט א „פארטיי“, ס'זיינען דארטן געווען פארזאמלט די טוער פון דער שול וואו זי איז אקטיוו און די משפחה. אין א דיסקוסיע איבער בראדערס בוך האב איך זייער שארף זיך ארויסגעזאגט קעגן דעם בוך. איז איינער פון דער משפחה וואס האלט זיך פאר א פראגרעסיוון אין דער היץ פון דער דעבאטע זיך אויפגעשטעלט און געמאכט די פאלגענדע דערקלערונג : „ווי איר זעט האט איר דא צו טאן מיט א היטלער אגענט אין אמעריקע“. איך האב פארלאזט דאס הויז, איך האב מיט דעם מענטשן ניט גערעדט פאר יארן. ווען מען האט בראודערן באזייטיקט פון דער פארטיי צוזאמען מיט זיין בוך האט דער מענטש געבעטן מחילה. ווען עס קומט צו שיסן מיט אומפאראנט־ווארטלעכע פראזען זיינען די פראגרעסיווע ספעציאליסטן. דאס איז זייער איינציקער מיטל זיך צו פארטיידיקן, וואס איז מיאוס און העסלעך און עס גיט זיי ניט קיין כבוד.

וואָס מיינט מסירה?

מסירה איז זייער אַ שמוציקער ענין, ערלעכע מענטשן עקלט פון דעם. ס'איז זייער וויכטיק צו באַשטימען וואָס עס מיינט מסירה?
נאָר קליינע מענטשן מיט ווייניק וויסן וואָרפן זיך גלאַט מיט ווערטער, וואָס האָבן קיין באַדייטונג ניט. ספעציעל ביי די פּראָגרעסיווע ווערט דער מעטאָד זייער שטאַרק גע-
נוצט. אנשטאַט צו אַרגומענטירן מענטשלעך, וואָרפן זיי מיט אַזוינע פּראָזען וואָס זיינען אַ באַליידיקונג פאַרן מענטשן.

מיין שוועסטער האָט אין איר קראַנקע פּאַנטאַזיע אויסגעטראַכט אויף מיר אַ בלבול, און דעם בלבול צעטראַגען און פאַרשפּרייט צווישן מענטשן און אַרגאַניזאַציעס. אַ בלבול וואָס איך האָב קיין שייכות צו דעם און הייב ניט אָן צו וויסן וועגן איר.

דאָס הייסט מסירה!!!

אַבער ווען אַ לערער אָדער אַ טוער וואָס לערנט אָדער אַרבעט פאַר יידיש, און ער האָט דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן אינוועסטירט אין דער הייליקער אַרבעט, מען רעדט ניט פון געלט און אַנדערע צרות, זעט אָן זיין אַרבעט גייט צום גרונט, אַז אַ גרופע פּראָגרעסיווע אַסימילאַטאָרן זוכן דורך פאַרשידענע מיטלען צו פאַרניכטן דאָס וואָס אים איז ליב און טייער, ווען אַזאַ לערער אָדער טוער צייט די אויפמערקזאַמקייט צו דער יידי-
שער עפענטלעכער מיינונג, און זוכט הילף — הילף ניט חלילה פאַר זיך פּערזענלעך נאָר פאַר זיין שפּראַך און קולטור — דאָס איז ניט קיין מסירה! ער טראַכט דאָך גאָר-
ניט אויס. ער דערציילט דעם ריינעם אמת. ער זוכט אויפצודעקן דעם שווינדל אונטער וואָס פאַר אַ מיטלען דאָס ווערט אַדורכגעפירט. ער וויל אָנהאַלטן די האַק וואָס דאַרף אונטערהאַקן זיין אייגענעם גלויבן. ער וויל ראַטעווען זיין אינוועסטמענט, ווי קענען מענטשן באַשולדיקן אַז דאָס איז מסירה, אדרבא זאָלן די פּראָגרעסיווע שול פירער אַרויסקומען און איבערצייגן די יידישער עפענטלעכקייט אַז דאָס איז ניט אמת. די פּאַקטן ווייזן אַז אַלע באַשולדיקונגען זיינען אמת'ע. אפילו אויף דעם מיטינג וואָס איר האָט גע-
רופן צו פּראָטעסטירן קעגן די מוסרים אין „קעפיטל האַטעל“ פון דעם 22טן דעצעמבער, 1953, האָט איר אפילו ניט איבערגעגעבן קיין איין אויסצוג פון דעם פּראָפּעסאָר עפרעם קראס דרשה, און אַלע באַריכטן פון דבורה טאראנט און בער גרינען האָט מען דאַרטן קיין וואָרט ניט דערמאָנט וואָס דער פּראָפּעסאָר פונם סיטי קאַלעדזש האָט געזאָגט. פאַר-
וואָס!!! דערפאַר וויל איר האָט איינגעלאָדן אַ שונא פון יידיש! אַ האַסער פונם יידישן לשון. פאַרוואָס קומט איר ניט אַרויס מיטן סוד וואָס דער פּראָפּעסאָר האָט דאַרטן גע-
זאָגט? אַז יידיש איז אַ דייטשער דיאַלעקט וואָס האָט שוין לאַנג געדאַרפט אונטערגיין. אין אַמעריקע נויטיקט מען זיך ניט אין איר“.

אַ שול טוער פון שול 23 האָט פאַר מיר אויסגעגאַסן זיין צעווייטיקט האַרץ מיט דער איראַנישער באַמערקונג: „אַ פיינע דעמאָנסטראַציע פאַרן יידישן לשון, אַזאַ יאָר אויף די אַסימילאַטאָרן“. לאַמיר דעמאָנסטרירן אַזאַ ביישפּיל. ווען אַ גרופע מיסיאַנערן און משומדים וועלן עפענען אַ יידישע שול מיטן צוועק צו פאַרנאָרן יידישע קינדער און זיי אויסשמדן וואָלט דאָס זיכער אַרויסגערופן אַ שטורעם אויף דער יידישער גאַס. אפילו די „מאַרגן פרייהייט“ צוזאַמען מיטן חשובן הרב אברהם ביק און איטשע גאַלדבערג וואָלטן זיך זיכער אָנגעשלאָסן אינם כאַר און געמאַכט געוואָלטן און פּראָטעסטירט. וואָלט איר די יידן וואָס וואָלטן איבערגעגעבן די נייעס צו דער יידישע עפענטלעכקייט גערופן מוסרים? זיכער ניט! זיי האָבן געטאַן זייער יידישן חוב, איבערגעגעבן דעם אמת.

פארוואס טארן ניט די מענטשן וואס זיינען איבערצייגט אז דורך יידיש נארט איר אריין קינדער אין די פראגרעסיווע שולן און אסימילירט זיי אויף ענגליש. פארוואס רופט איר פראטעסט מיטינגען קעגן די יידן? ס'איז גאנץ מעגלעך אז איינער פון די פראטעסט-טירער וואס איז געשטאנען אויף דער פלאטפארמע איז אליין איינער פון די זאגענאנטע "מוסרים". גרויס איז דער ווייטיק און טיף איז די שאנדע ווען מען ווערט גע'מסר'ט. ווען ס'ווערט אויף אייך ארויפגעווארפן זאג מיאוסער בלבל.

די שאנדע און ווייטיק איז טויזנט מאל גרעסער און שטארקער ווען די מסירה קומט פון אן אייגענער ליבלעכער "שוועסטער". ס'באפאלט אייך אן אומעט, ווען איר טראכט צוליב וואס פאר א צוועק די מסירה איז געטאן געווארן!

ס'ווערט ביטער אויפן הארצן ווען דער אקט ווערט געטאן פון יידן, וואס זיינען קעגן די אינטערעסן פונם יידישן פאלק. מיין "שוועסטער" איז ניט די איינציקע. ס'איז אלע מאל געווען יידן, אין אלע דורות וואס האבן פארקויפט זייער בכורה פאר א טאפ לינדון. זייערע פראטעסטן און געוואלטן מאכט דעם איינדרוק פון "כאפט א גנב". פאר וואס טאר ניט קיין ייד וואס איז גוט באקאנט מיט דעם שוידערלעכן לאזונג פון די פראגרעסיווע, אז "שפראך איז א מיטל צום ציל" — לאזן הערן זייער שטים. די יידן וואס יידיש איז זיי ליב, מוזן אויפהייבן דעם געשריי פון ווייטיק און פראטעסטירן מיט אלע כוחות קעגן די פראגרעסיווע אסימילאטארן, אז ניט וועלן מיר זיין מיטשולדיקע אין דעם פיזישן מארד פון יידיש. מיט אונדזער שארפן פראטעסט מוזן מיר פאראליזירן דעם פארדארבענעם גייסט פון די פראגרעסיווע אסימילאטארן. מיט אלע שוועריקייטן אינם יידישן לעבן איז יידיש דער איינציקער כוח וואס קאן אפהאלטן דעם יידן פון אסימילאציע. נאר בלינדע קענען דאס ניט זען און פארשטיין. א לערער וואס לערנט מיט קינדער יידיש מוז זיין אדורכגעדרונגען מיטן גייסט פון יידיש. מוז האבן א ליבע צו דעם יידישן לשון. אזא לערער וועט שוין געפינען די מיטלען ווי אזוי ער זאל איבערגעבן דעם גייסט, זיין ליבע און לשון צום קינד. דאס קינד דארף קריגן א גאנצע יידישע דערציאונג. אין דער איינציקער שעה דארף דאס קינד ניט צעריסן ווערן צווישן צוויי לשונות. אויב ס'איז נויטיק אדער נוצלעך צו דערקלערן א קינד אויף ענגליש די באדייטונג פון א ווארט, מוז דאס באטראכט ווערן אלס א נויטיקע אדער צייטווייליקע הילף. אבער באין אופן טארן מיר דאס ניט נוצן אויפן חשבון פון יידיש. מען מוז וואס ווייטער האלטן דאס ענג-לישע לשון פון דער יידישער שול. מיר טארן קיין מאל ניט פארגעסן אז דאס ענגלישע לשון ליערט שטענדיק אויפן יידישן לשון. מיר דארפן זיין געווארנט קעגן דעם און דאס טאר ניט ארויסגעלאזט ווערן פון דעם יידישן חשבון. ס'זיינען דא קלאנגען אז עס געפינט זיך אין די יידישע פראגרעסיווע שולן לערער וואס זיינען זייער אומוויסנדיק אינם יידישן וויסן. אינם יידישן לשון. לעצטנס זיינען אריינגענומען געווארן לערער וואס קענען ניט אינגאנצן קיין יידיש. א סך שולן זיינען איבערגעגאנגען אויף ענגליש.

מאך איך א פארשלאג אז די יידישע פראגרעסיווע שולן זאלן געשטעלט ווערן אונטער א געזעלשאפטלעכן קאמיטעט, וואו יעדער לערער זאל מוזן אפגעבן אן עקזאמין צו ער איז ראוי צו זיין א יידישער לערער. דער קאמיטעט זאל זיין פאראנטווארטלעך, אז די שולן דערפילן זייער חוב צום יידישן ווארט, צו דעם פאר וועלכן צוועק זי איז געשאפן געווארן. איך שלאג פאר די פאלגענדע מענטשן — מנשה אונגער, ב. צ. גאלדבערג, מעינ-קע קאץ, אברהם ביק, מנחם מייזיל.

מעניקע קאץ איז ניט דער איינציקער לערער וואס איך ווייס. מעניקע קאץ איז מיינער א נאענטער חבר. די אנדערע לערער זיינען מיינע פריינט און באקאנטע. איך טרעף זיך מיט זיי פון צייט צו צייט און מיר רעדן וועגן שול פראבלעמען. מיט די מערסטע פאן

די לערער וואָס איך פֿאַרברענג זיינען אַלע אָן אויסנאַם קעגן דער נייער פּאָליסי און פֿירערשאַפֿט, אָבער זיי זיינען ווי געהאַרנאָמע הינט. ווען איך טראַכט פֿון די לערער קומט מיר אויפֿן געדאַנק די דייטשע גענעראַלן אונטער היטלערן. איך לייען זייערע ביי־כער וואָס זיי שרייבן איצט. אַלע אָן אויסנאַם האָבן געוואוסט אַז היטלער וועט פֿאַרלירן די קריג, אַז ער איז געווען אַ משוגענער, ניט פֿאַרשטאַנען מיליטערישע סטראַטעגיע, און אַלע האָבן אים געדינט. איצט פֿאַרשטייען זיי אַז דאָס איז געווען קעגן די אינטערעסן פֿונם דייטשן פּאָלק, אָבער די לערער ווילן ניט וויסן אָדער מאַכן זיך ניט פֿאַרשטיין אויב זיי נעמען אָן דעם ביקס־גאַלדבערג פּלאַן איז דאָס קעגן די אינטערעסן פֿון ייִדיש און קעגן דעם ייִדישן פּאָלק, און העלפֿן אַליין אונטער צו שטופן דעם וואָגן פֿון דער ייִדישער אַסימילאַציע צום פינצטערן תּהום.

„ס'איז דיין טאַטע אונדזער שונא, זייער גוט, זייער גוט“

אין דעם פּאַמפלעט זוך איך אַ דערפֿרישונג, איך זוך אַ באַגייטן כּוח צו שטעלן אַ ווידערשטאַנד די מוסרים, אין דער זעלבער צייט אויפֿצודעקן זייער מאַראַלישער גע־פּאַלענקייט דעם ווילקיר'עשע כאַראַקטער פֿון דער מסירה וואָס זוכט צו פֿאַרניכטן אַ ברודער, צוזאַמען מיט זיין געזעלשאַפטלעכע פֿאַרדינסטן. אַ מענטש וואָס האָט ניט דעם כּוח און מוט צו פֿאַרטיידיקן זיין רעקאָרד, זיין מענטשלעכע ווירדע, האָט ניט קיין רעכט זיך צו רופן מענטש. איך קען ניט שלום מאַכן מיט אַזאַ גערעכטיקייט, מיט אַזאַ פּראָ־גרעסיווער ווירקלעכקייט. מיר איז דאָס פרעמד. עס ווערט ביטער פֿון אַזאַ אַנטווישונג. דאָס דערהייבט ניט דעם מענטשן, פֿאַרקערט, דאָס דערנידעריקט דעם מענטשן. כּדי צו געשטאַלטן אַ נייע פּראַגרעסיווע געזעלשאַפֿט, מוז מען פֿריער זיכער מאַכן אַז די מוסרים וועלן ניט אַנטייל נעמען און פֿאַרמירן דאָס לעבן פֿון דער צוקונפֿטיקער געזעלשאַפֿט. מיר מוזן מאַכן זיכער אַז די מוסרים מיט זייער נידעריקן גייסטיקן ניוואַ, וועלן ניט אַרונטערשלעפֿן די צוקונפֿטיקע געזעלשאַפֿט צו זייער נידעריקייט און דעגענעראַציע. די מוסרים זוכן ניט דעם מענטשלעכען וואוילזיין, העכסטנס וואָס זיי דערוואַרטן איז אַ ביסל פֿערזענלעכן כּבוד פֿאַר זייער מסירה. זי האָט מיך גע'מסר'ט אין נאַמען פֿון דעם פּראַגרעסיוון הייליקן שקר. די מסירה איז געווען געצילט צו פֿאַראַלזירן מיינע אַקטי־וויטעטן לטובת ייִדיש וואָס מיין „שוועסטער“ באַטראַכט דאָס פֿאַר געפֿערלעך פֿאַר דער פּראַגרעסיווע באַוועגונג, און קעגן די אַסימילאַטאָרן. מיט דער מסירה האָט מייך שוועס־טער געוואַלט צו דעקען זייערע פֿלענער פֿון באַזייטיקן ייִדיש פֿון די פּראַגרעסיווע שולן. ניט אויסצושוליסן די מסור'טע מיינט אַז די באַוועגונג זינקט אין ים פֿון דעגענעראַציע, שמוץ און מיאוסקייט. אַ סך פּראַגרעסיווע טענה'ען אַז איך וואַלט געדאַרפט שטעלן די באַוועגונג העכער ווי זיך אַליין. ניין, דער יחיד איז ביי זיך פּונקט אַזוי וויכטיק ווי די באַוועגונג ביי די פּראַגרעסיווע.

זוכט איר דורך מסירה צו פֿאַרווירקלעכן דעם גרויסן אידעאַל פֿון אחדות צווישן מענטשן און מענטשן, קענט איר דורך אַזוינע מענטשן פֿאַרווירקלעכן די שיינע אידעאַלן פֿון אַ ישר'דיקע באַציאונג צווישן מענטש און מענטש? די מענטשן פּלאַלען וועגן פּרייהייט. זיי אַליין אַנערקענען בלוז פּרייהייט פֿאַר זיך אַליין. מיט דער מסירה וויל מען מיך באַרויבן מייך רעכט פֿון פּרייהייט צו דענקען אַנדערש די פּרייהייט, צו גלויבן אַנדערש. וואָס פֿאַר אַ פּרייהייט איז דאָס, ווען אַ מענטש דאַרף מורא האָבן צו גיין אויף זיינע איגענע דרכים אין לעבן, וואָס וויל קיינעם ניט נאַכמאַכן אָדער נאַכשריייען אָדער נאַכזינגען. אַ מענטש וואָס וויל רעדן אויף זיין אייגן לשון הערט זיך צו צו זיין אייגן

געוויסן, הארץ אין נשמה. אין דער „מארגן פרייהייט“ ליינען איך אַ ברייול פון אַ ליינער ווי ער שרייבט צוליב דעם וואָס זיין משפּחה ליינעט אַן אַנדערע צייטונג גייט ער ניט צו זיי און ער פאַרבעט זיי ניט צו זיך. דאָס ברייול איז געשריבן מיט אַזאַ האָס צו דער משפּחה. אַז איך בין זיכער אַז ביי דער קלענסטער קלייניקייט וועט ער זיי מסרן. דער מסוריִשע גיפּט ליגט שוין ביי דעם שרייבער פון דעם ברייול. מיין שוועסטער איז אַזאַ ווילדער פאַנאַטיקער ווי דער ברייול שרייבער. יעדער פאַנאַטיקער איז אַ צוקונפטיקער מסור. מיין שוועסטער איז אויפגעצויגן געוואָרן אין אַ טראַדיציאָנעלער היים און אַ יידיִשער שער סביבה, דערפאַר איז צו שטוינען וואָס פאַר אַ פאַראורטייל זי טראַגט אין זיך קעגן אַלץ וואָס איז פאַרבונדן מיט טראַדיציאָנעלע יידישקייט און יידישע שטרעבונגען. דער קאַמפלעקס פון יידישן האָס דערפירט איר צום עקסטרעם, ווייל דאַרטן קען זי אויסלאָדן אירע קאַסמאַפּאַליטיזם. און אַזוי ווערט זי אַלץ מער און מער דערווייטערט פון יידישן שטאַם. אַזוי ווי זי פאַרמאַגט אַ געוואָלדיקע נייגונג צו עקסטרעמע זאַכן, האָט זיך איר ביי די פּראַגרעסיווע געעפענט אַ נייע וועלט מיט אַן אומבאַגרענעצטער מעגלעכקייט פאַר איר שטאַרקן כאַראַקטער. איר קומט אַן גרינג צו ווערן אַ פּאַפּולערע פיגור צווישן די ווילדע פאַנאַטיקער. זי איז פּעיק צו אַראַנזשירן באַנקעטן און זייער אַפּט מאַכט זי באַנקעטן ביי זיך אין הייז פאַר גרעסערע גרופּן מענטשן. מען הנפּעט איר דאָס וואָס איר געפעלט. וואָס טוט ניט אַ מענטש צוליב אַ ביסל כּבוֹד ? דער מענטשלעכער געדאַנק קען אַזאַ מיאָסיקייט ניט פאַרשווייגן. דער מענטשלעכער געדאַנק קען ניט שלום מאַכן מיט אַזאַ אוממאַראַלישן טאַט.

אַלץ וואָס דער ייד האָט פאַר טויזנטער יאָרן אויסגעחלומט, אויסגעוויינט און אויסגעווייטיקט זעט מיין „שוועסטער“ ווי אין אַ קרומען שפיגל, אַלץ איז ביי איר אַ חוּק. זי איז גרייט צו פאַרבייטן אַ טויזנט יאַריקע יידישע שפּראַך אויף אַ גויאישער, בלויז דערפאַר וואָס זי דענקט ווי ביק און גאַלדבערג אַז אויף דער גויישער שפּראַך קען מען דערצייען מער פּראַגרעסיווע מענטשן; זי זאָגט: „וואָס טויג יידיש אַז די עלטערן ווילן ניט לערנען זייערע קינדער קיין יידיש, טאָ זאָל בעסער זיין ענגליש, זאָל זיין אַ שמעלץ טאַפּ אַבי פּראַגרעסיוו“.

אין 1947 האָבן מיינע פּריינט מיר געמאַכט אַ פאַרטי צוליב דער דערשיינונג פון מיין ביכל „אייער פון פאַלק האָט דאָס וואָרט“. צווישן די פאַרזאַמלטע געסט האָט זיך געפונען מיינער אַן אַמעריקאַנער יוגנט פּריינט. מיין פּריינט האָט צווישן 50 מענטשן געמאַכט אַזאַ דערקלערונג: „אויב מיין טאַטע וואָלט פאַרראַטן די רעוואָלוציע וואָלט איך אים געהאנגען מיט מיינע אייגענע הענט“. ס'וואָלט פאַרנומען זייער אַ סך פּלאַץ צו באַ־שרייבן דעם שווערן איינדרוק וואָס עס האָט געמאַכט אויף דעם יום טובדיקן עולם. דאָס איז געווען די ערגסטע פּראַפּאַגאַנדע פאַר זיין גלויבן. איך האָב דאָן אַ זאָג געטאָן צו מיין פּריינט מעינקע קאַץ, אַז די מענטשן זיינען דער קענסער פון זייער אייגענעם גלויבן, זיי פרעסן דאָס אַליין אויף. וויפּל עקל און צאַרן האָט דער מענטש געשאַפּן קעגן זיך און קעגן דער אידייע וועלכע ער האָט פאַרטראַטן. מיט אַזאַ ברוטאַלער מיאָסער דערקלערונג האָט ער אַרונטערגעשלעפט זיין גלויבן צו דער נידעריקסטער נידעריקייט. די מענטשן דאַרף מען שטעלן מחוץ למחנה. מען טאַר זיי ניט אַריינלאָזען צווישן אנשטענדיקע מענטשן. דעם מענטשן קען מען ניט פאַרגלייכן צו מיין „שוועסטער“. זי איז אַ וויסטער עם הארץ. ער איז דאָך אַ פּראַגרעסיווער פירער און באַזיצט בילדונג. גייט רעכנט אויס ווי טיף עס איז די איצטיקע וועלט טראַגעדיע, אַז אַ זון איז גרייט צו הענגען אַן אייגענעם טאַטן וואָס שטימט ניט אין מיט דעם „זונס“ אידייע, און אַ שוועסטער מסרט אַ ברור דער פאַר דער זעלבער אידייע. ס'ווילט זיך ניט גלויבן. מיר קומען צו אַ צייט וואו אי-

דייען וועלן שטיין העכער ווי אַ טאַטע, מאַמע, שוועסטער, ברודער און משפּחה. לאַמיר האַפֿן אַז דאָס איז בלויז די תּורה פּון די קליינע פּוסטע אומוויסענדע מענטשלעך, וואָס זיינען דערצויגן געוואָרן אונטער די פּערזען פּון דעם שוידערלעכן ליד מיט אירע טראַגישע שורות :

„ביסט אַנטלאָפֿן פּון דיין טאַטן,
זייער גוט, זייער גוט,
ס'האַט דיין טאַטע אונדז פּאַרראַטן,
זייער גוט, זייער גוט,
ס'איז דיין טאַטע אונדזער שונא,
זאַלסטו מער ביי אים ניט וואוינען,
זייער גוט, זייער גוט.“

דער היינטיקער יאָרהונדערט איז שוין באַוואוסט אַלס דער יאָרהונדערט פון חוצפּה'דיקער אימוויסענהייט. דער היינטיקער מענטש באַהעפט זיך מיט מיאוסע אַנצור הערענישן און פּאַרדרייען די אמת'ע פּאַקטן אונטער דער מאַסקע פון פּראַגרעסיווקייט. איך וויל זוכן און געפינען אַ זכות פאַר מיין שוועסטער, אַבער ווי קען מען געפינען אויף פּראַגרעסיווע מענטשן וואָס זיינען ניט קיין בעלי דעות אויף זייער אייגן געוויסן. די מענטשן שאַפֿן אַ סביבה וואָס איז שווער צו אַטעמען. מען דאַרף ניט וואַרטן פאַר אַן אַטאַמישע באַמבע. אַזוינע מענטשן צווינגען דיך צו זוכן אַ „שעלטער“ כדי צו קענען רואיק לעבן. זי האַט די טומאה פון איר געצנדינערישער קולטור געוואַלט אויף מיר אַנטשעפען. אַלס ייד איז מיר פּרעמד און דערווידער די פּראַגרעסיווע תּורה פון מיין שוועסטער. איך וועל איר באַקעמפֿן מיט אַן אומבאַזיגבאַרן כּוח. זי וועט קיין נצחון איבער מיר ניט דערלעבן. דער היפּנאָז פון קאַמוניזם האַט מיך נאָך ניט אינגאַנצן גע'פּט'רט. ביי מיר שטייט נאָך אַלץ די משפּחה העכער פון קאַמוניזם פון מיין שוועסטער, אַבער אַ מסור איז ביי מיר דאָס נידעריקסטע אויף דער וועלט. מיט אַזוינע מענטשן מוז די וועלט אונטערגיין. די וועלט קען זיך אויף מוסרים ניט האַלטן. די מוסרים מוז פּאַרשווינדן פון דער וועלט, דאָן וועט אויפקומען אַ שיינע וועלט וואָס וועט זיין געבויט אויף מענטשלעכע יסודות. דאָס וועט זיין דער יאָרהונדערט פון דעם פּראַגרעסיווען מענטשן. איך האָב זיך ניט אָפּגעשראַקן קעגן איר. ס'איז ניטאָ קיין סכּנה אַז איך וועל פּאַרלירן דעם קאַמף, אַבער מיין הויפּט ציל איז איר אויפצודעקן פאַר דער יידישער עפענטלעכקייט. ביי די פּראַגרעסיווע שפּילט ניט קיין ראַלע די מענטשלעכע ווירדע, די פּרייהייט פון יחיד, רעכט אויף אייגענע מיינונג.

אן אפגעריסענער שבת

א סך לאזען זיך מיטרייסן מיט דער פאנטאזיע און דאס יידישע צוקונפטקע לעבן קען געראטעוועט ווערן דורך ענגליש. אבער די פאנטאזיאן שטעלן זיך פאר און דאס אמעריקאנער קינד שטייט גרייט און ווארט און די פראגרעסיווע זאלן דורכן ענגלישן לשון זיי אריינפירן אין פראגרעסיוון גן עדן. זיי דערקלערן זיך פאר די אפטרופסים אויף „ידי-שע“ דרציאונג.

די איטשע גאלדבערגס און די אברהם ביקס וואס זוכן איינצואווינגן זייערע נאכפאלגער מיט דער אילווארישן חלום, און דווקא דורך ענגליש אין די יידישע שולן וועלן זיי ראטעווען דעם יידישן קיום און דעם המשך פונם יידישן לשון. וואס פאר א ביטערער חזק דאס איז! ווי טראגיש, און אינם איצטיקן יארהונדערט זאלן זיך יידן לאזען פארפירן דורך אזוינע ניט ערלעכע מיטלען און זיך לאזען אויסווארצלען פון זייער שפראך און שטאם און נאכלויפן מיט די פראגרעסיווע חברה, אין גן עדן פון אסימילאציע. ווי גרויזאם די נאטור איז געווען צו מיר, צו וואס האב איך געדארפט געבוירן ווערן אין דעם איצטיקן יארהונדערט. ווען איך וואלט אינגאנצן ניט געווען געבוירן, וואלט איך געווען פארשפארט דעם אומגליק צו האבן א שוועסטער און מור'טע. איך וואלט ניט געווען דער מיט צייטלער מיט גאלדבערגס, ביקס און נאוויקס מיט די באגרעבער פונם יידישן לשון און איר ציוויליזאציע. פארקערט, ווען איך וואלט געבוירן געווארן מיט א טויזנט יאר פריער, וואלט איך געהאט דעם גרויסן כבוד צו זיין איינער פון די בויער פונם יידישן לשון און קולטור, און ניט געשטאנען ביי איר קבורה.

אין אלע צייטן און אלע דורות, די מענטשן וואס האבן געקעמפט פאר רעכט און פרייהייט, איז זייער גורל געווען ביטערער און טראגישער. מיין גאנג אין לעבן איז געווען אן אייגענער און שווערער, ערנסטער און אויפריכטיקער, געקעמפט מסירת-נפש'דיק פאר דעם וואס איך האב געגלויבט איז אמת.

דערפאר זוכט מיין „שוועסטער“ מיט דער הילף פון די פראגרעסיווע אסימילאציע טארן צו פארשמוצן מיין אומבאפלקטע רעפוטאציע אויף דער יידישער גאס. זיי העלפן איר צו פארקאכן און די מיאסע מוסרישע קאשע.

אויב זיי האבן געבויט אויף דעם און מיין „שוועסטער“ וועט ברעכן מיין גייסט און מיך צווינגען זיך צו שטעלן אויף די קני פאר די אסימילאטארן, האבן זיי געמאכט א גרויסן טעות. איך וועל אנפירן מיין קאמף מיט יעדן מיטל אויפצודעקן דעם שווינדל פון די אסימילאטארן און מוסרים. מיר מוזן אויפדעקן די פראגרעסיווע פליידערייען און שווינדל מיט יידיש. איך באטראכט מיין „שוועסטער“ אלס א שונא פון יידיש און דעם יידישן ארט לעבן. זי מוז באזייטיקט ווערן פון יידישן געזעלשאפטלעכן לעבן.

דורך מיאסע אומווירדיקע מסירות וועט דער היסטארישער קאמף ניט געשטערט ווערן. איך וועל ארונטערייסן דעם פראגרעסיוון שלייער וואו דער אסימילאטאר דעקט זיך צו מיט פראגרעסיוון מאנטל. איר וועט ביי זיי ניט געפינען קיין שמץ פון מארגענדיקן המשך פאר יידיש אין זייערע שולן. מיטן פראגרעסיוון מאנטל וויל מיין „שוועסטער“ פארבלענדן די אויגן כדי ניט צו דערזען איר מוסרישן פרצוף. אין אזא ציגישער סביבה זעט דאס ווארט פראגרעסיוו אויס פארביליקט און געמיין. דעם מוסרישן בלבול האבן

די פראַגרעסיווע אויפגעכאַפּט ווי אַ ווילדע מציאה. דער שקר האָט זיך ווי אַ ווילד פּיער צעשפּרייט. מיין טעלעפּאָן האָט גענומען קלינגען אַז איך בין געווען געוואונגען אויפצו- געבן ענטפּערן דעם טעלעפּאָן.

מיר לעבן איצט אין אַ צייט ווי מסירה איז אַ סאַציאַלע מכה וואָס וואָרפט אָן אַ שרעק אויף אנשטענדיקע מענטשן. דער שענדלעכער פּלאַג וואָקסט אַרויס פון אַ צע- פּוילטער מאַראַלישער סביבה און אַ הפּק'דיקע דעגענעראַציע. מיט וואָס זיינען די מוסרים וואָס האָבן גע'מסר'ט דעם יידישן קולטור צענטער אין פּיטסבורג ערגער פון מיין "שוועסטער". פּאַרוואָס זאָלן די פּראַגרעסיווע זיין פּאַרביטערט קעגן הערי א. שער- מאַן און סעם גינבורג, צוויי מוסרים, און זיך צאַצקען מיט מיין שוועסטער דזשעני שי- לער. אַ מסור איז אַ מסור וואו ער זאָל זיך ניט געפּינען און פאַר וועלכן אידעאַל ער זאָל דאָס ניט טאָן. אויב דזשעני שילער קען קריגן אייער פּראַטעקציע דאַרפּט איר ניט דיס- קרימינירן קעגן די אַנדערע צעפּוילטע מוסרים. אויב איר פּאַראַכטעט יענע יידישע מוסרים פּאַרוואָס ניט מיין "שוועסטער"?!...

איך באַטראַכט די היינטיקע פּראַגרעסיווע יידן ווי אַן אַפּגעריסענער שבת, אַפּגע- ריסענע אברים פונם יידישן פּאָלק, וואָס דער גרעסטער טייל וועט זיך קיין מאַל ניט צוריקקערן צו זיין שטאַם. די זריעה וואָס איר פּאַרפּלאַנצט אינם יידישן קינד האָט קיין ווערט ניט. אויף זאַמד וואָקסט דערנער. אַ יידישע דערציאונג אויף ענגליש און דער טראַפּ אויף פּראַגרעסיווקייט, איז פאַר'משפּט צו אונטערגאַנג און אַסימילאַציע. איר וואָרצלט זיך אַליין אויס פון יעדן מין יידישקייט. די יידישע זאַפטן ווערן ביי אייך אויס- געטרוקנט איידער זיי דערגרייכן דעם קינדס האַרץ און מוח. די השפּעה וואָס יידיש האָט געהאַט אויפן יידישן לעבן וועלן די פּראַגרעסיווע סיי ווי ניט פּאַרשטיין. פּאַרקערט, זיי זוכן דאָס צו מינימיזירן און צו פּאַרלייקענען. יידיש איז געווען פאַר דעם יידן דער אַראַמאט פון דער פּרישער מאַרגענדיקער לופט וואָס גיט אַזוי פּיל האַפּענונג פאַר אַ שיינעם טאַג. יידיש האָט אויסגעפורעמט אַ ווירדיק, שעפּעריש פּרידלעך יידיש לעבן פאַר דורות. יידיש האָט אויסגעשמידט אַ פּאָלק מיט גייסטיקע כוחות, מיט אַ טיף עטישן כּאַראַקטער. יידיש איז געווען און איז נאָך איצט אַ קוואַל פון אַנרעג און אַ סטימול פון שפּע און גייסט. דורך יידיש זיינען אונדזערע ספרים געוואָרן דאָס אייגענטום פון די ברייטע יידישע פּאָלקס-מאַסן, וואָס האָבן געקריגן די מעגלעכקייט זיך צו פּאַרטיפּן און דערגרייכן צו גרויסע הויכן. דורך יידיש האָבן די יידן דערזען די טיפע יידישע גייסטיקע קוואַלן, וואָס קוועלט אַרויס פון אונדזערע אוראַלטע ספרים.

אַלס מזרח איראָפּעאישער ייד וואָס מיין שפּראַך איז יידיש, האָב איך אַלע מאַל גוט פּאַרשטאַנען די באַדייטונג פון מזרח איראָפּעאישן יידנטום, וואָס איז געווען אַן אומאויסשעפּלעכער יידישער קוואַל וואָס האָט אויסגעפּילט יעדן אַפּפּלוס אינם יידישן לעבן, און גוט געמאַכט יעדן פּאַרלוסט אין אַלע יידישע קהילות איבער דער וועלט. ס'האַט אַריינגעבראַכט לעבן און שעפּערישקייט אינם יידישן לעבן. די השפּעות פונם מזרח איראָפּעאישן יידן אויפן יידישן לעבן איז ניט אַפּצושאַצן. די יידישע אוצרות וואָס דאָס מזרח איראָפּעאישע יידנטום האָט געשאַפּן, איז געווען דער גייסטיקער פּאַנצער, וואָס האָט דעם יידן געגעבן שוץ און אַנשפּאַר אין זייערע נויטן און קאַמף פאַר זייער קיום.

וואָס איז געווען דער כוח צו קענען אויסהאַלטן די שרעקלעכע ליידן און אונדזער גאַנג אין דער גרויסער יידישער געשיכטע? איצט אַז דאָס מזרח איראָפּעאישע יידנטום

איז חרוב, דער קוואל פארניכטעט, מוז מען ריידן אפענע קלאַרע דיבורים און וואַרענען די פראַגרעסיווע אַסימילאַטאָרן, אַז די וואָס אַרבעטן קעגן די אינטערעסן פון יידיש און די יידישע קולטור זיינען יידישע פאַררעטער. די אַסימילאַטאָרן וויסן אַז זיי האָבן ניט קיין אַנהאַלט צווישן יידישן עולם. דער יידישער עולם באַטראַכט די אַסימילאַטאָרן ניט פאַר יידן, זייער קנאה־שנאה צום יידישן אַרט לעבן, צו דער יידישער שפראַך און קול-טור, איז אַ צעפרעסענע פון אינערלעכער צעפוילטקייט. זיי זיינען יידן מיט אַ גוף אָן אַ יידישער נשמה. די דורכגעפאַלענע אַסימילאַטאָרן זיינען אומבויגזאַם ווען עס האַנדלט זיך וועגן יידיש. זיי שטרעבן צו דערפירן דאָס יידישע לעבן אין אַמעריקע צו אַ קאַ-טאַסטראַפּע. דאָס קליינע הייפעלע אַסימילאַטאָרן וואָס זוכט אויפצורייסן דאָס יידישע לעבן פון אינעווייניק דורך אַסימילאַציע. מיר זעען לעצטנס אַ סך צעקרומענישן אינם יידישן לעבן. אַ סך יידן זיינען זייער אומרואיק איבער די פאַסירונגען אויף דער יידישער גאַס. איין זאַך וועלן די יידן מוזן פאַרשטיין, אַז אומרואיקייט אַליין וועט ניט העלפן. יידיש און יידישקייט און יידישער וויסן איז דער איינציקער פאַנצער וואָס קען פאַרהיטן אַזוינע צעקרומענישן. דראַסטישע מיטלען וועלן דאַרפן אַנגענומען ווערן אַז יידישע קינדער זאָלן ווערן אַנגעפילט מיט יידישן וויסן און יידישקייט, אַזוי אַז דאָס יידישע לעבן אין אַמעריקע זאָל אַנגעמען אָן אַנדער פנים. דאָס איז אויך אַ מיטל ווי אַזוי צו פאַרהיטן פון צעקרומענישן און דאָס וועט פאַרטרייבן די אַסימילאַטאָרן פון דער יידי-שער גאַס.

די נייע ווירקלעכקייט.

אויב מיין שוועסטער האָט געדענקט אַז דורך מסירה האָט זי די קראַפט צו באַ-
שטימען צווישן לעבן און טויט — מי לחיים ומי למות — מאַכט זי אַ גרויסן טעות.
איך האָב זיך ניט אָפּגעשראַקן קעגן איר. ס'איז ניטאָ קיין סכנה אַז איך וועל
חילה פאַרלירן דעם קאַמף. מיין הויפט ציל איז איר אויפצודעקן פאַר דער יידישער
עפנטלעכקייט. קליינע מענטשעלעך פאַרמאָגן ניט דעם מוט צו ענדערן זייערע באַשטימ-
טע מיינונגען. זיי פאַרשטייען ניט אַז אויסגעהאַלטנקייט און נאַרישקייטן גייען אַלע מאַל
צוזאַמען. ראַלף וואַלאַד עמערסאָן האָט אַמאָל געשריבן אַז: „בלויו שמאַל קעפיקע
מענטשן שרעקן זיך פאַר ניט אויסגעהאַלטנקייט“. אברהם ביק ציטירט אין דער „מאַרגן
פרייהייט“ אַ פאַראַגראַף פון „אַ בריוו פון דרום“: „דאָס טאָן גערעכטיקייט פאַר דער
געזעלשאַפט איז אַ זאָך וואָס אַ מענטש דאַרף טאָן און ניט שרעקן זיך פאַר געפאַר-
האַלט אַז מיין קאַמף פאַר יידיש איז ניט נאָר אַ געזעלשאַפטלעכער ענין, נאָר דאָס איז
לעבן און טויט פאַרן יידישן פּאָלק. פאַרוואָס זאָל איך זיך שרעקן?

איך וויל ברענגען נאָך איין פאַראַגראַף פון אברהם ביק אין דער „מאַרגן פריי-
הייט“, וואו ער ציטירט אַרטשיבאַלד מעקליש: „אַ מענטש וואָס לעבט ניט מיט דעם וואָס
ער האָט ליב, נאָר מיט דעם וואָס ער האָסט איז אַ קראַנקער מענטש און דער זעלבער
כלל גילט פאַר אַ פּאָלק“. ביי יעדער געלעגענהייט דעמאָנסטריר איך מיין ליבע צו
יידיש, צו דער יידישער קולטור און האָס צו אַסימילאַציע. ווען איך זאָל ניט קעמפן פאַר
דעם וואָס איך האָב ליב וואַלט איך געקענט באַטראַכט ווערן ווי אַ קראַנקער מענטש.
ניין, דער קאַמף פאַר יידיש מוז אַנגיין.

זאָלן מיר אָננעמען אַז די אַסימילאַטאָרן באַגרייפן ניט דעם טיפּערן היסטאָרישן
זינען פון זייערע פּלענער. דענקען די פּראַגרעסיווע אַז מיטן אָפּשאַפן יידיש אין סאָוועטן
פאַרבאַנד, האָט זיך פּלוצלונג פאַר זיי אַנטפּלעקט אַ נייע תורה וואָס זיי זוכן זיך צוצו-
פּאַסן צו די נייע ענדערונגען אויפן חשבון פון יידיש. פאַרשטייך זיי ניט וואָס האָט אויפ-
געהאַלטן דאָס יידישע פּאָלק פאַר די לעצטע טויזנט יאָר. זיכער ניט קאַרל מאַרקס, אָדער
לענין. אויב איר האַלט פון היסטאָרישער גערעכטיקייט מוזט איר דאָס צושרייבן צו
יידיש. מאַרקס דער יידישער משומד האָט אין זיין פּאַמפּלעט „צור יודן פּראַגע“ באַליי-
דיקט דאָס גאַנצע יידישע פּאָלק, ווייזט דאָרטן אַרויס צו זיין אַ גרויסער אַנטיסעמיט. ער
שרייבט אַז: „די נשמה פון יידענטום איז דאָס געלט“. ווייטער שרייבט ער: „אַז די וועלט
וועט ניט זיין פריי ביז זי וועט זיך ניט באַפרייען פון דעם יידן.

לענין, האָט אין זיין פּראַקלאַמאַציע נאָכן קישנאווער פּאַגראַם גע'עצה'ט די יידן
אַז זיי זאָלן זיך אויסמישן מיטן אַרבעטער קלאַס און אַזוי אויסמיידן זייער אונטערגאַנג.
איז דאָס ניט געווען אַ קול פון אַסימילאַציע. אין ערשטן באַנד אין דער יידישער איבער-
זעצונג פון לענין'ס ווערק פון ראָזענטאַל, אַרויסגעגעבן פון צענטראַלער פעלקער פּאַרלאַג
פון ס.ס.ס.ר. מאַסקווע 1927, שרייבט לענין: „די אידייע פון אַ יידישער נאַציאָנאַליטעט
ווידערשפּרעכט די אינטערעסן פון יידישן פּראַלעטאַריאַט, שאַפענדיק ביי אים דירעקט
און אומדירעקט אַ שטימונג וואָס איז פינטלעך צו אַסימילאַציע, אַ שטימונג פון געטאָ-
ווער עס שטעלט דירעקט אָדער אומדירעקט דעם לאַזונג פון יידישער נאַציאָנאַלער קול-

טור, דער איז אַ שונא פון פראַלעטאַריאַט. ווען מען לייענט דאָס ווערן מיר אונדזערע נביי־אים טייערער, וואַסקן זיי אין מיינע אויגן אויס אַ סך גרעסער ווי אײַך האָב זיך פאַרגע־שטעלט. אונדזער נביא עמוס האָט מיט צוויי טויזנט יאָר פאַר מאַרקסן, געוואָרנט די וואָס ווילן איינשלינגען דעם אביון און פאַרטיליקן דעם אַרעמאָן, אַז ער וועט בויען היי־זער און ער וועט אין זיי ניט וואוינען, פון זיינע ווינגערטנער וועט ער דעם וויין ניט טרינקען.

משה מענדעלסאָן האָט מיט זיין השכלה ניט פאַראויסגעזען דעם אומגליק וואָס ער ברענגט אויף זיך פערזענלעך. ער האָט זיך ניט געקענט פאַרשטעלן אין זיין פאַנ־טאַזיע אַז זיינע קינדער וועלן אַזוי ווייט אַוועק פון אים. ער האָט זיי בלויו געצייגט אַ קליינעם עפענונג פון זיין רעפּאַרם, דאָס איז געווען דער דרך צום שמד.

פאַרוואָס קען אַ ייד ניט זיין אַ פראַגרעסיווער מענטש און גלייבן אין דער יידי־שער שפּראַך, קולטור, יום טובים און טראַדיציעס? פאַרוואָס מוז אַ פראַגרעסיווער ייד טראַכטן אַז אַ שפּראַך איז נאָר פאַרן צוועק צו באַקערן יענעם צו זיין גלויבן, און דאָן קען די שפּראַך אומקומען? פאַרוואָס קענען די פראַגרעסיווע יידן האַלטן פון פרעמדע יום טובים און זיך אַפּוואַגן פון אייגענע? וואַלטן די פראַגרעסיווע געווען שעפּעריש און אויסגעטראַכט נייע שענערע יום טובים, וואַלט מען אויף זיי אפשר געקענט געפינען אַ זכות. זיי שאַפן גאַרניט. זיי טאַנצן אויף פרעמדע חתונות, אויף פרעמדע יום טובים, אַנטלויפן פון זיך אַליין, און פאַרגעסן אַז זיי זיינען יידן. אײַך האָב קיינמאַל ניט איבער־געריסן מיטן יידישן פּאַלק. קיינמאַל ניט געוואָרן פאַרפרעמדט פון איר, אַפּגעהאַלטן אירע יום טובים, מיין גאַנץ לעבן געלעבט מיט די יידישע זכרונות, חלומות און אירע האַפּענונגען. אײַך האָב אַלע מאַל מיטגעווייטיקט מיט מיין פּאַלק, און זיך געפרייט מיט זייערע זיגן.

די פראַגרעסיווע פרובירן זיך צוצופאַסן צו די נייע אומשטענדן אַדער די „נייע ווירקלעכקייט“, וואָס איז דאָס אַזוינס? אײַך וועל ברענגען אייניקע פאַראַגראַפן פון דער נייער סאָוועטישער ענציקלאָפּעדיע וועט אײַך שוין קלאָר ווערן די „נייע ווירקלעכ־קייט“. אין דער סאָוועטישער ענציקלאָפּעדיע וועגן יידן שרייבן זיי: „דאָס איז אַ טערמין פאַר פאַרשידענע נאַציאָנאַלע גרופן וואָס האָבן אַ געמיינשאַפּטלעכן אַפּשטאַם פון די פאַר־צייטיקע עברים...“ די יידן שטעלן ניט פאַר מיט זיך קיין פּאַלק, ווייל זיי זיינען ניט קיין שטאַנדאָהאַפטיקער קאַלעקטיוו פון מענטשן וואָס איז געשאַפן געוואָרן אויפן יסוד פון געמיינשאַפּטלעכער שפּראַך, טעריטאָריע א. א. וו. פון עטנאָגראַפישן שטאַנדפונקט קומען די יידן אַלץ נענטער צו די פעלקער צווישן וועלכע זיי וואוינען.

און די ענציקלאָפּעדיע פאַרענדיקט מיט גרויס שמחה אַז: „אין סאָוועטן פאַר־באַנד און די פּאַלק־דעמאָקראַטישע לענדער אַסימילירן זיך די יידן זייער שנעל. איצט איז שוין קלאָר וואָס עס מיינט די „נייע ווירקלעכקייט“ ביי די פראַגרעסיווע. די פּילאָזאָ־פיע איז געבויט אויף דער טעאָריע, אַז יעדער ייד באַלאַנגט צו דער נאַציע צווישן וועלכער ער וואוינט און לעבט, אַזוי אַז יידן האָבן ניט צווישן זיך קיין נאַציאָנאַלע שייכות און קיין נאַציאָנאַלע סאָלידאַריטעט. דאַרפן מיר ניט האָבן קיין אייגענע שפּראַך, קיין אייגענע קולטור, דאָס גיט זיי שוין די רעכט צו ליקווידירן דאָס יידישע לשון, יידישע צייטונגען, שולן, יידישע ביכער, טעאַטער. די פראַגרעסיווע פּאַלגען נאָך די נייע ליניע, מיט אַריי־נעמען דאָס ענגלישע לשון אין די יידישע פראַגרעסיווע שולן פירן זיי אַדורך זייער חלק

צו פארזירקלעכן די סאוועטישע פילאזאפיע. צו אנגליזירן און אסימילירן דאס אמערי- קאנער יידענטום, אריינצוברענגען דאס ענגלישע לשון און איר קולטור אין די יידישע פראגרעסיווע קינדער שולן, וועלן שוין די יידישע קינדער, דער צוקונפטיקער דור במילא ניט קענען קיין יידיש און אפילו ניט וויסן פון דער יידישער פאראנגענהייט און ניט האבן קיין באגריף וועגן די יידישע, גייסטיקע אוצרות.

אזוי ארום וועלן מיר ווערן א טייל פון דעם אמעריקאנער פאלק, און די סאווע- טישע נייע ווירקלעכקייט וועט האבן געזיגט. דאס איז דער אסימילאטארישער סם אונ- טער דעם יידישן פראגרעסיוון מאנטל. זיי האבן זיך אנגענומען צו פארשפרייטן דעם סם אויף א פארשטעלטן אופן. זיי נוצן זייער א קונציקע פראפאגאנדע צו באהאלטן זייער ציל. זיי זיינען פארמאסקירטע דעמאגאגן. דורך די רעדעס און ארטיקלען פון די ביקס, גאלדבערגס און נאוויקס קענט איר זען ווי זיי פרובירן צו פארמאסקירן זייערע פלענער. זיי זוכן צו גלארפיצירן די רעזיגנאציע פונם יידישן אונטערגאנג. דאס איז א רעזולטאט פון אויסגעוויילטקייט, פוסטיקייט און גייסטיקע אויסגעשעפטקייט אינם יידישן פראגרע- סיוון לעבן.

א רב וואס שטיצט פראגרעסיווע אסימילאטארן און העלפט זיי מאכן פלענער, פארראט זיין סמיכת רבנות, און הערט אויף צו זיין א רב. ביי מיין „שוועסטער“ און די פראגרעסיווע נאכפאלגער זיינען די ביקס און די גאלדבערגס די הייליקע אפאסטאלן וואס יעדער שווינדל איז ביי זיי עכט און הייליק.

איך אלס ייד באטראכט זיך אלס א טייל פונם יידישן פאלק. דער יידישער קא- לעקטיוו האט זיך אלע מאל און אלע דורות באטראכט פאר א פאלק. יידיש איז געווארן דאס פאלקישער-שותפות. מיר יידן האבן מער רעכט זיך צו באטראכטן אלס פאלק ווי יעדער אנדער פאלק. אלע אנדערע פעלקער האבן געמאכט יעדן פארווך אונדז צו פאר- ניכטן אלס פאלק. קיין אנדער פאלק וואלט ניט געקענט אויסהאלטן 2 טויזנט יאר גלות. און מיר מיט אונדזער פאלקסבאוואוסטזיין האבן איבערגעטראגן אלע צרות און מיר האבן אויפגעשטעלט א יידישע מדינה.

יידן ווי א פאלק האבן גערעדט א סך שפראכן אין זייער געשיכטע, אבער קיין איין שפראך וואס יידן האבן באנוצט האבן זיי ניט באטראכט פאר קיין יידישער שפראך. יידן האבן זיך באנוצט מיט אראביש, העברעאיש, אראמיש, לאדינא, גריכיש, לאטיין א. א. די איינציקע שפראך וואס יידן האבן גערופן יידיש, איז דאס יידישע לשון. די איינציקע שפראך וואס יידן האבן אליין געשאפן איז יידיש. פארוואס האבן די יידן ביז יידיש ניט אנגערופן קיין איינער פון די שפראכן יידיש? די אלע שפראכן וואס יידן האבן גע- רעדט האבן מיר איבערגענומען פון אנדערע פעלקער. העברעאיש איז געווען די שפראך פון די פעניצער, אראמיש האט א סך געהאלפן אנטוויקלען העברעאיש. יידיש האבן מיר ניט איבערגענומען נאר אליין געשאפן. דאס יידישע לשון האט ניט פארגעסן אין הע- ברעאיש. יידיש האט אריינגענומען אזויפיל העברעאישע ווערטער אין יידיש ווי העברע- איש האט אריינגענומען אראמיש. אזוי איז יידיש געווארן דער גייסטיקער וואפן פונם יידישן פאלק. יידיש איז די לענגסטע גערעדטע שפראך צווישן יידישן פאלק. לויט די געשיכטע האבן יידן גערעדט העברעאיש א קורצע צייט. ס'זיינען דא מיינונגען אז דאס פאלק האט קיינמאל ניט גערעדט העברעאיש. העברעאיש איז געווען די שפראך פונם געשריבענעם ווארט. דער גאנצער גלות בכלל האט געדויערט 46 יאר. שוין אין גלות

בכל האבן יידן ניט גערעדט קיין העברעאיש. א גערעדטע שפראך גייט ניט אונטער אין צוויי דורות. צוליב דעם וואס מען האט מורא געהאט אז יידן וועלן אינגאנצן פארגעסן העברעאיש האט מען אין גלות בבל אנגענומען א געזעץ אז מען זאל ליינענען די תורה צוויי מאל אין אריגינאל און איין מאל אין תרגום, כדי צו באגרייפן די באדייטונג פון יידיש און איר טיפקייט וואס האט פארן יידן א היסטארישע באדייטונג. יידיש איז די שוור וואס פארבינדט דעם יידן מיטן פאלק.

פאר דער יידישע עפאכע איז דעם יידן געווען פרעמד אונדזערע גייסטיקע אוצרות. דורך יידיש האט דער ייד אנגעהויבן גרינטלעך צו באגרייפן אונדזערע אומפאר-גלייכבארע יידישע אוצרות. דורך יידיש האט דער ייד אנגעהויבן שעפן פון די לויטערע יידישע קוואלן. און אזוי האבן צוקונפטיקע דורות געקענט אדורך פיבערן מיט אלע זיינע חושים דעם יידישן צער, ווייטיק וואס זיין פאלק האט אדורך געמאכט אין זיין גאנג פון דער גרויסער יידישער מאַטריער געשיכטע. דורך יידיש האט דער ייד געקענט מיט-ליידן און מיטפילן און מיט טרערן, אזוי ארום קענען פארזעצן זיין אייגענעם שיקוואל. דער יידישער עכא האט באוויקט אזוי פיל דורות. דאס יידישע לשון האט געבראכט דעם יידן א סך עשירות, וואס איז געווארן א רעזערוואַר צו קענען שעפן אונדזער ווייטער-דיקער יניקה. יידיש האט אויסגעפילט די ליידיקע יידישע נשמה. דאס יידישע לעבן אין יענער צייט איז געווען פארצויגן מיט א נעפל. דורך יידיש האט דער ייד דעהערט זיין אייגן קול. דער אינדיווידועלער ייד האט דערפילט אז ער איז א טייל פון א נאציאנאלן וועזן. די יידישע ספרים האבן אויפגעהערט צו זיין א סוד און אן אבסטראקציע אדער פארבארגענע. יידיש האט געמאכט א סוף צו דעם. יידיש האט דעם יידן אויסגעטייטשט און אים געגעבן צו פארשטיין די פארבארגענע סודות פון אונדזערע ספרים. זיי האבן דעהערט די מוסר'דיקע רייד פון אונדזערע נביאים און די שטראף רייד האבן געגעבן א סך מוט די יידן. דורך יידיש האבן די יידן געקענט זען ווי אונדזערע נביאים האבן אויסגעפורמט דעם כאַראַקטער פונם פאלק, אים געלערנט צו באפעסטיקן זיין לעבן אין גלות אויף יידיש און עטישע יסודות. יידיש איז די קרוין פון דעם יידישן פאלק. יידיש איז געווען א יידישער פאראויסגייער, דער גייסטיקער דעהויבונג. יידיש איז געווארן דער שעפערשער כוח וואס האט דעם יידן דעהויבן צו הויכע גייסטיקע אייגענארטיקע יידיש-קייט. יידיש איז דאס לשון פון טרייסט, וואס האט געוועקט, געמונטערט פאר דעם אויפ-האלט פונם יידישן קיום. דורך יידיש האט דער ייד דערזען די יידישע ליידן אין אן אַב-דערן ליכט. דאס זיינען געווען ליכט פון האַפענונג און גלויבן.

שפראכן און קולטורן ווערן געשאצט לויט דער השפעה וואס זיי האבן אויף דעם מענטשן. די יידישע השפעה אויפן יידישן פאלק וועט קיינער ניט וואַגען צו לייקענען. יידיש האט אויסגעהאלטן דעם עקזאמינ. יידיש פארמאגט א סך וויטאליטעט און א רי-זיקן ווידערשטאנדס כוח, וואס האט דעם כוח אויסצושטיין די איבערלעכע און דרויסענ-דיקע אַטאַקעס. איך בין איבערצייגט אז יידיש וועט אויסהאלטן דעם נסיון.

זאל דאָ קלאָר ווערן, ווען מען קעמפט פאַר יידיש מיינט ניט אַז מען איז אַ שוואַ פון העברעאיש. אמת, אז מיר איז ליבער דער העברעאיש פון תנ"ך ווי דער סאַברישער לשון.

צו ווייזן ווי טייער ביי מיר איז יעדער שפראך וואס יידן האבן געשאפן, וויל איך ציטירן א פאראגראף פון מיי ברשאור "מיי ווי געשריי": "א געזונט פאלק מוז נאכגיין די פוס-טריט פון די פריערדיקע דורות — עס טאר ניט מאכן קיין איבעררייס מיטן יידישן עבר. די פאראנגענהייט, קעגנווארט דארף זיין דער דרך פאר דער צוקונפט פון א פאלק, אין אונדזער יידישער געשיכטע מוזן מיר איינשליסן אלע יידן פון אלע דורות,

אויך אלע שפראכן וועלכע יידן האבן געשאפן. אונדזער פאָרגאַנגענהייט, קעגנזאָרט און צו־
קונפּט מוז ווערן אויסגעשמידט אין איין גרויסער לאַנגער קייט, וואָס זאָל אַרומנעמען דאָס
גאַנצע ייִדישע פּאָלק. נאָר אזאָ קייט קען זיין אומבאַזיגבאַר, נאָר אזאָ גייסט קען זיכערן
דעם ייִדישן קיום און דעם ייִדישן המשך.

ביי מיר איז יעדער שפראַך אויף וועלכער יידן האָבן געשאפן הייליק. — ייִדיש
די לענגסטע גערעדטע שפראַך ביי יידן, איז ביי מיר הייליקער און דערפאַר קעמף איך
עקשנות'דיקער פאַר איר לעבן.

די בעסערע יידן.

מיר קומט אויפן געדאַנק אַז די פּראָגרעסיווע זיינען ביי זיך איבערצייגט, אַז
די פּראָגרעסיווע געשיכטע האָט אויף זיי אַרױפגעלייגט אַ היסטאָרישע אויפגאַבע, אויס־
צופלאַסטערן דעם אַנטרינונגס וועג פאַרן ייִדישן פּאָלק, דער אויפהאַלט פון דער ייִדי־
שער אומה און דעם ייִדישן קיום איז אַ גרויסער סכנה פאַר פּראָגרעסיווע אידייען, און
די וואָס גלויבן אין ייִדישן לשון, קולטור און דעם ייִדישן גייסט און זוכט צו באַפעס־
טיקן דעם ייִדישן המשך, דאַרף מען באַזייטיקן דורך מסירה, ס'איז אינטערעסאַנט יע־
דעס מאָל וואָס איך האָב מיט זיי גערעדט, האָבן זיי מיר פאַרגעוואָרפן אַז זיי זיינען
בעסערע יידן ווי איך. מיט וואָס ווייס איך ניט, איך האָב זיי אַלע מאָל פאַרזיכערט אַז
דאָס ייִדישע פּאָלק קען זיך ניט האַלטן אויף אַזױנע יידן ווי די פּראָגרעסיווע פון זייער
שניט. דאָס האָט זיי אַריינגעבראַכט אין אַ ווילדן כעס, ווען איך האָב זיי דערמאַנט אַז
מיט זייער אַסימילאַטאָרישן צוגאַנג צו ייִדישע פּראָגען און פּראָבלעמען, פאַרלירן זיי
די ייִדישע יצירה, אַז זיי האָבן ניט קיין חלק אין דער ייִדישער שפּעפּערישקייט און זיינען
ניט פאַרבונדן מיט די ייִדישע נצחונות, זיי קולטיווירן זיך אויף פרעמדע קולטורן, וואָס
זיינען אַ געפאַר פאַרן ייִדישן קיום און המשך. אַז די פּראָגרעסיווע געשיכטע האָט אויף
זיי אַרױפגעלייגט אַן אויפגאַבע צו פאַרבלוטיקן די ייִדישע געשיכטע פאַר וועלכע זיי
טראָגען ניט קיינע אחריות און האָבן מיט איר קיין אַנגעהערקייט. זיי האָבן קיין בע־
קאַנטשאַפּט מיט די ייִדישע גייסטיקע אוצרות, יעדע דערשיינונג אינעם ייִדישן לעבן
שאַצן זיי לויט די פּראָגרעסיווע פּאָליטישע מאָסן, וואָס קלעפט זיך ווי אַן אַרבעט אויפן
וואַנט. ביי די פּראָגרעסיווע וועט דער טאַג ווען די ייִדישע קוואַלן וועלן פאַרשאַטן
ווערן זיין דער גרעסטער יום טוב — ניט דערלעבן וועלן זיי דאָס. — ס'איז זייער מאַד־
נע אַז אַ פּראָגרעסיווער ייד רעדט אַ צעבראַכענעם ענגליש, מיט דער גרעסטער שווע־
ריקייט קומט אים אַן אַרױסצוברענגען אַ זאַץ, פאַרהאַקט זיך יעדעס מאָל, ס'איז פשוט
אַ רחמנות אויף אים, און טענה'ט אַז יידן זיינען ניט קיין פּאָלק, ייִדיש איז ניט קיין שפראַך,
רעדט לויטן סאָוועטישן נוסח און ציטירט משה אלגינען אַז שפראַך איז ניט קיין הייליקייט.
מען דאַרף נאָר מיט איר דערגרייכן דעם ציל און דאָן קען זי גיין, לעצטנס האָט מיין ווייב
מבקר חולה געווען אַ פרוי וואָס שטאַמט פון דער זעלביקער שטאָט וואו מיר זיינען געבוירן,
האָט זי אַ טאַכטער וואָס איז אַ פּראָגרעסיווע, האָט זי דערציילט אַז זי נעמט אַ קורס וועגן
יידן, און דער לערער האָט איר דערקלערט אַז יידן זיינען קיין פּאָלק נאָר באלאַנגען צו די
פעלקער צווישן וועלכע זיי לעבן, זי האָט איבערגעגעבן די זעלביקע ווערטער ווי שטייט
געשריבן אין דער סאָוועטישער ענציקלאָפּעדיע, און זי האָט אויך פאַרזיכערט מיין
ווייב אַז יידן וועלן מיט דער צייט זיך אַסימילירן מיט די פעלקער וואו זיי לעבן, און דער
ייד וועט פאַרשווינדן אַלס ייד, און אַזוי וועט די יידן פּראָגע געלייזט ווערן, דאָס וועט
זיין דער גרעסטער זיג פאַר די פּראָגרעסיווע אַסימילאַטאָרן און מוסרים, דער פּראָגרע־
סיווער דור וויל ניט פאַרשווינדן אַליין, דער פּראָגרעסיווער דור והולך וויל מיט זיך מיט־

שלעפן אלץ וואס איז פארבונדן מיט יידישקייט צוזאמען מיטן יידישן פאלק.
איך וועל זיך קיין מאל ניט אסאציירן מיט קיין שום פאליטישער פארטיי
אדער באוועגונג וואס איר ענדציל איז אסימילאציע.

ביי מיר האבן זיך די טרערן אויסגעטרונקנט. איך האב אויפגעהערט וויינען אויף
דער חרוב גשווארענער יידישער וועלט. אין אלע דורות זיינען פראגעקומען יידישע קא-
טאסטראפעס, אבער די יידן פון יענער צייט האבן זיך אויפגעהויבן פון אונטער די חור-
בות, זיך אויסגעגלייכט זייערע פלייצעס און גענומען צוריק אויפבויען זייער צעשטערט
לעבן, זייער קולטור און ווייטער געבויט א יידישע ציוויליזאציע, מיט איר מאראל און
עטיק. אויב מיר דארפן פארגיסן טרערן, איז אויף די היינטיקע יידן וואס האבן ארום-
טערגעלאזט די הענט און פארמאגן ניט דעם יידישן כוח זיך אויפצוהייבן פון די היינ-
טיקע יידישע חורבות, און ווערן געשלעפט פון די כוואלעס פון אסימילאציע, אונטער-
גאנג און פארשווינדונג. דער היינטיקער ייד איז ווי א שפענדל אויף א ברויזענדן ים
וואס ווערט געשמיסן אן אפהאלט אין ציל. דאס צעריסענע יידיש לעבן מאכט דעם אומ-
גליק א סך שווערער. מען קריגט זיך ארום און פאר אונדזערע אויגן פארשווינדט א
שטיק יידיש לעבן, יידישע שפראך, א יידישע ציוויליזאציע. פאר דעם אויפקום פון
יידיש איז די יידישע וועלט געווען איינגעשלאפן אין הינער פלעט. לאנג איידער עס האט
אויף דער יידישער וועלט אפגעקלונגען דאס יידישע לשון, האט העברעאיש כמעט גאר-
נישט געשאפן. מיט טויזנטער יאר צוריק האט דאס יידישע לשון זיך געריסן צו די בריי-
טע יידישע האַריוואָנטן. זי האט פאר זיך אַנגעצייכנט דעם וועג פון גרויסע דערגרייכונג-
גען. זי האט אַראַפגעריסן דעם שלאָס פון די אַלטע ספרים וואָס זיינען געלעגן פאַר-
מאַכט טויזנטער יאָרן פאַרן יידישן מענטשן. אין אונדזער לאַנגער געשיכטע קענען מיר
אפילו ניט געפינען אַזאַ תקופה ווי מיר געפינען זיך היינט. מיר האָבן אַדורכגעמאַכט
שווערע צייטן, אָבער קיין מאָל האָבן מיר ניט געהאַט אַזוי פיל טראַגישן ווי היינט אין
דער רוצחישער וועלט וואו מיר לעבן האָבן מיר געליטן פון פרעמדע, היינט ליידן מיר
פון אייגענע יידן, ווען עס קומט צו אַ קאַנפליקט צווישן ייד און אַסימילאַציע ווערט
דער ייד פאַרשולדיגט.

ביי די אמאליקע דורות, וואס דער מענטש איז געווארן עלטער איז זיין געדאנק
געווארן רייפער, מיושב'דיקער. היינט איז פונקט פארקערט, וואס עלטער אלץ נאָרישער,
אלץ פוסטער און לייכטזיניקער. דאס איז דער וואַרצל פון אונדזער יידישן אומגליק.
די פראַגרעסיווע שטעלן זיך אַרויס פאַר קעמפער פאַר יוניאָנס, פאַר אַרבע-
טער רעכט, קעגן קאַמפאַניע יוניאָנס, "יעלאַ-דאנס" אָפּמאַכן. מיר איז באַקאַנט אַז די
פראַגרעסיווע לערער באַלאַנגען צו אַ יוניאָן, ווילט זיך מיך פרעגן וואָס פאַר אַ יוניאָן
איז די יוניאָן וואו די פראַגרעסיווע לערער באַלאַנגען? פאַר וואָס דערלויבט די יוניאָן
אַז מען זאָל זיך וואַרפן מיט די לערער?! האָט די יוניאָן גאַרניט צו זאָגן וועגן דער ביי-
טערע לאַגע פון די פראַגרעסיווע לערער. מוזן זיי שטיין אויף דער קני פאַר דעם אַסי-
מילאַטאַר איטשע גאַלדבערגן, און זיין אויסגעשטעלט צו די געפאַרן פון פאַרלירן דאָס
שטיקל ברויט. אויב ער דענקט אַנדערש ווי די ביקס און די גאַלדבערגס. די יידישע
עפנטלעכקייט דאַרף וויסן דעם אמת וועגן דער יוניאָן פון פראַגרעסיווע לערער. אַ יו-
ניאָן וואָס קען ניט אָפּשטעלן דעם טעראַר קעגן אירע מיטגלידער און זיי פאַרזיכערן
זייער מענטשלעכע ווירדע און זיין געזיכערט מיט זייער פרנסה האָט קיין עקזיסטענץ
באַרעכטיקונג.

א רבניש האַרץ

איך בין קיין מאַל ניט געווען קיין חסיד פון הרב אברהם ביקן. א רב וואָס מאַכט יד אחת מיט מענטשן וואָס גלויבן ניט אין גאָט, אין יידישע יום טובים, לאַכן אָפּ פון יידישע טראַדיציעס, האָבן ניט קיין רעספעטק פאַר דער יידישער שפּראַך און קולטור. באַטראַכט איך פאַר מייאסן היפּאָקריט. אַ רב וואָס דאַרף זיין אַ שליח-ציבור פאַר פשוטע ערלעכע גלויביקע יידן, וואָס גלויבן אַז דער רב וועט פאַר זיי אויסבעטן אַ גוט יאָר ביים בורא עולם, און ער אַליין גלויבט ניט אין עולם הבא. פאַרקערט, דער רב פאַרגעסט קיין מאַל ניט אין עולם הזה, האָט ניט די ווערט צו טראַגן דעם נאַמען רב. "ירבעם דעל זון פון נבט, האָט אַליין געזינדיקט און האָט געמאַכט דאָס פּאַלק זינדיקן" (מלכים א, טו. ל.). אויף ר' שמעון בן יוחאי'ס אויסגעשריי וועגן "חיי עולם" און "חיי שעה" האָט אַ בת קול אים אָפּגעענטפערט "דו ביסט אַרויס חרוב מאַכן די וועלט". ווען הרב אברהם ביק האָט געשריבן זיין פּלאַן וועגן ענגליש אין די יידישע שולן, האָט דער רב ניט דערהערט דעם זעלבן בת קול, דו מאַכסט חרוב די יידישע וועלט מיט איר שפּראַך און קולטור. אויף אַזוינע יידן זאָגט זיך אין תהלים: "קויפן זיך איין גיהנום און נידערן אַרונטער. אין דער גרוב פון פאַרניכטונג, און דו, גאָט, וועסט זיי אַרונטערשליידערן אין דער גרוב פון פאַרניכטונג (תהלים נה, כד).

ס'איז שוין באַוואוסט די מעשה וועגן פּראַפעסאָר כוואלסאן, ווען מען האָט אים געפרעגט פאַרוואָס ער האָט זיך גע'שמה, האָט ער געענטפערט: אויס איבערצייגונג. האָט זיך דער פרעגער געוואונדערט, וואָס צוליב איבערצייגונג! יאָ האָט פּראַפעסאָר כוואלסאן געענטפערט, איך בין איבערצייגט אַז ס'איז בעסער צו זיין אַ פּראַפעסאָר אינם מאַסקווער אוניווערזיטעט, ווי צו זיין אַ מלמד אין אַ חדר.

שטעלט זיך אַ פּראַגע צוליב וואָס פאַר איבערצייגונג האָט הרב ביק געמאַכט די פּלענער פאַר דער יידישער אַסימילאַציע. הרב ביק האָט שוין געדינט אין אַמעריקע אַלע עבודה זרות. וואו אַ צייטונג וואו אַ זשורנאַל האָט דער חשובער רב זיך געפרובירט אַריינריסן. ער האָט זיך געפרובירט צוצופאַסן צו יעדנס אידעאָלאָגיעס. מיט זיין מיטאַרבע-טערשאַפט אין דער "מאַרגן פרייהייט" האָט ער איבערגעריסן און פאַרניכטעט די לעצ-טע בריק אונטער זיך, געמוזט אויפגעבן די רעליגיעזע שולן, וואו ער איז געווען אַ רב, און געצויגן זיין חיונה. איצט שטייט הרב ביק מיט ריקן צו דער וואַנט און קען זיך ניט פריי באַוועגען און איז געצוואונגען צו מאַכן פּלענער וואָס מוזן געפעלן די אַסי-מילאַטראַך, און איך בין זיכער אַז זיין רבניש האַרץ קומט פאַר אַ קאַמף צווישן יידישקייט און אַסימילאַציע, אָבער פּרנסה...

ווי איר זעט איז כוואלסאן געווען "איבערצייגט" און הרב ביק איז געצוואונגען, דאָס איז דער אונטערשיד. און אויך אַ טראַגעדיע!

אברהם ביק ווייסט אַז ביי די פּראַגרעסיווע שפּילט ניט קיין ראַלע די מענטש-לעכע ווירדע און פרייהייט פונם יחיד, רעכט אויף אַן אייגענער מיינונג. אויב דו גייסט ניט מיטן כאַר ביסטו אַ פאַררעטער.

מיר לעבן אין שטורעמדיקע צייטן. עס בלאָזן ווינטן פון אלע זייטן, פון דרויסן
און פון אינווייניק. דער שטורעם וואָס הרב אברהם ביקס אַסימילאַטאַריש אַרטיקל „די
יסודות פון יידיש-פראַגרעסיווער דערציאונג“, וואָס זוכט אַריינצוברענגען ענגליש אין
די יידישע פראַגרעסיווע שולן האָט אַרויסגערוּפן, האָט זיך אַדורכגעטראָגען ווי אַ ים-
שטורעם וואָס וויל זיך פאַר קיין פאַל ניט איינשטעלן. דער מורא'דיקער כעס אויפטרײס-
לונג האָט אויסגעדריקט דער באַגאַבטער דיכטער און גרויסער ייד מעינקע קאַץ, וואָס
האָט מיט זיין אָפענעם בריוו צו הרב ביקס, פאַרשאַפט די אַסימילאַטאַרן שלאַפלאַזע
נעכט. לויט מיין אינפאַרמאַציע וואַלטן זיי אַליין געוואַלט אָפּשטעלן דעם שטורעם, אָבער
זיי האָבן פאַרלוירן דעם קאָנטראָל איבער דעם. די „מאַרגן פרייהייט“ וואָס האָט מיט
אַזוי פיל שמחה און פייערלעכקייט פאַרבעטן די ליענער, שול טוער, לערער זיך אַרויס-
צוואַגען וועגן דער ביקס דעקלאַראַציע. קען זיך קיין עצה געבן מיט די בריוו וואָס זי האָט
דערהאַלטן. וואַלטן די בריוו געווען פאַר ביקס פלאַן וואַלטן די יידן פון דער „מאַרגן
פרייהייט“ געיובלט און געיום טוב'ט, נאָר די צרה איז וואָס אויפן רעדאַקטאָרס טיש
ליגן שטורעמישע בריוו. ווען זיי וואַלטן דאָס אָפּגעדרוקט וואַלט דער שטורעם זיך פאַר-
וואַנדלט אין אַ האַריקאַן וואָס וואַלט פאַרשווענקט די ביקס מיט די גאַלדבערגס. מאַכט
מען דערווייל אַ שווייג און מען וואַרט פאַר אַ נס אַז יידיש זאָל אונטערגיין פון זיך
אַליין, וועט שוין ענגליש במילא באַהערשן די פראַגרעסיווע יידישע שולן. די חברים
האָבן שלעכט אויסגע'חשבונ'ט. זיי האָבן געדענקט אַז דער אינעווייניקסטער שטורעם
וועט זיך אַליין איינשטעלן מיט הכשר פון הרב אברהם ביקס. ער וועט צולייגן זיין רבניש
שטעמפל און פאַרטיק. ס'איז די יידן גאַרניט איינגעפאַלן אַז דער דרויסנדיקער שטורעם
וועט זיי אַזוי דערגיין די יאַר, וואָס איז אַ סך געפערלעכער ווי דער אינעווייניקסטער.
די ביקס און די גאַלדבערגס פייפן אויף זייערע נאַכפאַלגער. דאָס איז אַזא מאַטעריאַל
וואָס גייט אין שפּאַן ווי אַ בלינדער פערד אין גרוב. אויב זיי דענקען אַז יידיש איז זיי-
ער אייגענטום מאַכן זיי זייער אַ גרויסן טעות. יידיש איז דאָס אייגענטום פון דער גאַנ-
צער יידישער געזעלשאַפט. די אלע וואָס האָבן געשריבן וועגן דער פראַגע „אָבן די
פולע רעכט. ס'איז זייער חוב צו יידיש דאָס ניט צו פאַרשווייגן. איך האָב זיך ניט געקענט
פאַרשטעלן אין מיין פאַנטאַזיע, אַז אַ רב קען פאַלן צו אַזא פאַטאַלער נידעריקייט און
זינקען צו אַזא תהום'דיקן אָפּגרונט. אַ רב וואָס דינט די עבודה-זרה פאַרלירט דעם צלם-
אלקים. עס קען קיין חלוקי דעות ניט זיין אַז לויט דעם יידישן דין איז פאַר דינען די
עבודה-זרה קומט הלל'ס פסק דין. ס'איז אינטערעסאַנט אין דער צייט ווען אלע קרייזן
האַלט מען אין איין רעדן און טראַכטן וועגן יידיש און יידישע דערציאונג. זיי הייבן אָן
איינזען אַז יידישע דערציאונג איז דער איינציקער מיטל צו ראַטעווען די קומענדע דור-
רות פון אַסימילאַציע און אונטערגאַנג. אפילו די רבניש אין אַמעריקע האָבן אָנגענומען
אַ רעזאָלוציע פאַר יידיש. קומען די חברים מיט זייער רב בראש און צייגן די וועלט אַז
זיי זיינען „פראַגרעסיווע“ און מוזן זיין משה קאַפּויער און זוכן פלענער ווי אַזוי פטור
צו ווערן פון יידיש, און אונטעריאָגן די אַסימילאַציע אין אַמעריקע. אויב די קאָנסערו-
וואַטיווע ראַבאים זיינען שוין פאַר יידיש, זיינען מיר פראַגרעסיווע קעגן יידיש. אין די
יידישע ספרים קענט איר ליענען אַ סך וועגן רבנים וואָס זיינען געוואָרן משומדים. אַ
סך זיינען געוואָרן גלחים און בישאָפּן און געוואָרן מורא'דיקע שונאים פון יידישן פאַלק,
און האָבן געטאָן אַלץ אין דער וועלט אָפּצורייסן די יידן פון זייער שטאַם. אָבער די יידן
זיינען די חברה פארבייגעגאַנגען מיט פאַראַכטונג און באַשפּיגן דעם וועג פון די משור-

מדים. היינט לעבן מיר אין אַ צייט וואו אַ רב דאַרף זיך ניט שמדן, פונקט ווי היינט קען מען ווערן אויס ייד אָן שמד. דאָס איז דער וואונדער פון 20טן יאָרהונדערט. אַ רב ווערט אַ פּראָגרעסיווער מענטש און שרייבט אַזוינע אַרטיקלען, גייט ער דעם זעלביקן דרך פון די משומדים. די טראַגעדיע איז וואָס דער געלערנטער רב ווערט געשטופט פון דעם קליינעם מענטשעלע און אַסימילאַטאָר איטשע גאַלדבערג, און דאָ שטעלט זיך דער רב אַרויס פאַר אַ פּחדן. ביק מוז חנפה'ען צו גאַלדבערגן צוליב דעם שטיקל ברויט. פאַרן שטיקל ברויט איז ער מקריב יידיש און די יידישע קולטור אין דער צייט ווען ער שרייבט נאָך אַרטיקלען אויף יידיש. דער רב קלאַגט אין דער „פרייהייט“ אין אַן אַרטיקל „יידן וואָס פאַבריצירן אויף ענגליש אַנטיסעמיטישע ראַמאַנען“. אין דעם נעקסטן אַרטיקל דאַרף דער רב באַצייגן „ווי אַזוי דאָס יידישע לשון ווערט געשענדעט אין די דאָזיקע ראַמאַנען“. וואָס טוט אַ געלערנטער רב וואָס טוט אים וויי זיין יידיש האַרץ ווי מען שענדעט דאָס יידישע לשון, וויל ער מיט זיין פּלאַן דאָס אינגאַנצן אומברענגען, אַזוי אַז די יידן וועלן דאָס לשון מער ניט קענען שענדן. הרב ביק האָט אַ ליבע צו יידיש ווי די מאַלפעס צו זייערע קינדער. די מאַלפעס צעקוועטשן זייערע קינדער צום טויט פאַר גרויס ליבשאַפט.

ווי פאַסט זיך פאַר אַ רב אַז ער זאָל אויסהערן מסירות בלבולים און לשון הרע — נאַכער אַליין ווערן דער פאַרשפּרייטער פון דער מסירה, בלבולים און לשון הרע. אין דער גמרא „מסכת שבת“ ווערט געזאָגט: רבי יהודה האָט געזאָגט: דוד האָט אָנגע- נומען לשון הרע וועגן ציבא, דעם קנעכט פון מפּיבּוּש. ווען דוד וואָלט ניט אָנגענומען די לשון הרע, וואָלט די מלכות בית דוד ניט צעטיילט געוואָרן און די יידן וואָלטן ניט געדינט קיין עבודה זרה און מיר וואָלטן ניט פאַרטריבן געוואָרן פון אונדזער לאַנד (מסכת שבת דף נ"ו עמוד ב').

דער גרויסער רוסישער שרייבער אַנטאָן טשעכאָוו, האָט אַ דערציילונג וועגן צוויי פּויערים. איינער אַן אויפגעקלערטער, דער צווייטער אַן אומוויסענדיקער. דער אויפגע- קלערטער אַ וועגעטאַריער, זוכט אויפצוקלערן דעם אומוויסנדיקן, אַז אומברענגען שטו- מע באַשעפענישן איז אַן אומרעכט. טענהט דער אויפגעקלערטער פּויער פאַרוואָס הרג- נען שטומע באַשעפענישן? די קו גיט אונדז מילך, די הון לייגט אייער, דער פּערד אַר- בעט, דער אַקס קען שלעפּן אַ שווערע משא, דער פּויגל זינגט א. א. וו. פאַרטראַכט זיך דער אומוויסנדיקער פּויער און פרעגט אַ קשיא: אַלץ וואָס דו האָסט געזאָגט איז אמת. אָבער וואָס וועלן מיר טאָן מיט די חזרים?

מיר שטעלט זיך אַן ענלעכע קשיא: אויב מיר וועלן דערלעבן אַן אמת'ע פּראָ- גרעסיווע געזעלשאַפט, וואָס וועלן מיר טאָן מיט די מוסרים, און מיט אַ רב וואָס פאַר- שפּרייט די מסירה? מיר לעבן אין אַ וואונדער שיינע וועלט, אָבער די מוסרים פאַר- מיאוסן זי, די מוסרים פאַר'סמ'ן די שיינע וועלט מיט מסירה און שנאה. דאָס איז אַ דור פון גייסטיקע חולאים.

איך האָב לעצטנס געלייענט אַז אין אַמעריקע געפינען זיך יידישע קריסטן, וואָס גיין אָנגעטאָן אַ מגן דודל אויפן האַלדז. די יידישע קריסטן וויסן דעם תנ"ך. זיי האַלטן אַז יידן צוזאַמען מיט די גוים דאַרפן וויסן און פאַרשטיין די יידישע תורה. זיי האַלטן אַז דער גוישער גלויבן שטאַמט פון יידן.

וואס גלויבן די פראַגרעסיווע יידישע גויים? זיי אַנערקענען ניט דעם תנ"ך, די יידישע לערע און דער יידישער עטיק. די יידישע קריסטן זיינען גרויסע לומדים אין פאַרגלייך מיט די פראַגרעסיווע יידישע גויים. אינס אזי זיכער. ווען עס קומט צו כאַפן נשמות פאַר זייער גלויבן זיינען זיי גלייכע מיסיאָנערן. ס'איז אינטערעסאַנט, זיי גייען אַזוי ווייט ווי אַנצוקלאַפן אַ מזוזה אויף דער טיר, אַזוי אַרום צו איבערצייגן די יידן, און מיט דעם אַרייננאַרן די יידן פאַר זייער גלויבן. די פראַגרעסיווע אַסימילאַטאָרן וועלן זיך ניט שעמען אויפצושווייבן דאָס וואָרט יידיש אויף זייערע שילדן, אַזוי אַרום אַריינצו-נאַרן יידישע קינדער און מיט זיי לערנען ענגליש און פראַגרעסיוויטייט. מען מוז קעמפן קעגן די ביידע עקסטרעמע. ביידע זיינען געפערלעך פאַר די יידישע יסודות.

א וואַנט פון רויד

אויב איר ווילט וויסן און פאַרשטיין, ווי אַזוי איז מעגלעך געווען די דייטשע אויסראַטונג פון 6 מיליאָן יידן און מיליאָנען פון אַנדערע פעלקער, וועט איר מוזן מוחל זיין און לייענען די דייטשע ליטעראַטור און זיך באַקענען מיט זייערע שאַפער, וועט אייך קלאָר ווערן דער בלוטיקער קאַשמאַר. זייער ליטעראַטור איז געווען אַ דעגענעריר-טע און זייערע שאַפער משוגעים. זיי האָבן פאַר דורות צוגעגרייט אַט דעם בלוטיקן שפּיל, און אויפגעצויגן אַ גייסטיק משוגע פּאַלק.

אויב איר ווילט פאַרשטיין ווי אַזוי די פראַגרעסיווע ווילן אויסראַטן דאָס יידי-שע לשון פון די "יידישע" פראַגרעסיווע שולן, דאַרפט איר בלויז איבערלייענען די אַר-טיקלען פון ביקן, גאַלדבערגן, נאוויקן און די עטעלכע דיסקוסיע אַרטיקלען אין דער "מאַרגן פרייהייט" און דער "יידישער קולטור" און אייך וועט קלאָר ווערן דער גייסטי-קער משוגעת פון די פראַגרעסיווע "יידיש" פאַרזאָרגער. ס'ווערט דערפינדן פאַרשידענע מעדיציניען קעגן טויטלעכע באַצילן וואָס פאַרקירצן דאָס לעבן פונם מענטשן. מיר מוזן זוכן אַ מעדיצין קעגן די פראַגרעסיווע באַצילן פון יידישן אומקום. מיין גאַנץ לעבן איז געווען אַ לעבן פון שווערע קאַמפן און ראַנגלענישן פאַר געוויסע אידייען אין וועלכע אייך האָב געגלויבט. דורך שווערער אַרבעט האָב אייך מיט מיינע אייגענע כוחות דער-גרייכט דאָס וואָס אייך בין, אייך שרייב און זאָג דאָס וואָס אייך טראַכט און פיל. אייך נוץ ניט קיין דיפלאַמאַטישע שיינע רייד. אייך רעד און שרייב אין דער שפראַך פון אַ בן אדם, אין אַ פשוטן יידיש. פשוטות און קלאַרקייט איז אַ שטיק פון מייין אייך. שיינע הוי-כע ווערטער זוכן עפעס צו פאַרשטעלן אַדער באַהאַלטן. אפשר קענט איר נאַרן אַנדערע. מיך וועט איר ניט אַרייננאַרן אין נעץ פון זיסע כּיטרע ווערטער. אייך האָב אַ סך דער-פאַרונג מיט די יידעלעך וואָס רעדן און שרייבן איין זאַך און מיינען אַ צווייטע זאַך. דאָס וואָס זיי דערקלערן זיך פאַר יידיש, איז בלויז אַן אַנשטעל. ס'איז פאַר זיי גרינגער פטור צו ווערן פון יידיש דורך ליבע ווי מיט האַס. זייער ליבע צו יידיש איז ניט מער ווי פוסטע מעשיות. די גאַלדבערגס און די ביקס גייען אַרום אין מאַסקעס, מען זאל ניט דערזען זייער אמת פנים. זייערע רעדעס און אַרטיקלען זיינען אַ וואַנט פון רויד, אַן מען זאל זיך ניט דערוויסן דעם אמת פון זייערע פלענער. מען מוז זיי אַראַפרייסן די מאַסקעס, וועלן די יידן דערזען ווי געפערלעך זיי זיינען פאַרן יידישן פּאַלק און פאַרן יידישן לשון.

איך שעם זיך ניט צו זאגן צו די וואס מאכן פלענער פאר אסימילאציע, און זייער זכר וועט א סך פריער אויסגעמעקט ווערן ווי דער זכר פון דעם יידישן לשון. רייסט ארונטער זייערע שלייערן און זיי וועלן זיך פאר אייך אנטפלעקן אדם נאקעט. איר וועט דערזען זייערע מיאוסקייטן און היפאקריסטווא. די וואס ברענגען אריין ענגליש אין די יידישע שולן, טראגן ניט קיין אחריות פאר דער צוקונפט פון יידיש, און האבן ניט קיין חלק אין דער גרויסער יידישער ירושה. מעגן זיי שרייבן און שרייען אויף די העכסטע טענער און זיי זיינען פאר יידיש. זייערע מעשים רעדן העכער ווי זייערע פאלשע קווייטשערייען וועגן זייער „ליבע“ צו יידיש.

איך גיב דא אייניקע ביאגראפישע פאסירונגען ארויסצוברענגען מיין כאראקטער וואס האט זיך ביי מיר פארמירט אין מיין יוגנט. די איינפלוסן וואס האט געהאלפן אויס-קריסטאליזירן מיין „איד“, מיין גאנג אין לעבן, אזוי און איך האב קיינמאל נישט געדארפט זיך באהאלטן אונטער פרעמדע נעמען אדער מורא צו האבן צו זאגן דעם אמת. וויל איך האפן און מיר וועט געלונגען דורך די עטלעכע עפיואדן צו עפענען א קליין פענצטערל, אדער געבן די ליינער דעם שליסל צו מיין כאראקטער. מיין „שוועס-טער“ האט מיט איר מסירה געוואלט אפווישן מיין כאראקטער.

וזעם אלע פלע וואס זענען הייבן יפון זיך ווייניג ברוינגאן מיט פלע פערטער
 ליינגען וואס זענען פאר אונד אלס און זי פלע וועט ליינגען זאלע פלע ליינגען
 און אונד פריינדשאפט ביזן פריינדשאפט הייבן זען זענען פון זענען זענען ליינגען
 פון זענען פלע זענען און ליינגען און זענען זענען זענען זענען זענען זענען
 זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען
 זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען
 זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען

א וואָרט וועגן מיין מאַמען

א וואָרט וועגן מיין פאַרשטאַרבענער מאַמען — רבקה בת משה שולדמאַן. אַזוי
 זוי מיין מאַמעס קבר האָבן די דייטשן צעשטערט און מיט איר מצבה האָבן זיי געברוקירט
 דעם אַסטראָנאָמישן מאַרק, זאָלן אַט די ווערטער דינען ווי אַן אַנדענק נאָך דיר, מאַמע
 מיינע. אפילו קיין בילד איז מיר פון דיר ניט געבליבן! אפילו דיין אַנדענק איז מיר ניט
 קלאָר אין געדאַנק!

אָסטראָווצע — מיין געבורט שטאָט

אָסטראָווצע איז מיין געבורט שטאָט. די ערשטע טריט וואָס מיינע פיס האָבן באַטראָטן איז דאָס געווען אויפן אָסטראָווצער באַדן. מיין יוגנט האָב איך פאַרבראַכט אין מיין געבורט שטאָט אָסטראָווצע. אָסטראָווצע די שטאָט פון מיינע קינדערישע חלו-מות און האָפּענונגען. אָסטראָווצע איז אויך געווען די שטאָט פון פחד. אין מיין יוגנט האָבן דריי זאַכן מיך שטאַרק געשראַקן. דער אָסטראָווצער בית עולם. מיין מוטער רבקה בת משה איז אַוועק פון דער וועלט זייער יונג. געשטאַרבן אין קימפּעט, געזאַזט נאָך זיך אַ קינד וואָס איז געוואָרן אַ יתום אַ שעה נאָכן געבורט. מיין מוטער און דאָס קינד זיינען געבראַכט געוואָרן צו קבורה אויפן אָסטראָווצער בית עולם. דאָס פאַלק האָט דורך זיין פּאַנטאַזיע אויסגעוועבט אויסטערלישע מעשות. ווען איר רעדט מיט אַן אָסטראָווי-צער יידן פון אַלטן דור וועגן די מעשות האַלט דאָס אייך געשפּאַנט ווי דער בעסטער ראַמאַן. איר טראַכט ביי זיך אַז דאָס איז אַן אונטערגיינדיקער דור פון אויסגעטראַכטע אויסטערלישע פּאַנטאַסטישע מעשות וועגן זייער געבורט שטאָט אָסטראָווצע. מען פלעגט דערציילן אַז אויפן אָסטראָווצער בית עולם דרייען זיך אַרום יעדער נאַכט די מתים צווישן די קברים. עס פלעגן זיך געפינען עדות וואָס האָבן דאָס אַליין געזען. דער אָס-טראָווצער בית עולם האָט זיך געפונען אין דער שטאָט. ווען מיר פלעגט אויסקומען אַדורכצוגיין דעם אָסטראָווצער בית עולם איז מיר מיין האַרץ פשוט אַרויסגעפאַלן פאַר שרעק. אויב מיר איז אויסגעקומען אַדורכצוגיין דעם בית עולם האָב איך זיך קיין מאַל ניט אומגעקוקט פאַר מורא. די מעשות וועגן דער אָסטראָווצער שטאָטישער שול זיינען זייער אויסטערלישע, וואָס זיינען געגאַנגען פון דור צו דור. די מעשות זיינען פאַראיי-ביקט געוואָרן פון דעם אָסטראָווצער פּאַעט קאדלאָוויטש אין זיין בוך „מעַת לעתן“. לויט דער לעגענדע פלעגט אין דער אָסטראָווצער שול יעדער נאַכט דאַווענען די מתים. איין מאַל האָט פּאַסירט — דערציילט די לעגענדע — האָט אַ וואַסער טרעגער אַדורכ-געטראָגן וואַסער דורך דער שול שפּעט ביינאַכט. האָבן די מתים אים אויפגערופן צום ספר. ער האָט דאָס דערהערט, האָט ער געזאַזט שטיין די קאַבלעס מיטן וואַסער און איז אַוועק צום אָסטראָוועער רב. דער אָסטראָווצער רב האָט גע'פּסק'נט אַז דער ייד מוז אויספאַלגן דעם רוף פון די מתים. דער רב האָט דעם יידן מיטגעגעבן זיין שטעקן, און אים אַנגעזעגט, אַז ווען ער וועט אַריינגיין אין דער שול זאַל ער מיטן שטעקן דריי מאַל אַ קלאַפּ טאָן אין דער טיר און אַרויפגיין אויפן בעלעמער און מאַכן די ברכה איבערן ספר, און אַרויסגיין הינטערווילעכטס. דער וואַסער טרעגער האָט אויסגעפאַלגט דעם פּסק דין און איז בשלום איבערגעקומען.

דערפאַר האָט זיין ווייב געבוירן אַ זון אַ בן תורה. און שדים? זיי זיינען מיר פשוט דערגאַנגען די יאָרן. איך האָב זיך ניט געוואַלט אַנפאַנגען מיט די שדים. ווען איך פלעג דאַרפן אַרויסגיין אַ ביסל וואַסער אין דרויסן, פלעג איך זיך בעטן ביי די שדים דריי מאַל: „גייט אַוועק, גייט אַוועק, גייט אַוועק, איך גיס אויס...“ פון מיינע קינדערישע מורא'ס האָב איך זיך שוין לאַנג באַפרייט. אַלס דערוואַקסענער מענטש וואָס האָט איבערגערייזט אַ האַלבע וועלט, אַדורכ-געמאַכט אַ סך שוועריקייטן אין מיין לעבן, פאַלט מיך אַן אַ שרעקלעכער פחד פאַר שפּאַנען, פאַררעטער און מוסרים.

אין ישיבה

אלס קינד בין איך געגאנגען אין ישיבה צוזאמען מיט א ווייטן קאזין. איך האב קיין מאָל ניט געהאַט קיין צרות מיטן לערנען. איך בין געווען אַ פליסיקער תלמיד.. איך בין אָבער געווען זייער פאַרביטערט קעגן דעם רבין דערפאַר ווייל ער איז געווען זייער ברוטאַל אַ שלעגער. פאַר יעדער קלייניקייט פלעגט ער אַרויסרופן דעם תלמיד וואָס האָט זיך פאַרזינדיקט, און געמאַכט אים אַרונטערצולאָזען די הויזן און אַריינשמייסן וויפיל ער האָט נאָר געוואָלט. איך פלעג אין אַזאַ פאַל זיצן מיטן קאַפּ אַרונטערגעלאָזט. מיין האַרץ האָט געבלוטטיקט פאַר חרפה, איך האָב זיך ניט געקענט קיין עצה געבן. די ישיבה צוזאמען מיטן רבין איז מיר געווען דערווידער. פאַסירט אַז מיין קאָזין האָט זיך פאַרזינדיקט און דער רבי האָט אים אַרויסגערופן, האָב איך אַ געשריי געטאָן, גיי ניט! גיי ניט! האָט דער רבי זיך אָפּגעקערט פון מיין קאָזין, און צו מיר געזאָגט: „אויב אַזוי זיי אַזוי גוט און דו קום אַרויס“. איך האָב געענטפערט ניק, איך גיי ניט אַרויס. גיט זיך דעם רבינס אימפּאַזאַנטע פיגור אַ שטעל אויף אין זיין גאַנצער גרויס, און באַפעלט מיר אין אַ טאָן פון כעס אַז איך זאַל שוין די מינוט אַרויסקומען. זיין הדרת פנים איז געווען איינגעוויקלט אין אַ פלאַם פייער. זיין באַרד האָט אויסגעזען ווי אַ ווילדער וואַלד, די פּיאַות ווי ביימער, אַלץ ברענט אויף אים. איך זאָג: „גייך, איך וועל ניט אַרויסגיין. דער רבי ווערט נאָך מער פאַרביטערט, איך שטעל אין געפאַר זיין גאַנצער שלעגערשישער דינאַסטיע, ווערט ער נאָך מער ווילד און וויל מיך מיט גוואַלד אַרויסשלעפּן. איך ראַנגעל זיך מיטן רבי'ן און אים געלינגט ניט מיך אַרויסצושלעפּן. איך קען זיך נאָך ביז היינט צוטאָג ניט אָנגעבן קיין חשבון ווי אַזוי מיר איז געלונגען זיך צו ראַטעווען פון זיינע שטאַרקע הענט. ער האָט מיך צעבלוטטיקט, די קליידער אויף מיר צעריסן, אָבער איך בין אַרויס דער זיגער. די דראַמע וועל איך געדענקען אַזוי לאַנג ווי איך וועל לעבן. דאָס איז ביי מיר פאַרצייכנט אין מיין זכרון אַלס דער ערשטער זיג אין מיין לעבן.

איך האָב דאָן באַשלאָסן אַז איך וועל מער אין קיין ישיבה ניט גיין. ווען דער רבי איז אַרויס טאָן דעם מענטשלעכן געברויך אויפן פּאָדוואָזש, בין איך אַפיר געשפּרינג גען און אַרויסגעריסן אַלע קנעפּ פון זיין איביצע און גענומען מיינע ספרים און אַוועק אַהיים. אין אַונט האָב איך אָפּגעוואַרט מיין קאָזין און מיר האָבן באַשלאָסן אַז מער גייען מיר ניט דער ישיבה. מיר האָבן באַשלאָסן אַז די משפּחות דאַרפן פון דעם ניט וויסן. מיר פלעגען יעדן טאָג אַוועק גיין אין צייט פון הויז און אַהיים קומען אין צייט. מיר זיינען געגאַנגען אין אַ חסידיש שטיבל, דאַרטן געלערנט אַזוי אויב מען וועט אונדז וועלן פאַרהערן זאָלן מיר קענען. איך האָב געהאַט אַ שטאַרקן איינפלוס אויף מיין קאָזין, דערפאַר ווייל ער האָט געהאַט זיין היים. זיין טאַטע האָט געאַרבעט ביי מאַכן ליכט און געאַרבעט לאַנגע שעהן און איז שטענדיק געווען פאַרנומען. די שטיף מוטער איז אים דערגאַנגען די יאָרן. זי איז פון דער נאַטור געווען אַ שלעכטער מענטש, אַזוי אַז ער האָט געפילט שרעקלעך עלענט אין זיין אייגענער היים, און געזוכט אַ וועג זיך אַרויסצורייסן פון דער איינזאַמער סביבה.

דער קאָזין געפינט זיך איצט אין ישראל. ער פאַרנעמט אַ גרויסע פּאַזיציע אין דער ישראל רעגירונג. אַזוי איז אַוועק אַ שטיקל צייט, ביז די ישיבה האָט געשיקט איר שמש איינצומאַנען דעם שכר לימוד. אַזוי איז אויפגעדעקט געוואָרן אַז מיר גייען ניט אין דער ישיבה.

ווען איך בין דעם אַוונט אַהיים געקומען האָט מיין טאַטע מיך אַ פּרעג געטאָן :
 „הערשל פּונוואָנען קומסטו איצט“? איך האָב באַלד דערפּילט אַז מיין טאַטע ווייסט
 דעם סוד, איך האָב געשוויגן. ער האָט מיך דאָס מאַל ניט געשלאָגן, געוואַלט פּון מיר
 אַ דערקלערונג. איך האָב געשוויגן און זיך אַנטזאָגט צו רעדן, עסן און זיך ניט גע-
 וואַלט אויסטאָן צו גיין שלאָפּן. וויפּל מען האָט זיך ביי מיר ניט געבעטן, בין איך געווען
 פאַר'עקשנט. אויפּן צווייטן טאָג, האָט מיין טאַטע גענומען מיט מיר רעדן, בין איך
 אַרויסגעקומען מיט דבורים, און געשטעלט באַדינגונגען. איך האָב דערציילט מיין טאַטן
 וועגן דער ברוטאַליטעט פּון דעם רבי, אַז איך וויל מער אין קיין ישיבה ניט גיין,
 ער קען מיך שיקן וואו ער וויל, אָבער ניט אין קיין ישיבה, און אויב ער וועט מיך
 צווינגען צו גיין אין דער ישיבה, וועל איך אַנטלויפּן פּון דערהיים. איך דענק אַז דאָס
 איז געווען דאָס ערשטע מאַל אין מיין טאַטנס לעבן ווי אַ קינד האָט זיך אַנטקעגן גע-
 שטעלט זיין ווילן. דאָס איז געווען אַ ביטערע פּיל פאַר מיין טאַטן. ער איז געווען דער
 הערשער איבער זיין משפּחה און דאָ אַזאַ בראַך. דער קלענסטער אין דער משפּחה רע-
 וואַלטירט קעגן אים, דאָס האָט ער ניט געקענט פאַרנעמען. מיין טאַטע האָט פאַרמאָגט
 אַ געזונטן חוש, ער האָט פאַרשטאַנען אַז מיט בייזן וועט ער ניט אויספירן, האָט ער
 מיט גוטן געפרובירט מיך איבערצייגן אַז איך דאַרף צוריק גיין אין דער ישיבה. ער
 פּערזענלעך וועט מיך פירן און אַנזאָגען דעם רבין אַז ער זאָל זיין האַנט אויף מיר ניט
 אַרויפלייגן, איך האָב זיך געהאַלטן ביי מיינע באַדינגונגען.

די ענדע איז געווען, איך בין אַוועק פּון דער היים און מיטגענומען מיין קאַזין.
 מיר זיינען געווען אַוועק אַ קורצע צייט, געהאַט שלאָפּלאַזע נעכט, געליטן הונגער, קעלט,
 מיר האָבן געמאַכט פאַרשידענע פּלענער אַלץ איז געווען אַ דורכפאַל. די גאַנצע משפּחה
 איז געשטעלט געוואָרן אויף דער וואַך אונדז צו געפינען. אַ פּרייטיק אַוונט, ווען מיר
 זיינען געגאַנגען צום דאַווענען אין אַ חסידיש שטיבל אויף געישע גאַס, האָט אונדז אַ
 פּעטער פּון מיין קאַזין וואָס געפינט זיך איצט אין אַמעריקע באַמערקט און אַלאַמירט
 די משפּחה. ווען מיר זיינען אַרויס פּון דעם שטיבל האָט מען אונדז געכאַפט אין אַ פּאַסטקע,
 און אונדז אַהיים גענומען. מיין טאַטע וואָס האָט שוין דאָן געהאַט באַרייזט אַ סך לעבן-
 דער, נאָר וואָס געהאַט צוריק געקומען פּון אַמעריקע, האָט שוין דאָן פאַרשטאַנען אַז
 דאָס איז אַן ערנסטער ענין און זיך אונטערגעגעבן.
 מיט דעם האָט זיך געענדיקט מיין לערנען אין דער ישיבה. דעם זעלביקן יאָר
 איז מיין טאַטע אַוועק פּון דער לעבעדיקער וועלט.

דאָס האָט מיך איבערצייגט אַז אַ מענטש דאַרף קעמפּן פאַר זיין רעכט און
 איבערצייגונגען און איך טו דאָס מיין גאַנץ לעבן. איך ברענג דעם עפיזאָד צו ווייזן
 אַז פּון מיינע קינדערישע יאָרן אָן האָב איך זיך ניט באַהאַלטן אונטער פרעמדע נעמען,
 נאָר דרייסט געקעמפט אפילו אַז מיר איז אויסגעקומען צו לייזן.

אין יתומים הויז

איך בין זייער יונג פאַריתומט געוואָרן. איך און מיין יונגער ברודער זיינען אַ צייט געווען אין דר. יאַנוש קאַרטשאַקס יתומים הויז. מיר האָבן דאָרטן קיינע יידישע דערציאונג ניט געקראָגן. יעדעס קינד וואָס איז דאָרטן דערצויגן געוואָרן האָט זיך גרינטלעך אַסימילירט. מיין יינגערער ברודער האָט קיין מאָל ניט געקענט צוריק גע-ווינען דעם יידישן גלייכגעוויכט. ער רעדט יידיש בלויז דערפֿאַר וואָס די משפּחה איז אַ יידיש רעדענדע, אָבער ער קען ניט שרייבן אָדער ליינען יידיש. דאָס יתומים הויז איז געווען די פּאַבריק פון אַסימילאַציע. למען האמת מוז דאָ געזאָגט ווערן אַז דר. יאַנוש קאַרטשאַק איז געווען אַ זעלטענער מענטש, אַ גרויסער פּערזענלעכקייט, אַ גרוי-סער דאָקטאָר, אַ פיינער שרייבער פון קינדער דערציילונגען, אַ מענטש מיט אַ גוט האַרץ. ער האָט זיין גאַנץ האַרץ און נשמה אַוועקגעשענקט די קליינע אַרעמע יתומים. ער איז אויך געווען דער גרעסטער אַסימילאַטאָר וואָס איך האָב ווען ס'איז באַגעגענט אין מיין לעבן. די אַלע ביכער און ביאָגראַפיעס וואָס זיינען אָנגעשריבן געוואָרן וועגן יאַנוש קאַרטשאַק אין אַמעריקע זיינען ווייט פון אמת.

יאָנוש קאַרטשאַק

דר. (הענריק גאַלדשמיט)

נעווען אַ קרבן פון די נאַצי-רוצ'ים, איז געגאַנגען אויף קידוש השם צוזאַמען מיט די קינדער פון זיין יתומים הויז, וואָס האָט זיך געפונען אויף קראַכמאַלנע גאַס אין וואַרשע.

איך בין אַוועק זיך געזעגענען מיט דר. קאַרטשאַק ווען איך האָב פאַרלאָזט פּוילן, האָט ער מיך צוגערעדט אַז איך זאָל בלייבן אין פּוילן און ווערן אַ סאַלדאַט אין

דער פוילישער אַרמיי. ער איז געווען אַ פוילישער פּאַטריאָט. ווען איך בין געקומען קיין דייטשלאַנד, האָב איך דערפילט אַ דאַרשט נאָך יידיש און יידישן וויסן, און זיך אָנגעהויבן צו לערנען, און אָנזאָגען די פאַרלויבענע צייט. ביז היינט צו טאָג לערן איך, איך גיב אַוועק יעדער מינוט פון מיין פרייער צייט צו שטודירן און זיך פאַרטיפן אין יידישן וויסן. איך בין ניט צופרידן מיט מיינע דערגרייכונגען, אָבער איך האָב געמאַכט גרויסן פּראָגרעס. ווען איך האָב אָנגעשריבן מיין ביכל „אינער פון פּאַלק האָט דאָס וואָרט“ האָט די מסור'טע גערופן מיין ווייב און איר געזאָגט בזה הלשון: „שיינדל, מיר קענסטו זאָגען ווער האָט דאָס ביכל אָנגעשריבן פאַר דיין מאָן“. איר איז גאַרניט אָנגעשטאַנען אַז איר ברודער זאָל קענען אָנשריבן אַ בוך.

דער פּראָגרעסיווער שפּאַן האָט שוין דאָן געפרובירט פאַרוואַרפן אַרום מיר דעם מוסרישן נעץ און שוין דאָן געזוכט אויסצוטראַכטן אַ בלבול אויף מיר. זי האָט זיך ניט גערעכנט מיט די פּאַקטן, אַז איך האָב שוין דאָן געהאַט אָנגעשריבן צענדליקער אַרטיקלן איבער יידישע פּראָגען און פּראַבלעמען, רעדאַקטירט זשורנאַלן פאַר דער יידי-שער שול און לאַנדסלייט, געווען אינער פון די רעדאַקטאָרן פון דעם מאָנטלעכן זשור-נאַל „לאַנדסלייט“, געווען איר פאַרוואַלטער, אין דער יידישער פרעסע זיינען דערשינען מיינע אַרטיקלן, געהאַלטן לעקציעס פאַר מאַסן מענטשן, אָבער פאַר מוסרים איז דאָס אַלץ בלאַטע.

איך בין אויפגעוואַקסן אין אַרעמקייט און נויט. איך האָב פאַר יעדער מינוט צו קענען לעבן געמוזט אָנפירן אַ שווערן קאַמף, פון קינדערהייט אָן ביז היינט צוטאָג האַלט איך אין איין קעמפן. מיין גאַנץ לעבן איז אַ קנויל פון איין גרויסן קאַמף, דערפאַר קעמף איך קעגן אומגערעכטיקייטן.

צו צוועלף יאָר האָב איך שוין געאַרבעט און פאַרוזוכט דעם טעם פון ווערן עקספּלאַטירט. מיין געלעגער איז באַשטאַנען פון צוויי שטולן מיט אַ שעניק שטרוי. מיין האַנט איז געווען דאָס קישן און מיין רעקל איז געווען מיין קאַלדערע, ניט געגעסן צו דער זאַט, געטראַגען דאָס פּאַמעשאַף, געשיילט קאַרטאַפּל, געשפּולט באַוועל, גע-מוזט באַדינען די באַלעבאַטים, ניט געהאַט קיין פרייע מינוט. איך בין געווען אַ שקלאַף 24 שעה אַ מעת לעת פאַר בלויוזן ביסל עסן, דאָס האָט געלייגט דעם שטעמפל אויף מיין כאַראַקטער, און אויף מיין ווייטערדיקן גאַנג אין לעבן.

אין 1914 ווען מען האָט מאַביליזירט דאָס לאַנד פאַרן קריג איז מיין באַלעבאַס אַוועקגענומען געוואָרן אין דער אַרמיי. מיט דעם האָט זיך געענדיקט מיין באַשעפטי-קונג. איך האָב גענומען מיין שעניק און געשפּאַצירט איבער האַלב וואַרשע ביז איך האָב דערגרייכט אויף געישע גאַס, וואו מיינע שוועסטער האָבן געוואוינט ביי יענעם אין אַ צימער. דאָס צימער איז געווען אַ קליינער, מער ווי איין בעטל האָט דאַרטן ניט געקענט שטיין, בין איך געשלאָפן צו פּוסינס פון מיינע שוועסטער. אַ שטיקל צייט שפּע-טער האָט מען פאַרגעשלאָגן אַ באַשעפטיקונג ווייט פון וואַרשע. איך האָב זיך מיט דעם באַלעבאַס באַגעגענט, וואָס האָט אויף מיר געמאַכט אַ גוטן איינדרוק. ער האָט געהאַט אַן ענלעכן אויסזען אויף מיין טאַטן. ער האָט מיך גוט באַטראַכט, מיט מיר געשמועסט, און מיר געזאָגט: אַלץ איז גוט אָבער איך בין צו יונג פאַר דער אַרבעט. דער ייד איז געווען אַן אַראַנדאַר, געהאַלטן קאַנצעסיעס ביי אַ גרויסן פּאַריץ. דער פּאַריץ איז געווען אַ „יאַסנע וועלעמאַזשנע“. דער ייד האָט געהאַלטן ביי דעם פּאַריץ אַלע סעדער און די מילכוואַרג. מיין אַרבעט האָט געדאַרפט זיין, אויפצושטיין יעדן טאָג 5 אַוייגער און היטן ווי מען מעלקט די קי, און דורך אַ צענטרעפּוגע אַפּצוטיילן די שמעטענע פון דער מילך, און די מילך אַוועק צו שטעלן פאַר קעז. איך האָב פאַרזיכערט דעם יידן אַז איך וועלט פּרובירן דאָס בעסטע אויף וויפל מיינע כוחות און פעאיקייט וועלן דאָס דערלויבן.

דער שידוך איז געשלאסן געווארן. איך האב צוגעזאגט צו פארלאזען ווארשע מאנטיק פרי, מיט דער קאלעקע קיין גריצע און דארטן וועט ער מיך אפּווארטן מיט זיין פערד און וואָגען.

איך בין בשלום אַרויסגעקומען. מיר זיינען אָנגעקומען שפעט אין אָונט אין דאָרף. אויפּמאָרגנס ווען איך בין אַרויס בין איך געוואָרן פאַרכאַפט פון דער נאַטור שיינקייט פון דעם גאַנצן אַרום, דער אַרמאַט האָט מיך ווי פאַרשכור'ט. אין איין זייט דער פּאַלוואָרק, אין דער צווייטער זייט די גרויסע סעדער מיט פּרוכטן, בימער און גלייכע שורות מיט עפל, פּלוימען און באָרן. אַנשטאַט די וואַרשעווער שטיינער האָב איך דערפילט אַ גרינער דיוואַן אונטער מייע פּיס, אַנשטאַט טראַמוויען און דער געלויף פון מענטשן בין איך אַריינגעפאַלן אין אַ וועלט פון פּערד קי שפּסן קאַזעס און הינט. דער בייט איז מיר שטאַרק געפּעלן. די מענטשן האָבן זיך אַרויסגעצייגט צו זיין וואוילע. גוטע מענטשן. זיי האָבן מיך זייער גוט באַהאַנדלט, זיי האָבן מיר אָפּגעגעבן אַ סך כבוד און אַרויסגעוויזען אַ סך צוטרוי. זיי האָבן מיך געמאַכט פילן אז איך בין אַ וויכטיקער מענטש. זיי זיינען קיין מאָל ניט געגאַנגען עסן אָן מיר, מען האָט אַ סך מאָל געדאַרפט וואַרטן אויף מיר. איך האָב שנעל איבערגענומען די תּורה, איך האָב געוואוסט מייע פליכטן און איך האָב אַריינגעלייגט מיין גאַנצע פעאיקייטן אין דער אַרבעט.

אין איין פּאַל האָב איך געפילט זייער שלעכט. דער אַנטיסעמיטיזם איז געווען זייער שטאַרק פאַרשפּרייט צווישן דאַרפישן עולם. מיין אַרבעט איז געווען צו היטן די מילך ווען די שיקסעס מעלקען די בהמות, און דאָס איבערנעמען און פאַרשרייבן וויפּל קוואַרט. איך האָב יעדן טאָג געמוזט זיין 5 אַזויגער פּרי אין שטאַל. אזוי שנעל ווי זיי האָבן מיך דערזען האָבן די שיקסעס אָנגעפאַנגען צו חוזק, געזונגען אַנטיסעמיטישע לידלעך. מען האָט געמאַכט שפּאַס פון דעם קליינעם „דזשידעק“. אַנשטאַט אַריינצור מעלקען די מילך אין די עמערס, האָבן זיי מיך באַשפּריצט מיט די מילך. איך האָב שרעקלעך געליטן פון די אַנטיסעמיטן — און געמוזט שווייגן.

איין מאָל האָט מיך אָן אַנטיסעמיטקע אַרויסגעבראַכט פון געדולד, ווען זי האָט מיך טיף באַליידיקט. איך בין געוואָרן שרעקלעך אויפּגערעגט און געכאַפט אָן עמער מיט מילך און איר דערלאַנגט איבערן קאַפּ. ס'איז געוואָרן אַ גרויסער טומל, מען האָט גערופן דעם יידן צוזאַמען מיטן „עלטסטן“, האָבן זיי איינגעשטילט דאָס „געהינטעכס“. אזוי לאַנג ווי די שיקסע איז געווען קראַנק האָב איך זיך ניט באַוויזען אין דער עפענט-לעכקייט. ווען די שיקסע האָט געפילט בעסער און צוריק געגאַנגען צו איר אַרבעט, בין איך צוזאַמען מיט מיין בעל הבית געגאַנגען אין שטאַל. דעם ערשטן טאָג האָט גע-הערשט אַ געדריקטע שטימונג. יעדער האָט אויף מיר געקוקט זייטיק, אָבער דאָס האָט געהאַלפּן. מען האָט מיך אַנדערש באַהאַנדלט. ביז איצט האָבן זיי אַרויסגעוויזען זייער האָס צו מיר, און איצט האָבן זיי מיך געהאַסט אין דער שטיל. שפעטער בין איך גע-ווען אונטער דעם איינדרוק אז זייער האָס צו מיר איז אינגאַנצן פאַרשוואונדן. נאָך דעם אינצידענט האָבן זיי מיך קיינמאַל עפענטלעך ניט באַליידיקט. איך האָב דארטן פאַרבאַכט אַ לענגערע צייט, די מענטשן האָבן מיך ליב געהאַט. איין זאך וואָס האָט אַריינגעטריבן אָן אומעט איז געווען, ווען דער פאַריץ האָט זיך באַגעגענט מיטן יידן, פלעגט דער ייד אַרונטערכאַפּן דאָס היטל זיך אַוועק קניען פאַרן פאַריץ און אים קושן די האַנט. נאָך יעדער מאָל וואָס איך האָב געזען אַזאָ ווילדע סצענע, איז מיר געוואָרן ביטער, איך האָב שרעקלעך געליטן. איינמאַל איז דער באַלעבאַס אַוועק געפאַרן קיין

גריצע אינצוקויפן זאכן פאר שבת. דער פאריץ איז צוגעפארן צום הויז און דער קוטשער האט געקנאקט מיט דער בייטש. דאס איז געווען דער געוויינלעכער רוף נאכן יידן. בין איך ארויס און דערקלערט דעם פאריץ אז דער באלעבאס איז אין שטאט. ער איז אוועק געפארן. ווען דער באלעבאס איז צוריק געקומען האב איך אים איבערגעגעבן די נייעס. ער איז גלייך אוועק זען דעם פאריץ. צוריקגעקומען איז דער ייד אן אנדערער מענטש. קיין שמייכל אויף זיין פנים. זיין פנים איז געווען איין גרויס שטיק פינצטערניש. דער חושך האט זיך געפילט אינעם גאנצן הויז. מיט 3 טעג שפעטער איז דער באלעבאס ווידער געגאנגען זען דעם פאריץ. ער איז צוריקגעקומען א פריילעכער, א גוט אויפגעלייגטער. ער האט מיך אריינגערופן אין זיין שלאף צימער. מיר דערציילט די מעשה מיטן פאריץ. ווען ער איז די לעצטע וואך געקומען צום פאריץ, האט דער פאריץ זיך זייער שטארק פאראינטערעסירט מיט מיר. ער האט זיך געפרעגט ווער איך בין און פונאנען איך קום. איך האב איך דערקלערט זאגט מיין באלעבאס, אז איר זיינט א יתום אן א טאטן און אן א מאמען. איר קומט פון ווארשע. ער וויל מיר געבן א גוטע היים. ענטפערט דער פאריץ, איך באפעל איך אים ארויסצואווארפן. ער זאל אויף מיין ערד ניט טרעטן, אזא און אזא אויסווארף. ער האט מיך באליידיקט מיט זיין רעדן צו מיר. וויפל דער באלעבאס האט זיך ניט געבעטן איז דער פאריץ געבליבן פארעקשנט. ביי מיין באלעבאס לעצטן באזוך האט ער גע'פועל'ט אז דער פאריץ זאל מיר געבן א געלעגענהייט אז איך זאל זיך אנטשולדיקן פאר אים. דערפאר בעט ער מיך אז איך זאל מארגן מיט אים צופארן צום פאריץ און פאלן צו זיינע פיס און קושן זיינע הענט און פיס און אים בעטן מחילה. מיין באלעבאס נעמט פאר מיר דעמאנסטרירן ווי אזוי איך דארף דאס טאן. איך בין געווארן שרעקלעך אין כעס און גיב א זאג צו מיין באלעבאס: ווער האט דאס געזאגט אז איך וויל זיך אנטשולדיקן פארן פאריץ. ניט איך האב אים באליידיקט און ניט איך דארף זיך אנטשולדיקן. ער האט מיך געפרעגט אויף אייך, האב איך אים דערקלערט אז איר זיינט אין שטאט. איך האב אים קיין ליגען ניט געזאגט, פאר וואס דארף איך זיך פאר אים אנטשולדיקן.

דער באלעבאס האט זיך ביי מיר גענומען בעטן מיט טרערן אין די אויגן, און איך האב געזאגט: „ניין“. דאן ענטפערט מיר דער ייד, איר וועט מער דא ניט קענען בלייבן, איך קען צוליב אייך זיך ניט איינרייסן מיטן פאריץ. „איך פאר צוריק אהיים“ איז געווען מיין ענטפער. מיט צוויי טעג שפעטער האט מיין באלעבאס מיר באצאלט פארן גאנצן יאר, מיר געגעבן א זאק מיט קארטאפל און א גרויס ברויט, קעז, א זאק פרוכט און מיך צוגעפירט קיין גריצע. פון גריצע האט ער געדונגען א פלאץ אויף א וואגען וואס פארט קיין ווארשע. ווען איך בין אנגעקומען קיין ווארשע זיינען מיינע שוועסטער געווען פאררייזט.

דורך דער גאנצער צייט וואס איך בין געווען אויפן פארם בין איך געווען אן איזאלירטער. ניט געשריבן קיין איין בריוו צו מיין משפחה, און קיין איין בריוו פון זיי ניט דערהאלטן.

א מסור'טע גייט

איך האב א סך מאָל איינגארירט די וואָס האָבן מיך פאַלש באַשולדיקט. איך האָב ניט געוואָלט אַרײַן אין קײנע וויכוחים מיט זײ, אָבער דער הײנטיקער וויכוח איז אויף מײַר אַרױפגעצױאונגען געױאַרן פֿון מוסרים און ײִדיש האַסער. איך האָב שױן ניט אײַנ־מאַל אין מײַן יונג לעבן אַדורכגעמאַכט טײַפע אױפטרײסלונגען און שרעקלעכע אױבער־לעבונגען, אָבער די מסירה האָט מיך שרעקלעך צעטרײסלט. די סיבה פֿון מײַן אױפ־טרײסלונג איז, וואָס ס'איז געקומען פֿון אַן אײגענער „שוועסטער“.

ס'זײַנען דאָ מענטשן וואָס שרײַבן אויף אַ דיפֿלאַמאַטישן לשון, נוצן אַ געפֿליגלטע שפּראַך, אָדער באַהאַלטן זיך אונטער פרעמדע נעמען. מײַר איז דאָס פרעמד און דער־ױדער. פֿאַרוואָס דאַרף איך זיך באַהאַלטן? װער קען מיך שטערן צו קעמפֿן קעגן אַסײַ־מילאַטאַרן און מוסרים. פֿאַרוואָס זאָל איך מורא האָבן צו קעמפֿן פֿאַרן לעבן פֿונעם ײִדישן לשון וואָס איז מײַר אַזױ ליב און טײַער. וואָס קומט מײַר דערפֿאַר אַז איך האַלט, אַז ײִדיש שטײט העכער מאַראַליש, װײַזאַנעריש און פֿילאַזאָפֿיש און אויף די ײִדישע יסודות הענגט אָפּ דער ײִדישער קיום.

צו פֿסיכאָנאָליזירן די מסור'טע איז פֿאַר אַ פשוטן מענטשן אוממעגלעך, דאָס מוז מען לאָזען צו עקספּערטן. די מסירה האָט גענומען שװער דרוק, װי אַ שװערער משא. ספּעציעל האָט דאָס שרעקלעך געױירקט אויף מײַן פֿרײַנט אַן געלערענטן דיכטער מעינקע קאַץ. ער האָט פֿאַרלירן 8 פונט פֿאַר ערגעניש וואָס איך װער אומשולדיק באַ־שולדיקט אין מסירה.

װער װאַלט זיך געקענט פֿאַרשטעלן אין דער מענטשלעכע פֿאַנטאַזיע אַז אַ „שוועסטער“ וואָס איז געבוירן געױאַרן בײַ די זעלבע טאַטע־מאַמע, געגעסן בײַ אײַן טיש, געשלאָפֿן אונטער אײַן דאַך, זיך געשפּילט צוזאַמען אַלס קינדער זאָל אױסװאַקסן אַ מסור'טע. אפשר זאָל איך דאָס צושרײַבן צו דער הײנטיקער צעקרומטער צײַט װאוּ מײַר לעבן. װעמען האָט געקענט אײַנפֿאַלן צו טראַכטן אָדער חלומען אַז אַזאַ זאַך איז מעג־לעך אין מײַן משפּחה, אַז מענטשן וואָס באַטראַכטן זיך פֿאַר פֿראַגרעסיווע זאָלן אַזױ נידעריק זינקען. איר װאַלט געדאַרפט זען װי די צעיושעטע מסור'טע האָט זיך געװאַרפֿן אויף איר קרבֿן. די מסור'טע האָט ברייט צעעפענט איר מויל װי אַ שפּײַענדיקן װאולקאַן און קען זיך ניט אײַנשטײלען. איך מוז זיך מודה זײַן אַז זײַט דעם אומגליק האָט מיך געטראַפֿן קען איך ניט עסן, שלאָפֿן אָדער לײענען. די מעשה מאַטערט מיך ענדלאָ און אַן אױפֿפהער. איך זוך אײַן ענטפֿער: פֿאַרוואָס? פֿאַרוואָס? פֿאַרוואָס אַזאַ פֿלעק אויף דער משפּחה? פֿאַרוואָס קומט די משפּחה אַזאַ שאַנדע? איך װאַלט איר אָנגעטאַן אַ גלאַק אױפֿן האַלדן, זאָלן מענטשן דערהערן פֿון דערוױטנס אַז אַ מסור'טע גײַט, אַז זײ זאָלן זיך קענען אָפּקערן פֿון איר מיט עקעל. איך װאַלט געמאַכט זיכער אַז די שכנים זאָלן װיסן אַז דזשעני שילער פֿון 2264 — 80 גאַס ברוקלין איז אַ מסור'טע.

איך ברענג די טרױערדיקע געשיכטע פֿאַר דער עפענטלעכקײַט. איך װיל אַז די מסור'טע געשפּענטט זאָל הענגען אױבער די קעפֿ פֿון די וואָס האָבן דאָס מעגלעך גע־מאַכט. איך װיל אַװעקלייגן דעם ממזר בײַ דער שװעל פֿון די אַסײַמילאַטאַרן און פֿלענער מאַכער, לעבן די וואָס האָבן געשאַפֿן דעם האַנטענטישן מאַראַל, אַז ימך מסרן איז אַ

פארברעכן, אבער יענעם איז א מצווה, די וואָס האָבן געשאַפֿן דעם פּסיכאָן ביי די אומקולטורעלע מענטשן אַז מסירה איז אַ מיטל צו דערגרייכן דעם ציל.

אַזוי ווי מיין שוועסטער האָט מיך איבער גוואָלד אַוועקגעזעצט אויף דער באַ- שולדיקונגס באַנק, האָב איך אַ רעכט אַלס אַ באַשולדיקטער אַרויסצוברענגען אין דער עפענטלעכקייט בלויז אַ קליינעם טייל פֿון די פּאַקטן וואָס איז ביי מיר פּאַרצייכנט אין מיין טאָג בוך צו ווייזן אַז די מסור'טע איז ניט קיין באַגלויבטער און אויף אירע רייד קען מען זיך ניט פּאַרלאָזן. מיין „שוועסטער“ האָט געצויגן די שווערד מיט צוועק מיך אומצוברענגען געזעלשאַפטלעך. זי האָט ניט געלייענט דעם פּסוק אין דער תּורה: „אל יתהלל חיגר כּמפתח“ — זאָל זיך ניט באַרימען דער וואָס נעמט אַרויס די שווערד פֿון שיידל, נאָר דער וואָס לייגט אַריין די שווערד. קהלת האָט געזאָגט: „טובּ לשמוע גערת חכּם מאיש שומע שיר כּסילים“ — בעסער צו הערן דאָס געשריי פֿון די חכמים, איידער דאָס געזאָנג פֿון — מוסרים — נאַראַנים. שוין אין דעם געראַנגל צווישן העלעניזם און יידנטום האָבן יידישע מוסרים געשפּילט די זעלבע ראַלע וואָס מיין „שוועסטער“. ווער קען מיר אַנווייזן די מחיצה צווישן דער מאַראַל פֿון דעם דייטשן פּאַרטיליקער, און די גרויזאַמסטע אינסטינקטן פֿון מיין לייבלעכער „שוועסטער“ וואָס האָט מיט איר מסירה געזוכט מיך צו פּאַרניכטן. אַזוי ווי מיין „שוועסטער“ האָט מיך איבער גוואָלד אַוועקגע- זעצט אויף דער באַשולדיקונגס באַנק, האָב איך אַ רעכט לויט אַלע געזעצן דאָס רעכט, זיך צו גריבלען אין איר פּאַרגאַנגענהייט. זאָלן די ליינער ביי זיך באַשליסן, אויב אַ מענטש וועלכער איז פעאיק אַפּצוטאָן אַזוינע אוממענטשלעכקייטן קענען אפילו ווערן אַ מסור'טע קעגן אַן אייגענעם ברודער, קען מען גלויבן.

טרפות

איך וויל דאָ דערציילן אַ שטיקל מיסיאָנערישע אַרבעט פון מיין „שוועסטער“ אין 1945. צוליב דעם געזונט פון מיין קינד בין איך געווען געצוואונגען צו שיקן מיין ווייב מיט די קינדער אין די ווייסע בערג. ווען מיין ווייב איז דאָרטן אָנגעקומען איז דאָרטן געווען מיין „שוועסטער“. זי האָט געזאָגט מיין ווייב אַזוי ווי זי האָט זיך נאָך ניט איינגעשטעלט וועט זי איר פאַרזאָרגען מיט אַ הון. זי ווייסט אַז מיין ווייב עסט ניט קיין טרפות. מיר פלעגן ניט עסן ביי איר צוליב דעם וואָס ביי איר איז ניט כשר. גייט זי אַוועק און קויפט איר אַ טרפה'נע הון. מיין ווייב האָט איר כשר געמאַכט אָפגעקאַכט און דאָס געגעסן. ניט האָבענדיק צופיל צוטרוי צו איר האָט איר מיין ווייב געפרעגט, ווען קומט דער מאָן נאָך אַמאָל מיט די הינער און ווי איז דעם מאָנס נאָמען? מיין ווייב איז אַוועק באַגעגענען דעם מאָן, אים געטראָפן. מיין ווייב פּרעגט אים צו זיינע הינער זיינען כשר'ע. ענטפערט ער איר, זיי זיינען גוטע, פּרישע, אָבער ניט כשר. ווען מיין ווייב האָט דאָס דערהערט האָט זי גענומען ברעכן און איז שרעקלעך קראַנק געוואָרן. מיין שוועסטער האָט זיך פאַרענטפערט אַז זי האָט איר געוואַלט איבערצייגן אַז מען קען פון דעם ניט שטאַרבן. מיין ווייב איז געווען ברוגז מיט איר פאַר יאָרן.

אין יאָר 1940 איז מיט דער לעצטער שיף וואָס איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע, איז געקומען די איין איינציקע מומע וואָס איז געבליבן לעבן פון מיין מאַמעס צד. מיין „שוועסטער“ האָט באַשלאָסן צו געבן איר אַהיים. זי האָט צוגעזאָגט אַז זי וועט אַרייננעמען צווייערליי געפעס און וועט האַלטן אַ כשר'ע הויז. מיט דעם האָט מיין שוועסטער גע- וואַלט צוריקצאָלן די מומע אַן אַלטן חוב. אין אייראָפּע ווען מיר זיינען יונג פאַר'יתומ'ט געוואָרן האָט מיין שוועסטער פאַרבראַכט אַ סך צייט ביי דער מומע.

מיט אַ צייט שפּעטער ווער איך געוואָר אַז די מומע פילט ניט גוט. בין איך אַוועק צו דער מומען, זי געטראָפן אין בעט פאַרטרויערט. „מומע וואָס מאַכסטו?“ וואָס איז דערמער מיט דיר?“ הערש, ענטפערט מיר מיין מומע, ס'איז ניט גוט, איך ווייס ניט וואָס מען טוט. איך בין ניט קראַנק חלילה, איך האָב בלוזי ניט קיין כוח. אפשר זאָל מען רופן אַ דאָקטאָר. „גיי מיין קינד דאָס וועט ניט העלפן“. פאַרוואָס ניט? „דערפאַר וואָס דאָס איז אַזאַ קרענק וואָס אַ דאָקטאָר קען ניט העלפן“. דערצייל מיר, אפשר קען איך עפעס העלפן. זי איז געוואָרן זייער טרויעריק און געטראַכט עטלעכע מינוטן און גע- שוויגן. איך האָב געקענט לייענען פון איר פנים אַז זי לעבט איבער עפעס שרעקלעכעס וואָס זי היט זיך דאָס ניט אַרויסצוברענגען אויף אירע ליפן. דערצייל מומע, דו ווייסט אַז איך בין גרייט צו טאָן אַלץ אין מיינע כוחות דיר צו העלפן.

מיין קינד, אויב דו ווילסט מיר העלפן נעם מיך אַרויס פון דאָ. איך קען ניט פאַרנעמען דאָס עסן, איך ווייס אַז דזשעני גיט מיר טרפות צו עסן. זי פרובירט פאַר- שטעלען מיט אינטן, אָבער איך פאַרליר מיינע כוחות.

מומע האָב איך געענטפערט, זיי גרייט מאַרגן אַונט, איך וועל דאָ זיין און וועל דיך אַהיים נעמען צו מיר. איך האָב געהאַט אַ סך שוועריקייטן מיט דער טראַנספּאָרטאַציע. דאָס איז געווען אין דער צייט פון דער קריג. איך האָב איר בשלום געבראַכט אַהיים, און איר געשטעלט אויף די פיס אַזוי אַז זי איז פון מיין הויז אַוועק צו איר זון קיין שיקאַגאָ. זי איז דאָרטן דאָ ביז היינט צוטאָג. — ביז אַ הונדערט און צוואַנציק יאָר.

דער בריוו איז א טייל פון מיין פּערזענלעכן אינטימען טאָג בוך. דער טאָג בוך באַשטייט אין אַ פּאַרעם פון בריוו.

די מענטשן וואָס איך שרייב וועגן זיי האָבן קיין מאָל די בריוו ניט געזען. אין אויסנאָם פּאַל שיק איך צו אַ דופּליקאַט פון אַזאַ בריוו. איך באַטראַכט דאָס ווי מיינס אָן אייגענעם, אינטימען מענטשלעכן דאָקומענט.

איך פּאַרעפּנטלעך דאָ אייניקע בריוו. דאָס וועט געבן אַ געלעגעהייט אַרייַן צוקוקן אין דער נשמה פון די מענטשן און זייער פּריוואַטן לעבן.

איר וועט קענען אין שטילע מינוטן פון טראַכטן באַשליסן ווער שטייט נידעריקער די מענטשן אָדער די חיה. דורך די בריוו וועט דער לייענער זיך קענען באַקענען מיט מיין אני מאמין, מיט מיין אַרט דענקען און גלויבן.

בראָנס, ניו יאָרק יולי דעם 28טן, 1952.

מיין טייערע שוועסטער ציפּע (דזשעני) און יאַנקל (דזשעק)!!

וואָס מאַכט איר? און ווי פילט איר? און וואָס מאַכט די משפּחה?

איר וועט זיך אַוואַדי וואונדערן, וואָס פּלוצלונג אַ בריוו, ווען איך שרייב אַזוי

זעלטן צו איך. ווי איר ווייסט איז שיינדל מיט רבקה אין די וויסע בערג, איך בין

אַליין אין הויז. איך קען זיך ניט באַפּרייען פון דעם אינדרוק וואָס עס האָט אויף מיר

געמאַכט די מעשה וואָס שיינדל האָט מיר דערציילט. הערש, זאָגט מיר שיינדל: „ווען

איך האָב גערופן דיין שוועסטער ציפּע און איר פּאַרבעטן צום מאַלצייט וואָס איך האָב

געמאַכט לכּבּוד די קאַליפּאַרניע געסט רבקה און איררווינגען, האָט מיר דיין שוועסטער

דערקלערט אַז איך וועל קומען איך וועל ביי דיר ניט עסן. אַזוי ווי דו עסט ניט ביי

מיר וועל איך ביי דיר ניט עסן.“ פאַר מיר איז די דערקלערונג געווען אינטערעסאַנט און

כאַראַקטעריסטיש פאַר מיין שוועסטער. אמת איך בין געווען גלייכגילטיק צו וועלן זיי יא

אָדער ניט עסן, אָבער שיינדל האָט זיך געפילט געקערענט און זי האָט מיט רעכט

גע'טענה'ט: „דיין שוועסטער באַשטראַפט מיך פאַר ניט וועלן עסן קיין טרופּות.“ דער גוי

האָט געקענט עסן אומעטום, דער ייד האָט נאָר געקענט עסן ביי יידן. היינט קען אפילו

אַ ברודער ניט עסן ביי זיין אייגענע שוועסטער. אַמאָל איז שוועסטער, ברודער און מש-

פּחה געווען דער סימבאָל פון אחדות. היינט ליגט דער אחדות אין טרופּות. הייסט דאָס

אַז אונטער דער אַרדענונג וואָס איר ווילט שאַפן וועט יעדער מענטש מוזן עסן טרופּות?

פּונקט ווי די בהמות עסן אַלע גראַזן, אַז ניט וועט איר באַשטראַפט ווערן. פאַר וואָס

האָט מען געברענט די יידן אין שפּאַניע? ווייל זיי זיינען געווען יידן! פאַרוואָס האָט

היטלער פּאַרניכטעט 6 מיליאָן יידן? ווייל זיי זיינען געווען יידן, האָבן געוואַלט זיך אויס-

לעבן אַלס יידן. האָבן די יידן עפּעס שלעכטס געטאָן? וואָס פאַר אַ שלעכטס טו איך

ווען איך וויל אָנהאַלטן געוויסע יידישע טראַדיציעס, דאַרף מען מיך דערפאַר באַשטראַפן? ...

איך פאַרשטיי אַז איר פאַרדאַמט דעם סמיט-אַקט וואָס שיקט אומשולדיקע מענטשן אין

תּפּיסה. דאָס איז אַ געדאַנקען קאַנטראַל איבער דעם מענטשלעכן געדאַנק און פּרינציפּן.

מען משפּט געדאַנקען און ביכער. די וויסטע רעאַקציע און די מלחמה היסטעריע האָט

דאָס מעגלעך געמאַכט. אָבער פאַרגעסט ניט אַז איר האַנדלט ניט בעסער ווי די רעאַקציע.

איר האָט מיך באַשטראַפט אָן אַ משפּט, און מיך באַשטראַפט פאַר מיינע געדאַנקען און

פּרינציפּן, און איר האָט פאַר'משפּט דעם תּנ"ך. פאַרגעסט ניט אַז כּשרות איז אַ סך עלטער

ווי דער קאַמוניזם. איך ווייס ניט צו איר ווייסט, אַז ווען אונדזער טאַטע איז געווען אין

אַמעריקע איז ער דאָ קראַנק געוואָרן דערפאַר ווייל ער האָט געאַרבעט שווער און ניט

געהאַט וואו אַ כּשרן מאַלצייט אָפּצוּעסן. ביי מיר געפינט זיך צוויי בריוו וואָס דער טאַטע

האָט געשריבן פֿון אַמעריקע ווי ער האָט אויסגעגאַסן זיין ביטער אָנגעווייטיקט האַרץ קעגן דער גויישער אַמעריקע. ער האָט אויך דערקלערט אַז אַזוי לאַנג ווי ער וועט לעבן וועלן זיינע קינדער ניט פֿאַרן קיין אַמעריקע. ערשט נאָך זיין טויט איז אהרן אַוועק קיין אַמעריקע. פֿאַר 45 יאָר האָב איך מיט זיך מיט געפירט די בריוו, זיי אָפּגעהיט ווי די אויגן אין קאַפּ. דאָס איז דאָס איינציקע ירושה וואָס איז מיר געבליבן פֿון מיין יונג פֿאַרשטאַר-בענעם טאַטן. האָט איר אַפּשר אַ טראַכט געטאַן מיט דעם וואָס איך האָלט אָן געוויסע יידישע טראַדיציעס. היט איך אָן דעם טאַטנס אַנדענק און פֿיבער אַדורך זיינע ליידן וואָס ער האָט געליטן אין אַמעריקע. איך ווייס ווי שווער עס איז אין אַמעריקע אָנצוהאַלטן כשרות. אויב איך בין וויליק צו ליידן איז דאָס אַ קליינע שטראַף? דאַרף מיך נאָך אַ שוועסטער אויך באַשטראַפֿן?

אַ בחור וואָס לערנט זיך פֿאַר אַ דאָקטאָר, האָט אויסגענומען רבקהן און איר געוואָלט נעמען אין אַ גויישן רעסטאָראַנט, און רבקה האָט אים דערקלערט אַז זי עסט ניט קיין טרפות, איז ער צוגעשטאַנען צו איר אַז זי מוז יאָ עסן. ווען ער האָט ניט גע-קענט אויספירן, האָט ער איר געהאַלטן אַ דאָקטערישע לעקציע ווי געזונט עס איז פֿאַרן קערפער צו עסן חזיר. זי האָט אים געלאָזט אין גאַס און איז אַוועק אַהיים. דאַרף מען איר דערפֿאַר באַשטראַפֿן? דער בחור דער צוקונפטיקער דאָקטאָר ווייסט נעבעך ניט אַז ער איז אַ שווערער חולה. זיין חולאת באַשטייט וואָס ער האָט אַ פֿאַרדאַרבענע נשמה אָן אַ טראַפֿן טאַלעראַנץ צו יענעם געפילן און פֿרינציפּן. די טראַגישע זייט פֿון דער מעשה איז, וואָס דער בחור איז געבוירן און דערצויגן געוואָרן ביי פּוילישע יידישע עלטערן. אין דער אַלטער היים זיינען זייערע משפּחות פֿאַררעכנט געוואָרן פֿאַר ערלעכע, געלערנטע, גוט יחוסידיקע יידישע יידן. דאָ איז אַמעריקע הייבט דער בחור ניט אָן צו וויסן פֿון קיין יידישקייט. רעדט אַ ביסל יידיש, האָט אָבער קיין געפיל צום יידישן וואָרט. די יידישע קולטור און ליטעראַטור איז אים פֿרעמד און ווייסט אַזוי פיל וועגן יידישקייט און יידישע טראַדיציעס, ווי איך ווייס וואָס עס טוט זיך איצט אויפן נאַרד פֿאַל. דאָס שפּיגלט אָפּ דאָס צעקרוםטע אַמעריקאַנער יידיש לעבן.

איך וויל אַז איר זאָלט וויסן פֿונאַנען נעמט זיך מיינע סימפּאַטיעס פֿאַר קאַמור-ניזם. באַלד נאָך רוסישער רעוואַלוציע איז טראַצקי געקומען קיין וואַרשע אונטערשרייבן דעם ברעסק-ליטאַווסקער אָפּמאַך. טויזנטער מענטשן זיינען געשטאַנען אין די גאַסן, גע-וואָלט זען טראַצקי. איך בין געווען איינער פֿון די מאַסן יידן. ווען איך האָב געזען טראַצקי האָב איך דאָן געטראַכט, אין אַ לאַנד וואו אַ ייד קען זיין אַ קריגס-מיניסטער און פֿאַרטעטן אַזאַ גרויס לאַנד, אַזאַ מדינה איז אַ גוטע און דאַרף קריגן יעדען יידנס שטי-צע. דאָס איז געווען ביי מיר דער סימבאָל פֿון דעם יידנס פֿרייהייט. איך האָב אין דעם דערזען דעם יידנס המשך און זיין קיום אַלס ייד איז געזיכערט. ווען איך האָב זיך באַקענט מיט סטאַלינס דעקלאַראַציע וועגן מינאַריטעטן האָט דאָס מיך נאָך שטאַרקער צוגעצויגן און צוגעבונדן צום קאַמוניזם. איך האָב דאָס אָנגענומען מיט אָפּענע אויגן און מיט אַן אָפּן האַרץ. אַלס ייד האָט זיך פֿאַר מיר אַנטפלעקט ברייטע יידישע האַרצאָנטן פֿון גייס-טיקע יידישע אַנטוויקלונג אונטער דער סאָוועטישער אָרדענונג. איך בין געווען זיכער אַז עס קומט אַ נייע גאַלדענע עפּאָכע פֿאַרן יידישן פֿאַלק. איך האָב אָנגעשריבן אַ סך אַרטיקלן און געלויבט דעם סאָוועטישן פֿאַרבאַנד פֿאַר איר שטעלונג צום יידן און צו מינאַריטעטן בכלל.

איצט שטיי איך א פארשעמטער, אנטוישטער. איך האב פארלוירן דעם באָדן אונטער מייע פיס. איך שעם זיך מיינע שונאים צו קוקן אין די אויגן. אין סאָוועטן פארבאָנד איז מער ניטאָ קיין יידיש קאלעקטיווער לעבן. קיין יידישע פרעסע, קיינע יידישע ביכער. מיינט דאָס ניט קיין אַרױפגעצױאונגענע אַסימילאַציע?! איך בין געווען אַינ-טער דעם איינדרוק אַז די רעוואָלוציע איז געמאַכט געוואָרן צו סאַציאַליזירן די פראַדוק-ציע און אַפצושאַפן עקספּלאַטאַציע פון מענטש דורך מענטש. אָבער ניט צו אַסימילירן פעלקער, צו פאַרמאַכן דאָס מויל פון די יידישע שרייבער און דערשטיקן דאָס יידישע וואָרט. זייט אַזוי גוט, דערקלערט מיר, וואָס פאַר אַ ראַלע קען שפּילן אַזאַ ייד ווי איך אין אַ קאַמוניסטישער געזעלשאַפט? ווען איך בין קעגן אַסימילאַציע, איך וויל זיך אויסלעבן אויף דער יידישער שפראַך און קולטור, איך וויל לייענען יידישע צייטונגען און יידישע ביי-כער. און נאָך עפעס: אַלס ייד טוט מיר שרעקלעך וויי, וואָס דער סאָוועטן פאַרבאַנד זוכט אַפצומעקן פון דעם יידישן מוח די אַלע צרות, פאַגראַמען און בלוט פאַרגיסונג פון דעם רוצח באַגדאַן כמעלניצקי. באַגדאַן כמעלניצקי איז אין זיין צייט געווען ניט ערגער ווי דער מערדער פון 6 מיליאָן יידן — היטלער. אין דעם יאָר 1648 ווען באַגדאַן כמעלניצקי'ס האַרדעס האָבן אויפגעטרייסלט דעם פונדאַמענט פון דעם יידישן לעבן פון פוילן און ליטע, הרוב געמאַכט די יידישע קהלות, וואָס איז באַוואוסט אין דער יידישער געשיכטע ת"ח, אָבער דער סאָוועטן פאַרבאַנד רעכנט זיך ניט מיט די געפילן פון דעם יידישן פּאָלק. דער מערדער פון דעם יידישן פּאָלק דער פאַגראַמטשיק, ווערט ביי דעם סאָוועטן פאַרבאַנד פאַראייביקט אַלס נאַציאָנאַלער העלד. מען שטעלט אים דענקמעלער, מעדאַלן מיט דעם רוצח'ס פרצוף ווערט צוגעטיילט צו מענטשן וואָס צייכענען זיך אויס אין סאָוועטן פאַרבאַנד.

אַ סך מאָל ווען איך הער אייך רעדן איז פונקט ווי איך וואָלט געלייענט דעם עדיטאָריעל אין דער „מאַרגן פרייהייט“. איר דאַרפט אַ סך ניט טראַכטן, מען טראַכט שוין פאַר אייך. איך קען זיך ניט פאַרלאָזען אויף קיינעם, דערפאַר מוז איך טראַכטן זעלבסטשטענדיק און זיך לערנען ווי אַזוי צו טראַכטן. ווייזט אויס אַז די וואָס גלויבן אין קאַמוניזם בלינדערהייט, ווירקט אויף זיי דער קאַמוניזם אַזוי שטאַרק, אַז זיי פאַר-לירן די פעאיקייט צו דענקען זעלבסטשטענדיק. די מענטשן ווערן פאַרוואַנדלט אין מענטשן אָן וואָרצלן, אָן אַ לאַנד, און געהערן ניט צו קיין פּאָלק און פאַרמאַגן ניט קיינע טראַדיציעס. זייט די צייטן פון דעם משכיל משה מענדעלסאָן וואָס האָט אַריינגע-בראַכט אַ גרויסן חורבן אינעם יידישן לעבן, האָבן אַלע קינדער פון די משכילים זיך אויסגע'שמד. דאָס איז געווען דער לעצטער אַקט פון פאַרשווינדונג אַלס יידן.

אויב איר קענט ניט פאַרשטיין אונטער אַזוינע אומשטענדן מוז דער ייד אין סאָ-וועטן פאַרבאַנד פאַרלירן זיין יידישן שטאַנדעאָפטיקייט און זיין מאַראַלישער פעסטקייט. עס הערט אויף צו זיין אַ יידיש קאלעקטיווער לעבן וואָס מיינט אַסימילאַציע. איז אַ שונא פון דעם יידישן פּאָלק, פון זיין שפראַך און קולטור.

דאס וואָס איך האָב זיך פאַרגעשטעלט אַז אונטער קאָמוניזם וועט דער יחיד ווערן רעספּעקטירט אַלס מענטש, און וועגן דעם יחיד'ס צוקונפטיקן מענטשלעכן לעבן — איז ניט מער ווי אַ ווייטע פּאַנטאָזיע. די וואָס ווילן אויסוואַרצלן טראַדיציעס, די ווילן אַפּווישן דאָס אייגענאַרטיקע כאַראַקטער פון דעם ייִדישן פּאָלק. אַפּשאַפּן טראַדיציעס האָט אויפֿ־ געהאַלטן דעם עקזיסטענץ פון דעם ייִדישן פּאָלק. אַפּשאַפּן טראַדיציעס מיינט באַרויבן דאָס פּאָלק פון זיין אַריגינאַליטעט און אייגענאַרטיקייט, און אַפּמַעקן זיין גייסטיק ייִדיש פּנים. אַלס ייד דאַרף די ייִדישע אייגענאַרטיקייט זיין פאַרבונדן מיט אַלע אייערע טעטי־ קייטן. דער ייד אַלס אַ טייל פונעם ייִדישן פּאָלק מוז מיט זיין באַוואוסטזיין מאַכן זיין פּאָלק אומשטערבלעך און געזיכערט פון אונטערגאַנג. דער ייד איז דער פאַרבינדונגס שטור צווישן אונדז און די פּריערדיקע דורות און די בריק פאַר דער וויטערדיקער צו־ קונפּט. אַ ייד וואָס טראַכט ניט אין די טערמינען, מיינט אַז ער לעבט זיך אויס האַרמאָניש מיט זיין אייגענער פּוסטיקייט. יא, איר האָט אַ טייל פון אייער לעבן פאַרגעסן און אייער פּאָלק. איר זייט פאַרכאַפט פון פּרעמדע אידייען, אייערע משפּטים ליגט אַ טיפּער תּהום. איר טראַכט וועגן דער גאַנצער וועלט, און וועגן אַלע פעלקער, איר פאַרזעט אַבער אַ קליין פינטאַלע אויפן יוניווערז, — דאָס ייִדישע אינדזל — דאָס ייִדישע פּאָלק.

ס'איז שווער אויסצורעכענען דעם גאַנג פון דער געשיכטע, ס'איז אַבער נאָך שווערער אויסצורעכענען די קליינע מענטשלעך וואָס לעבן אין זייער ענג וועלט. מענטשן מיט קליינע השגה'לעך, מיט ווינציק וויסן, וואָס דענקען אַז זיי איז באַשערט זייער אומוויסענהייט אַרױפּצוצווינגען אויף אַנדערע.

דער גריכישער פּילאָזאָף דיאָגענעס וואָס האָט געלעבט דריי הונדערט יאָר פאַר דער קריסטלעכער צייט רעכענונג, האָט זיך אַוועקגעלאָזט אין מיטן טאַג אין די גאַסן מיט אַ לאַמפּ זוכן אַ מענטשן. שוין אין יענער צייט איז געווען שווער צו גע־ פינען אַ מענטשן. עס קומט מיר אויפן געדאַנק אַז דער היינטיקער מענטש איז אַ סך ערגער ווי די חיות. די חיה אַטאַקירט אַ מענטשן ווען זי איז הונגעריק, דער מענטש טוט דאָס ווען ער איז זאַט. ס'האַט אַמאָל געשריבן אַ רוסישער שרייבער: וואָס מער איר באַקען זיך מיטן מענטשן, אַלץ בעסער גלייך איר דעם הונט — וואָס מער איר באַ־ קען זיך מיט אַזוינע פּראַגרעסיווע יידן, אַלץ מער קריג איר פיינט דאָס וואָרט „פּראָ־ גרעסיוו“. דער היינטיקער מענטש איז ווי אַ גראַשענדיק ליכטל, ניט ער גיט ליכט און ניט עס גיט וואַרימקייט. אויב מען וויל ליכט און וואַרימקייט מוז מען האָבן די גרויסע האַרציקע זון. אַ סך מענטשן האָבן ניט געקענט פאַרשטיין פאַרוואָס האָט גאָט געדאַרפט געבן די חכמה צו די חכמים, וואָלט דען ניט בעסער געווען ווען ער גיט די חכמה צו די נאַראַנים? דער ענטפּער איז, די נאַראַנים וואָלטן ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט דער חכמה, זיי וואָלטן דאָס פאַרטאַכעלוועט אויף נאַרישע און פּוסטע זאַכן.

יא, איר דער'הרב'עט אַ גרויסע אידייע, מיר פאַרלירן אונדזער ייִדישקייט, דאָס ייִדישע פּנים אויף נאַרישן פאַרשווענדערישן אופן. מיר זיינען געוואוינט צו ליינענען וועגן קאַטוילישע מיסיאָנערן וואָס זוכן צו כאַפּן ייִדישע נשמות. היינט זען מיר פּראָ־ גרעסיווע מיסיאָנערן וואָס זוכן ייִדישע נשמות פאַר טרפות. נעמט דעם מאַראַל פון די

יידישע נביאים און זייער יושר וואָס זיי האָבן געפריידיקט מיט 25 הונדערט יאָר צו-
ריק, די סאָציאלע לערעס פון אונדזערע נביאים וואָס האָט געאַטעמט מיט פרייהייט און
גלייכהייט, און פאַרגלייכט דאָס מיטן היינטיקן קאָמוניסטישן יושר? אַזוי ווי דער אַמע-
ריקאַנער „ביל און ראַיטס“ איז אַ דאָקומענט וואָס סימבאָליזירט פרייהייט פון געדאַנק
און פרינציפן, מענטשלעכקייט אינעם ברייטערן זינען, אַזוי איז סטאַלינס דעקלאַראַציע
וועגן מינאַריטעטן, אַ דאָקומענט וואָס גיט די מינאַריטעטן אַ רעכט אויף אַנצוהאַלטן זייער
אייגן פנים, אַנצוהאַלטן אין אַנטוויקלען זייער אייגענע קולטורן און שפראַכן. אונטער דער
אַמעריקאַנער „ביל און ראַיטס“ ווערן מענטשן פאַרמשפּט מיט דער הילף פון „קאָמו-
ניסטישן מאַניפעסט“ פון קאַרל „מאַרקס קאָפיטל“ און ענגלעס „אַנטי דירונג“. אין סאָ-
וועטן פאַרבאַנד אונטער סטאַלינס דעקלאַראַציע, ווערן פעלקער אַסימילירט און שפראַכן
און קולטורן אַפגעווישט. ביידע דאָקומענטן ליגן טיף אין דער אדמה, מיר מעגן נאָך
ביידע זאָגן רבנן קדיש.

ווען רבי לוי יצחק מבאָרדיטשעוו האָט געזען אַ יידן אַנגעטאָן אין טלית און
תפילין שמירן. מיט סמאַלע די רעדער פון זיין וואָגען, האָט ער געפונען אַ זכות פאַר
דעם יידן. ער האָט אויסגעשריגן: גאָט זע דיין פאַלק, ווען ער שמירט דעם וואָגען פאַר-
געסט ער ניט אין גאָט.

איר זייט אַזוי ענג האַרציק אַז איר קענט פאַר אונדז קיין שום זכות ניט געפיר-
נען, אַ חוץ באַשטראַפן. ס'איז דאָ אַ ווערטל: קיינער איז ניט אַזוי בלינד ווי דער וואָס
ווייל ניט זען. אַ מענטש וואָס האָט ניט קיין רעספעקט פאַר יענעם געדאַנקען, געפילן
און פערזענלעכקייט, פאַרמאָגט ניט קיין זעלבסט רעספעקט. די יידן ווערן באַטראַכט
פאַר אַן עם הספר פאַלק, אַ פאַלק וואָס איז דערצויגן געוואָרן אויפן בוך — תנ"ך. דער
אמת איז אַז די אומוויסענהייט צווישן יידן איז זייער גרויס, פונקט אַזוי איז אמת אַז דער
גרעסטער טייל פון די „פראַגרעסיווע“ האָבן קיין מאָל ניט געלייענט מאַרקסן, לענינען
און סטאַלינען און בכלל זייער ווייניק געלייענט און געלערנט. זינט דער מענטש האָט
אַנגעהויבן טראַכטן, פלאַנטערט זיך דער מענטשלעכער געדאַנק, ס'איז אַפט מאָל שווער
צו פאַרשטיין וואָס איז דער ציל פון זיין פלאַנטער, און וואָס זוכט ער צו דערגרייכן.
דער אַמאָליקער מענטש האָט געגלויבט אין גאָט. דער אור-אַלטער מענטש האָט ווייניק
פאַרשטאַנען די נאַטור געזעצן, איז יעדער דערשיינונג געווען פאַרבונדן מיט גאָט. זייט
איר קליגער, איר פאַרשטייט אפשר אַ ביסל מער, האָט איר אויפגעהערט גלויבן אין גאָט,
אין געטלעכקייטן, אין טראַדיציעס. אָבער דאָס האָט אייך ניט געשטערט צו ווערן געצן
דינער פון אַ נייעם גאָט — דער קאָמוניזם. ניט נאָר זייט איר געצן-דינער נאָר מיסאַנערן.
איר זוכט צו כאַפן נשמות פאַר אייער נייעם גלויבן, ווען מען זעט ווי אַזוי איר פירט
אָדורך אייער נייעם רעליגיעזן פאַנאַטיזם, פאַלט פשוט אַן אַ געפיל פון פחד.

ס'איז אַ פעסטגעשטעלטער פאַקט אַז פאַנאַטיקער גלויבן בלינדערהייט וואָס איז
פרימיטיוו און שעדלעך. פאַר מענטשן וואָס זיי איז פרעמד דער גייסט פון אונדזערע
נביאים, און פאַרמאָגן זייער ווייניק וויסן וועגן זייער נייעם גלויבן מוזן זיין בלינדע פאַ-
נאַטיקער. איך בין קעגן יעדן פאַרים פון פאַנאַטיזם און איבערגלויבן. יא, איר האָט
איבערגענומען ביי אייערע גוישע שכנים זייער ביטול צום יידישן גייסט, אַ פאַראַכטונג
צו אַן אייגענעם ברודער, און אַ גלייכגילטיקייט צו דעם אַנדענק צו אייערע פאַרשטאַר-
בענע טאַטע-מאַמע. אין די יידישע ספרים שטייט געשריבן אַזאַ לעגענדע: אַז די וועלט
האַלט זיך אויף 36 צדיקים, אַרימעלייט און אונטערדריקטע, אָבער דאָס יידישע לעבן

האַלט זיך ניט אויף אַזוינע יידן ווי איר זענט. איך בין טיף פאַרוואַרצלט אין דער רייכער יידישער ירושה פון דעם היסטאָרישן ייִדנטום. אין מיין קורץ לעבן האָב איך אַדורכגע- מאַכט אַלע צערן און ווייטאַגען וואָס דאָס יידישע פּאָלק האָט אַדורכגעפֿיבערט. איך וויל ניט זיין דער לעצטער דור וואָס רייסט איבער דעם לעצטן פּאָדים מיטן יידישן עבר. אויב דאָס איז חלילה אומפאַרמירלעך און מוז קומען, מוז איך דאָס איבערלאָזען צו די שפּע- טערדיקע דורות. ביי אייך איז ווייניק וואָס איר האָט דאָס געלאָזט צו אייערע קינדער, ווילט איר אַליין דעמאָנסטרירן אַז איר רייסט איבער יעדן פּאָדים פון טיפע פאַרוואַרצלטע יידישע טראַדיציעס. אויב אָנהאַלטן יידישע טראַדיציעס און עסן כשרות איז אין אייערע אויגן אַ פאַרברעכן וואָס מען דאַרף באַשטראַפֿט ווערן, איז דאָך אַ קשיא, פאַרוואָס האָט איר חתונה געמאַכט אייערע קינדער לויט די יידישע טראַדיציעס און לויטן יידישן דין ?! ביי יידן איז שוין אַ טראַדיציע ווען עס קומט די ימים נוראים ווינטשט מען זיך, מען שיקט וואונטשן דורך פּאָסט. אַזוי ווי ראש השנה איז בעפּאָר דעם יידישן נייַיאָר לויט דער יידישער טראַדיציע ווינטשן זיך יידן אַ גוט יאָר. אויב די „פּראַגרעסיווע“ האַלטן ניט פון קיין יידישע טראַדיציעס, פאַרוואָס רופֿט די „מאַרגן פּרייהייט“ אַז יידן זאָלן איר צושיקן באַגריסונגען און וואונטשן לכבוד ראש השנה ?! איך פאַרשטיי אַז די „מאַרגן פּרייהייט“ מיינט די פּאַר טאַלער, אָבער פּראַגרעסיווע מענטשן וואָס ווילן שאַפֿן אַ שענערע וועלט דאַרפֿן ניט אויסנוצן יענעם טראַדיציעס צו מאַכן געלט. וויל דאָס שמעקט מיט היפּאָקריסטיזע. אָבער איך פאַרדין גאָר ניט פון אָנהאַלטן די טראַדיציע פון עסן כשרות, מיך קאַסט נאָך געלט, פאַרוואָס דאַרף מען מיך באַשטראַפֿן ? נו גוט האָט איר קיין מורא פאַר גאָט, קיין דרך ארץ פאַר טראַדיציעס, אָבער ווער האָט אייך געגעבן די רעכט זיך צו רויען אין יענעם געפֿיל ? אויב יאַנקל וואָס שטאַמט פון רעליגיעזע יידן, האָט אַ רעכט צו ווערן דאָס וואָס ער איז איצט. פאַר וואָס קען איך ניט האָבן דער זעלבע פּרייהייט צו זיין דאָס וואָס איך וויל זיין ?

אויב איך בין טאַלעראַנט צו זיין אַרט דענקען, פאַר וואָס דאַרפט איר אַרויסווייזן כּעס, ירגון, גאווה און חוצפה צו מיין גלויבן ?! וואו איז יושר ? אונדזערע חכמים האָבן געזאָגט : „יוסיף דעת יוסיף מכאוב“ — וואָס מער וויסן, אַלץ מער ווייטאַג.

צום שלום שרייב איך מיט מיין פולן באַוואוסטזיין און ערנסטקייט, פאַרטראַכט זיך גוט !!! אפשר וואָלט געווען אַ פּלאַן צוליב משפּחה אחדות אַז דער גאַנצער משפּחה זאָל קענען צוזאַמען קומען פון צייט צו צייט אין אַ צווייטנס הויז און האַרציק פאַרברענ- גען און ניט ווערן אָפּגעריסן און אָפּגעפרעמדט אָפּגעזען פון יעדנס איינעם גלויבן. זאָל איינגעפירט ווערן כשרות ביי דער גאַנצער משפּחה. איך וויל אויף קיינעם ניט אַרױפֿ- צווינגען קיין כשרות, אויב עס איז קעגן אייערע פּרינציפֿן — אויב עסן כשר'ע שפּייז קען וועמען פאַרשאַטן. דאָס איז גערעדט געוואָרן, ווען איר ווילט ניט אויסשליסן מיך מיט שיינדל, מיינע קינדער, הינדע און אירע קינדער, עליע מיט זיין משפּחה פון דער משפּחה רינג. דאָן מוז געפונען ווערן אַ מיטל ווי אַזוי צו לייען דעם משפּחה פּראָבלעם וואָס שטערט אחדות ביי דער משפּחה. אויב אייער צוגאַנג צו דעם פּראָבלעם וועט זיין אַ יידישער, אַ מענטשלעכער, דאָן בין איך זיכער אַז מען קען דאָס לייען מיט צופּרידענ- קייט פאַר דער גאַנצער משפּחה, קרובים — בלוטפאַרוואַנדשאַפֿט. אפילו צווישן עלטערן און קינדער איז קיין מאָל ניט געווען קיין סימבאָל פון גייסטיקער צוגעבונדענקייט. ביי אונדז וואָס מיר זיינען דערצויגן געוואָרן אָפּגעזונדערט איינעם פון צווייטן, וואו אומ-

שטענדין האָבן געצוואונגען צו זוכן אַ שטיקל ברויט און גליק אין ווייטע לענדער, איז
נאָטירלעך אַז דער משפּחה בונד ביי אונדז זאָל זיין אַ לויזער, איז אַבער דער דיסטאַנץ
פון גייסטיקער געדאַנק ניט געווען אַ ווייטער. אויב מיר דער עלטערער דור וועט ווערן
אַפּגעפרעמדט, דאָן וועלן די קומענדע דורות זיך אינגאַנצן ניט קענען, וועלן ניט האָבן
קיין פאַרבינדונג צווישן זיך. מיר טאָרן ניט צוגרייטן דעם דאַרענדיקן באַדן פאַר דעם.
מיר מוזן דאָס מיט אַלע כוחות אויסמיידן. זייט מיר האַרציק געגריסט, גריסט די משפּחה
פאַר מיר, אייער הערש שטיינהאַרט.

ס'ווערט דערציילט אזא מעשה, ווען דער גריכישער הערשער אלעקסאנדער מוקדון האט באזוכט ארץ ישראל, איז ער געגאנגען אינם יידישן געריכט, זען ווי יידן טיילן אויס גערעכטיקייט. האט ער באגעגענט אזא סצענע: צוויי יידן שטייען פארן ריכטער, איין ייד טענה'ט אז דאס גאלד וואס ער האט געפונען ווען ער האט געאקערט זיין ערשט געקויפט שטיקל ערד, באלאנגט ניט צו אים, נאר צו דעם יידן וואס ער האט ביי אים געקויפט די ערד. דער צווייטער ייד טענה'ט אז דאס גאלד געהערט צום געפינער, דער פאר ווייל ווען דער ייד האט געקויפט די ערד, האט ער אויך געקויפט אלץ וואס געפינט זיך אין איר. דער ריכטער זיצט אַ צעטומלטער פון דעם יידנס טענות.

ווענדט זיך דער יידישער ריכטער צום גרויסן גאסט אלעקסאנדער מוקדון: ווי וואלט איר געאורטיילט אין אזא משפט אין אייער לאנד?

ענטפערט מוקדון, איך וואלט פון די צוויי יידן אפגעהאקט די קעפ, און פאר זיך צוגענומען דאס גאלד. פרעגט דער ריכטער: זאגט מיר, גרויסער הערשער, שיינט ביי אייך אין לאנד די זון. ענטפערט אלעקסאנדער מוקדון: „יא ביי אונדז אין לאנד שיינט די זון“. זאגט דער יידישער ריכטער: „די זון שיינט ניט פאר אייך, נאר פאר די פיגלעך, מענטשן וואס פארמאגן אזא מאס גערעכטיקייט קענען ניט דערפילן די ווארעמקייט פון דער זון“.

לויט ווי אברהם ביק און איטשע גאלדבערג טיילן אויס גערעכטיקייט פאר יידיש, ווי אזוי זיי האבן פאר'משפט יידיש און ווילן דורך ענגלישער אסימילאציע דערשטיקן די יידישע שטראלן וואס האבן פאר דורות געווארעמט די יידישע נשמות און געגעבן אזוי פיל האפענונג און גלויבן. די יידן האבן קיין מאל ניט דערפילט די הארציקע ווארעמקייט פון דער מאמע יידיש. די יידישע זון האט קיינמאל ניט געלויכטן און געווארעמט איבער אסימילאטארן און מוסרים. זיי ווארעמען זיך ביי אַ קינסטלעכער זון וואס פארמאגט ניט קיין עכטע שטראלן. דערפאר איז זיי אזוי גרינג צו פאר'משפטן אַ שפראך וואס האט טויזנט יאר געקעמפט פארן יידישן קיום און המשך.

מיט דעם אויפקום פון יידיש איז פאר דעם יידן אויפגעגאנגען אַ צעשטראלטע זון וואס האט געווארעמט דאס יידישע פנים פאר דורות. די יידישע זון האט אויך צע-שטראלט דאס גייסטיקע פנים פון אונדזערע נביאים. ס'איז טראגיש צו זען ווי אַ פראַ-גרעסיווער דור, וואס ווארצלט זיך אליין אויס פון זיין פאלקס אַנגעהערדיקייט. דאס יידי-שע פאלק וועט ווייטער שפאנען איבער די קעפ פון די אַפגעריסענע אברים אין דער ווייטער יידישער אייביקייט, און יענע יידן וועלן טיילן דעם זעלביקן גורל פון די וואס האבן זיך אַפגעריסן פארשוואונדן און פארגעסן געווארן.

איך האלט אין איין טראכטן פאר יארן וועגן דעם יידישן שול וועזן אין אַמע-ריקע. איך ווייס ס'איז נאָאָו אָדער פאַנטאַסטיש צו חלומען וועגן אַן אמת'ע פאַראייני-קונג פון דער גאַנצער יידישער שול וועזן אין מיין דור. מען מוז אַפשאַפן דעם כאַאָס און די אַנאַרכיע אינם יידישן לעבן. מען מוז באַקעמפן מיט אַלע כוחות דער צעברע-קעלטער יידישער שול וועזן. מען מוז שאַפן צוליב דער ערנסטקייט פון לאַגע אויף דער יידישער גאַס אַ מינימום פראַגראַם וואָס זאָל זיין מעגלעך צו פאַראייניקן אַלע מינים טיפן שולן אין אַמעריקע. דאָס וואָלט געגעבן אַ מעגלעכקייט מיט פאַראייניקטע כוחות צו שאַפן גאַנצע טאַג שולן, וואו דאָס קינד זאָל זיך קענען אויסלעבן אין אַ יידישער אַטמאָס-

פערע, אזוי אז עס זאל ניט פארלירן דאס יידישע פנים, אזוי אז דאס וועט שאפן א טיפערע יידישער פארשטענדעניש ביי דעם אמעריקאנער קינד, אויפוועקן דעם יידישן שטאלץ ביי די יידישע קינדער אין אמעריקע. די יידישע טאג שולן דארפן אינקאפערירט ווערן אין דעם אלגעמיינעם שול סיסטעם מיט א נאציאנאל אטאנאמישן רעכט, און צו פאדערן די זעלביקע שטיצע פון דער רעגירונגס קאסע ווי די קאטאליקן. מיר מוזן פאר- קירעווען דאס איצטיקע יידישע שול וועזן פון וועג פון אסימילאציע און אונטערגאנג. דערפאר נויטיקן מיר זיך אין גרונטאוווע ענדערונגען אינם יידישן לעבן. מען דארף זען אז די יידישע בלוט צירקולאציע זאל פליסן אין די אברים פון יעדן יידישן קינד. אזוי ארום דערציען יורשים פאר דער יידישער קולטור ירושה. מיר מוזן שאפן אזא יידישער דערציאונג וואס זאל דאס יידישע קינד גייסטיק באפרוכפערן און אים טיף פארווארצלען אינם יידישן שטאם אז קיינע ווינטן, שטורעמס און פראגרעסיווע פלענער זאלן דעם קינד ניט האבן קיין שליטה.

דורך יידיש האט דער אינערלעכער אנטוויקלונג ביי יידן גענומען ארויסשטראלן. דורך יידיש האט דאס טראגישע יידיש לעבן אנגענומען אן אנדערן דרך. איידער יידיש האט זיך גענומען איינווארצלען אינם יידישן קולטור לעבן, האט דאס יידישע לעבן געהאט א מיזערנעם אויסזען. דאס גייסטיקע שעפערישער לעבן איז געווען נול. דאס יידישע שעפע- ריש לעבן איז געשטיגן צוזאמען מיט יידיש. דורך יידיש האט דאס פאלק גענומען אן אקטיוון אנטוויקלונג אינם יידישן קולטור לעבן און גענומען פארשטיין דאס קולטור לעבן פון אנדערע פעלקער. יידיש האט געעפענט די טויערן פון דער יידישער געטא וואו דער ייד האט געקענט כאפן א בליק אין דער גרויסער וועלט אריין. מיט דעם הייבט זיך אן די יידישע אימיגראציע. יידיש איז געווען דער סטימול פאר שעפערישקייט און א דראנג צו אנטפלעקן די שעפערישקייט פון אנדערע פעלקער. יידיש איז אומצערייסבאר פארבונדן מיטן יידישן פאלק און איר געשיכטע. יידיש ווי א לעבעדיקער שפראך האט געשלאגען טיפע ווארצלן אינם יידישן לעבנס שטייגער. יידיש האט פארטיפט די אידייען פון פרא- גרעס און סאציאלן יושר, דערוועקט אינם יידן א שטרעבונג צו א שענערן און בעסערן פריי לעבן. די ווירקונג האט גורם געווען א יידיש קולטורעלן לעבן וואס האט געשאפן א יידישער געזעלשאפט, א יידיש שטייגער לעבן.

די אמעריקאנער אסימילאציע נאגט אויס דעם זאפט פון אונדזער המשך. אונדזערע זיידעס האבן פארזיט יידישקייט מיט שמחה, און געשניטן איר פרוכט מיט נחת און גע- נאסן פון איר שפע. מיר, אונדזער דור פארזיט דערנער. דערפאר האבן מיר אזא מדבר- דיקן ווילדערניש אינם אמעריקאנער יידישן לעבן.

מיר טארן אויף קיין איר רגע ניט אויפהערן קעמפן קעגן אינערלעכע און אוי- סערלעכע שונאים. מיר טארן אויף קיין איין רגע ניט אויפהערן קעמפן פאר דעם לעבן פון אונדזער פאלקס לשון — יידיש!

לידער וואס זוכן המשך

מעניקע קאץ „אינמיטן טאָג“ 1954

צייכענונגען פון רבקה קאץ

אזוי שנעל ווי מעניקע קאצעס בוך „אינמיטן טאָג“ איז אַרויס פון דרוק איז געוואָרען אַ בהלה צווישן די חברים.

מעניקע קאץ אַלס פּאָעט האָט אַלע מאָל אַרויסגערוּפֿן אַ ליטעראַרישן שטורעם צווישן די פּראָגרעסיווע שרייבער, מיט זיינע ווערק.

די חברים האָבן פּאַרביסן מיט די ליפּן, און עס אַרופּגעשלינגען.

איצט ווען מעניקע האָט אַזוי ביטער באַקעמפּט די פּלענער צו ליקווידירן דאָס ייִדישע לשון פון די פּראָגרעסיווע שולן — האָבן זיי באַשלאָסן צו איגנאָרירן דאָס נייעסטע סוף „אינמיטן טאָג“. אַלס מיטאַרבעטער פון דער „מאַרגן פּרייהייט“ פּלעגט די „מאַרגן פּרייהייט“ רעצענזירן יעדן בוך וואָס מעניקע האָט אַרויסגעגעבן, אויך געקריטיקירט און געזוכט אים אַרופּצופירן אויפן פּראָגרעסיווען דרך. מיט זייער באַשלוס גיבן זיי צו אַ דאָס איז זיי ניט געלונגען.

זיי גיבן אַפּיזיעל אָן אַז דאָס בוך איז צו נאַציאָנאַליסטיש. וואו זאָל מעניקע אַלס ייד באַלאַנגען? צו וועלכען פּאָלק זאָל מעניקע זינגען זינגען לידער? פאַר וועלכער שפּראַך זאָל מעניקע קעמפּן?

זאָל דער דיכטער זינגען וועגן אַ לאַנד וואָס האָט דערוואַרגען דאָס ייִדישע לשון און איר קולטור, אָדער צו אַ ייִדיש לאַנד, וואו דער דיכטער זעט דאַרטן דעם ייִדישן המשך? מעניקע, האָט אין זיין פּריסטער יוגנט אין זיין שטעטל מיכאַלישעק, אינגעזאַפּט די ליידן פון זיין פּאָלק, אָט די ליידן האָט מעניקע אַרויסגעזונגען אויף די בלעטער פון זיינע ביכער. זוכט די „מאַרגן פּרייהייט“ אַפּיזיטוען די פּאַרוואַרצלעטע געדאַנקען, געפילן און אַימאַזשן פונעם דיכטער? און באַרויבן די ליינער פון דער „מאַרגן פּרייהייט“ זיך צו באַקענען מיטן בעסערן ייִדישן ליד? אַז די שטים פונעם דיכטער זאָל דערשטיקט ווערן צווישן די טאוולן פון זיין בוך?

אין זיין אַרײַנפיר: „אַ בלעטל פון מיין טאָג בוך“, שרייבט מעניקע: „איך רעכן אָבער, אַז ניט פון פייערדיקע רעדעס פון פּלאַטפּאָרמעס וועט קומען די ישועה, נאָר דורך „קול דממה דקה“ דורך שטילן ערלעכן וואָרט, דורך פּריינטשאַפּט פון מענטש צו מענטש“. מעניקע זעט די דערלייזונג פון דער וועלט אין ישועה'ס חלום. די ווערטער זיינען געשריבן געוואָרן אין אַ צייט וועט מעניקע האָט געפירט זיין קאַמף קעגן די אַסימילאַטאָרן פון די פּראָגרעסיווע ייִדישע שולן, וואו מסירות און בלבולים האָבן פאַרשאַפּט דעם דיכטער שלאַפּלאָזע נעכט.

וואַנדערנדיק דורך די „באַראַ פּאַרקער“ גאַסן האָט אין זיינע אויערן געקלונגען די שפּרדיקע רעדעס פון די איטשע גאַלדברגס און די ביקס. מעניקע ווייסט אַז זייערע רייד זיינען ניט מער ווי אַן אַנשטעל. זיי זוכן הרוב צו מאַכן אַלץ וואָס ביי מעניקע איז הייליק, ער האָט מיט זיינע אייגענע אויגן געזען ווי דורך רעדעס פון דער פּלאַטפּאָרמעס האָבן זיי באַרויבט דאָס שטיקל ברויט פון אַ לערערן. ער אַליין האָט געדאַרפּט ביטער קעמפּן אַז מען זאָל איר געבן אַ געלעגנהייט זיך צו פּאַרטיידיקן, ער האָט געזען ווי אין נאַמען פון די הויכע פּראָגרעסיווע אידעאָלן האָבן זיי געהאַנדלט אַזוי ברוטאַל, נידעריק און חיה'איש, ער האָט דערזען ווי נידעריק די שענסטע אידעע זעט אויס אין מויל פון די קליינע מענטשן. מעניקע ווייסט אַז די חברה וועלן ניט שאַפּן קיין בעסערן מענטשן און אַ שענערע וועלט. אונטער דעם אַיינדרוק האָט זיך מעניקע דערפרייט מיטן היימלאַזן ערלעכן דזשאַנען. דער ערלעכער דזשאַן וואָס ווייסט ניט פון ביקס רבנישע חכמות און די כיטרע דעמאָגאָגישע שטיק פון איטשע גאַלדברעגן, דזשאַן

אין פרעמד די היפאקריסטווע פון די גאלדבערגס און די ביקס, ווערט ער פארקאפט פון די ערלעכע ווערטער פונעם דיכטער. מעינקע פילט אפילו ער וועט זיך מיט דושאנען קיינמאל ניט באגעגענען וועט אלץ בלייבן א ליבע צווישן זיי. איך בין זיכער אז אזא געפיל האט דער דיכטער ניט צו די ביקס נאויקס און גאלדבערגס.

די פראגרעסיווע קריטיקירן שטארק די פאררעדע פון זיין בוך „אינמיטן טאג“. דאס וואס דער דיכטער שרייבט שטימט ניט מיט זייערע פלענער פאר אסימילאציע: מעינקע שרייבט: „ינדעס פאלק מוז היטן הייליק, ס'זאל זיך ערגעץ ניט א קרישל טאן די גאנצקייט, אן אויס-געמישט פאלק שמעקט מיט קבר, איז בית-עולם שטויב אויף די פאליצעס פון פארלעגענע געשיכטע ביכער וואס דערציילן אז אמאל איז געווען א פאלק“. אין דער צייט ווען די פראגרעסיווע זוכן זיך אויסצומישן פטור צו ווערן פון זייער שפראך און קולטור, קומט דער דיכטער און זאגט די אסימילאטארן: „איך קען ניט זען קיין פרייע וועלט אן מיין פאלק, אפילו אין א דור, וואס קיין האר און קיין קנעכט וועט ניט זיין, ווי גליקלעך דער מענטש זאל אין דעם ווייטן מארגן ניט זיין, שטעל איך זיך פאר א טרויעריקן גן עדן אויף ערד, אויב מיין פאלק זאל, חלילה, ניט זיין“.

אוי, ווי שרעקלעך די ווערטער מוזן קלינגען אין די אויערן פון די פראגרעסיווע, זיי מוזן כאפן נאך א גרעסערן ציטער ווען זיי לייענען אז מעינקע רופט דער מענטשהייט זיך צו לערנען שיינקייט פון ישעיה הנביא און ניט פון מארקסן און לענין.

איידער דער רעדאקטאר פון דער „מארגן פרייהייט“ האט אנגענומען זיין באשלוס צו איגנארירן מעינקעס בוך „אינמיטן טאג“, האט ער געדארפט א טראכט טאן, וואו זיינען אהינ-געקומען מעינקעס דור דיכטער, און די צייטן פון „פראלעטפען“, די וואס האבן אזוי ביטער געקעמפט קעגן מעינקע, מעינקעס נביאישע ריד זיינען מקוים געווארען. מעינקע האט געווארענט די דיכטער פון זיין דור, אז די רויטע פאן — אדער רויטע עקן — איז ניט קיין באווארעניש פאר זייער אייגענעם המשך.

די דיכטער וואס האבן זיך געווארפען אויף די כוואליעס פון דער נייער צייט וואס האט געבלאזען פון מזרח זיינען ניט געווען צוגעגרייט פאר אזא שוויים, זיי האבן ניט געהאט דעם כוח און ניט פארמאגט דעם טאלאנט, זיי האבן געזוכט ארויסצושווימען פון זייער אנגע-העריקייט פון זייער יידישקייט און איינגעווארצעלטע טראדיציעס, זיך געווארפען אויף פרעמדע שטורמישע כוואליעס און פארגעסן אז זיי זיינען יידן, אז זיי זיינען א טייל פון אן אלט פאלק, מיט אן אייגענער קולטור, און זייער נסיעה האבן זיי מיט גענימען די רויטע פאן, א סך האבן געדענקט אז אין א צייט פון א סכנה וועלן זיי מיט דער פאן קענען ציען די אויפמערקזאמקייט פון די ארומיקע, דער גרעסטער טייל האט פשוט מיט רויטן פאן געוואלט צודעקן אדער באהאלטן זייער טאלאנטלאזיקייט, דער גרעסטער טייל פון די דיכטער זיינען קיין מאל ניט דערשווימען צו קיין ברעג זיינען אומגעקומען און פארגעסן געווארן. איר זעט זיי מער ניט אפילו אויף די שפאלטן פון דער פרעסע.

אין וואס איז באשטאנען דער כוח פון מעינקע קאץ, אין דער צייט ווען זיין דור דיכטער האבן זיך געווארפן אויף די כוואליעס פון דער נייער צייט, האט ער געשפאצירט פאמעלעך, זיך געגרייט, זיך באוואפענט מיט וויסן, זיך געקלאמערט אין זיין פאלק און איר קולטור, ניט איבערגעריסן מיט אירע שטרעבונגען, האפענונגען און חלומות.

מעניקע, איז געווען דער היפוך פון זיינע מיטצייטלעך, וואָס זיינען מיטגעריסן געוואָרן מיט דער צייט וואָס זיינען ניט געווען גרייט פאַר דעם, מעינקע איז זיך געגאַנגען זיין אייגענעם וועג זיך צו געהערט צו זיין אייגן האַרץ, נשמה און געוויסן.

מעניקע שווימט היינט צוטאָג אין דער טיף אין דער ברייט אין דער יידישער פּאָעזיע, פאַרנעמט אַ בכבודיקן אַרט אין דער יידישער ליטעראַטור.

מעניקע קאָץ וועט פון דעם באַשלוס ניט ליידין, די פאַרלירער וועלן זיין דער קליינטשינקער טייל יידן וואָס קלאַמערט זיך אינעם בעסערן יידישן ליד.

איך האָב זיך אַלע מאָל געוואונדערט, וואָס מעניקע דער אמת'ער פּאָלקס דיכטער, דער קינסטלער פון אימאַזשן, דער גאַלדשמיד פון דעם יידישן וואָרט, דער דיכטער פון אויסגעטאַקטע פּערזען, אַ דיכטער פון בעסערן און שענערן ליד, זאָל זיך דרוקן מיט גראַפאַמאַנען אין איין צייטונג, איך האַלט ווען מען זאָל אַרױפלייגן אַלע דיכטער וואָס דרוקן זיך אין דער „מאַרגן פּרייהייט“ אויף אַ וואָגשאַל, וועט זיי מעניקע אַלעמען איבערוועגן.

ביי אַן אינטימען אַוונט לכבוד דעם בוך „אינמיטן טאַג“, וואו איך האָב געהאַט דעם כבוד צו רעדן וועגן דעם בוך, האָבן מיר די פּראָגרעסיווע לערער געענטפּערט אַז מעינקעס לידער מוזן זיי אָננעמען מיט רעזערוואַציעס, איך שטעל זיך פאַר אַז די זעלבע פּראָגרעסיווע לערער וועלן אָננעמן די לידער פון דאָרע טייטעלבוים אָן רעזערוואַציעס, וויל איך דאָ ציטרין אַ פאַר שורות פון אירס „אַ ליד“:

„אויפגעהויבן האָבן זיך צוויי שורות עראַפלאַנען, און מליקן מיט זשאַריקע נעגל די האַריקע הויט פון דער נאַכט“.

נעמט איר דאָס אָן, אָן רעזערוואַציעס? דאָס איז פולשטענדיקע גראַפאַמאַניע!! וויל אַבסטראַקציע דאָרף אויך זיין גלויבלעך.

אדרבה זאָלן מיר די לערער דערקלערן ווי אַזוי די נאַכט קען האָבן אַ האַריקע הויט. אזו פאַרוואָס עראַפלאַנען רייסן עס מיט זשאַריקע נעגל? ..

דאָס דאָרף זיין פּאָעזיע און נאָך פּראָגרעסיווע פּאָעזיע דערצו? אַבער די נביאישע רייד פון מעינקע קאָץ: „ס'ווייסט שוין יעדער אַקער, יעדער נאָדל, יעדער דאָלט, ס'ווייסט שוין קינד און קייט: „ס'האַט נאָך קיין צאַם, קיין קייט, קיין שלאָס נאָך קיינמאַל קיין חלום ניט פאַרשלאָסען דורך אַלע צאַמען — דורך אַלע קייטן, דורך אַלע שלעסער, ציט דער אמת פון שייך, אַ מענטש זאָז פון די פייערן פון ליבשאַפט און פון צאָרן!“

דאָס נעמט איר אָן מיט רעזערוואַציעס? קענט איר ניט זען אַז די לידער: פון דאָרע טייטעלבוים זיינען פאַלשע, פון פינגער אויסגעוויגענע?

אפילו אין איר „ליד“ וועגן די ראַזענבערגס האָט זי צוגעשטעפּעט צו זייערע קברים די „ווייכע טראַכט“ אוי, ווי עקעלהאַפט דאָס איו.

מעניקע, וואָס זוכט צו צעברעכן די שלעסער, ער וויל אַז די וועלטס שפע זאָל זיין פריי פאַר יעדן מענטשן, ער זוכט אַפּצישאַפּן אַרעמקייט און נויט, זאָגט: „דער פּויגל האָט מיט קיין שלאָס נאָך קיינמאַל ניט פאַרשלאָסן זיין נעסט, און ס'וויל קיין פּרוכטבוים פון קיינעם זיין פאַרמעגן ניט פאַרשליסן“.

מעניקע וויסט אז לויט דער איצטיקער סיסטעם איז זיין פארלאנג א וויטער חלום, זוכט מעניקע הילף און ער רופט :

„העקער פון דער וועלט, האקט פון שלאס ארויס דעם איינציקן צאן, א שמידן, שמידט אויס אזא פייער — ראד — אזא זון“.

ווי קומט דאס וואס אזוי פיל גראפאמאנען געפינען פלאץ אין דער „מארגן פרייהייט“? ערשטנס, דענק איך אז דער רעדאקטאר פון דער „מארגן פרייהייט“ פארשטייט ווייניק דאס ליד, צווייטנס זוכט די „מארגן פרייהייט“ פלאקאטן-לידער, די „מארגן פרייהייט“ האט זיך אלע מאל געווארגן מיט מעניקע קאצעס לידער. א רעדאקטאר וואס דענקט אז אן עדיטאריעל איז וויכטיקער פון א ליד מוז דרוקן גראפאמאנישע לידער און איגנאירן אזא וויכטיק ווערק ווי „אינמיטן טאג“.

די וואס שרייבן פלאקאטן לידער, לעבן אפילו ניט אין דעם מאמענט ווען זיי שרייבן זיי, א דיכטער וואס רייסט איבער מיט דער פארגאנגענהייט, שניידט אליין איבער דער וועג פאר דער צוקונפט, ס'איז א באוואוסטער פאקט אז דער נעכטן איז נישטא קיין היינט און אוודאי ניט קיין מארגן.

מעניקע איז א סינטעז פון דעם נעכטן און היינט, דערפאר איז ער זיכער מיטן מארגן. מעניקע שלעפט נאך זיך דער יידישער פארגאנגענהייט, מאכט דאס זיין צוקונפט העלער, און זיין ליד וועט אייביק לעבן.

אסך מענטשן ווילן זייער אייגענעם חשבון צו רעכענען צו דער וועלט. מעניקע האט איין חשבון דער וועלטס חשבון. די וועלטס ליידן זיינען זיינע ליידן, דער וועלטס חורבן איז זיין אייגענער חורבן. זינגט מעניקע אין זיינע לידער פון חשבון הנפש, מעניקע קוקט אויף דער וועלט מיט יידישע אויגן. אסך קוקן אויף דער וועלט מיט פרעמדע אויגן, און זוכן אלץ צו צופאסן צו פרעמדע באגריפן און מעסטן אלץ מיט פרעמדע מאסן.

מיט א צייט צוריק האט דארע טייטעלבוים דערקלערט עפענטלעך אז זי האט ניט קיין אנגעהעריקייט צום יידישן פאלק, און יידיש איז ביי איר ניט הייליק. מעניקע האט א פאלק און א יידישע מדינה, דערפאר האט איר אין זיין בוך „א נייער אז ישיר“.

צו שרייבן אין אזא געלייטערטע שפראך, קען נאר א דיכטער וואס איז פארליבט אין איר.

„א, ווער סלאזט ניט יידיש, ווי א מאמע ליב צו האבן. איז אן ליבשאפט, מיט שנאה פון א ראב געבארען געווארען, קען נאר זיין אייגענעם האס ניט אויפהערן ליב צו האבן“.

דאס מאכט קלאר פארוואס זי קען ניט שאפן קיין עכטע לידער אויף יידיש, א דיכטער וואס וויל שאפן אויף יידיש, מוז ליב האבן זיין שפראך, דאס איז זיין אינסטרומענט, אן די ליבע מוזן שאפן פון פינגער אויסגעזויגענע לידער.

די וואס ווילן אריינברענגען ענגליש אין די יידישע שולן, זינגט מעניקע :

„אויב מיין קינד וועט יידיש רעדן וועט ניט זיין גיין אונטערגאנג, און נאנט וועל איך זען ביים שטארבן פון „באחרית הימים“ די ווייטסטע בלום“.

„יידיש רעד, כדי זאלסט ניט פארשטומען אונזער קול, ס'זאל דורך דיר ווידער זינגען אונדזער דערווארגן געזאנג. א, ווי דיין פאלק, ווי דער ים זאל יידיש קיינמאל ניט פארשטומען, כדי אונזער בלוט זאל קיינמאל ניט ווערן פארקילט“.

מעינקע, פילט ווען די אַסימילאַטאָרן וואָס לאַדן איין אַ פּראָפּעסאָר צו באַליידיקן דאָס יידישע לשון. ענטפערט ער זיי :

„יידיש איז דער צער פון מיין מאַמעס פאַרבאַרענע הענט, יידיש איז ערדיש, ווי מיין מאַמעס פּשטות און גוטסקייט.“

אין אַ צווייט ליד זינגט מעינקע :

„יידיש : אונטער דעם שונאס בייטש מיין צעבייטשט בלוט און פלייש,

אַ, די האַנט וואָס שלאָגט יידיש הערט טויטערהייט ניט אויף מיך שלאָגן.“

מעינקעס גלויבן שפיגלט זיך אָפּ אין זיין בוך. מעינקע האָט אַ גרויסע ליבע צו זיין טאַטן, צו זיין פאָלק און איר שפּראַך און קולטור, אַ ליבשאַפט צו מדינת ישראל, צו זיינע פריינט און חברים ער פאַרגעסט אפילו ניט זיינע פאַרשטאַרבענע חברים. מעינקע פאַרזעט ניט דעם באַרג אין זיין שטעטל מעכאַלישעק וואָס דער דיכטער איז פאַרבונדן מיט טויזענטער פעדימער. מעינקע זעט אין דעם סוויטער באַרג דעם סימבאָל פון זיינע פאָלקס ליידן. מעינקע באַזינגט די גבורה פון סוויטער באַרג מיטן יחוס פון יאַרטויענטער וואו עס „וואַקסט דאָ אינעם באַרג דעם צאָרן פון שמשון הגיבור“ וואָס וועט נאָך פאַר אַלע טויטן פון דיין פאָלק זיך צעצאָרענען.“ זאָלן די אַסימילאַטאָרן נעמען אין אַכט דאָס ליד פון מעינקען :

אַז יידיש — אַ דאַרענדיקער יאַרטויונט דורך דעם שונאס אויגן, ברעכט יידיש, ווי מיין פאָלק — יעדען קייט, יעדן שלאָס, קען קיין ייד אָן יידיש זיין פאָלק ניט האָבן ליב, ווי ס'קען אַ שפּאַן קיין זאַפט פון וואַרצלען ניט זויגן — יידיש, אוי, טאַטע-לשון אוי, מאַמע-לשון.“

איך וויל דיר דריקן דיין האַנט מיין חבר, וואָס האַסט מיר פאַרשאַפט שעה'ן פון גייסטיקע הנאה. איך וויל דיר ווינטשן אַז די זאָלסט דערלעבן צו זען פאַרווירקלעכט זיין אייגענעם חלום — אמן.

ס'איז דערשינען ביז איצט

פון הערש שטיינהארט

„איינער פון פאלק האט דאס ווארט“ 1947.

„ידיש“ 1948.

„מיין ווייגעשריי“ 1952.

„אין קאמף פאר יידיש“ 1954.

א י נ ה א ל ט

1. טייערער לייענער 3
2. די טרויעריקע אנטוויידיש קאנפערענץ 9
3. די דיסקוסיע 11
4. די שולדיקע 16
5. די שפיאנקע זוכט דעם שפיאן 17
6. פארשוועכן דעם יארצייט פון דער מאמען 19
7. אין אימשע גאלדבערגס אַפּים 26
8. בריוו צו נאָוויק, און זיין ענטפער 30
9. סדום יושר 32
10. די אַטאַקע קעגן יידיש און די קעגן-אַטאַקע 34
11. מיין „שוועסטערס“ פרצוף 41
12. וואָס מיינט מסירה ? 49
13. ס'איז דיין טאַטע אונזער שונא זייער גוט, זייער גוט 51
14. אַן אַפּגעריסענער שבת 54
15. די נייע ווירקלעכקייט 57
16. די בעסערע יידן 61
17. אַ רבניש האַרץ 63
18. אַ וואַנט פון רויך 66
19. מיין טאַטנס בריוו. אַ וואַרט וועגן מיין מאמען 68-69
20. אַסטראָוועע מיין געבורט שטאַט 70
21. אין ישיבה 71
22. אין יתומים הויז (קארטשאַקס בילד) 73
23. אַ מסור'טע גייט 77
24. טרפות 79
25. אַ חלום 87
26. אַ דיכטער וואָס זוכט המשך 89

אין קאמף פאר יידיש

IN KAMPH FAR YIDDISH

THE STRUGGLE FOR YIDDISH